

עיקרי השולחן

סדרת
ספרי
הלכה

לימוד ושינון
השולחן ערוך ונושאי כליו
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
בשיטה יחודית מאירת עיניים
המקלה על הזיכרון

הלכות
חופה וקידושין
אבן העזר וחושן משפט

מפעל
עיקרי
השולחן

כל השונה הלכות
ר"ל שאחר ששנה
הסוגיא דרך מחקר
ומשאומתן מעלה
בידו הראוי לגור זון
פסק וקובען לעצמו
הלכות הלכות
מובטח לו שהוא
בן העולם הבא
שעל ידי כן מתיישר
בהוראה יפה יפה
ונמצא מזכה את
הבריות בהוראותיו
(המאיר סוף מסכת נדה)

עיקרי השולחן

הלכות
חופה
וקידושין

אבן העזר
חושן משפט

מפעל
עיקרי
השולחן

יצירת פאר ללומדי "יורה יורה" ולרבנים

לימוד ושינון

השולחן ערוך ונושאי כליו

עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים

בשיטה יחודית מאירת עיניים המקלה על הזיכרון
שזכתה להסכמת גדולי הדור ולברכתם

סדרת
ספרי
הלכה

עיקרי השולחן

המעלות שבספרים:

- א. סיכום בהיר ותמציתי
- ב. סדר שיטתי
- ג. הבאת לשון השו"ע והרמ"א
- ד. הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף
- ה. השתלשלות ההלכה - מהמקור בגמ' עד לפסיקתה
- ו. שינון מהיר
- ז. זכירת הלימוד
- ח. נוטריקונים - לזכירת הדינים
- ט. תוספת סימונים:

סימון למחמיר

סימון למקל

סימון לשיטה שאינה מחמירה ואינה מקלה

י. הכנה מצוינת לבחינות הסמכה ל"יורה יורה"

סדרת ספרי מפעל "עיקרי השולחן":

- עיקרי השולחן - הלכות מליחה ובשר בחלב
- עיקרי השולחן - הלכות נדה
- עיקרי השולחן - הלכות ביקו"ח ואבלות
- עיקרי השולחן - הלכות חופה וקידושין
- תלמודו בידו - הלכות מליחה ובשר בחלב
- תלמודו בידו - הלכות נדה
- תלמודו בידו - הלכות ביקו"ח ואבלות
- תלמודו בידו - הלכות חופה וקידושין

רה"ב בן ציון 24/8 א', ירושלים, 9542337, טל': 02-65-14-196, דוא"ל: ikarei613@gmail.com

לרכישה: טל' 02-65-14-196

הפצה ומשלוחים: טל' 03-67-65-382, דוא"ל: be2591@012.net.il

עיקרי השולחן

(כרך ד')

סיכום בהיר ותמציתי
לשולחן ערוך ולנושאי כליו
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון

הלכות חופה וקידושין
אבן העזר וחושן משפט

ובו ד' חלקים:

ב. עיקרי השולחן

ובו יבוארו פסקי השו"ע והרמ"א עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים, ודברי נושאי הכלים, ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו

א. מבואות לטור ולבית יוסף

ובו מראי מקומות לכל סימן, כהכנה ללימוד הטור והבית יוסף

ד. עיקרי מבחן השולחן

ובו שאלות לחזרה ממבחני הסמכה [ומראי מקומות לתשובות], לפי סדר הסימנים והסעיפים, שיעילו מאוד לנבחני "יורה יורה"

ג. ושנתם

ובו נושאי הסימנים, והנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף ודינם, ונוטריקונים לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחודדים בפיך

חובר בס"ד ע"י
משה ב"ר שלמה כהן
וצוות תלמידי חכמים
במפעל "עיקרי השולחן"
עיה"ק ירושלים תובב"א

הבהרה לציבור הלומדים:

אין תחליף ללימוד ההלכה
באותה דרך שלמדו רבותינו מדורי דורות:
מתוך עיון בגמרא, בראשונים, טור, בית
יוסף, שולחן ערוך, רמ"א ונושאי כליהם עד
לפוסקי הדורות האחרונים.

עם זאת לומדים המעוניינים בכלי עזר
שיסייע לסדר את לימודם, יוכלו להיעזר
בספר זה, בכדי ללמוד כל הלכה בצורה
יסודית ולחזור על הנלמד.

ו ז א ת ל מ ו ד ע י :

ספר זה נועד לסיכום וסידור השיטות השונות של רבותינו ולא על מנת להורות הלכה למעשה.
בשאלת הלכה למעשה יש לעיין במקור הדין ולפנות למורה הוראה מוסמך.
במידה וטעינו או נפלה טעות דפוס, אנא כתבו לנו בכדי שנוכל לתקן במהדורה הבאה.

ניסן התשפ"א

מען למכתבים, הנצחות והקדשות:

מפעל "עיקרי השולחן"

ללימוד פסקי השו"ע והרמ"א
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
ודברי הגו"כ על השו"ע
בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון
רח' בן ציון 24/8 א', ירושלים, מיקוד: 9542337
טל': 02-65-141-96
E-mail: ikarei613@gmail.com דוא"ל:

כל הזכויות שמורות

היות ובספר זה הושקע הון רב ויגיעה של שנים רבות,
לכן על פי דין תורה ולהבדיל על פי הזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים
בכל תוקף כל הדפסה, צילום והעתקה מספר זה בכל אמצעי שהוא,
בלא לקבל בכתב את רשותו של הרב משה כהן, בעל הזכויות.

עיצוב כריכה ושערים: נ. זיסקופף
דפוס דורות בע"מ

עיקרי השולחן

שיטת לימוד מאירת עיניים המקלה על הזיכרון
שזכתה להסכמת גדולי הדור ולברכתם

הסדר והמעלות שבספר זה

- א. סיכום בהיר ותמציתי
- ב. סדר שיטתי [הקדמה לסעיף (במידת הצורך), עיקר הסעיף, הרחבה לסעיף]
- ג. ניקוד לשון השו"ע והרמ"א
- ד. הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף
- ה. השתלשלות ההלכה - מהמקור בגמ' עד לפסיקתה
- ו. שינון מהיר
- ז. זכירת הלימוד ["ושננתם - שיהיו דברי תורה מחודדים בפך" (קידושין ל/א)]
- ח. נוטריקונים - לזכירת נושאי הסימנים והסעיפים, [וכן 'סימנך...'] - ובו קיצור לזכירת מספר דינים]
- ט. תוספת סימונים:

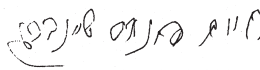
📖 סימון למחמיר

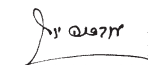
👉 סימון למקל

🕒 סימון לשיטה שאינה מחמירה ואינה מקלה

י. הכנה מצוינת לבחינות הסמכה ל"יורה יורה" [ובפרט שהוספנו מאות שאלות מהמבחנים, ומראי מקומות לתשובות]

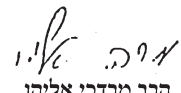

הרב יצחק טובי' הוייס
גאב"ד בד"צ העדה החרדית

הרב חיים פנחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקרתית מטרוסדורף

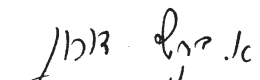

הרב עובדיה יוסף
הראשון לציון
ונשיא מועצת חכמי התורה

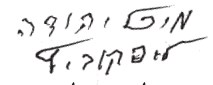

הרב משה שטרנבוך
ראב"ד בד"צ העדה החרדית

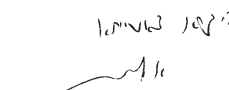

הרב מנשה [קליין] הקטן
אבדק"ק אונגוואר
ור"מ דישיבת "בית שערים"

הרב מרדכי אליהו
הראשון לציון
והרב הראשי לישראל לשעבר

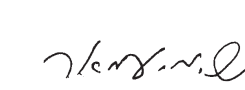

הרב משה הלברשטאם
חבר בד"צ העדה החרדית

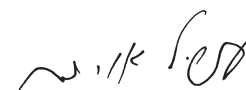

הרב אליהו בקשי דורון
הראשל"צ והרב הראשי לישראל

הרב מיכל יהודה ליפקוביץ
זכרון מאיר, בני ברק

הרב אשר זעליג זייס
רב קהלת טשכנוב רמות
גאב"ד "דרכי הוראה" ור"י חת"ס

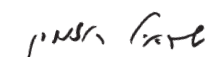

הרב שמואל אליעזר שטרן
דומ"צ בבד"צ של מורן הגר"ש ואזנר
ראש ישיבת חוג חת"ס ורב מערב בני ברק

הרב שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

הרב עזריאל אויערבאך
רב בית הכנסת "חניכי הישיבות",
בית וגן, ירושלים

הרב שמאי קהת הכהן גראס
מו"צ דקהל מחזיקי הדת
דחסידי בעלזא בא"י

הרב יצחק אלברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן, בני ברק

הרב שריאל רוזנברג
רב שכונת רמת דוד, בני ברק
ראב"ד בד"צ דהגר"נ קרליץ

הרב יצחק יוסף
הראשון לציון
והרב הראשי לישראל

* רוב ההסכמות ניתנו לספרינו הקודמים

הרבנים שהשתתפו בספר זה:

ראש מפעל "עיקרי השולחן" ועורך ראשי

הרב משה כהן

עורכים

הרב שי צדוק, הרב יצחק חכם פור

הרב אלישע אבינר, הרב משה כהן

השאלות ממבחיני הסמכה ל"יורה יורה", בתוספת מ"מ לתשובות, אשר הוגהו ע"י הבוחן הבכיר הרב הגאון שלמה סויסה

הרב הגאון בניהו דיין, הרב הגאון נחום אליה, הרה"ג ברוך כהנא, הרה"ג נחום בורשטיין

הרב יהודה יוסף סיטבון, הרב שי אליאס, הבה"ח אלחנן שלמה כהן

הרב ירון איתן

הרה"ג ברוך כהנא

הרב משה קפלן

מבואות לטור ולבית יוסף

עיקרי מבחן השולחן

יעוץ וביקורת

הגהה

הגהה לשונית

מפתח אלפביתי

עימוד מפתח אלפביתי

נברשתא דדהבא

להאי גברא רבה, אוצר כלי חמדה

כבוד הרב הגאון רבי יוסף אליהו שליט"א

ראש בית המדרש הגדול "דרכי הוראה לרבנים",

אשר העמיד הרבה רבנים מצויינים בארץ ובתפוצות,

בבית מדרש זה זכינו לברר וללבן את ההלכות שבספר זה, וללמוד ב"דיבוק חברים"

פירוני מפעל "עיקרי השולחן"

אשר התעטרו בכתרה של תורה וצדקתם עומדת לעד

תלמודו בידו

הלכות מליחה ובשר בחלב

עיקרי השולחן

הלכות מליחה ובשר בחלב

ה"ה יצחק לייב ורות רעננערט הי"ו

תלמודו בידו

הלכות נדה

עיקרי השולחן

הלכות נדה

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה מלכה לחמי תחי'

תלמודו בידו

הלכות ביקור חולים ואבלות

עיקרי השולחן

הלכות ביקור חולים ואבלות

הרה"ג רבי משה ויעל סעדון שליט"א

תלמודו בידו

הלכות חופה וקידושין

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה יפה כהן תחי'

עיקרי השולחן

הלכות חופה וקידושין

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה יפה כהן תחי'

לזכרון עולם

"וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם..." (ישעיהו נו,ה)

הלימוד בספר זה

לע"נ

אבי מורי

איש אמת, שעסק בצרכי ציבור באמונה, גבאי ביהכנ"ס "אוהל משה ואבנר",
רחמן וגומל חסדים, האיר פנים, אוהבה של ארץ קודשנו, נתן מבטחו בקב"ה,
וזכה לראות דור ישרים מבורך

ר' **שלמה כהן** ז"ל

ב"ר אהרן וגובהר ז"ל

נלב"ע כ"א בשבט ה'תשפ"א
וזכה להיטמן ברגבי ארץ קודשנו

תנצב"ה

אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחיותו בתחיית המתים,
ויקויים בו מאמר הנביא: "הֲקִיצוּ וְרָנְנוּ שִׁכְנֵי עֶפְרַיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְגָּה" (ישעיהו כו, יט)

תיבדל לחיים טובים וארוכים אמי היקרה אשת חיל עטרת בעלה

מרת **'פה כהן תחי'**

על כל טוב לבה ודאגתה לכל משפחתה במשך שנים רבות,
ה' יזכה אותה לבריאות איתנה ונחת מכל יוצ"ה,

וכן יברך את כל ילדיה היקרים מפז

ה"ה אליהו וטלי כהן הי"ו

ה"ה יהונתן כהן הי"ו ומרת אורה ע"ה

הרב משה ושושנה פיקאלי שליט"א

ה"ה אבינועם ופלורה ג'בלי הי"ו

הרב משה ותרצה כהן שליט"א

הרב רוני ונויה כהן שליט"א

ה"ה אבנר וצופיה כהן הי"ו

ה' ישמרם מכל רע ויאושר חלקם בזה ובבא,

וזכות רבותינו הראשונים והאחרונים ומאורי הדור שבררנו את מקחם בספר זה,
תגן עליהם ועל כל משפחתם "אלף המגן", ויזכו לבריאות איתנה, אושר, עושר, וכבוד וכל מילי דמיטב,

אך טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם,

כי נאמן הוא ה' הטוב לשלם טוב לכל עושי טוב וחסד

לזכרון עולם

"וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֻמֹּתַי יָד וְשֵׁם..." (ישעיהו נ"ה)

לע"נ

הגאונים הגדולים עמודי ההוראה
שזכינו להיכנס לקודש לפניהם
ולקבל את ברכתם לספר "עיקרי השולחן"
והמריצונו למלאכת קודש זו

הראשל"צ רבי מרדכי צמח אליהו זצוק"ל
בן המקובל רבי סלמאן ומזל זצ"ל
נלב"ע כ"ה בסיוון תש"ע
[הרב הוסיף שספר זה הוא בגדר "הטוב והמיטיב"]

נשיא מועצת חכמי התורה
הראשל"צ רבי עובדיה יוסף זצוק"ל
בן רבי יעקב וגורג'יה זצ"ל
נלב"ע ג' במר-חשון תשע"ד
הראשל"צ רבי אליהו בקשי דורון זצוק"ל
ב"ר בן-ציון וטובה בהיה ז"ל
נלב"ע י"ט בניסן תש"פ
[הרב בענוותו ביקש ממני באופן אישי להביא לו את ספרנו]

תנצב"ה

"להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא" (ברכות ה/ב)

לע"נ

הגאונים הגדולים עמודי ההוראה
שזכינו להיכנס לקודש לפניהם
ולקבל את ברכתם לספר "עיקרי השולחן"

רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל
נלב"ע כ"ח בתמוז תשע"ב

רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל
ראש ישיבת "תורה אור", ומורה הוראה דקרית מטרסדורף
נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב

רבי מנשה [קליין] הקטן זצוק"ל
אבדק"ק אונגוואר, ור"מ דשיבת "בית שערים"
נלב"ע כ"ט באלול תשע"א

רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל
ראש ישיבת פוניבז' לצעירים, מח"ס מנחת יהודה
נלב"ע כ"ו בסיוון תשע"א

תנצב"ה

"להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא" (ברכות ה/ב)

לע"נ

מור חמי

איש ישר ואוהב אמת, חינוך באהבה ובמסירות את ילדי ישראל, בעל טוב לב ומסור ליוצ"ח,
אוהבה של ארץ קודשנו, וזכה לראות דור ישרים מבורך

ר' **דב נחמני** (קלופפר) ז"ל

ב"ר דוד שמואל ולאח נחמני ז"ל
נלב"ע י"ד בשבט תשע"ט

תנצב"ה

אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחיותו בתחיית המתים,
ויקוים בו מאמר הנביא: "הַקִּיצוּ וְרַגְנוּ שְׁכֵנֵי עֶפְרַיִם לְאֹרֶת טַלְהָ" (ישעיהו כו, יט)

תיבדל לחיים טובים וארוכים חמותי היקרה אשת חיל עטרת בעלה

מרת **רחל נחמני** (לבית פישר) תחי'

על כל טוב לבה ודאגתה לכל משפחתה במושך שנים רבות, ה' יזכה אותה לבריאות איתנה ונחת מכל יוצ"ח,

וכן יברך את כל ילדיה היקרים מפז

הרב הגאון מאיר וברוריה סייג שליט"א

הרה"ג מרדכי אליעזר והדסה נחמני שליט"א

הרב משה ותרצה כהן שליט"א

ה' ישמורם מכל רע ויאושר חלקם בזה ובבא,

וזכות רבותינו הראשונים והאחרונים ומאורי הדור שבררנו את מקחם בספר זה,

תגן עליהם ועל כל משפחתם "אלף המגן", ויזכו לבריאות איתנה, אושר, עושר, וכבוד וכל מיילי דמיטב,

אך טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם,

כי נאמן הוא ה' הטוב לשלם טוב לכל עושי טוב וחסד

ט	הקדמה:
יא	מבנה הספר ודגשים חשובים
יב	המפתח להצלחה בלימוד, דוגמאות להצלחה
טו	הסכמות

1	חלק א' - מבואות לטור ולבית יוסף - ובו מראי מקומות לכל סימן, כהכנה ללימוד
2	מאמר בדבר חובת לימוד המקורות

17	חלק ב' - עיקרי השולחן - ובו יבוארו פסקי השו"ע והרמ"א עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים, ודברי נושאי הכלים על השו"ע והרמ"א
----	---

אבן העזר

הל' קידושין

19	סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים
25	סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים
45	סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר וכו', ובו י' סעיפים
63	סימן ל"ד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים
69	סימן מ"ב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, ובו ה' סעיפים

הל' חופה/נישואין

94	סימן ס"א - חופה לענין מה קונה, ובו ב' סעיפים
105	סימן ס"ב - מתי מברכים ברכת חתנים, ואם אוכלים בהרבה בתים, ובו י"ג סעיפים
127	סימן ס"ג - בעילת מצווה וברכתה, ובו ב' סעיפים
131	סימן ס"ד - זמן נשואי בתולה ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה, ובו ו' סעיפים
141	סימן ס"ה - מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה, ובו ד' סעיפים

הל' כתובה

146	סימן ס"ו - כמה דיני כתובה, ובו י"ג סעיפים
172	סימן קכ"ו - נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו, (סע' א-ז)

חושן משפט

הל' עדות

190	סימן ל"ג - פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים
211	סימן ל"ד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

הל' שטרות

260	סימן מ"ב - שכותבין השטר בכל לשון, ודין אם אין המטבע מפורש בו, ובו ט"ז סעיפים
281	סימן מ"ד - דין חזרת השטר בשיטה אחרונה, וכיצד מקיימים המחוק והתלויים, ובו י"א סעיפים
297	סימן מ"ט - שיכירו העדים שם הלווה והמלווה, ודין טעות השמות והסכום, ובו י' סעיפים

313	חלק ג' - ושנתם - ובו הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף ודינם, לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחודדים בפיך
-----	---

337	חלק ד' - עיקרי מבחן השולחן - ובו שאלות ממבחני הסמכה ל"יורה יורה", לפי סדר הסימנים, ומראי מקומות לתשובות, [חשיבות הכתיבה, ועצות לנבחנים]
360	מבחן הסמכה לדוגמא, ומראי מקומות לתשובות
365	מפתח עניינים אלפביתי לחלק "עיקרי השולחן"
387	נושאי הסעיפים לפי סדר הסימנים
392	פענוח ראשי תיבות וקיצורים, ספרים שהוזכרו בספר זה
396	נוטריקונים - לזכירת נושאי הסימנים בשו"ע

עיקרי השולחן

הקדמה

"עֲזָרִי מֵעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ" (תהלים קכא, ב), **"ה' שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ"** (תהלים נא, ז).

מתוך שבח והודאה לה' יתברך על כל אשר גמלנו, ועל הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לזכות את הרבים בסדרת הספרים החשובה "עיקרי השולחן", אשר זכתה לעלות על שולחנם של מלכים "ומאן מלכי רבנן", הם גדולי ומאורי הדור שעודדו אותנו למלאכת קודש זו, ועיטרו את הספרים בהסכמותיהם וברכותיהם הנלהבות.

בס"ד סדרת ספרי "עיקרי השולחן" שיצאה לאור על הלכות מליחה ובשר בחלב, הלכות נדה והל' אבלות, וחלקם הופיעו אף במהדורה חמישית, הגיעה להיכלי תורה רבים, והתקבלה באהבה וברוב חיבה בקרב לומדי ההלכה והציבור הרחב בארץ ובעולם, הודות לכך שהספרים ערוכים בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון.

אלפי אברכים ובפרט תלמידי חכמים המתכוונים למבחן "יורה יורה" נעזרו בספרים אלו, כיון שיש בהם כמה מעלות: סיכום בהיר ותמציתי, סדר שיטתי, הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף, השתלשלות ההלכה [מהמקורות בש"ס, שיטות הראשונים והאחרונים, פסקי השו"ע, הרמ"א ונושאי כליהם, ופוסקי זמננו], שינון מהיר, תוספת סימונים [למחמיר ולמקל]. ובספר הנוכחי הובא בסוף כל סימן - סיכום הסימן בקצרה, ונושאי הסעיפים בנוטריקונים [המקלים על זכירת הנושאים בכל סעיף וסעיף]. ויש בכך הכנה מצויינת לבחינות, מכיון שהכל ערוך בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו.

תגובותיהם החמות של מרנן ורבנן, ופניותיהם החוזרות והנשנות של לומדים רבים, הם שעודדו אותי לחבר עוד ספרים, כפי שאמחיש זאת לקמן.

בשנת תשס"ד נכנסתי לקודש קמי הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים, וסגן נשיא העדה החרדית, אשר נתן את הסכמתו החמה לספר על הל' אבלות, ולהפתעתי כעבור כמה חודשים התקשר אלי בנו של הרב לברר אם הספר יצא לאור, וכיצד ניתן להשיגו.

וכיוצ"ב אירע לי עם הראשל"צ הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א, שבכל פעם שפגשתי את הרב, האיץ בי להוציא עוד ספרים, וזרזני במלאכת הקודש. ויתרה על כך בשנת תשע"ח כשהגעתי לראשל"צ להזמינו לחתונת בתי שתחי', הרב מיוזמתו הראה לי את סדרת ספרי "עיקרי השולחן" המונחת בספרייתו, ואמר: "קודם כל תראה את הספרים!" ורק אז נתן לי את רשות הדיבור¹.

כידוע יש מעלה גדולה בכתיבת ספרים כמש"כ הרמב"ם (בפתחה לספר מורה נבוכים): **הכותב ספר, הרי הוא כאילו דרשו לאלפים, עכ"ד, ומבואר ברא"ש** (ריש הל' ס"ח) על הפסוק **"וְעַתָּה כְּתַבְוּ לְכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת"** (דברים לא, ט), **שזו מצווה, וכ"כ הטור והבית יוסף** (יו"ד סי' ע"ד), **וע"ע במהרש"א** (ב"ב א' ב' ד"ה "שהיו אומרים אשרי"), **ובדברי הגאון יעב"ץ** (בספר מגדל עוז, עילת הכתיבה, ע"ב אות ב, דף קטו/ב, ובהגהותיו לסנהדרין צ"ט/א), **ובפלא יועץ** (בערכים: אסופה, זכיה, ספר). **וכתב הילקוט יוסף** (הל' אבלות מהד' תשס"ד סי' ל סעי' יב בהע' שם) - **בשם הפוסקים שהדפסת ספר חדש הבא להאיר עיני ישראל בהלכה, אין לך מצוה חשובה מזו, שאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ועי"ש, ובהערות^{2,3}.**

¹ מעשה זה עם הראשל"צ סייע לי לבאר לחברותא שלי את ההלכה הבאה, שכן דין ידוע שהאשה מתקדשת דוקא אם האיש נתן לה פרוטה או שווה פרוטה (אבה"ע סי' כז סעי' א), אולם עם זאת פוסק השו"ע דאף במקרה שהאיש לא נתן לה פרוטה, מ"מ אם האשה נתנה לאדם חשוב דינר ויש לה הנאה בכך שקיבל ממנה, היא מקודשת לו, מחמת אותה הנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (שו"ע שם סי' כז סעי' ט, וסי' כט סעי' ד). וסיפרתי לחברותא שלי, כי בזמנו נתתי לאחד ממכרי את ספרנו "עיקרי השולחן" על הל' נדה, והוא נתן לי במתנה מאה דולר; ומאידך הראשל"צ הראה לי את סדרת ספרי "עיקרי השולחן" המונחת בספרייתו. ושאלתי את החברותא, ממה יש לי יותר הנאה מהמאה דולר שפלוני נתן לי, או מסדרת "עיקרי השולחן", המונחת בספרייתו של הראשל"צ? ודאי שההנאה גדולה יותר לראות את הספרים מונחים בספרייתו, וה"ה שהאשה כיון שיש לה הנאה שפלוני קיבל ממנה, היא מקודשת לו.

² פוק חזי מש"כ הגאון המופלא רבי רחמים פלאגי בספר אבות הראש (בהקדמתו לח"ב אותיות א-ט) - **"ע"י ספרים הרבה יגדיל תורה ויאדיר... להדפיסם ולהעמידם לעד לעולם... מעלים עליו כאילו הקריב קרבנות... וכל שכן אם יעלה על מזבח הדפוס... מזכה את הרבים שילמדו בספר ההוא... כי יפוצו מעיינותיו חוצה, כי ע"י הדפוס מתגלה הדבר ביותר והרי הוא כאילו דרשו בתוך רבבות אלפי ישראל, ולימטי ליה הנאה פרי מעלליו יאכל בעולם הזה ובעולם הבא, שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ותשביע בצחצחות נפשו באיזה זמן מן הזמנים לדור דורים, כמו שדרשו חז"ל על הפס' **"דוֹבֵב שְׁפָתַי יִשְׁנִים"** (שיר השירים ז, ט) - שכל ת"ח שאומרים דבר שמועה משמו בעוה"ז, שפתותיו דובבות בקבר ויש לו הנאה ונחת רוח כשותה יין קונדיטון (כמש"כ בירושלמי דשקלים דף ע"ב), ובוזה יקנה זכרון ויך נְשָׁם טוֹב מְבָנִים וּמְבָנֹת וְשִׁפְתָי רְנָנוֹת"**, עכ"ל ועי"ש.

³ בעתה ראיתי את דברי קודשו של החתם סופר (שו"ת או"ח סי' ר"ח) וז"ל: **"כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו, רבצה בו האלה האמורה במילי דאבות (פ"א מ"ג) נגיד שמא אבד שמא, ולא תעשה ידיו תושיה להוציא מחשבתו אל הפועל... ולעומת זה, היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם ה'**

אָבֵן מְאָסוֹ הַבּוֹנִים הַיְתָה לְרֹאשׁ פִּינָה (תהלים קיח, כב)

כתב הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט, שכוונת השו"ע היתה שלא יפסקו דין מהשו"ע בלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובב"י, עכ"ד⁴. ומאז חיבר מרן את השו"ע וגלי דרעייה ונפק נהורא בבי מדרשא, ופרש עליו הרמ"א את המפה הטהורה, ועליהם נוספו דברי הנושאי כלים והאחרונים.

והבית שמואל כתב בהקדמתו לאבן העזר - ש"אבן העזר" הוא בבחינת "אָבֵן מְאָסוֹ הַבּוֹנִים", מחמת הקושי של לימוד חלק זה⁵. והגדילו לעשות ה"חלקת מחוקק" וה"בית שמואל" שעשו "אָבֵן לַתּוֹרָה" לבאר חלק מורכב זה, ובדורנו המכונים התורנים שההדירו דבריהם⁶, אך עדיין מחמת עומק הדברים והקושי בהבנתם⁷, וריבוי השיטות, פעמים שהלומד 'אינו מוצא ידיו ורגליו', לזכור את מקורות הגמרא, שיטות הראשונים והאחרונים, פסקי השו"ע והרמ"א, ודברי נושאי כליהם, ופוסקי זמננו שמימייהם אנו שותים.

על כן 'אָבֵן מְאָסוֹ הַבּוֹנִים' פָּגַרְהוּ וְשִׁינְסְתִי מוֹתְנִי לחבר בעז"ה את הספר הנוכחי על הל' חופה וקידושין, בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון, והוא בבחינת "פנים חדשות" באו לכאן (אבהע"ז סי' סב סע' ז-ח). וחשיבות גדולה יש ללימוד הלכות אלו, ובפרט לרבנים ועורכי חופות, כמובא במסכת קידושין ו/א - "אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין, לא יהא לו עסק עמהם".

"מכאן מודעה רבה לאוריינתא" - לכל המתעתדים להיות רבנים ועורכי חופות "כדת משה וישראל", ללמוד היטב הלכות אלו על בוריין, בכדי שלא יבואו לידי מכשול וטעות חלילה, ולא תצא תקלה מתחת ידם.

מטרות הספר

- לסייע ללומדים - לחזור על לימודם בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון, ולהבחין עליו ולהגיע למצוינות.
- לסייע למלמדי הלכה, ראשי כוללים ורבנים - ללמוד הלכות מורכבות וסבוכות בצורה מאירת עיניים.
- לתת מענה למורי הוראה ונושאי תפקידי רבנות בארץ ובעולם, ולהשיב לשואלים את דבר ה' כהלכה⁸.
- לפתוח את שערי ההלכה היהודית לעומקה בפני הציבור הרחב הצמא לדבר ה', שכן לימוד הלכה ביסודיות דורש השקעה עצומה ומונע רבים מלהגיע אליו, על כן התעוררנו להתמסר לעניין, ולהגיש בפני הלומדים ספר מסודר שיהיה כשולחן ערוך ומוכן לאכילה.

יתברך להגדיל תורה ולהאדירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין ומלעיגים ומלעיבים במלאכי ה', עבירה היא בידו, וכשם שיקבל עונש על הדרשה הנ"ל, כן יענש זה על הפרישה, עכ"ל ועי"ש.

למען האמת בראותי את דבריו של החת"ס נרתעתי, אך מיד נזכרתי שבמשך שנים רבות, אף כשהוצעה לי משרה תורנית והיה ביכולתי להרוויח ממון רב, דחיתי הצעה זו, בכדי שאוכל להתרכז בלימוד הסוגיות ובכתיבת הספרים. בכל מהלך כתיבת הספרים - המטרה שניצבה מול עינינו היא טובתם של הלומדים, ובהתאם לכך סוכמו הדברים!

ויתרה על כך אציין שבשנים האחרונות אף שהיו לי טרדות רבות [לרבות ימי ה'סגר' מחמת מגפת ה'קורונה' לא עלינו, שקויים בנו מאמר הנביא: "לֵךְ עִמִּי בְּחַדְרֵי וְסֹגֵר (דלתיך) דְּלִתְךָ בְּעֵדָה חֲבִי כְמַעַט רָגַע עַד (יעבור) יַעֲבֹר זָעַם" (ישעיה כו, ט)], השתדלנו בס"ד להתמיד בלימוד ובסיכום, דבר שדרש מאתנו כוחות רבים ועצומים, ו"דמים" - תרתי משמע, וקויים בי - "וְתוֹרָה שְׁלֵמָתִי בְּאֵף (נִקְשִׁי) הִיא שְׁעִמְדָה לִי" (קהלת רבה ב', רמב"ם הל' ת"ת פ"ג הי"ב), וברוך ה' ראינו סייעתא דשמיא בלימוד ובחיבור הספר, וזכינו לברך על המוגמר.

ואחרי כותבי זאת, מצאתי מרגינתא טבא, ובס"ד כיוונתי לדעת כמה אשלי רבני - שתמהו על מש"כ החת"ס, כגון הגאון רבי דוד שפרבר בשו"ת אפרקטא דעניא (סי' א), וכ"כ הגאון רבי אברהם פלאג'י בספר פדה את אברהם (מערכת ס' אות ז', דף י"א ע"ד) - שאדרבה מצוה להדפיס חיבוריו בחייו, כדי שלא ילכו לאיבוד, כמו שקרה להרבה מחברים, וכן העלה הגאון רבי משה שטרנבוך בהקדמה למועדים וזמנים ח"א, והובאו דבריהם בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סי' עד ס"ק ז), עי"ש.

⁴ ועי"ש, ובדברי המהרש"א סוטה כב/א ד"ה ירא שהובאו במכתבו של הראש"ל צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א לספר זה.

⁵ וז"ל הבית שמואל בהקדמתו ל"אבן העזר": "... הבט וספור שורת בנין ארבעה טורים אבן, והנה על אבן אחת שבעים עיניים. זולת אבן אחת - מְאָסוֹ הַבּוֹנִים, וּבִ'אָבֵן הַעֲזָר' 'כְּשֵׁל עוֹזֵר' (ישעיה לא, ג), לא מצאתי מאנשי חיל ידיהם, ולית נגר ובר נגר (היינו אין חכם וכן חכם שיבאר (עפ"י ע"ז נ/א)), אשר שם לבו לגדור פרצות קומוותיה, אין שוקל ואין סופר מגדליה, עד שהקיץ עליו... בעל חלקת מחוקק... "עכ"ל, ועי"ש.

⁶ כמכון "ראש פינה" - על "אבן העזר", ומכון "מורשה להנחיל" - על "חושן משפט", שבמהדורות נפלאות אלו, נעזרנו בהכנת ספר זה.

⁷ עד שיש ויכוח בין ת"ח איזה מפרש קשה יותר להבנה (וע"ע בהקדמה של מכון "ראש פינה" לאבהע"ז). עם זאת, כמובן חובה לעמוד להבין, על אף הקושי. וזכורני שבאחד המקרים אמר לי החברותא: "לא האמנתי שנצליח להבין קטע קשה זה", ועניתי לו: "אם כתבו זאת, צריך לעמוד ובעז"ה נבין!"

⁸ כגון אחד מהת"ח שהגיה ספר זה, וביקש להשאיר בידו עותק מהספר ואמר לי: "הרב משה יותר ממה שאני עוזר לך, אתה עוזר לי", וכששאלתי למה? השיב - שזה מסייע לו להכין בחינות לאברכים, וכן להשיב לשאלות שמגיעות לפתחו.

מבנה הספר [ובו ד' חלקים], ודגשים חשובים

א. **"מבואות לטור ולבית יוסף"** - בו הובאו מראי מקומות לגמרא ולראשונים שחשוב ללומדם לפני לימוד הטור והב"י. ועי"ש (עמ' 2) בדבר חובת לימוד המקורות.

ב. **"עיקרי השולחן"** - הוא החלק ה"ארי" שבספר, עם זאת הוחלט להביא גם את שאר חלקי הספר לתועלת כלל הלומדים.

▪ בעיקרי השולחן - מובאת השתלשלות ההלכה מהמקור בגמרא דרך שיטות הראשונים והאחרונים עד לפסקי השו"ע, הרמ"א ונושאי כליהם, ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו.

▪ המטרה העיקרית היא להציג את עיקרי השיטות, ולא להורות הלכה למעשה מספר זה.

▪ כשיש מחלוקת בין דעות שמצדדות כשיטה אחת ומאידך דעות שמצדדות כשיטה אחרת - לא הובאו שמותיהם של כל בעלי הדעות אלא רק חלק מהם, בכדי לזכור את עיקרי השיטות, ואידך זיל גמור.

▪ בסוף כל סימן - הובא סיכום נושאי הסימן בקצרה, ונוטריקונים לזכירת נושאי הסעיפים.

▪ נוטריקונים לזכירת נושאי הסימנים - הובאו בסוף הספר⁹.

▪ סימנך - יש מקומות שכתבנו "וסימנך...", ובו מילת קיצור למספר דינים, לסייע לזכירתם (כבערובין נג-נד ועוד).

▪ הספרים שלמדנו בהם את הלכות חופה וקידושין, וההפניות בספר זה מתייחסות אליהם:

טור וב"י - הוצאת "מכון ירושלים", שנת התשנ"ג.

שו"ע ונו"כ "אבן העזר" - הוצאת מכון "ראש פינה", שנת התשס"ז.

שו"ע ונו"כ חושן משפט - הוצאת מכון "מורשה להנחיל", שנת התשס"ט.

▪ כשיש הבדל בין "עיקרי השולחן" לדברינו ב"ושנתם", או ב"תלמודו בידו" [שיפורסם בעו"ה בנפרד] - העיקר הוא לפי מה שהובא ב"עיקרי השולחן", כי בשאר המקומות מטרתנו לקצר יותר.

▪ כותרות הסימנים שבראש כל עמוד - מטרתן להדגיש את הנושא העיקרי באותו סימן, ופעמים שהן קצרות ושונות מהכותרות שהודפסו בשו"ע המצוי לפנינו.

ג. **"ושנתם"** - ובו הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף ודינים, לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחודדים בפיך.

ד. **"עיקרי מבחן השולחן"** - ובו מאות שאלות ממבחני הסמכה ל"ורה יורה", שהיו בשנים האחרונות, שיועילו מאוד

לאברכים הרוצים להיבחן על לימודם. את השאלות ערכנו לפי סדר הסימנים, והוספנו עליהם ציונים ומראי מקומות לתשובות, והפניות לעמ' הרלוונטי בספר זה.

מפתח לפי סדר נושאי הסעיפים, וכן מפתח אלפביתי - הובא בסוף הספר.

⁹ לשם המחשת התועלת שבנוטריקונים - אציין שכשנבחנתי על הל' פסח ויו"ט (או"ה סי' תכט-תקכט), בס"ד חיברתי נוטריקונים לנושאי 100 סימנים אלו, ועי"ך כזכיתי לזכור בעל פה את רוב ככל נושאי 100 סימנים אלו [כמובא בתחילת כל סימן בשו"ע].

המפתח להצלחה בלימוד

לא מעט מהלומדים חשים אכזבה הנובעת משכחת הלימוד. נראה שהמפתח להצלחה בלימוד הוא בקיומם של ד' תנאים לפחות:
א. לימוד **לפי הסדר** [מהגמ' ועד לפסיקת ההלכה]. **ב.** סיכום מסודר **בכתב**¹⁰, ולא רק בעל פה. **ג.** התמקדות **בעיקר**¹¹. **ד.** חזרות על לימודי¹² בחברותא ובקול (כבעירובין נג/ב, נד/א), **ולצורך כך כדאי להיעזר ב"עיקרי השולחן" וב"ושננתם"** כאותם לומדים שנעזרו ב"עיקרי השולחן" וזכו להצלחה גדולה.

הניסיון הוכיח שהלומד במתכונת זו¹³ - מובטח לו שיוכל לשנן היטב, לזכור ולהיבחן, ובע"ה יקוימו בו דברי חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (ב"ב מ"ב).

ברם חשוב שצורת החזרה תהיה לפי המתכונת המובאת בעיקרי השולחן:

א. מהו נושא הסעיף העיקרי ומהם הנושאים המשניים בשו"ע והרמ"א.

ב. מהו המקור בגמרא.

ג. כמי פסק השו"ע וכמי פסק הרמ"א (כאיזה תנא, אמורא, או ראשון).

ד. מהן הנקודות העיקריות שנוספו בדברי נושאי הכלים.

בשלב ראשון - יש להתמקד בנושא הסעיף, וב"עיקר הסעיף"¹⁴ ול"צלם" את מבנה הסעיף בראש.

בשלב שני - ללמוד את ה"הרחבה לסעיף".

השיטה לחזרה ולשינון בעל פה

- לשנן בעל פה את **"ושננתם"** - המובא לקמן בסוף הספר, ולחזור על עיקרי הדברים שהובאו ב"עיקרי השולחן" ב"הרחבה לסעיף" [מומלץ להיעזר גם ב"תלמודו בידו" (שיפורסם בנפרד) - ובו קיצור של "עיקרי השולחן", שיועיל לחזרות בעל פה].
- על סיכום זה כדאי לחזור בעל פה, כל יום, לפחות בשבועיים הסמוכים ללימוד הראשון. אין חזרה זו צריכה לעכב את ההתקדמות בלימוד, מכיוון שחזרה זו צריכה לקחת עד רבע שעה.
- רצוי שהחזרות יעשו בקול ובחברותא.
- רצוי לקבוע תוכנית ללימוד ותוכנית לחזרות.

דוגמאות להצלחת הלומדים - בזכות החזרות ב"עיקרי השולחן"

א. שינון בעל פה של נושאי הסעי' בהל' איסור והיתר [מליחה, בב"ח, תערוכות] - ב-10 דקות בלבד.

ב. שינון בעל פה של הל' מליחה [במתכונת של "ושננתם"] - בשעה ורבע.

ג. חזרה על הל' נדה [במתכונת המפורטת ב"עיקרי השולחן"] - ב-14 שעות - הכוונה לאחד מהלומדים אשר הכין תוכנית חזרות על לימודו והגיע לרימה טובה, והספיק 30 עמ' תוך שעה, ותוך 14 שעות הקיף 420 עמודים [מ"עיקרי השולחן" הל' נדה] ונבחן על כל לימודו.

ד. חזרה על כל הלכות נדה [במתכונת של "ושננתם"] - ב-20 דקות בלבד.

ה. כ-5 פעמים נכשל במבחן "יורה יורה" - אך בפעם השישית הצליח בזכות לימוד "עיקרי השולחן"¹⁵.

ו. שינון בעל פה של 100 נושאי סימנים, בעזרת נוטריקונים המקלים על הזיכרון, וע"ע לעיל בהע"ו.

¹⁰ ובדבר חשיבות הכתיבה ועצות לכך - עיין במאמר "קנה לך חבר", לקמן בריש "עיקרי מבחן השולחן".

¹¹ בבחינת מה שאמרו חז"ל: "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה", דהיינו התמקדות בעיקר. כמליצה על הפסוק "ויאמר בועז לקוצרים ה' עמכם", לאמור מי שידוע לקצר ולהתמקד בעיקר - ה' עמו.

¹² שכן אינו דומה מי שחוזר על לימודו 100 פעם למי שחוזר על לימודו 101 פעם, ונזכיר שהשו"ע כתב בהקדמתו לאו"ח שמטרת חיבורו, כדי שיחזור על השו"ע כל 30 יום.

¹³ הדגש הוא ללימוד במתכונת של ד' התנאים הנ"ל ולא ללימוד בספרי קיצור בלבד - יתכן שהלימוד בקיצורים בלבד יסייע לו להבחין על לימודו, אך סופו שישכח את לימודו, כיון שאינו יודע את שורשם של הדברים (גר"א משלי י, ד).

¹⁴ הפתיח בדברי השו"ע והרמ"א נעשה במתכוון, מפני שיש לומדים שזוכרים את הגמרא והשיטות השונות אך אינם זוכרים את פסק השו"ע והרמ"א.

¹⁵ הכוונה ללימוד שכתב לנו בשנת תשע"ד: "לכבוד... לאחר שנבחנתי כ-5 פעמים ברבנות באיסור והיתר ולא הצלחתי, הגיע ספרו של כבודו לידי, ופשוט קיבלתי סדר בדברים ובהלכה, והספר עזר לי מאוד וב"ה הצלחתי בבחינה [השישית] ב-80%, וממש תליתי את ההצלחה בספר [עיקרי השולחן]. יהי רצון...ברכה".

שלמי תודה

טרם צאתי מהקודש אפרוש כפי ו"אודה ה' מאד פני ונתון רבים אהללנו" (תהלים קט, ל), על כך שזיכה אותי לשבת באהלה של תורה מזה עשרות שנים, ולברר את דבר ה' זו הלכה, שזה חפץ ה', כמאמר הגמ' בברכות (ח/א) - "אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פז, ב) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", ועי"ש במהרש"א, (וכן בדבריו במס' בבא בתרא דף י/ב).

למרנן ורבנן מאורי הדור שליט"א - שנתנו את הסכמתם ואת ברכתם לסדרת ספרי **"עיקרי השולחן"**, והמריצו אותנו להוציא עוד ספרים בסדרה זו.

לאכסניא של תורה, שאני חוסה בצילה - בית המדרש הגדול **"דרכי הוראה לרבנים"**, אשר העמיד הרבה רבנים מצויינים בארץ ובתפוצות, מיסודו של שר התורה והיראה, מרן הראשל"צ רבי **מרדכי אליהו** זצוק"ל, אשר זכינו להיכנס לקודש לפניו לפני כ-20 שנה, ולהראות לו גיליונות מהספר **"עיקרי השולחן"** ולהתייעץ עמו. **הרב נתן את הסכמתו החמה לספר והוסיף שספר זה הוא בגדר "הטוב והמטיב"**. את דבריו של הרב הבנתי במשנה תוקף לאחר הופעת הספרים הראשונים, וקבלת תגובותיהם החמות של לומדים רבים מהארץ והתפוצות.

אפריון נמטייה - לבנו הרב הגאון רבי **יוסף אליהו שליט"א** העומד בראש בית המדרש **"דרכי הוראה לרבנים"**, העושה רבות ונצורות להחזקת אברכי בית המדרש. כולל זה למדתי את ה' **חופה וקידושין** מרישא עד סיפא, בכותלי בית מדרש זה חובר הספר הנוכחי.

ברכה מיוחדת לרבנים שסייעו בהכנת הספר - חברי בית המדרש שזכיתי ללמוד עמם ב"דיבוק חברים", האי גברא יקירא מזכה הרבים הרה"ג **שי צדוק שליט"א**, והאברך היקר והנעלה הרב **יצחק חכם פור שליט"א**, עמם זכיתי לברר וללבן את ההלכות באופן יסודי ושיטתי ממקורות הגמרא עד לפסיקת ההלכה, ולסכם את ההלכות בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון. **לרבני הכולל** - שהיו לנו לעזר ואחיסמך, לברר הלכות חמורות אלו, ולפשוט את ספקותינו, הרב הגאון **בניהו דיין שליט"א** דומ"צ ומח"ס שו"ת דברי בניהו ל"ג חלקים, הרה"ג **דוד שבתאי שליט"א** מו"צ, על שיעוריו הנפלאים והמדויקים, הרב הגאון **נחום אליה שליט"א** דומ"צ, על הגהת הספר ובפרט המבחנים שבסופו, הרה"ג **נחום בורשטיין שליט"א** מו"צ, שערך הגהה מדוקדקת לכל הספר לאורכו ולרוחבו, סעיף אחר סעיף, לקוטי בתר לקוטי, ועיטרו בהערותיו המחכימות, הרב **יהודה יוסף סיטבון שליט"א**, על הדייקנות בהגהה, ובעריכת המפתח לנושאי הסעיפים.

וכאן המקום להודות - לרבנים הנוספים שסייעו לנו בספרים הקודמים וגם בספר הנוכחי, בנם של קדושים הרה"ג **ברוך כהנא שליט"א** - על הגהתו היסודית, ועריכת המפתח האלפביתי, הרב **ירון איתן שליט"א** - על הגהה הלשונית. **וכן למסייעים בהפקת הספר במתכונתו הנאה ומאירת עיניים** - מש' **מרקוביץ** הי"ו על ההקלדה המדוייקת, ידידי בעל התבונה ר' **אליהו שמעון זוהר** הי"ו על עבודתו הנפלאה, ידידי הרב **צבי ויסקופף** הי"ו, על עיצוב השערים והגרפיקה היפה, ר' **דוד אבקסיס** הי"ו מנכ"ל דפוס דורות בע"מ.

ובעוד הדיו לחה, אודה כהלכה - למפיצי התוכנות בהם נעזרנו בהכנת הספר: **פרייקט השו"ת** "בר אילן", תוכנת **"תורת אמת"** - **בהבאת לשון השו"ע והרמ"א המנוקדת**. לרב הגאון רבי **נסים דרעי שליט"א**, ראש מכון **"ראש פינה"** - שנתן לנו את רשותו להגיה את לשון השו"ע ב"אבן העזר" שבספר זה, **לפי מהדורתם הנפלאה**. לצוות ת"ח והנהלת מהד' הגמ' **"מתבתא"** ו"שוטנשטיין" - שפעמים נעזרנו בהם, והבאנו את **ביאורם הנפלא לגמ'**, לתועלת כלל הלומדים. לרב הגאון רבי **שלמה סויסה שליט"א**, **בוחר בכיר בוועדת "בחינות והסמכה"**, על הגהתו החשובה למבחנים שבסוף הספר, ומראי המקומות לתשובות שכתבנו שם. בסוף הגהתו, סיכם במילים: **"נהייתי מאוד"**.

ביקר ובכבוד אשא עיני אל ההרים - אלו הורי היקרים על כל הטוב שגמלוני, אאמו"ר **שלמה ויפה כהן** הי"ו*, שעזבו את העושר שהיה להם בגלות ועלו לארץ קודשנו, והקימו כאן משפחה לתפארת, יהי רצון שיזכו לבריאות איתנה ונהורא מעליא ונחת מכל יוצאי חלציהם, אמן.

אציב מצבת זיכרון למור חמי, האישי הכשר, ר' **דב נחמני (קלופפר)** ז"ל, שהשיב נשמתו בטהרה, ביום המר י"ד בשבט תשע"ט, אשר היה איש חסד גדול וטוב לב, ובמשך שנים סייע בידינו, וע"י כך יכלתי לשבת באוהלה של תורה. אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחייתו בתחיית המתים, ויקויים **בו מאמר הנביא: "הקיצו ורננו שכני עפר פי טל אורת טלף"** (ישעיה כו, יט).

תיבדל לחיים טובים וארוכים חמותי היקרה אשת חיל עטרת בעלה, גב' **רחל נחמני (לבית פישר)** תחי', על כל טוב לבה ודאגתה לכל יוצ"ח במשך שנים רבות, ה' יזכה אותה לבריאות איתנה, ונחת מכל יוצאי חלציה, אמן.

ולי נאה לברך - את נוות ביתי הדגולה, רעייתי מרת **תרצה** תליט"א, עטרת בעלה, מנשים באהל תבורך, אשר עומדת לימיני, ומסייעת בידי לשקוד על דלתי תורתנו הקדושה, אשר **"שלי ושלכם שלה הוא"**, ה' הטוב יראה פועלה הטוב, ותהי משכורתה שלמה מאת ה', ויהי רצון שלא תמוש התורה הזו מפנינו ומפי זרע זרענו עד עולם, ושנזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך נחת ושלווה, אמן.

"הפעם אודה את ה" - על חתני היקר והנעלה אברך כמדרשו הרב **אליהו בנימני** שליט"א, אשר עדין לגדולות, ואת בתי היקרה רינה תחי' וילדיהם היקרים נ"י, יברכם ה' בכל מילי דמיטב, בבני חיי ומזוני מתוך אושר ועושר וכל טוב סלה, ויהי רצון שתקוים בנו הברכה: **"והערב נא, יהנה אלהינו, את דברי תורתך בפנינו ובפפיזות עמך בית ישראל, ונתנה אנחנו, וצאצאינו, וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל, פלנו יודעי שמה, ולומדי תורתך לשמה"**.

ובזה אברך - את בני מחמד עיני, היקר והחכם הבה"ח **אלחנן שלמה** הי"ו, אשר הגיה כתב היד של ספר זה. אנא ה' תשמרהו ותעטרהו, ויזכה לעלות מעלה מעלה, בתורה ומצות ומעשים טובים, ויזכה להקים בית נאמן בישראל, ולראות דור ישרים מבורך, אמן.

ובצאתי מן הקודש בכריעה ובהשתחויה - אודה לה' על העבר ואזעק על העתיד, שיזכני לשבת באהלה של תורה, מתוך נחת ושלווה, ולהיות ממזכי הרבים בעוד ספרים מאירי עיניים, שיתקבלו באהבה וברוב חיבה, בהיכלי התורה. **"ותן בלבנו, שניראה כל אחד מעלת חברו ולא חסרונו"**, ונזכה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ולקיים את כל דברי תורתך באהבה, אמן.

החותם בכבוד ובאהבה

לכל העמלים בתורתנו הקדושה

משה ב"ר שלמה כהן

ראש מפעל "עיקרי השולחן"

כ' בטבת תשפ"א - תהא שנה פוריה, אמן

*טרם מסירת הספר להדפסה, **"שבת משוש לבנו"** (איכה ה, טו), ואקונן על פטירת מור אבי ז"ל, ביום המר כ"א בשבט התשפ"א, **"יתומים היינו ואין אב"** (איכה ה, ג), **"על אלה אני בוכיה, עיני עיני ירדה מים, פי רחק ממני מנחם"** (איכה א, טז). יהא הלימוד בספר זה לעילוי נשמתו, ותנצב"ה. ויה"ר שיקויים בו: **"הקיצו ורננו שכני עפר, פי טל אורת טלף"** (ישעיה כו, יט).

**הסכמות
ומכתבי
ברכה**

עובדיה יוסף

הראשון לציון ונשיא מועצת חכמי התורה
ב"ה, ירושלים, יד תשרי התשנ"ז

הסכמה

הובאו לפני גליונות הספר "עיקרי השולחן" על הלכות איסור והיתר ונדה, מועשה ידי אומן נטע נאמן, יראת ה' היא אוצרו ועליו יציץ נזרו, כש"ת הרב משה כהן שליט"א. וערך אותם הכהן בצורה תמציתית כדי להקל על הלומד, ע"י הקדמת מבוא לדברי הבית יוסף, וסיכום דעות הפוסקים בצורת טבלאות, כדי שיוכל הלומד לחזור על עיקרי הדברים בזמן מועט, וע"י כך הסוגיא הנלמדת תחרט בזיכרון. ולפעלא טבא אמינא איישר חילה לאורייתא.

ויהי רצון שחפץ ה' בידו יצלח ועוד יעלה מעלה מעלה לגאון ולתפארת "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח".

עובדיה יוסף

ובי"ז אב תשס"ג, כתב הרב:

הסכמה

הובאו לפני מגיליונות הספר "עיקרי השולחן" על הלכות שמחות, אשר נערך בטוב טעם ע"י צוות ת"ח בראשותו של הרה"ג רבי משה כהן שליט"א, והוא סיכום דעות ופוסקים וקיצור תמציתי של השו"ע והחוננים עליו, בעזרת טבלאות. וע"י זה יוכל הלומד לחזור על לימודו, בזמן מועט, איישר חילם לאורייתא.

מצוה לסייע בידם כי ההוצאות רבות, מלבד הוצאות הדפוס, וכל המסייעים ישאו ברכה מאת ה', "כי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"...

עובדיה יוסף

הרב חיים פנחס שיינברג

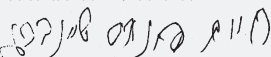
ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקדוה מטרסדורף
בס"ד, חודש כסלו תשס"ד

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני ספר חשוב ונכבד, אשר בשם "עיקרי השולחן" יכונה, אשר ערכו הרה"ג רבי משה כהן שליט"א, והוא ליקוט ערוך ומבואר על שולחן ערוך יו"ד, הלכות איסור והיתר, נדה, והלכות שמחות, והמיוחד שבו שהינו ליקוט נרחב עם מקורות ההלכה מהש"ס והראשונים, ועד נוס"כ על השו"ע, בצורה מבוארת ומתומצתת בכדי שלומד דינים אלו יהיה לו אפשרות נפלאה לשינון וחזרה על מה שלמד ותלמודו יתקיים בידו והכל ערוך בצורה מסודרת ומאירת עיניים, בלשון מסוכמת וברורה, עם סיכום ההלכה היוצא מכל נושאי כלי השו"ע, בצירוף טבלאות מבוארות, ובודאי שיש בחיבור זה תועלת גדולה ללומדי עיניים אלו, לסיכום וחזרה ושינון ההלכה.

ואף שזה זמן רב שאיני יוצא בהסכמות לספרים, מטעם שעמדתי, ובפרט לספרים הנוגעים בענייני הלכה, וגם קשה עלי העיון מפאת טרדות הישיבה כי רבו עלי, מ"מ לא אמנע טוב מבעליו, ועל כן אברך את הרב המחבר שיזכה ויעלה ספרו זה על שולחנם של מלכים, מאן מלכי רבנו, ויתקבל באהבה ובשמחה לפני הלומדים, ויזכה לחבר עוד חיבורים נפלאים כאלו בתורה הקדושה, ולשבת באהלה של תורה כל ימי חייו מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת.

הכו"ח לכבוד התורה

חיים פנחס שיינברג

מרדכי אליהו

הראשון לציון והרב הראשי לישראל לשעבר
בס"ד, ז' אלול התשנ"ז

הסכמה

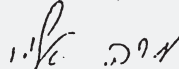
ראה ראיתי את הספר "עיקרי השולחן" על הלכות מליחה, בשר וחלב וכן על הלכות נדה אשר ערכו וחברו בטוב טעם ודעת הרה"ג משה כהן שליט"א.

בספר זה הביא מקורות מש"ס, בית יוסף, ראשונים ואחרונים בצורה נאה ומסודרת ובשפה ברורה ובעניימה, וכדברי חז"ל "לעולם ישנה אדם לתלמידו בלשון קצרה".

ידוע מה שכתב מרן בעל השולחן ערוך שלא לפסוק הלכה מתוך ספרו השו"ע אם לא למדו את מקורו בבית יוסף, כל הלכה שאין אדם יודע את מקורה הוא איננו יכול ללמוד ממנה לדין אחר, לפיכך כל לימוד בעיקר לימוד הלכה צריך שיהיה מהמקור מהמסד עם הטפחות, וזאת מעשה המחבר הנ"ל.

ספר זה יהיה לעזר ללומדים לקראת הבחינות, וכן לאדם שכבר למד ישמש ספר זה כסיוע לשנן את הדברים בצורה תמציתית. ומאחר שכבר פעמיים רבות כתב הרב המחבר הנ"ל ש"אין לפסוק הלכה למעשה מספר זה" עם כל זה יש בו הרבה מראה מקומות שאם יעיין בהם הקורא יוכל לפסוק הלכה למעשה.

יה"ר שחפץ ה' בידו יצלח, וימשיך הלאה להגדיל תורה ולאדירה, וכל מן דין כתבו לנא. ובכל אשר יורנו ויצליח ויהי ה' עימו, ויתברך בכל מידי דמיטב, אכ"ר.

מרדכי אליהו
הראשון לציון
והרב הראשי לישראל לשעבר

מנשה קליין [קליין] הקטן

אבדק"ק אונגוואר, ור"מ דיישיבת "בית שערים",
[מח"ס "משנה הלכות"], ברוקלין, ניו יורק

בס"ד

בראותי דברי מורנו הגאון הצדיק מוה"ר חיים פנחס שיינברג שליט"א

הנני מצטרף לדבריו והשי"ת יעזור למחבר לגמור על השו"ע.

החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשובות והנהגות
רב בית הכנסת הגר"א, ור"מ במרכז התורה הר-נוף
סגן נשיא העדה החרדית
בעיה"ק ירושלים ת"ו

בעזה"י ח' אלול תשס"ד

הובא לפני ספר "עיקרי השולחן" על הלכות אבילות מהרה"ג וכו' ה"ה הרב משה כהן שליט"א, והלכות אלו מצויין בעו"ה, והרב המחבר טרח עמל ויגע להוציא מתחת ידו דבר מתוקן נאה ויאה, והכל אצלו בלשון קל וצח ערוך כשולחן ערוך, עם טעם ומקור לכל הלכה ודעת גדולי הפוסקים, ויש כאן חכמה ומלאכה וטעם לשבח.

ומרוב טרדות לא יכולתי לעיין בו כראוי, אבל נראה בעליל שהספר יביא לתועלת מרובה ולכן אני מצטרף לרבנים הגאונים שסמכו ידם והסכימו לספר, ונתגלגל לידו זכות להקל ללמוד הלכות אלו.

ואבינו שבשמים ימהר לקיים הבטחתו ו"בלע המנות לְצַח" (ישעיה כה,ח), ונראה אור ה' וביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב.

והנני מצפה בכליון לישועת ה' ורחמי שמים מרובים.

משה שטרנבוך

תוספת העורך: בשנת תשס"ז נכנסתי לקודש לפני הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א רב אב"ד ור"מ זכרון מאיר בבני ברק, בכדי להראות לו את הספר והפסקים שהבאנו בשמו מהספר שבת הלוי, סיפרנו שתלמידו הגר"מ הלבברשטאם צצוק"ל כתב לנו מכתב ברכה, והגר"ש ואזנר שליט"א ענה שהוא סומך על מה שכתב לנו הגר"מ הלבברשטאם צצוק"ל.

משה הלבברשטאם

חבר הבד"צ העדה החרדית
ראש ישיבת "דברי חיים" טשאקאווע
מח"ס שו"ת "דברי משה"
פעיה"ק ירושלים תובב"א

והצטרף אליו

הגאון רבי יצחק טובי' ווייס שליט"א

גאב"ד בד"צ העדה החרדית
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד

ראיתי גליונות הספר הנכבד "עיקרי השולחן" על נו"כ הלכתא גבורתא בסדר השולחן ערוך אשר יהא לתועלת עצומה ובפרט לצעירי צאן קדושי, דהאידינא הרגילים בשיטת לימוד כזאת, ולשינון וחזרה למען תהי' תורת ה' זו הלכה ברורה שגור"ה ומשוגרת ומחודדת בפ"ה כדרוז"ל.

ע"כ בואו ונחזיק טובה למע"כ הרה"ג מוה"ר משה כהן שדעתו יפה שליט"א מש"ה ספרא רבא אשר העביד את חילו וכוחו לאורייתא כדרכה של תורה, וניכרים דברי אמת שהרבה מאד עמל וטרח בזה. ואמירה נעימה כתיבה יהיבא ליה מינאי ותחזקנה ידו להו"ל פרי עמלו לזכות את הרבים.

ויאמצהו השי"ת כהנה וכהנה ללמוד וללמד ולהפיץ מעיינותיו חוצה, מתוך שפע רב מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש לאוישט"א.

ובעה"ח לכבודה של תורה והלכה בישראל, ביום ערש"ק לסדר ואת יהודה שלח לפניו להורו"ת.
שנת אליכם אישים אקרא לפ"ק.

משה הלבברשטאם
חבר הבד"צ העדה החרדית
ראש ישיבת
דברי חיים טשאקאווע
פעיה"ק ירושלים תובב"א

חבר הבד"צ העדה החרדית
פעיה"ק ירושלים תובב"א

הריני מצטרף לדבר הגה"צ צצוק"ל שהוא ספר עזר ללומדי הלכות אלה ולא בא לפסוק הלכות רק לסכם ולסדר את הלימוד ולהקל על החזרה והריני מברך את הרב המחבר שליט"א שיוכה להרביץ תורה מתוך הצלחה ונחת.

יצחק טובי' ווייס

[גאב"ד בד"צ העדה החרדית בעיה"ק ירושלים תובב"א]

יצחק זילברשטיין

רב שכונת רמת אלחנן בני ברק ת"ו

גם אני מצטרף לדברי הגאון שליט"א

מיכל יהודה ליפקוביץ

זכרון מאיר, בני ברק

ד' ניסן תשס"ט

ראיתי שהצוות עשו דבר חשוב לחזור בקיצור על מה שלמדו בכדי שלא ישכחו ודבר מצוה רב שיעזרו להם בכל מה שאפשר.

מיכל יהודה ליפקוביץ

אליהו בקשי דורון

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ב"ה, טו תמוז התשנ"ו

מכתב ברכה

מרחן הבית יוסף הגדיר את ספרו "שולחן ערוך" על יסוד דברי חז"ל על הכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא)... והנה בעוד מרחן הב"י ערך ההלכות כשולחן ערוך, הרי ההלכות הנלוות של נושאי הכלים וגדולי הפוסקים נכתבו בספרים בהערות, באופן שקשה על המעיין למצוא את מבוקשו. על כן דבר בעתו מה טוב עשה הרב משה כהן שליט"א בספרו "עיקרי השולחן" שערך וסידר את כל פסקי ההלכות הנלוות לשו"ע, בסדר מופתי ברשימות ובטבלאות שיהיו השולחן ערוך ומוכן לאכילה, המאפשרים שינוי וזכירה. ויש לדייק בדברי חז"ל שהבאנו לעיל שהסדר הטוב והעריכה הנכונה יש בהם לא רק להקל על הלומד, לשנן ולזכור הדברים, אלא גם להעמיק בהם ולהבין בטעמים, ככתוב "איני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשולחן ערוך", הא למדת שהסדר הנכון וניתוח הדברים יש בו בכדי להבין טעמי הדבר ופירושו...

(נוסח המכתב המלא ראה בספרנו על הל' מליחה).

אליהו בקשי דורון

הרב עזריאל אויערבאך

רב בית הכנסת "חניכי הישיבות", בית וגן

רח' הפסגה 53, בית וגן, ירושלים

ראיתי את ספרו היקר של הרה"ג ר' משה כהן שליט"א הנקרא "עיקרי השולחן" ערוך ומסודר על הלכות נדה דבר דבור על אופניו בטושו"ע ומפרשי השו"ע גדולי הפוסקים המיועדים לאלו שלמדו את השו"ע לשנן לעצמם בדרך קצרה הלכות הנ"ל בפרטיהם ודקדוקיהם למען ידיעת ההלכה למעשה על בוריה אשר נערך ע"י הרב הנ"ל בצוותא עם חבר לומדים למען זיכוי הרבים ולתועלת הלומדים. חפץ ד' בידם יצליח להרבות כהנה וכהנה בזיכוי הרבים לדעת דבר ה' זו הלכה מתוך שמחת התורה ומנוחת הנפש.

עזריאל אויערבאך

שמואל אליעזר שטרן

דומ"צ בביד"צ של מרחן הגר"ש ואזנר שליט"א

ראש ישיבת חוג חת"ס

ורב מערב בני ברק

רח' הרב קוק 1, בני ברק 51273

בס"ד, יום כ"ח ניסן תשס"ז

מפעל גדול וחשוב כוננו ידיו הטהורות של מעלת כבוד הגאון המופלג והמפואר, דייק וגמיר, רבי משה כהן שליט"א, ואתו עמו צוות תלמידי חכמים מופלגים אשר הגה לבם הטהור לערוך ספר נכבד ונעלה נקוב בשם "עיקרי השולחן", ובו ערוכות ומסודרות הדק היטב פסקי השו"ע ונושאי הכלים עם המקורות וכל המסתעף, בכדי להקל ולסייע ללומדים בפרט לצעירי הצאן למיחת לעומקה של הלכה בבהירות והבנה זכה וע"י זה יהיה תלמודם מתקיים בידם, למען יעמדו ימים רבים, חפץ ה' בידיהם יצליח להנחות את הלומדים במסילה העולה בית קל.

שמואל אליעזר שטרן

אשר זעליג וייס

רב קהלת טשכנוב רמות
אב"ד לממונות ירושלים
ראש ישיבת חתם סופר

ב"ה, כ"ז כסלו תשס"ד

הן ראיתי את הספר החשוב "עיקרי השולחן" על כמה מקצועות חשובים ביורה דעה (או"ה, נדה והל' שמחות), ראיתי ושמח ליבי כי מכל דף ודף בספר ניכר עמל התורה שהשקיע המחבר היקר הרה"ג ר' משה כהן שליט"א וחבר ת"ח מופלגים שעמו אתו עמלו בעומק הלכות אלו וברוחבן.

חשיבותו של ספר זה גם כספר הכנה להבנת הבית יוסף, וגם לסיכום דברי השו"ע ונושאי כליו, וגם לשינון פסקי האחרונים להלכה ולמעשה, ואף שלא היה בידי לעבור על כל הספר או רובו, אך מהמעט שראיתי בו, ראיתי שהולך מישרים הוא, בהבנה, בבהירות, ובסדר נכון. בטוחני שספר זה יהיה לתועלת גדולה לכל העוסקים בהלכות חמורות אלה, וברכתי למחבר היקר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה ודבריו יתקבלו לרצון בין עמלי תורה והוגי תושיה.

ק"ק יאשיב

הרב אשר זייס

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול
בס"ד, י"ז אייר, תשס"ט

אגרת ברכה

הובאו לפני גליונות מהספר "עיקרי השולחן" על הלכות איסור והיתר ונדה שערך וחיבר הרה"ג משה כהן שליט"א וערך אותם בצורה קלה ונוחה, וכן הביא מקורות מהש"ס ומתראשונים ועשה טבלאות כדי שהלומד יוכל לחזור בצורה קלה והדברים יהיו חרוטים על לוח ליבו.

ויהי רצון שישלים מלאכתו מתוך בריאות ורוב נחת ויהיו כל מעשיו לשם ה' ברוך הוא, ויתקבלו דבריו בחן וחסד על רבנן ועל תלמידהון.

ובזכות עמלה של תורה נזכה לראות עין בעין בשוב ה' שבות עמו ונחלתו בישועה וברחמים בב"א.

המצפה לישועת ה' ברחמים

בברכה,
שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הרב שמאי קהת הכהן גראס

[מח"ס שו"ת שבט הקהתי]

מו"צ דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא בא"י
רח' דברי חיים 7, קרית בעלזא עיר"ק ירושלים תובב"א

בס"ד, כ' טבת תשס"ז

לה"ו

באתי להמליץ ולחזק ידי הרה"ג המופלא והמופלא סדרן ודייקן ה"ה ר' משה כהן שליט"א שכבר אתמחי גברא בכמה ספרים שכבר הו"ל הנקרא "עיקרי השולחן" על או"ה, שמחות וכעת הו"ל על כל הל' נדה בעזרת חבורה של ת"ח מופלגים יראי שמים. והמטרה של ספרי המחבר אינה להורות הלכה למעשה אלא להקל על הלומדים ולהיות כלי עזר שיהא משנת הלומד ברורה ושגורה ומובנת יקל לחזרה ולזכור.

וניכר היטב יגיעתו ועמלו של הרה"ג המחבר שליט"א והשקיע הרבה כוחו ואונו כדי שיצא דבר מתוקן ליהנות מהפירות של השולחן ערוך שחברו מרן השולחן ערוך ומרן הרמ"א ויש חכמה ומלאכה וטעם לשבח.

וע"כ הנני מאחל להרה"ג המחבר שליט"א ולכל הצוות העוזר לו בהכנת החיבור שיזכו לחבר עוד ספרים לזכות בני"ו ויזכו ללמוד מתוך הרחבת הדעת.

תמו"ח לכב' עמלי תוה"ק

הק' שמאי קהת גראס הכהן

שריאל רוזנברג

רב שכונת רמת דוד (פרדס ברמן)
רחוב חזון איש 66 (קרית משה)
בני ברק

[דיין בבד"צ של הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א]

בס"ד, א' אייר תשס"ז

ראה ראיתי עלים לדוגמא מהחיבור הנקרא "עיקרי השולחן", אשר נכתב ע"י הרה"ג ר' משה כהן שליט"א ביחד עם צוות ת"ח, ומהות הספר הוא לסכם דברי השו"ע והנו"כ ומקורותיהם בצורה של טבלאות ובצורה של ציונים וסימנים לחדד הזכרון, וכבר שבחוהו רבנן שהוא יהי' לתועלת גדולה ובפרט לצעירי הצאן קדושים דהאידינא הרגילים בשיטת לימוד זאת. וכידוע לימוד פרטי ההלכות מבלי לדעת ולהבין שורש כל דבר ודבר, הרי הוא מקשה מאוד על הזכרון. ותחילת מעשהו בשו"ע יו"ד, הנזקק לת"ח הלומדים הוראה למעשה, והרבה תלמידים לא עלה בידם יפה לימוד זה, מכיון שלא הלכו בדרך זו של לימוד ההלכות וטעמיהם ממקור הדין.

וגם אני מצטרף לברכת הרבנים המסכימים, המברכים את הרה"ג הנ"ל והת"ח שעמו שיזכו לברך על המוגמר, ויהא חיבורם לעזר לתלמידים הבאים בשערי היורה דעה, וכל המסייע בידם סיוע שיש בו ממש, הרי הוא שותף להרבצת תורה זו.

באגרת אברהם על גאון

שריאל רוזנברג

בס"ד, כ"א תמוז תש"פ, 4-1413/פ'

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספרים "עיקרי השלחן" סיכומים על הלכות חופה וקידושין, מקורות הדינים בתלמוד ובראשונים, הרמב"ם וש"ע, בתוספת הארות והערות, שכתבו וערכו תלמידי חכמים חשובים, בראשם הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, משנתו ערוכה וברורה, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, יראת ה' היא אוצרו, חכו ממתקים וכולו מחמדים, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרב הגאון מעוז ומגדול מזכה הרבים רבי משה כהן שליט"א, ראש מפעל "עיקרי השולחן".

הרה"ג רבי משה כהן שליט"א שוקד באהלה של תורה מזה עשרות שנים וכוחו גדול מאוד בלימוד ובסיכום ההלכה בשיטה מאירת עיניים, המפורסמת לטובה בקרב עולם התורה, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, ומאות אלפי אברכים נעזרו במפעלו החשוב הזה.

כמעשהם בראשונה בסדרת הספרים שהוציאו לאור על הלכות מליחה ובשר בחלב, הלכות נדה, והל' אבלות, אשר נתקבלו בעונג ושמחה בהיכלי התורה, ובקרב לומדי ההלכה והציבור הרחב בארץ ובעולם, דבר נאה ויאה עשו, והדבר יועיל לחזרה ולשינון, סיכומי ההלכות מקורות הדינים בש"ס, סיכום בהיר ותמציתי וסדר שיטתי, הגדרות הנושאים מפורטים עם דעות הפוסקים הראשונים, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשו בעיון ישר ונכון, בבהירות, בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף.

וניכר העמל הרב שהשקיע בכתיבת הספר, ומבין הדברים ניכר כח התמדתו ועיונו בחומר זה, ובלי ספק שרבים יהנו מהספר לזכירת הלימוד, ובפרט ת"ח המתכווננים למבחן בהלכות "יורה יורה", ויוכלו להיעזר בספר לידע ההלכה למעשה, ובפרט שהוסף פסקים מרבני דורנו שליט"א, וממה שנתבאר בילקוט יוסף, ובס"ד התקבל בארץ ובעולם, ולפעלא טבא אמינא, איישר חילם לאורייתא.

וכמובן ספר זה נועד רק לאותם שכבר למדו את הבית יוסף ש"ע ונו"כ, ואכן אברכים צריכים ללמוד בשקידה את הב"י מיד לאחר הנישואין, אחר שלמדו בישיבות הקדושות ללמוד בעיון והבנה, ויש להם יד ורגל בידיעת חלקים מהש"ס והראשונים, ולא להסתפק בלימוד הש"ע עם באר היטב בלבד. וגם צריכים לדעת, שכל גמ' שמציין אליה הב"י מן הראוי לפתוח את הגמ' לעיין בה היטב עם רש"י ותוס', ולחזור לב"י ואז תהיה לו הבנה נכונה בדברי הב"י.

וכ"כ הסמ"ע בהקדמתו לחו"מ, שכוונת הש"ע היתה שלא יפסקו דין מהש"ע מבלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובב"י, ובזמנינו רבים חושבים עצמם כאילו הם מדור דעה ומצפצפים ופוסקים מתוך דברי הש"ע, והם מחריבי עמנו, הפרו ברית עזבו חק, וגורמים רעה לנפשם. ע"כ. והובא ביד מלאכי (כללי השלחן ערוך אות א').

וז"ל המהרש"א סוטה (כב): ובדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע, והרי הם אינם יודעים טעם הענין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד [והראשונים], שהוא שימוש תלמידי חכמים, טעות נופלת בהוראותיהם, והרי הן בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. ע"כ. אלא צריכים לדקדק בידיעת מקורות ההלכה בתלמוד ובפוסקים, שהוא שימוש תלמידי חכמים.

ומאחר ויש בספר זה משום תועלת ללומדים, יש לברך על יוזמה זו, שיש בה משום הגדלת לימוד ההלכה במקורותיה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

וברכתי לרבנים ולראש המכון שליט"א שיהי רצון ויפוצו מעיינותיהם חוצה, וחפץ ה' בידם יצלח לברך על המוגמר בסדרת הספרים שרוצים להוציא לאור, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מבואות לטור ולבית יוסף

מראי מקומות
להלכות
חופה וקידושין

חובת לימוד המקורות

שו"ת הרא"ש כלל לא סי' ט (מובא בהקדמה לכסף משנה) - וכן טועים כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ואינן בקיאים בגמרא, לידע מהיכן הוציא דבריו, טועין להתיר האסור ולאסור את המותר. כי לא עשה כשאר המתבררים, שהביאו ראיות לדבריהם והראו על המקומות היכן דבריהם בגמרא, ומתוך זה יכול לעמוד על העיקר ועל האמת. אבל הוא כתב ספרו כמתנבא מפי הגבורה, בלא טעם ובלא ראיה, וכל הקורא בו סבור שמבין בו, ואינו כן, שאם אינו בקי בגמרא, אין מבין דבר לאשורו ולאמתו, ויכשל בדין ובהוראה. לכך לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו לדון ולהורות, אם לא שימצא ראיה בגמרא. וכן שמעתי מפי אדם גדול בברצלונה, שהיה בקי בתלמוד סדרי, ואמר: **תמהתי על בני אדם שלא למדו גמרא וקורין בספרי הרמב"ם ז"ל ומורים ודנים מתוך ספריו** וסבורין שיכירו בהם. כי אמר: אני מכיר בעצמי, כי בגי' סדרים שלמדתי, אני מבין כשאני קורא בספריו, אבל בספריו בהלכות קדשים וזרעים, אינני מבין בהם כלום, וידעתי שכך הוא להם בכל ספריו. **ושם בכלל מג סי' יב - ... אלא שתפח רוחן של אותן הבאים לדון על פי ספרי וחבורי גדולים, ואינם יודעים כלל לא במשנה ולא בגמרא; שלפעמים טעה הסופר בין חיוב לפטור, או בין אסור למותר, או מחמת קוצר דעתם לא יבינו דברי המחברים לאשורן ובאים לידי טעות...**

מהר"ל מפראג בספר נתיבות עולם, נתיב התורה סוף פרק טו - ... ואין זה נחשב תורה כאשר אין יודע בירור טעם המשנה והתורה... אבל בדור הזה אם היו פוסקים הלכה מתוך המשנה היה זה די... רק שהם פוסקים הלכה מתוך הפוסקים אשר נתחברו להורות הלכה למעשה ולא נעשו ללמד אותם רק לפסוק מהם, ודבר זה יותר רחוק מן הדעת. ... הרמב"ם ז"ל והטור ז"ל אע"ג שגם הם חיברו הפוסקים בלא בירור, לא היה דעתם רק להורות סוף ההלכה ואשר הוא עולה מתוך התלמוד. אבל לפסוק האדם מתוכה מבלי שידע מאיזה מקום יוצא הדין רק הלכתא בלא טעמא, לא עלה על דעתם ועל מחשבותם... ואילו ידעו המחברים כי החבורים ההם היו גורמין שיהיו עוזבים את התלמוד לגמרי והיו פוסקין מתוך החיבורים, לא היו מחברים אותם. כי יותר ראוי ויותר נכון שיהיה פוסק מתוך התלמוד...

רבי מרדכי יפה בספר לבוש התכלת בהקדמה לאו"ח - ... וראיתי כי קצור קצרה ידם מאוד [של השו"ע והרמ"א]... כי הם לרוחב בינתם ובקיאותם שהיו בקיאים בכל שיטת הגמרא והפוסקים והיו גלויים להם טעמי כל דין ודין בעל פה, לא כתבו רק ראשי הפרקים ופסקי הדינים בקיצור מופלג, כאילו היו כולם הלכה למשה מסיני בלא טעמים, אשר לא יגיע מזה תועלת מספיק רק להם ולאשר בגלים. והנה הם ערכו שולחנם בכל מיני מעדנים מגדים כפרים עם נרדים, אך האכילונם [מאכלים] כתפל בלי מלח, ואף כי כל חכם לב כל אוכל יטעם בטעם הידוע להם, אבל לנו האביונים איך יטעם אוכל תפל בלי מלח? כי אי אפשר לדון בלא טעם כמו שאי אפשר לאוכל בלי מלח. ולא עוד אלא כי גם ע"י הטעמים יזכר כל דין ודין יותר על בוריו (כבנדה כדב) ... כשהוא טורח ויגע ומחשב להבין טעמו של דבר, זהו עיקר שכר לימודו... שצריך ומוטל על האדם לפשפש ולדקדק בירור כל דין ודין... כי דבר ברור הוא שמי שיקרא בספריהם [שו"ע והרמ"א] ולא יקרא בטור או בספר בית יוסף עצמו, באורך הימים יהיו אותם הדברים כזרים בעיני כל קורא, שלא ידע מהם דבר ולא יהיו מורגלים בפיו...

הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט ד"ה החמישית - ... כוונתן של השו"ע והרמ"א שלא יפסקו מתוכם, כי אם מי שלמד תחילה דברי בעל הטורים עם פירוש הב"י, וידע מתוכן מקום כל דין עם טעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים, וכדי שלא יזוזו מזכרונם הדברים, חיברו השו"ע להיות עומד לפניו למזכרת. משא"כ בזמנינו רוצים ללמוד התורה על רגל אחת מתוך השו"ע, והן מחריבי עמנו הפרו ברית תורת אלוקנו וגורמים רעה לנפשם. וכמו שדרשו על הפסוק (משלי ז'כ) 'כי רבים חללים הפילה' - הן אלו שלא הגיעו להוראה ומורים (סוטה כבא). ואני אומר דגם סיפא דקרא ד'ועצומים כל הרוגיה' - רמז לאלו המעצימים עיניהם מראות במקור הדין והטעם, כי אף שהגיעו להוראה, כל שפוסקים מתוך דברי השו"ע הסתום והחתום, אינם מבינים גוף הדברים על בוריים... (עד כאן דבריו עם שינויים קלים).

מהרש"א סוטה כבא, ד"ה ירא את ה' - ... ובדורות הללו אותן שמורים הלכה מתוך שו"ע, והרי הם אין יודעים טעם העניין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחילה בדבר מתוך התלמוד, שהוא שימוש תלמידי חכמים, וטעות נפל בהוראתם, והרי הם בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. (וע"ע בפת"ש יורה דעה סימן רמב סק"ח).

שו"ת מהר"ם לובלין סימן קב - ... אין מדרכי ועסקי בספר שו"ע, כי הוא ספר חתום מחובר מחלקים רבים. והרבה פעמים מה שיצדק נפרד, לא יצדק מחובר... ושם בסימן קלה - ... אין מדרכי להעמיד שום יסוד ובנין של פסק דין על ספרים כאלו [כשו"ע והלבוש], שהם כראשי פרקים ואינם מובנים, ורבים נכשלים בדבריהם להתיר את האסור או לזכות את החייב או בהפוך בעוונותינו הרבים... ולא אאריך בראיות מדברי הגמרא והפוסקים הראשונים והאחרונים כהרגלי לעשות בכל התשובות שאני משיב לשואלי דבר...

הגר"א בביאורו למשלי פרק י פסוק ד - "ראש עֶשֶׂה כֶּף רָמְיָה וְיָד תְּרוֹצִים תַּעֲשִׂיר" - ... ועוד שקאי על התורה, שהכף רָמְיָה, מי שלומד ברמיה, והיינו שאינו לומד השרשי דינים, רק הקיצור דינים, בכדי להראות שהוא יודע כל הדינים, זה [עושה] אותו לְרָאשׁ, כי לסוף שישכח גם אותם מחמת שאינו יודע שרשן, אבל יד חרוצים' - מי שלומד הדין עם שרשו ויודע כל דת ודין, 'תעשיר', שידע הכל.

רבי חיים מוולוז'ין בספר כתר ראש (אות מט) [בסידור אשי ישראל] - ... והלומד פוסק בלא גמרא, אומרים ההמון שזה כדגים בלא פלפלין, ורבינו (הגר"א) אמר: כפלפלין בלא דגים! (הובא בשו"ת משנה הלכות ח סימן רמז שער ב, ובשו"ת יביע אומר ח"א או"ח דברי פתיחה)

מסקנת הדברים - שאין ללמוד להסתפק בספרי המלקטים, אלא ילמד תחילה את הגמרא והראשונים [לפי ההדרכה שלהלן במבואות לטור והב"י, שעמל רב הושקע בהכנתם], ורק אח"כ ילמד את הטור, הב"י, השו"ע ונו"כ שיהיו לפניו פרוסים כשמלה. ומכאן תוכחה מגולה ללומדים המחפשים קיצורי דרך ואינם מעיינים במקורות הדין, יתכן שבדרך זו יצליחו להיבחן על לימודם, אך ודאי שלא זו הדרך להיות תלמיד חכם, שעליו יאמר "כזה ראה וקדש"!

תוכנית לימוד בהל' חופה וקידושין

אבן העזר:

קידושין - סימנים: כ"ו, כ"ז, כ"ט, ל"ד, מ"ב.

כתובות - סימנים: נ"ה (סעי' א), ס"א-ס"ו.

גיטין - סימן קכ"ו (סעי' א-ז).

חושן משפט:

הל' עדות - סימנים: ל"ג, ל"ד.

הל' שטרות - סימנים: מ"ב, מ"ד, מ"ט.

הגמרות הדרושות:

אבן העזר: קידושין, כתובות וגיטין.

חושן משפט: בהל' עדות - סנהדרין. בהל' שטרות - גיטין ובבא בתרא.

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין

סימן כו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים

ג' דרכים שהאשה נקנית בהם:

משנה קידושין ב/א - "שדות בכסף יקנו" (ע"ב). דף ג/ב "בכסף מנלן... לא אשכחן" (דף ה סוף ע"א).

דף ט/א - "ת"ר בשטר כיצד... והוא שבגרה". תוד"ה הלכתא נינהו. דף ט/ב - "ובביאה מנא לך... ש"מ תרת"י" (דף י/א).

ר"ף משי' דף א/א - מלמד שנקנית בביאה (ע"ב) [ובו סיכום הגמ' הנ"ל].

כתובות ג/א - "כל המקדש... בעילת זנות" ושם ברש"י.

רמב"ם אישות פ"א הל' א-ב ושם במגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה. ושם פ"ג הל' כ-כב, ובכסף משנה.

ספר המצוות מצוות עשה ריג [ובו יבואר מתי הקידושין מדאורייתא].

דין פילגש - רמ"א סעי' א:

בראשית כה, ו', רש"י שם.

סנהדרין כא/א - "ויקח דוד עוד פילגשים ונשים בירושלים" (שמואל ב, ה, יג), מבארת הגמ' את ההבדל בין נשים לפילגשים.

רמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ד, כסף משנה שם, [לביאור האם פילגש מותרת אף בלא קידושין].

רמב"ם הל' אישות פ"א ה"א, ה"ד, שם בראב"ד ובכסף משנה, [האם פילגש מותרת רק למלך או אף להדיוט].

דברים כג, יח - "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" [דנחלקו הרמב"ם והראב"ד האם איסור קדשה הוא אף במיוחד לו אשה או דוקא במופקרת לכל].

ריב"ש ס"י תכה - הובא בב"י יו"ד סוף ס"י קפג, שהטעם שלא תקנו טבילה לפנויה, כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק ממנה איסור נדה החמור¹.

דין נישואין אזרחיים - מקורות בעניין ראה בהרחבה לסי' כו סעי' א.

סעי' ב - האם האשה מתקדשת בחופה בלבד, קידושין ה/א - "אמר רב הונא חופה קונה" - "אינו דין שתקנה" (ע"ב).

סעי' ד - אופנים שבהם אסרו חז"ל לקדש, קידושין יב/ב - "ההוא גברא דאקדיש בשוטיתא דאסא" - "משום פריצותא".

¹ וע"ע בספר "ימי טוהר" לרב הגאון ינון יונה (מהד' תשע"ב עמ' תשצ"ד) שליקט את הסכמות גדולי הדור בעניין האיסור החמור לבלניות להטביל נשים רווקות, אלמנות או גרושות בכל צורה שהיא, בגלל תקלות ומכשולות הנגרמות ע"י כך.

סימן כז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים**סע' א-ו: לשונות הקידושין שאומר האיש:**

גמ' קידושין ה/ב - "ת"ר כיצד בכסף... אין הכי נמי" (סוף דף ו ע"א), רא"ש סי' ב, ר"ן דף ב/א מדפי הרי"ף "אמר שמואל בקידושין" - "גרסינן בגמ' פשיטא" (דף ב/ב).

סע' ז-ט: מעשה הקידושין, [נתנה היא או אמרה היא]:

קידושין ז/א - "בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך" - "הכא באדם חשוב... ומקניא ליה נפשה", תוד"ה הא נתן, דף ה/ב, רא"ש סוף סי' א ד"ה תנו רבנן, ר"ן דף א/ב מדפי הרי"ף ד"ה "ת"ר כיצד בכסף" - "אמר שמואל בקידושין" (דף ב/א), רמב"ם אישות פ"ג ה"ב, פ"ה הכ"ב. [נח' הטור והב"י האם לשיטתו בפ"ג כשנתנה לאדם חשוב, מהני ע"מ להחשיבה למקודשת]

סי' כט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע, ובו י' סעיפים**סעיף א - מתנה על מנת להחזיר בקידושין:**

קידושין ג/א - "מניינא דרישא למעוטי מאי" - "ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשה", תוס' ד"ה ואשה בפחות מש"פ. [הבחן במח' רש"י ור"ת מה הטעם לכך שאשה לא מתקדשת בקנין חליפין הנעשה ע"י סודר].

קידושין ו/ב - "אמר רבא הילך אתרוג" עד סוף העמוד, תוד"ה לבר מאשה. רא"ש סי' ו. רמב"ם ה' אישות פ"ה ה' כד. ר"ן על הרי"ף (דף ב/ב). רשב"א על הסוגיה.

סע' ב-ה - קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני:

קידושין ו/ב - "אמר רבא תן מנה" (שורה אחרונה) - "אבל קידושין אימא לא צריכא" (נקודתיים דף א/א).

קידושין ח/ב - (אמצע העמ') "ת"ר התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת", רש"י, תוד"ה "תנם לאבא".

רא"ש סי' ו. ור"ן על הרי"ף ד"ה תן מנה. רמב"ם הלכות אישות פרק ה הלכה כא-כב.

סעיף ו - מנה אין כאן משכון אין כאן:

דף ח/א - "אמר רבא... התקדשי לי במנה" (שורה אחרונה) - "פריטי אין כאן נסכא אין כאן" (דף ח/ב).

רא"ש סי' י עד "איתביה". רי"ף ור"ן.

סעיף ז - קידשה במנה ונתן דינר:

קידושין ח/א (אמצע העמ') - "אמר רבי אלעזר התקדשי" - "דנפיק ע"י הדחק" (סוף העמוד).

קידושין מז/א (בנקודתיים) - "אמר רב המקדש במלוה" - "מילתא למיתבעיה" (שורה רביעית מסוף העמ').

רא"ש פרק ראשון סי' ט, פרק שני סוף סי' ט, וקרנן נתנאל שם אות ו, ר"ן דף ד/א מדפי הרי"ף ד"ה "אמר ר' אלעזר התקדשי" - עד ד"ה תוספתא, רמב"ם ה' אישות פ"ז ה"ז, ומגיד משנה שם².

סעיף ט - קידשה בכוס מים, יין, שמן:

קידושין מח/ב - "גמ' ת"ר התקדשי לי בכוס זה" - "הא בציהרא", רש"י, תוד"ה "הא במיא", רא"ש פ"ב סי' יג וקרנן

נתנאל שם אות כ, רמב"ם אישות פ"ה ה' כט. (נחלקו הראשונים בביאור החלוקה בין מים, יין ושמן, כיצד נפסק להלכה?)

² שאלות הכוונה ללימוד סע' ז:

א. קידשה במנה ונמצא חסר, הבחן בין המקרים הבאים האם מקודשת: א) קידשה במנה סתם ונתן דינר, ב) קידשה במנה זו ונתן דינר, ג) קידשה במנה סתם והיה מונה והולך ונתן דינר. (הבחן בין המקרים המוסכמים, ובין אלו שיש בהם מחלוקת).

ב. האם הרי"ף, הרמב"ם והשו"ע - במתכוון השמיטו את המקרה שבגמ' בדף מז/א, או שרמזו לכך בדבריהם?
ג. קידשה במנה זו - האם מקודשת כש: א) נמצא דינר חסר ב) נמצא דינר אחד של נחושת, והאם יש מקרים שאעפ"כ תהיה מקודשת?

ד. קידשה במנה זו ונמצא חסר - אינה מקודשת, האם הקידושין בטלים ממילא או שזה תלוי ברצונם לחזור בהם (מחלוקת הראשונים ופסיקת ההלכה, רמ"א סוף סעי' ז).

סעיף י - היא ביקשה דבר, והוא נתכוון לקדשה:

קידושין ח/ב - "ההוא גברא דהוה" - "רב סמא... והלכתא אינה מקודשת" (דף ט/א), תוד"ה "הב אשקיי", "כל אשקיי", רא"ש סיי יד, רשב"א ד"ה "תגא דמלכא", ר"ן (ה/א) ד"ה "ההוא גברא" - ד"ה "כתב". רמב"ם אישות פ"ד ה"ה.³

סימן לד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים

כתובות דף ז/ב - "...מנין לברכת חתנים בעשרה" - "במקהלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל".
שם - "תנו רבנן מברכין ברכת חתנים" - "דהוה אקידושא", רש"י ותוד"ה "שנאמר", "מאן".
רא"ש (סי' יב, יז), רי"ף דף ב/א "יתיר מברכין" - "מקדש ישראל", ר"ן שם ד"ה "ואסר לנו" עד לפני ד"ה "והוא שבאוי".
רמב"ם ה' אישות פ"ג ה' כג-כד, וראב"ד שם.

סימן מב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, [וסימנך: מתקדשת ברצונה ובעדים]. ובו ה' סעיפים

סעיף א - אין האשה מתקדשת אלא לרצונה:

קידושין ב/ב - "וניתני הכא האיש קונה" - "שלא מדעתה לא".

בבא בתרא מח/ב - "אמר אמימר תליוה וקדיש" - "שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות".

רמב"ם ה' אישות פ"ד ה"א, מגיד משנה שם, והג' מיימוניות אות א.

סעי' ב-ה: דין העדים:

סעיף ב - עד אחד בקידושין:

קידושין סה/א - "אמר רב יהודה המקדש בעד אחד" - "אלא לשקר" (סוף ע"ב).

רא"ש פ"ג סוף סיי יג, רי"ף כח/א "איתמר... המקדש בעד אחד" - "למדינת היס", ור"ן שם, רמב"ם ה' אישות פ"ד ה"ו, הג' מיימוניות אות א.

כתובות כב/ב - "יתיר שנים אומרים נתקדשה" - "ואין דבריו של אחד במקום שנים" (כג/א), תוד"ה תרוייהו, [מה דין עדים המכחישים זה את זה, חשוב להבנת ח"מ ה, ובי"ש ז].

רא"ש מכות פ"א סיי יא - עד ד"ה "וחזינן", טור חו"מ סיי לו [גי שיטות מתי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה].

סעיף ג - שצריך שהמתקדשים יראו את העדים:

גיטין פא/א - "מתני". המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקיי" - "אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן" (שם ע"ב).

רשב"א בב"י, מהר"ם פדואה סיי לב - מובא בדרכי משה ס"ק ד.

סעיף ד - מי עד בקידושין?

קידושין מג/א - "איתמר רב אמר שלית... קידושי". רש"י שם ד"ה ה"נ, מכות ה/ב - (לפני סוף העמוד) "ומה שנייים...". עד סוף המשנה, גמ' שם ו/א "מה יעשו...". עד סוף העמוד. רש"י ותוד"ה לאסהודי אתיתו.

עדות ראה ושמיעה בקידושין:

קידושין סה/ב - [לדעת ב"ה בקידושי ביאה], "הן הן עדי יחוד הן עדי ביאה".

ונחי המרדכי (סי' תקלא) והרשב"א (ח"א סיי תשפ, סיי אלף קצג) - האם ה"ה בקידושי כסף די בראיית דבר המוכיח כדי להעיד, או שהעדים צריכים לראות את הנתינה ממש, בכדי שיוכלו להעיד, דרכי משה ס"ק ד.

³ שאלות הכוונה ללימוד סעי' י

התייחס לדעות הראשונים וההלכה במקרים הבאים: א) אמרה "נתן נתן", אמרה "תן", אמרה "הן", שתקה. ב) האם יש נפק"מ אם היא פתחה בבקשה, או כשהוא פתח בבקשה. ג) ומה הדין כשהוא אמר שלא בלשון שאלה, אלא "הרי את מקודשת לני" וקיבלה?

© כל הזכויות שמורות למפעל "עיקרי השולחן", טל': 02-65-14-196, איימל: ikarei613@gmail.com

האם בעדות נשים צריך דרישה וחקירה:

יבמות קכב/ב - "תנאי היא דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה" - סוף העמ', **תוד"ה** אין בודקין.
גיטין פח/ב - "אביי אשכחיה לרב יוסף דיתיב וקא מעשה אגיטי" - "במילתא דלא שכיחא, לא עבדינן שליחותיהו".

בדין שטר שעדים חתומים עליו:

גיטין ג/א - "דאמר ר"ל עדים החתומים על השטר" - "אקילו בה רבנן".

גיטין עא/א - "אמר רב כהנא... חרש" - "מפיהם ולא מפי כתבם".

בבא בתרא לט/ב - "אמר רבא א"ר נחמן: מחאה בפני שנים" - "משום דסתם קנין לכתובה עומד" (שם מ/א).

בדין המוציא **קול** או **שטר** שקידש פלונית - מומלץ ללמוד תחילה את **הב"י** בסעי' ה (עמ' שפא) ד"ה "כתב הרשב"א בתשובה" עד ד"ה "וכתב עוד בתשובה (תשב"ץ)" (עמ' שפב), [ישיע להבנת ח"מ (יא) וב"ש (טו) שבסעי' ד].

סעיף ה - פסולי עדות:

קידושין פא/א - "אמר רב מלקין על ייחוד" - "שנאמר... כי לא טובה השמועה".

סנהדרין כו/ב - "אמר רב נחמן החשוד על עריות" - "קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה", **תוד"ה** החשוד נוכן תוסי יבמות כה/ב ד"ה ואין], **רא"ש** סנה' פי"ג סי' יג, **רי"ף** דף ה/ב - "אמר ר"נ החשוד" - "הילכתא כרב ששת באיסורי", **נמוק"י** שם. **רמב"ם** הל' עדות פי"ב ה"א, ופי"ג ה"א, הל' אישות פי"ד ה"ו. **טור** וב"י חו"מ סי' לד עמ' רסז-רסח סעי' כה (א). **רמ"א** חו"מ סי' לג סעי' ב, וסי' לד סעי' כה.

סימן סא - חופה לענין מה קונה, ובו ב' סעיפים**הקדמה לסימן סא**

ההבדלים בין ארוסה לנשואה - לימוד בבקיאיות של כל **הטור** סימן נה, ושו"ע סי' כו סעי' ג.

השיטות בחופת בתולה:

ר"ן על הרי"ף כתובות דף א/א ד"ה או שפירסה.

שו"ע ורמ"א סי' נה סעי' א, ושם **ב"ש** ס"ק ה, **ח"מ** ס"ק ט, **גר"א** אות ט.

ב"י ריש סי' סא, **דרישה** א' (ובו סיכום לשיטות מהי חופה).

שו"ת **יחוה דעת** ח"ה סי' סב, ושו"ת **יביע אומר** (ח"ו או"ח סי' יג ס"ק ד) - ממתי חייבת בכיסוי ראש.

השיטות בחופת אלמנה:

ירושלמי (כתובות פי"א ה"א) - "אילין דכנסין ארמלן [בערב שבת] צריך לכונסה מבעוד יום, שלא יהיה כקונה קניין בשבת". שם **בביאור קרבן העדה**, **פני משה**.

ב"י סי' סא סעי' א ד"ה "כתוב בארחות חיים", וד"ה "וכתב הרא"ש", **דרכ"מ** ס"ק א.

ח"מ סי' נה ס"ק ה, **ב"ש** שם ס"ק ב, ד.

שו"ע או"ח סי' שלט סעי' ה. **טור** ושו"ע אבהע"ז סי' סד סעיף ה, ושם **ח"מ** ס"ק ו, **ב"ש** ס"ק ו, **גר"א** ס"ק יא.

ערוך השלחן - אבן העזר סימן נה סעי' ד-יח.

חזון איש (אבהע"ז סי' ס"ג ס"ק יח) - הטעם לחילוק בין בתולה לאלמנה.

סעי' א - האם לאחר החופה זכאית לגבות אף תוספת כתובתה, סעי' ב - דין חופת נדה:

כתובות נד/ב - משנה עד "שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה", **גמ' שם נו/א** - "והלכה למעשה כרבי אלעזר בן עזריה" - "בעי רבין... תיקון", **רא"ש** שם פי"ה סי' ו, **רי"ף** שם דף כב/ב - "בעי רבי אבין" - "תיקו הילכך אין קונה", ר"ן שם ד"ה ופירסה נידה, ושם דף ב/א סוף ד"ה "או שפירסה נדה", "ומ"מ כשר הדבר וכו'". **רמב"ם** - הל' אישות פי"י ה"א, ה"ב, ה"ו, **ומגיד משנה** שם. **חידושי הריטב"א** כתובות דף ב/א - "או שפירסה נדה" - "וכן נהגו" [שם יבואר הטעם לכך שנהגו כעת להקל לעשות חופת נדה שלא כרמב"ם].

סימן סב - מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתיים, ובו י"ג סעיפים

מתי מברך ברכת חתנים, ומהו לברכה לב' חתנים/כלות כאחד (סעיפים א-ד):

כתובות ז/ב (בנקודתיים) - "גופא אמר" עד "ואין אבליים מן המנין" (דף ח סוף ע"א). **תוד"ה** במקהלות, ד"ה שנאמר, ד"ה רבי יהודה, ד"ה והוא שבאו, ד"ה שהכל, ד"ה חדא. **ר"ן** על הרי"ף דף ב/ב ד"ה "והוא שבאו". **רא"ש** כתובות פ"א סי' יג, טז. **רמב"ם** הלי אישות פ"י ה"ג-ה"ו. **טור וש"ע** סעיפים א-ד.

ברכת "אשר ברא", "ושהשמחה במעונו" (סע' ד, ז, יג):

כתובות ח/א - "רב אשי איקלע" עד "מן המנין". **רא"ש** סי' יג החל מ"רב אשי" עד סוף הסי'. **ר"ן** (על הרי"ף) דף ב/ב ד"ה מברך עד ד"ה "וחתנים". **טור וב"י**, **ש"ע ונו"כ** סעיף ד וסעיף ז (תחילתו עד "במה דברים"), וכן סעיף יג (למעט ענין אלמון).

אלמון ואלמנה (סע' ו, יג):

כתובות ז/א - בשורות הרחבות "אמר רבי חלבו" - "וליא אלמנה דבצרה מיום אחד" (דף ז/ב). **רא"ש** סי' יא. **ר"ן** (על הרי"ף) דף ב/א ד"ה אחת. **טור וב"י**, **ש"ע ונו"כ** סי' סב סעיף ו, וכן סעיף יג (לענין אלמון).

סע' ו - גדר "יומא קמא":

כתובות ח/א - "רב אשי איקלע... יומא קמא" - "מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא". **תוס' רי"ד** שם, **רא"ש** פ"א סי' יג - "יומא קמא י"מ סעודה קמייתא" - "כיון דאכתי לא אכלו בני החופה", **פסקי תוס'** (פ"א ס"ק ל), **רי"ף** (ב/ב) - "רב אשי איקלע" - "ואשר ברא", **רמב"ם** (הלי ברכות פ"ב ה"ט), **טור** סע' יג, **ב"י** בבדק הבית (עמ"י תעא), **ח"מ** (ו), **ב"ש** (ה).⁴

סע' ז-ח - ז' ברכות כל ז' ימים, ומה הגדר של פנים חדשות:

כתובות ז/ב - "והוא שבאו פנים חדשות" ורש"י. **ובדף ח/א** - "רב אשי איקלע" - "שהשמחה במעונו ואשר ברא". **תוד"ה** "והוא שבאו", **רא"ש** סי' יג, **ר"ן** (על הרי"ף) דף ב/ב ד"ה "והוא שבאו", "פנים חדשות". **רמב"ם** הלי ברכות פ"ב הלי י-יא. שם **בכסף משנה** על הלי ט. **הג' מיימוניות** שם אות ד. **חי' הרשב"א** (כתובות ח/א) ד"ה "מכאן ואילך". שו"ת **רב פעלים** ח"ד אבהע"ז סי' ו. ביאור לטעם הנפק"מ בין הרמב"ם לרא"ש - ראה **ערוך השולחן** (כד-כו), **קהילות יעקב** על כתובות סימן ו.

סע' ט - כשיש ב' דברים הטעונים ברכה על כוס, האם יכול לברכם על אותה כוס:

פסחים קב/א - "ת"ר בני חבורה" - "ברהמ"ז וקידוש תרי מילי נינהו" (שם ע"ב). **תוס'** ד"ה שאין, **רא"ש** שם פ"י סי' ח, שו"ת **הרמב"ם** סימן רפח, **הגהות מיימוניות** אישות פ"ג אות ס.

סע' י - ברכה בבית החתן:

סוכה דף כה/ב - "וא"ר אבא... אמר רב: חתן והשושבינין... פטורין מן הסוכה" - "משום צער חתן - איכא", **רש"י**, **תוס'** ד"ה "אין שמחה אלא בחופה", **רא"ש** פ"ב סי' ח, **ר"ן** (יא/ב) - ד"ה "חתן", "וכתבו בתוס'". [האם בימינו ניתן לברך ב"ח אף שלא בבית החתן? ראה **ש"ע** סי' י, **ט"ז** (ח), **ב"ש** (יד), שו"ת **שמש ומגן** ח"ב אבהע"ז סי' כא, **ילקו"י** פ"יז סע' כב].

סע' יא - בני חופה שנחלקו לחבורות - רא"ש סוכה פ"ב סי' ח.

⁴ **שאלות הכוונה ללימוד סע' ו:** א. באר מהו גדר "יומא קמא" ומה הנפק"מ בזה? ב. מה הדין באלמון שנישא לאלמנה מבע"י, והסעודה בלילה, האם מברכים להם ז' ברכות בסעודה?

סעי' יב - השמשים/המלצרים האוכלים אחר סעודת נישואין, ראה בב"י⁵.

סעי' יג - "שהשמחה במעונו" - המקורות הובאו לעיל.

סימן סג - בעילת מצוה וברכתו, ובו ב' סעיפים

סעי' א - בדין בעילת מצוה בשבת, כתובות ה/ב - ו/ב, מח' רב ושמואל האם מותר לבעול את הבתולה בשבת, ומסקנת הגמ' בדף ז/א - והלכתא מותר לבעול [בתולה] בתחילה בשבת. **טוש"ע** או"ח סי' רפ סעי' ב, **ומשנ"ב** שם ס"ק ד, וסי' שלט ס"ק לב.

הטעם שהחמירו לטמא בדם בתולים [ולא אמרינן שתתלה במכה כביו"ד סי' קפז סעי' ה] - **רא"ש** כתובות פ"א סי' ט, **רא"ש** נדה פ"י סי' א, **שו"ת הרשב"א** ח"ז סי' קסא.

טהרה זו' נקיים: **שו"ע** יו"ד סי' קצב סעי' א - בדין תבעוה להינשא ודם חימוד, שם סי' קצג סעי' א - בדין בעילת מצוה, שם סי' קצד סעי' א - בדין דם טוהר, שם סי' קצו סעי' י - חומרת הרמ"א בג' ימים ראשונים לז' נקיים.

סעי' ב - בדין ברכת "אשר צג אגוז", **רא"ש** כתובות פ"א סי' טו, **שו"ת פאר הדור** לרמב"ם סי' קכט.

סימן סד - זמן נשואי בתולה ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה, ובו ו' סעיפים

סעי' א-ב: כמה ימים צריך לשמחה:

כתובות ב/א - משנה וגמ' עד "וברביעי כונסה" (שם בע"א).

שם דף ג/א (8 שורות לפני סוף העמוד) - "אמר רב שמואל בר יצחק" עד "וברביעי כונסה" (דף ג/ב).

שם דף ד סוף ע"ב - "אמר מר בין כך" - "יום טוב שחל להיות בערב שבת" (דף ה/א).

שם דף ז/א (שורה רחבה 2) - "והלכתא מותר לבעול בתחלה בשבת", שם **תוד"ה** והלכתא.

רא"ש שם פ"א סי' ג וסי' י. **ר"ן** על הרי"ף דף א/ב ד"ה "אשה נשאת" וד"ה "ולפיכך", ודף ב/א ד"ה "חמישי בשבת", ד"ה "איבעיא להו", **רמב"ם** הלי אישות פ"י הלי יב-טו.

סעי' ג-ו: זמני הנישואין:

סעי' ד: סעודה לפי כבודו, כתובות סא/א - "עולה עמו ואינה יורדת עמו" - "ולא בירידתו של בעל".

סעי' ה: השיטות בחופת אלמנה - ראה לעיל בהקדמה לסי' סא.

סעי' ו: משנה מו"ק ח/ב - "אין נושאין נשים במועד" - "להכא ולהכא" (דף ט/א), **ותוס'** שם, **רמב"ם** הלי אישות פ"י הי"ד.

סימן סה - מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה, ובו ד' סעיפים

כתובות טז סוף ע"ב - "תנו רבנן" - "ולהכנסת כלה" (דף יז סוף ע"א). **תוס'** ד"ה "כלה", ד"ה "ישבחנו", **רא"ש** שם פ"ב סימנים ב, ג, ד. **טוש"ע** סעי' א-ב, ד.

סעי' ג - מנהגים זכר לחורבן בית המקדש:

בבא בתרא ס/ב - מאי "על ראש שמחתי" - "פאר תחת אפר".

ברכות לב - "מר בריה דרבינא" - "דזוגייתא חיותא ותבר קמייחו ואעציבו" (לא/א), **תוס'** שם ד"ה אייתי.

סוטה מט/א משנה - "...גזרו על עטרות של חתנים... עטרות כלות", ובע"ב - "מאי עטרות כלות" - "כל מה שירצה".

גיטין ז/א - תוד"ה עטרות. **שו"ע** או"ח סי' תקס סעי' א-ה.

⁵ שאלה על סעי' יב: האם לדעתך המלצר, תזמורת החתונה, השומר באולם, חייבים בברכת חתנים כשהם אוכלים מסעודת הנישואין?

סימן סו - כמה דיני כתובה, ובו י"ב סעיפים**סע' א-י: עיקר הכתובה:****סעיפים א-ב - החיוב בכתיבת כתובה:**

כתובות פב/ב - "אמר רב יהודה בראשונה" עד סוף העמוד. **תוד"ה** בתחלה.
כתובות ז/א (שורה 2) - "רב אמר... אתפסוה מטלטלין". **כתובות נד/ב** משנה, **ובדף נו/ב** - "רי מאיר אומר" עד סוף העמ',
תוס' שם ד"ה אין וד"ה אבל. **ר"ן** ריש כתובות (א/א) ד"ה או שפירסה.
ב"ב קסז/ב משנה - "אין כותבין שטרי אירוסין... והחתן נותן שכר [הסופר]", ושם **בדף קסח/א** "אין כותבין וכו'" -
"לחמוה לקרוביה". **רמב"ם** אישות פ"י ה"ז, ה"ט, **ומגיד משנה** שם. **ב"ח** (סי"ד) ד"ה כתב הרמב"ם.

מה דין כתובה שנכתב זמנה ביום (כגון ו' אלול), אך החופה הייתה בלילה (ז' אלול) - האם הכתובה כשרה:

גיטין יח סוף ע"א - "אמר שמואל כתובה כמעשה ביי"ד", עד הנקודתיים. **תוס'** שם ד"ה אף, **ר"ן** שם ד"ה "כתובה כמעשה" עד ד"ה "ונ"ל דכ"י", **רא"ש** שם סי' ז והגה' **אשר"י**, **וקיצור פסקי הרא"ש** שם סי' ז. **בבא בתרא קעב/א** - "אמר להו רבא" - "דמסירן לכו מילי בשילי", **שו"ע** חו"מ סי' מג סעי' טז, **וש"ך** שם ס"ק לד - בדין כתובה. **ב"י** כאן סוף סעי' א ד"ה "כתבו הג' מיימוני" - עד ד"ה "ומ"ש והבעל", **ב"ש** כאן ס"ק ז. **שו"ת מנחת שלמה** תנינא (ב-ג) סי' קכח, **שו"ת אגרות משה** או"ח ח"ה סי' ט אות ב.

סע' ג, ט - הפוחת לאשה בכתובתה (סעי' ט), או מי שאיבדה כתובתה (סעי' ג):

כתובות נו/ב - "תניא ר"מ אומר כל הפוחת וכו'... "אחתיה דרמי בר" - "זיל כתוב לה" (נז/א).
נח' הראשונים במי שהתנה לפחות לה בכתובתה [בשעת הנישואין] או מחלה על כתובתה [אחר הנישואין] - האם תנאו קיים:
רא"ש (פ"ה סי' ז), **ר"ן** כג/א ד"ה "אי הכי זיל", **רמב"ם** (אישות יב, ח), **ומגיד משנה** שם, **מרדכי** ב"ק סי' צג.

סע' ו - חיוב הכתובה מהתורה או מדרבנן?

שמות כב פס' טו-טז, רש"י שם (מפתח בתולה), **דברים כב פס' כח-כט** (באונס בתולה).
כתובות י/א (בראש העמוד) - "איתמר - שרשב"ג אומר כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים".
שם, דף קי"ב (בשורות הרחבות) - "נשא אשה... דאורייתא". **תוס'** בדף י ד"ה אמר רב נחמן, **ורא"ש** סי' יט.
רי"ף סוף כתובות, נשא אשה בא"י - סוף העמ', **ר"ן** שם ד"ה מקולי, וד"ה ולעניין הלכה, **תוס'** (כתובות סז/א ד"ה אמר),
מרדכי סי' רפא, וסוף סי' שיב - "דבין אלמנה ובין בתולה במנה צורי", **רמב"ם** הלי' אישות פ"י הלי' ז-ח.
קידושין יא/א - אמר רב יהודה... כל כסף האמור בתורה - כסף צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה [שערכו 1/8 מכסף צורי].
רש"י בכורות מט/ב ד"ה מנה, **רמב"ם** טוען ונטען פ"ג ה"ב.

סע' ח - האם אמירת החתן מחייבת אותו אף בלא קניין:

כתובות קב/ב - "אמר רב גידל.. כמה אתה נותן" - "גמרי ומקני להדדי". **ר"ן** דף כא/ב ד"ה "שלא כתב", ודף כב/ב סוף ד"ה אמר - "מהכא משמע דלית לן סברא דירושלמי, וכו'", **שו"ע** סי' נא סעי' א.

סע' ז, י - תוספת על עיקר הכתובה:

כתובות נד/ב משנה - "אף על פי" - "אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה יוסיף", גמ' שם "פשיטא" - "שלא לבייש... קמ"ל".
כתובות יב/א משנה - "בית דין של כהנים" - וגמ' שם עד למשנה בע"ב, **ותוד"ה** בית דין של כהנים. **ר"ן** דף כא/א ד"ה אע"פ, ודף דב/ב ד"ה "היו גובין לבתולה".

סע' יא-יב: הנדוניה שמכנסת והשליש שמוסיף כנגדה:

כתובות נב/ב - "קחו נשים" - "עד לעישור נכסי", **כתובות סו/א** משנה - "פסקה להכניס לו" - עד סוף המשנה, **ושם במשנה בע"ב** - "פסקה להכניס לו... הכל כמנהג המדינה", **ובדף סז/א** - (בשורות הרחבות) "אמר רבי ינאי בשמים" - "רב פפי... גובה פרנא מהן".

רא"ש פ"ו סי' ד, רי"ף דף כט/א - "מתני' פסקה להכניס לוי" - "והלכתא כוותיה", ר"ן שם, **רמב"ם** אישות פכ"ג הי"א-
יב, **ריב"ש** סי' ק"נ. **רש"י** יבמות ס/א ד"ה אלמנה - ההבדל בין נכסי מלוג לנכסי צאן ברזל. **בבא מציעא קד/ב** - "דתניא
רבי יוסי אומר" - "אי מיכפל לא מיקנא".

הל' גיטין סימן קכו - נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו, (סע' א-ז)

משנה גיטין פז/ב - "גט שכתבו עברית ועדיו יוונית - כתב סופר ועד כשר". **ושם בדף יט/ב** - "...אמר אמימר האי שטרא
פרסאה" - "יוונית ועדיו עברית". **תוספתא גיטין פ"ז הי"י**, ובביאור **מנחת ביכורים** שם. **רמב"ם** הל' גירושין פ"ד הל' ז-ח,
וראב"ד שם. ר"ן גיטין מט/א מדפי הרי"ף ד"ה מתני'.

משנה גיטין פה סוף ע"א - "לכל גבר דיתצביין" (ע"ב), **ושם בגמ'** - "ר' יהודה אומר" - "ושטרא ראייה בעלמא הוא".

סע' ז - שנה שיש בה ב' אדרים, ושמות החודשים:

נדריים סג/א משנה - עד המשנה בעמ' הבא. ר"ן (שם ע"ב) ד"ה "ולענין הלכה", **רא"ש** שם סוף סי' ב ד"ה גמ'. **רמב"ם** הל'
נדריים פ"י ה"ו. **שו"ת תרומת הדשן** סי' רלג.

עיקרי השולחן

חושן משפט

הלכות עדות, שטרות

סימן לג - פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים

סע' א - משנה סנה' כז/ב - "האזהבה והשונא", עד סוף המשנה, **משנה נדה מט/ב** - "כל הכשר לדון כשר להעיד" וכו',
רמב"ם הל' עדות פ"ג הל' טו.

סע' ב-ד: הקרובים הפסולים:

סע' ב - עד "שני בשני" - פסולים מהתורה:

סנהדרין כז/ב - מהמשנה עד "הן ובניהן וחתניהן" (דף כח סוף ע"א). **רא"ש** שם פ"ג סי' יח-יט, **רי"ף** שם דף ו/ב ד"ה
"גרסינן בפרק יש נוחלין" - "אבא דאבא שני בראשון".

בבא בתרא קכח/א - "שלח ליה ר' אבא... הלכה שלישי בשני" - "ולית הלכתא כמר בר רב אשי", **שם סוף ע"ב** - "דרש
מר זוטרא" - "ומאתקפתא דמר בר רב אשי" (קכט/א). **תוס'** שם דף קכח/א ד"ה "מר", וד"ה "לית", ובדף קכט/א ד"ה
"אי לאפוקיי", **רא"ש** שם פ"ח סי' כג. **רמב"ם** הל' עדות פ"ג הל' א-ה, **כסף משנה** שם ה"א.

סע' ג - חד בעל כאשתו:

סנהדרין כח סוף ע"א - "רב איקלע" - "מכלל דאשה כבעלה" (ע"ב), **נמוק"י** דף ו/א ד"ה "באשת חורגו" עד ד"ה
"גרסינן", **רמב"ם** הל' עדות פ"ג הל' ו.

סע' ד - תרי בעל כאשתו:

סנהדרין כח/ב - "חורגו לבדו" - "דאותביניה לך", **רש"י** ד"ה "גיסו", **תוס'** ד"ה "גיסו לבדו", **רא"ש** פ"ג סי' כ ד"ה
"ת"ר חורגו לבדו", **רי"ף** דף ו סוף ע"ב - "וחורגו לבדו" - הלכתא כר' יוסי (ז/א), **נמוק"י** שם סוף ו/ב ד"ה "חורגו לבדו",
המאור הגדול על הרי"ף (ו/ב) ד"ה "חורגו לבדו", **רמב"ם** הל' עדות פ"ג הל' ז-ט, **הגהמ"י** אות ו'.

סע' ה-יב: אנשים שאינם נחשבים לקרובים - ומותר להעיד להם:

סנהדרין כח/ב - "ובעל אמו הוא" - "איקרבא דעתיה לגבה". **ושם** "אי"ר תנחום" עד למשנה בדף כט/א. **רא"ש** שם פ"ג
סוף סי' כ - "רבי יהודה אומר" - עד סי' כד. **רמב"ם** הל' עדות פ"ג הל' י-טו.

סע' יא - אחים שנתגייירו מעידים זה לזה, יבמות כב/א - "אמר ליה רבא לרב נחמן חזי מר" - עד המשנה. **משנה יבמות**
צז/ב, ובדף צח/א - "אמר רבא הא דאמור רבנן" - "וזרמת סוסים זרמתם".

סע' יג-טו: תחילתו וסופו בכשרות:

(סע' יג) **בבא בתרא קכח/א** - "היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו" - "תחילתו וסופו בכשרות כשר".
(סע' יד) **רא"ש סנהדרין פ"ג סי' כא**. (סע' טו) **ב"ב מב סוף ע"ב** - "ומעידין זה לזה" - "שאני ס"ת דלשמיעה קאיי" (מג/א),
תוס' שם ד"ה "וליסלקו", **רא"ש שם סי' מ, רי"ף שם כג/א** - "תניא בני העיר" - "וכן הלכתא", **רמב"ם** (עדות פט"ו ה' א),
הגהמ"י שם אות א, **תוס' נדה נ/א ד"ה "ורבי מאיר"**, **ש"ך חו"מ סי' לז ס"ק לב**.

סע' טז-יח: עדים הקרובים:

מכות ז/א - "אילעא וטוביה" - "אזיל מלוה", **רא"ש שם פ"א סי' יג-יד, נמוק"י שם דף ג סוף ע"א** - אילעא וטוביה וכו'.
סנהדרין כה/א - "מלוה בריבית" - "ואין אדם משים עצמו רשע". **מרדכי שם סי' תרצה** (עד ד"ה עד ודיין מצטרפין), וסי' תרצו.

חו"מ סימן לד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

מ"מ בקצרה לסי' לד: גמ' **סנהדרין דף כד/ב** מהמשנה עד לדף כו/א "איצטריכו ליי".
דף כו/ב (בנקודתיים) "אמר ר' יהודה" עד למשנה דף כז/ב. **רמב"ם** ה' עדות פ"י ה' א-ד.

מראי מקומות מפורט לסימן לד**פסולי עדות מהתורה:**

סע' א - רשע פסול לעדות, סנהדרין כז/א - "עד זומם" - "משעת חידושו ואילך", **שבועות ל סוף ע"ב** - "עד שיודע
בחבירו" - "ת"ל מדבר שקר תרחק", **רמב"ם** עדות פ"י ה"א.

סע' ב - איזהו רשע, סנהדרין כז/א - "והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ס" - "והלכתא כוותיה דאביי" (בסוף העמ"י),
רמב"ם שם ה"ב.

סע' ג - פסולי דרבנן, משנה ר"ה כב/א - אלו הן הפסולין, **ורש"י שם, רמב"ם** שם ה"ג.

סע' ד - כשסבור שעושה מצוה, סנהדרין כו/ב - "הנהו קבוראיי" - "עבדי לן רבנן", **רי"ף (ה/ב)** - "הנהו קבוראיי" - "עבדי
לן רבנן", **רא"ש פ"ג סי' טו, רמב"ם** ה' עדות פ"י ב"א, **וכסף משנה** שם.

סע' ה - העובר על השבועה, ויקרא פ"ה פ"ד ורש"י שם, סנהדרין כז/א - "מיתבי אל תשת רשע עד" - "שבועות
דעלמא", **משנה שבועות מד/ב** - "כל הנשבעין" - ושכנגדו חשוד על השבועה", **ושם בסוף העמ"י** - "ושכנגדו חשוד על
השבועה כיצד" - "שכנגדו נשבע ונוטל" (מה/א), **ושם בדף מו/ב** - "מאי אפילו שבועת שוא" - "פסולא דרבנן" (מז/א), **רש"י**
שם דף מו/ב ד"ה "שבועת ביטוי", **ותוס' שם ד"ה "אבל שבועת ביטוי"**, **רא"ש שם פ"ז סי' ז** - עד "וארבע אבות הן", **ר"ן**
על הרי"ף שם כח/ב ד"ה גמ' אבל שבועת ביטוי וכו', **רמב"ם** ה' טוען ונטען פ"ב ה"ב, **ומגיד משנה** שם, **והגמ"י** שם אות
א, **טוש"ע חו"מ סי' צב סע' ב. מומלץ את הב"י כאן לסע' ה** - להתחיל בעמ' רסד ד"ה "בת' הרשב"א", (ולא כמהדי שמצויין
בהם עמ' רסה ד"ה "העובר על השבועה").

סע' ו - המוציא טריפה מתחת ידו, סנהדרין כה/א - "ההוא טבחא" - "חשוב משלוי", **רא"ש שם פ"ג סי' ט וסוף סי' י**
ד"ה "כדחזינן לעיל", **רי"ף שם דף ד/ב** "ההוא טבחא" וכו', **נמוק"י שם, רמב"ם** ה' עדות פ"י ב"ט, **וכסף משנה שם**.

סע' ז - גנב וגזלן - סנהדרין כה/ב - "תנא הוסיפו עליהן הגזלנין" - "דקא חטפי גזרו בהו רבנן". **רמב"ם** ה' עדות פ"י
ה"ד, לענין גנב וגזלן.

סע' ח-ט - עד זומם - סנהדרין כז/א - "איתמר עד זומם" - "והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ס", **רמב"ם** ה' עדות
פ"י ה"ד [עייש בדן עד זומם], **רי"ף שם ה/ב** - "איתמר עד זומם" וכו', **נמוק"י שם ד"ה "איתמר"** - עד ד"ה "ביע"ל קג"ס".

סע' ט - האם העדים נעשים זוממים על עדותם בשטר, סנהדרין לב/א - "שטר שזמנו... באחד בניסן" - "שט"ח...
המאוחרים כשרים", **ר"ן** כתובות יב/ב בד"ה דכיון - "מ"ועוד כתב ז"ל" - עד "אין טעם פסולן אלא משום הזמה", **רמב"ם**
ה' עדות פ"י ט ה"ג, **טור חו"מ סי' מג סע' יז-יח, שו"ע חו"מ סי' מג סע' יב-יג, ובי"ח כאן ס"ק יג**.

ח'מ סימן מט - שיכירו העדים שם הלוה והמלוה, ודין טעות השמות והסכום, ובו י' סעיפים

סע' א-ה: צריך שיכירו העדים את הלוה ומתי צריך שיכירו אף את המלוה:

סע' א - השם שכותבים בשטר, משנה גיטין לד/ב - "בראשונה היה", עד המשנה הבאה, **תוס'** שם ד"ה "וכל שום", **רמב"ם** הלי גירושין פ"ג הי"ג.

סע' ב - האם צריך להכיר שמות האנשים שבשטר, משנה ב"ב קסז/א - "כותבין גט לאיש" - "והלוקח נותן שכר" (ע"ב), ובגמ' שם "מאי ובלבד" - "שם האשה בשובר וה"ה לשם האיש". **ב"מ יב/ב -** "הא דתנן כותבין שטר ללוה" - "אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו... דלאו הקנאה", **רמב"ם** הלי מלוה פכ"ד הלי ג, **מגיד משנה** שם.

ח"ב בסע' ב - האם ת"ח יכול לחזור בו מעדותו: ב"ב קסז סוף ע"ב - "ההוא תברא" - "מחלפו לה מיניה" (קסח/א), **רא"ש** שם ס"י יז, **נמוק"י** שם עז/ב ד"ה "גמ' שיהא" (מ-"אמרה ליה האשה" - עד "ותלמידו הריטב"א"), **ב"י** חו"מ ס"י כט מחו' ו.

סע' ג-ד - שיוחזק שמו 30 יום - ב"ב קסז/ב - "הכי אמר רב כל שהוחזק שמו" - "ברמאותיה זהיר", **נמוק"י** עז/ב ד"ה גמ' שיהא ("הוחזק שמו" - מוחזק בשם זה שלשים יום), **רמב"ם** הלי מלוה פכ"ד ה"ד.

סע' ה - הוציאו עליו שטר, ב"ב קלח/ב - "ת"ר שכיב מרע" - "כשהוא גובה א"צ להביא ראיה", **רמב"ם** הלי מלוה פכ"ד ה"ה, **מגיד משנה** שם.

סע' ו - מתי העדים יכולים לחזור ולכתוב שטר אחר, גיטין סג/ב - "ההיא דהו קרו לה נפאתה" - "אפי' מאה פעמים", **תוס'** שם ד"ה "כותבין", **רי"ף** שם דף כט/א, **ר"ן** שם ד"ה "ההיא" וד"ה "אלא", **רמב"ם** הלי גירושין פ"ב ה"ח. **בבא בתרא קסח סוף ע"ב -** "ת"ר הרי שבא ואמר" - "רשב"ג אומר... וממכר אין כותבין" (קסט/א), **רי"ף** שם עח/ב, **נמוק"י** שם ד"ה "ונתנו לו" - עד ד"ה "אמר", ושם בדף עט/א בנמוק"י סוף ד"ה גרסי "ושטר" או שטר מכר" - עד ד"ה "תנן", **רמב"ם** הלי מלוה פכ"ג הלי י-יא.

סע' ז-י: שניים בשם יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת:

סע' ז - משנה ב"ב קעב/א - "שנים שהיו בעיר אחת" - עד סוף המשנה. **ובדף קעג/א** (אמצע העמ"י) - "ואלא הא דתניא כשם" - עד המשנה, **רי"ף** שם דף עט סוף ע"ב במשנה **ונמוק"י** שם, **רמב"ם** הלי מלוה פכ"ד הלי ח-ט, **מגיד משנה** הלי ח. **האם כהן הוי סימן - כתובות כד/ב -** "איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין" - "וחד אמר אין מעלין", **שו"ת הרשב"א** (ח"ב ס"י שנב, הובא בב"י מחו' ז, ובהג' והע' ס"ק סג על הב"י ובש"ך טו).

סע' ט - שובר מהני כנגד שני שט"ח, ב"ב קעג/א שם, רי"ף שם דף פ/א ד"ה "נמצא לאחד" וכו', רא"ש שם סוף ס"י לז ד"ה "נמצא לאחד", רמב"ם שם (שים לב שהרי"ף, רא"ש ורמב"ם - השמיטו את רבי ירמיה להלכה, וע"ע במש"כ הב"י בבדק הבית). **משנה ב"מ כ/א - "אם יש עמהן סמפונות וכו'", ובגמ' שם ע"ב - "אם יש עמהן סמפונות" - "הכא נמי שנמצא בין שטרות קרועין", **שו"ע** חו"מ ס"י סה סע' יח.**

סע' י - א"א לתבוע את הערב של יב"ש, בכורות מח/א - "א"ר ירמיה זאת אומרת שני יב"ש" - "דלא יתבע מן הערב תחילה".

עיקרי השולחן

אבן העזר

ביאור פסקי השו"ע והרמ"א
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
ודברי הגו"כ על השו"ע,
ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו

הלכות קידושין

סי' כו, כז, כט, לד, מב

הלכות חופה/נישואין

סי' סא-סה

הלכות כתובות

סי' סו

הלכות גיטין

סי' קכו (סע' א-ז)

הלכות קידושין

עיקרי השולחן

סימן כ"ו ובו ד' סעיפים
שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה

ב אם הכניס אשה לחפה, אינה מתקדשת בכד. ויש אומרים שהיא ספק:

ג משנתקדשה, נחשבת כאשת איש לחיב הבא עליה, וצריכה גט להתירה לשוק:

ד האשה מתקדשת בשלשה דרכים: בכסף או בשטר או בביאה, מן התורה; אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואם עבר וקדש בביאה, מכין אותו מכת מרדות והיא מקדשת. ואפלו קדשה בכסף או בשטר, אם לא שדך תחלה, או שקדש בשוק, מכין אותו מכת מרדות והיא מקדשת. הגה: ויש אומרים שאין מכין אם קדש בכסף או בשטר, אפלו בשוק ובלא שדוכין (טור בשם הרא"ש), ולא ראיתי מימי שהכו מי שקדש בלא שדוכין:

א אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קידושין שנתקדשה כראוי, אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קידושין, אינו כלום. ואפלו בא עליה לשם אשות בינו לבינה, אינה נחשבת כאשתו, ואפלו אם יחדה לו, אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו. הגה: דבדאי בושה היא מלטבל, ובא עליה בנדתה (טור). אבל אם מיחד אליו אשה וטובלת אליו, יש אומרים שמתר והיא "פילגש" האמורה בתורה (הראב"ד וקצת מפרשים). ויש אומרים שאסור, ולוקין על זה משום "לא תהיה קדשה" (דברים כג, יח) (הרמב"ם והרא"ש והטור). כותי שגשג כותית, וכן מומר שגשג מומרת בנמוסיקה, ונתגירו אחר כך, אין כאן חשש קידושין כלל ומתרת לצאת ממנו בלא גט, אף על פי ששקה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא (ריב"ש סימן ו' ובת"ה סימן ר"ט). ועין לקמן סימן קמ"ט סעיף ו':

סעיף א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה כראוי [באחת מג' דרכים דלקמן סעי' ד: כסף, שטר או ביאה], אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קדושין, אינו כלום.

ואפילו בא עליה לשם אישות [ונתכוון לקדשה בביאה], אך עשה זאת בינו לבינה [שלא בפני עדים] - אינה נחשבת כאשתו¹ ואפילו אם ייחדה לו, אלא אדרבה כופין להוציאה מביתו [מכיון שודאי בושה מלטבול ובא עליה בנדתה (טור ורמ"א)].

ב. דין פילגש - האם מותר לאדם לייחד לו פילגש ע"י שתטבול ובלא קידושין ובלא כתובה?² (רמ"א)

☞ **י"א (ראב"ד) - שמותר** וזו פילגש האמורה בתורה³. [אך לח"מ (א) - אף לראב"ד אסורה ביאת פנויה מדרבנן⁴].

📖 **י"א (רמב"ם) - שאסור** לייחד לו פנויה ולוקין על זה משום "לא תהיה קדשה" (דברים כג, יח)⁵.

[אך לח"מ (ב) ולב"ש (ב) - אף לרמב"ם אין מלקין על פילגש⁶].

ג. דין הנישא בנימוסיהם [היינו בחוקות הגויים] - האם חוששים לקידושין?

כתב הרמ"א - גוי שנשא גויה [בנימוס הגויים], וכן משומד שנשא משומדת בנימוסיה [לרצונו], ונתגיירו אח"כ, אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט, אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא. (ריב"ש סי' ו, וכ"פ שו"ע לקמן סי' קמט סעי' ו)⁷.

אך כתבו האחרונים - אף בנישא בנימוסיהם, מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. כל שדרו יחד אחר שהתגיירו - אמרינן מסתמא אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ונתכוון לקדשה בביאה, ולכן צריכה ממנו גט (פתי"ש (ב) בשם המקנה).

ב. אנוסים - כתב ח"מ (ג) דוקא במשומד **לרצונו** אין חוששין לקידושין, הואיל ויצא מן הכלל בכל עבירות שבתורה, אמרינן דודאי בעילתו בעילת זנות ולא נתכוון לקדשה בביאה, **אך האנוסים** - אף שנישאו בחוקות הגויים, מ"מ כל שידוע שהיו שומרים מצוות בנינועא, י"ל דודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות והתכוון לקדשה בביאה, דהרי נתיחדו בפני הרבה אנוסים לשם נישואין. ובפרט אם היו נזהרים בנדה ובמקוה טהרה, ולמעשה חלילה להקל באיסור אשת איש [וצריכה ממנו גט].

¹ כתב הב"ש (א) - הדין שאם התכוון לקדשה בביאה בינו לבינה, דאינה מקודשת - מיירי שזה לא היה בגלוי, אך אם זה היה בגלוי שנושא אותה לשם אישות הוי קידושין בביאה. [ונראה דלא מיירי בפרוץ בעבירות, דזה כיון שהוציא את עצמו מן הכלל בכל העבירות שבתורה, אמרינן שודאי בעילתו בעילת זנות, ואין חוששים לקידושין (כדלקמן בחי"מ ג, ובריב"ש סי' ו' שבהערה 7)].

² **סנהדרין כא/א - ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים... מאי נשים ומאי פלגשים?**

אמר רב יהודה אמר רב: **נשים** - בכתובה ובקידושין, **פלגשים** - בלא כתובה ובלא קידושין. [וי"א שפילגשים - זה בקידושין אך בלא כתובה].

³ **דלשיטת הראב"ד** (הלי' אישות פ"א ה"ד) - **פילגש מותרת אף להדיוט**, והאיסור "לא תהיה קדשה" (דברים כג יח), הוא דוקא במופקרת לכל, אבל המייחדת עצמה לאיש אחד, אין בה מלקות ולא איסור לאו, והיא פילגש הכתובה בתורה.

⁴ אף שמסתמת הרמ"א משמע דלראב"ד פילגש מותרת, מ"מ כתב הח"מ שההיתר הוא רק מהתורה, אך אף לראב"ד אסורה ביאת פנויה מדרבנן, שהרי אסור אפי' להתייחד עם הפנויה (ע"ז לו/ב), ואפי' להסתכל בה אסור מדברי קבלה (ע"ז כ/א), אז כל שכן שביאה אסורה.

⁵ **דלשיטת הרמב"ם** - פילגש מותרת רק למלך אך אסורה להדיוט (הלי' מלכים פ"ד ה"ד), ואיסור קדשה האידנא - הוא אף כשלא הפקירה עצמה לכל [כמש"כ בהלי' אישות פ"א ה"ד] - קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובעל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל (דברים כ"ג י"ח), לפיכך כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה.

⁶ הח"מ (ב) והב"ש (ב) כתבו שאף לרמב"ם - אין מלקין על הפילגש המיוחדת לו, מכיון שמש"כ הרמב"ם (הלי' אישות פ"א ה"ד) זה דוקא כשבעל אשה לשם זנות בלא קידושין דאז לוקה, אך כל שמיחדת לו לשם אישות אף בלא קידושין, אין בכך לאו. ואף בהלי' מלכים (פ"ד ה"ד) כתב שהדיוט אסור בפילגש, אך לא כתב שלוקין על כך. ועוד דהרשב"א בתשובה (המיוחסות סי' רפד), כתב שאין לגרוס ברמב"ם ש"הדיוט אסור בפילגש".

⁷ **בגיטין פא/א** - תנן המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק... ב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני, ובדף פא/ב מבואר טעמם דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולשם קידושין בעל.

ונחלקו הראשונים מתי אומרים חזקה זו: 📖 יש מהגאונים שהורו - שאפילו פנויה בעלמא שנבעלה בפני עדים צריכה ממנו גט. ☞ אך הרמב"ם (גירושין פ"י הי"ט) והשו"ע (סי' קמט סעי' ה) - פסקו שאין אומרים חזקה זו אלא אלא באשתו שגירשה [או במקדש על תנאי ובעל סתם], אבל בשאר כל הנשים - בחזקה שבעל לשם זנות, עד שיפרש שבעל לשם קידושין.

ונשאל שו"ת הריב"ש (סי' ו, הובא לקמן בב"י סי' קמט סעי' ו) - **בדין אנוס שנשא אנוסה בחוקותיהם** ונתעברה ממנו ואח"כ הלך מעבר לים ולא שב עוד, והשיב - דבמקרה זה אף לשיטת הגאונים הנ"ל, א"צ ממנו גט, דכיון שנישאו בחוקות הגויים - הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושין כדת משה וישראל, אלא כדרכי הגויים, וא"כ אינה נשואה לו, ועוד דבנידון דידן מיירי בפרוצים בעבירה ושבא עליה בנדתה, ואם לאיסור כרת התיר עצמו בביאתו כל שכן שאינו חושש לאיסור קל של פנויה, דבמקרה זה לא אמרינן לשם קידושין בעל, אלא בעילתו בעילת זנות ולכן א"צ ממנו גט, וכ"פ הרמ"א כאן והשו"ע לקמן סי' קמט סעי' ו - דכל שנישא בנימוסיהם אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות - וא"צ ממנו גט. (ועי' כאן בפתי"ש סוף סי' ב).

הרחבה לסע' א

◀ **שאל הב"ש** (סס"ק ב) - ליי"א שאין איסור בפילגש, **הרי קי"ל שכלה בלא ברכה אסורה כנדה** (ריש מסכת כלה), ופילגש הרי היא בלא ברכה וקידושין, וגם קשה [לשיטת הרמב"ם] איך מותרת למלך?

ותירץ בשם הרמב"ן - דדוקא כשרוצה לישא אשה שתהיה קנויה לו לכל דבר ותהיה אסורה לכל אדם, אז הדין הוא שיקדש אותה ויכנוס לחופה ויברך שבע ברכות, אבל פילגש א"צ ברכה וקידושין.

◀ נח' האחרונים **בדין נישואים אזרחיים**, הנעשים שלא כדת משה וישראל - **האם צריכה ממנו גט:**

📖 **י"א - שיש לחוש לקידושין וצריכה גט:**

אהל אברהם (סי' קג) - חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וקידשה בביאה, ואף שהוא נישא בנישואים אזרחיים, לא בהכרח שאיבד את החזקה הזו, וגם יש לחוש שפעם אחת חזרו בתשובה וקידש בביאה, ע"כ אין להתירה בלא גט ובלא שאלת חכם. **ובמערכי לב** (סי' פז) - הוסיף זכיון שהנישואים האלה יש להם פומביות, יש להצריכה גט ש"לא יאמרו אשת איש יוצאת בלא גט" (יבמות פח/ב), ועוד **דיש לחוש שבשטר** של הערכאות היה כתוב לשון קידושין ושמה נזדמנו שם עדים כשרים והוי קידושין בשטר, וכו'. וכן הגאון הרגאצ'ובר (בשו"ת צפנת פענח סי' כו-כז) - **החמיר מאוד בנישואים אזרחיים שצריכה גט.**

📖 **אך לאחרונים רבים - אינה צריכה גט:**

שו"ת דרכי נעם (אבהע"ז סי' מו) - אין לחוש לקידושין, שכיון שראינו כזה צד פריצות, בודאי עושה בעילתו בעילת זנות כעולה מהריב"ש הנ"ל בהע"ז 7, וכ"כ מהר"ם שי"ק (אבהע"ז סי' כא), **ציץ אליעזר** (ח"א סי' כז, ח"ב סי' יט פ"ז, וח"ח סי' לז), **והיביע אומר** (ח"ו אבהע"ז סי' א ס"ק ג) **כתב - דבאמת העיקר להלכה כדעת רוב האחרונים שבנישואין אזרחיים א"צ גט וכו' ומעיקר הדין מותרת גם לכהן וכו', ושם** (בח"ט סי' כו) - **מה שהחמיר לתת גט בנישואין אזרחיים, אינו מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא.**

📖 **ויש שהצריכו גט לחומרא רק לרווחא דמילתא - אך כשיש חשש עיגון ודאי שיש להקל:**

אגרות משה (אבהע"ז ח"א סי' עה) - **כשאפשר יש להצריך גט גם באנשים שאינם שומרי תורה** [כמו שאנו מצריכים באנשים כשרים מטעם חזקה אין אדם בועל בעילת זנות וגמרו ובעלו לשם קידושין], אבל אם אי אפשר להשיג גט והיא עגונה נראה שיש לסמוך על הריב"ש שפסקו כותיה הרמ"א (סי' כו סע' א') **והשו"ע** (בסי' קמ"ט סע' ו') **דבאלו שמופקרין לעבור על איסורי התורה שאין בהם חזקה זו, הוא כזנות בעלמא שאינה צריכה גט** [ולא להשאיר אותה עגונה].

◀ **הקדמה לפת"ש ז** - יש מחלוקת האם ניתן לתת גט בלילה, וצ"ע האם אף בקידושין מחמירים שלא לקדש בלילה. נדנח' האם מקישים קידושין לגט מהפסי' ויצאה והיתה", דכשם שאין ליתן גט בלילה ה"ה שאין לקדש בלילה].

וכתב הפת"ש: דלפוסקים המתירים לתת גט בלילה (סי' קכג באה"ט ס"ק ט') - פשוט שמותר לקדש בלילה. וכל הדיון הוא דוקא לי"א שאסור ליתן גט בלילה - מהו לקדש בלילה?

ועל זה כתבו **הרא"ם והר"י מינץ** - דלי"א אלו ספק מקודשת.

☞ **ובספר מעין גנים** - הביא ראייה דמתקדשת בלילה, מהגמ' בקידושין יא/א - "כי קאמינא דקדשה בלילה".

ובספר שער המלך - כתב ליישב את המחמירים, עפ"י הירושלמי שדוקא בקדושי שטר הקישו קידושין לגט, ולפיכך דוקא בקידושי שטר - **הוי ספק מקודשת, אך בקידושי כסף** - כו"ע מודים שיכול לקדש בלילה, ובזה מיירי הגמ' בקידושין יא - שיכול לקדש בלילה.

נטעי גבריאל (ה'ל' נישואין פכ"ה ה"א) **וילקוט יוסף** (חוי"ק פ"ג ה"ט"ז) - **מותר לקדש בין ביום בין בלילה וכן מנהג העולם, ויש מהדרים לעשות החופה ביום.**

סיכום נושאי הסע' בסי' כו

סע' א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. **אין האשה נחשבת כאשת איש - אא"כ נתקדשה בכסף, שטר או ביאה** (כדלקמן בסע' ד) **ובנוכחות עדים, אך כל שבא עליה דרך זנות שלא לשם קידושין - אינו כלום, ואף אם בא עליה לשם אישות בינו לבניה נכיון שלא היו עדים בדבר,** אינה נחשבת לאשתו, אלא אדרבה כופין להוציאה.

ב. **פילגש - המייחד לו אשה וטובלת בלא קידושין:**

☞ **י"א (ראב"ד) - מותר, וזו פילגש האמורה בתורה שמותרת אף להדיוט.**

☞ **י"א (רמב"ם) - אסור ולוקין על כך, [דלשיטתו מה שהתירו פילגש זה דוקא למלך ולא להדיוט].**

ג. **גוי שנשא גויה, משומד שנשא משומדת בנימוסיהם ונתגיירו:**

לרמ"א - אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט.

אך באחרונים - אף בנישא בנימוסיהם מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. **כל שדרו יחד אחר שנתגיירו (פת"ש ב.) ב. אנוסים - אם ידוע שהיו שומרים מצוות בצינעא, אמרינן שנתכוון לקדשה בביאה, והרי התייחדו בפני הרבה אנוסים לשם נישואין, וצריכה ממנו גט (חי"מ ח.)**

סע' ב' - הכניס אשה לחופה [בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה] - האם מתקדשת בכך?

☞ **שו"ע סתם (כרבא ורוה"פ) - אינה מתקדשת בכך.**

☞ **שו"ע י"א (כרבינו חננאל שחשש לרב הונא) - שהיא ספק מקודשת [וצריכה גט מספק].**

סע' ג' - משנתקדשה אף שלא נישאה - נחשבת כאשת איש, לחייב הבא עליה [מיתת ביי"ד] וצריכה גט להתירה לשוק (רמב"ם).

סע' ד - מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם?

מהתורה - האשה מתקדשת בג' דרכים בכסף, שטר או ביאה (משנה ריש קידושין).

אבל חכמים - אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואף מלקין על כך. (ועיי"ש שנה' האם רב היה מלקה על עוד דברים).

נוטריקונים לזכירת נושאי הסע' בסי' כו - כסף ולא בביאה

א - **אינה נחשבת אשת איש, אלא אם התקדשה כראוי [בא' מג' דרכים], ולא בביאת זנות, ב - בחופה, נכנסה לחופה ולא התקדשה - מח' אם מקודשת, ג - גט, משנתקדשה - צריכה גט להתירה, ד - דרבנן אסרו לקדש בביאה.**

עיקרי השולחן

סימן כ"ז ובו י' סעיפים
כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא

ד אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת, וְלֹא אָמַר: "לִי", אֵינָהּ מְקַדְשֶׁת. וְכֹן עָקַר (תְּשׁוּבַת הָרַא"ש). אֲבָל יֵשׁ מְחַמְרִין וְאוֹמְרִים דְּהוּי קְדוּשִׁין (תַּמְצָאם בְּתְשׁוּבַת הַרְשֵׁב"א וּרְמַב"ן וְהַרַא"ש כָּלֵל ל"ו). וְאִם הִיא מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת. וְאִם קָדַשׁ תַּחֲלָה אִשָּׁה אַחַת קְדוּשִׁין גְּמוּרִים, וְאָמַר לְאַחֶרֶת בְּפָנֶיהָ: תִּהְיֶה מְקַדְשֶׁת, וְלֹא אָמַר: "לִי", יָדִים מוֹכִיחוֹת (פְּרוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָאוֹחַז בְּבֵית דָּ הַכָּלִי מוֹשֵׁד עִמּוֹ הַכָּלִי עֲצֻמוֹ, כִּן אֵלֶּה הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים שְׁמוֹשְׁכִים אַחֲרֵיהֶם לְשׁוֹן "לִי") נִיבְהוּ, וְחוֹשְׁשִׁין לְקְדוּשִׁין:

ה יֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר, שֶׁאִם כְּשֶׁנָּתַן לָהּ הַכֶּסֶף אָמַר לָהּ: הָרִינִי נוֹתְנָה לָךְ בְּתוֹרַת קְדוּשִׁין, הוּי כְּאוֹמֵר: "לִי".
הגה: וְצָרִיךְ שְׂיֹאמַר לָהּ לְשׁוֹן הַמוֹכִיחַ לְהַבָּא, כְּגוֹן שְׂאוֹמֵר: הָרִי הֵן קְדוּשִׁין, אוֹ קְדוּשִׁין יְהִיו. אֲבָל אָמַר: הֵן קְדוּשִׁין, לְחוּד, אֵינֶנּוּ כְּלוּם (ב"י בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת הָרַי"ש דוּרַאן):

ו אָמַר לָהּ: הָרִינִי אִישָׁךְ, הָרִינִי בְּעַלְךָ, הָרִינִי אַרוּסָךְ, אֵינֶנּוּ כְּלוּם, אֲפֹלוּ הִיא מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, מִשׁוּם דְּכַתִּיב: "כִּי יִקַּח" (דְּבָרִים כד, א) וְלֹא שֶׁיִּקַּח אֶת עֲצֻמוֹ. נִתֵּן הַכֶּסֶף לְאַחַד וְאָמַר לוֹ: הָרִי אֶת חַמִּי, וְלֹא אָמַר: בְּתֵד מְקַדְשֶׁת לִי, אִין בְּזָה כְּלוּם (הַגְּהוֹת אֶלְפִּסִּי פ"ק דְּקְדוּשִׁין):

ז נִתְּנָה הִיא לּו כֶּסֶף, וְאָמְרָה: הָרִינִי מְקַדְשֶׁת לָךְ, אֵינָהּ מְקַדְשֶׁת:

ח נִתֵּן הוּא וְאָמְרָה הִיא, אִם הִיא מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, הוּי וְדַאי קְדוּשִׁין, וְאִם לֹא, הוּי סֶפֶק קְדוּשִׁין. וְאִם עָנָה הַבַּעַל: הֵן, בְּשַׁעַת נִתְּנָה, הוּי וְדַאי קְדוּשִׁין אֲפֹלוּ אִין עֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין:

ט נִתְּנָה הִיא וְאָמְרָה לוֹ: הִילָךְ דִּינָר זֶה מִתְּנָה וְאַתְּקַדֵּשׁ לָךְ, וְלִקְחוּ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זֶה שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמֶּךָ מִתְּנָה, אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת, שֶׁהֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּהֲיוֹתוֹ נִהְיָה מִמֶּנָּה, וּבַהֲנָאָה זֶה הַקְּנָתָה עֲצֻמָּה לוֹ. וְצָרִיךְ חֻקִּירַת חֵכֶם מִי נִקְרָא אָדָם שֶׁאֵינֶנּוּ חָשׁוּב לְהַתִּירָה בְּלֹא גֵט. (וְיֵשׁ מְחַמְרִין אֲפֹלוּ לֹא אָמְרָה תַּחֲלָה כְּשֶׁנִּתְּנָה: וְאַתְּקַדֵּשׁ לָךְ, רַק נִתְּנָה סֵתֶם, וְאָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי כּוּי, וְשִׁתְּקָה (תְּשׁוּי הַרְשֵׁב"א ס"י תר"ג):

י שְׁעוֹר הַכֶּסֶף שֶׁמְקַדְשִׁין בּוֹ, מִשְׁקַל חֲצִי שְׁעוֹרָה כֶּסֶף צְרוּפָה. עֲנֵן בְּיוֹרָה דְּעָה סִימָן רצ"ד סְעִיף ו' שְׁעוֹר שְׁנֵה

א בְּכֶסֶף כִּיצַד, נוֹתֵן לָהּ בְּפָנֶי שְׁנִים פְּרוּטָה אוֹ שְׁוֵה פְּרוּטָה, וְאוֹמֵר לָהּ: "הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי בְּזָה".
הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לוֹמֵר לָהּ: "כִּדְת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל" (כָּל ב"ו), וְכֹן נוֹהֲגִין לְכַתְּחִילָהּ. וְכֹן נוֹהֲגִין לְקַדֵּשׁ בְּטַבַּעַת, וְיֵשׁ לָהֶם טַעַם בְּתַקוּנֵי הַחֵרֶךְ (דַּעַת הַר"ב). וְהוּא הַדִּין אִם אָמַר לָהּ: "הָרִי אֶת מְאֻרְסֶת לִי", אוֹ "הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה", וְכֹן בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ לְשׁוֹן קְדוּשִׁין וְדַאי בְּאוֹתוֹ מְקוּם, וּבִלְבָד שֶׁהִיא תְּבִין שֶׁהוּא לְשׁוֹן קְדוּשִׁין. וְאִם הִיא מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, וְנָתַן לָהּ אֲפֹלוּ בְּשִׁתִּיקָה, הוּי קְדוּשִׁין, וְהוּא שְׁעֵדֵן עֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין. וְכָל שֶׁכֵּן אִם אָמַר לְשׁוֹן קְדוּשִׁין וְדַאי, אֵלֶּה שְׂאֵינָה מְבִינָה אוֹתוֹ, דְּהוּי קְדוּשִׁין. **הגה:** יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא בְּעִינֵן מְדַבְּרִים בְּאוֹתוֹ עֲנִין מִמֶּשׁ, אֵלֶּה מְדַבְּרִים מִעֲנִין לְעֲנִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, דְּהִנְנוּ שְׂאִין מְדַבְּרִים בְּקְדוּשִׁין, רַק בְּצָרְכֵי זְוִיגָם (מְרַדְכֵי סוּף הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ וְכ"כ הַרְשֵׁב"א). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא בְּעִינֵן מְדַבְּרִים עִמָּה, אֵלֶּה כָּל שֶׁמְדַבְּרִים לְפָנֶיהָ, סְגִי (מְרַדְכֵי רִישׁ קְדוּשִׁין, וְכֹן מִשְׁמַע לְשׁוֹן הַטוֹר):

ב אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי אֶת זְקוּקְתִי, הָרִי אֶת קְנוּיָה לִי, הָרִי אֶת אַרוּסֹתִי, הָרִי אֶת שְׁלִי, הָרִי אֶת בְּרִשׁוֹתִי, הָרִי אֶת לְקוּחֹתִי, מְקַדְשֶׁת, הַגְּה: אִם הִבִּינָה דְּבָרִיו, אוֹ שֶׁדָּבְרוּ תַּחֲלָה מִעֶסְקֵי קְדוּשִׁין (הַר"ן וְהַמ"מ). אֲבָל הָאִישׁ אֵינֶנּוּ נֶאֱמָן לוֹמֵר שֶׁלֹּא כְּוֹן לְשֵׁם קְדוּשִׁין (ב"י בְּשֵׁם הָרַא"ש):

ג אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִיעֲדַת לִי, מִיַּחֲדַת לִי, עֲזַרְתִּי, נְגִדְתִּי, צַלְעֹתִי, סְגוּרְתִּי, תַּחֲתִי, עֲצוּרְתִּי, תְּפוּסֹתִי, הָרִי זֶה מְקַדְשֶׁת בְּסֶפֶק. **הגה:** וְהוּא הַדִּין אִם אָמַר: הָרִי אֶת חֲרוּפְתִּי. אֲבָל אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת נְשׁוּאָתִי, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינֶנּוּ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁהִיא מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, אֲבָל אִם אֵינֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֶסְקֵי קְדוּשִׁין, אִין חוֹשְׁשִׁין לְמַלּוֹת אֵלוֹ. **הגה:** מִי שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשִׁבִיל אַהֲבָה וְחֶבֶד, חוֹשְׁשִׁין לְקְדוּשִׁין, כִּי שֶׁמָּא אָמַר שֶׁנָּתַן לָהּ שֶׁיְהִי אַהֲבָה וְחֶבֶד בֵּינֵיהֶם, וְהוּי כְּאוֹלוּ אָמַר לָהּ: מִיעֲדַת לִי אוֹ מִיַּחֲדַת לִי (תְּשׁוּבַת מִי"י סוּף אִישׁוֹת). יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִף עַל גַּב דְּלְשׁוֹנוֹת אֵלוּ לֹא מְהַנִּי אִם לֹא דָּבַר עִמָּה מִעֶסְקֵי קְדוּשִׁין, מִכָּל מְקוּם אִם הִיא אוֹמְרַת שֶׁקִּבַּלָה לְשֵׁם קְדוּשִׁין, הוּי סֶפֶק קְדוּשִׁין (הַר"ן). וְאֲפֹלוּ נִתֵּן לָהּ בְּשִׁתִּיקָה וְלֹא דָּבַר כְּלוּם, וְהוּא וְהִיא אוֹמְרִים שֶׁכְּוֹנוּ לְשֵׁם קְדוּשִׁין, הוּי קְדוּשִׁין (בְּמְרַדְכֵי פֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ וְתְשׁוּבַת מוה"ר"ם). וּבְמְקוּם דְּלֹא הוּי קְדוּשִׁין, אֲפֹלוּ אִם חוֹזֵר אַחַר כֶּךָ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת לִי, צָרִיךְ לְחֹזֵר וְלִישׁוּל הַכֶּסֶף מִמֶּנָּה וְלִתֵּן לָהּ בְּתוֹרַת קְדוּשִׁין (הַמ"מ בְּשֵׁם הַרְשֵׁב"א):

הקדמה לסימן כז (עפ"י גמ' קידושין דף ה/ב-א)

סימן זה עוסק בשני נושאים עיקריים: א. לשונות הקידושין שאומר האיש (סעי' א-ו).
ב. אמרה היא או נתנה היא (סעי' ז-י).

בקידושין צריך שיתן לה שווי פרוטה, ושיאמר לה לשון שהיא קידושין ודאי.
ובלשונות הקידושין יש להבחין בין ג' מקרים:

סעי' א) לשונות שהן ודאי לשון קידושין - כמו "הרי את מקודשת לי" וכו'.

[דבזה לב"י - אינה נאמנת לומר שלא הבינה מה שאמר, דהא לכו"ע לשון קידושין הן (אולם ע"ע בטבלא שלקמן מתי אינה נאמנת)].

סעי' ב) לשונות נוספים שהן ודאי לשון קידושין - כמו "הרי את אשתי", "הרי את זקוקתי", וכו'.

[דבזה כתב הרמ"א - דדוקא אם הבינה דבריו או שדברו תחילה מעסקי קידושין הוי מקודשת].

סעי' ג) לשונות שהן ספק קידושין - כמו "הרי את מיועדת לי", "הרי את עזרתי" וכו', דבזה יש לחלק:

אם לא היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין - אינה מקודשת, כיון דלא ידעה מה אמר לה.

אך אם היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ואמר לשון ספק כנ"ל - הוי ספק מקודשת, מכיון דלא ידעינן אם אמר לה לשון קידושין, או שמא אמר לה שתהיה לו לשפחה וכיוצ"ב.

קידשה בשתיקה

נח' התנאים האם יתכן שאשה תתקדש בשתיקה - אף שהאיש לא אמר לה לשון קידושין:

קידושין ו/א - גופא: היה מדבר עם האשה על עיסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה [בשתיקה] ולא פירש:

רבי יוסי אומר: דיו [ומקודשת אף שלא אמר לה לשון קידושין].

רבי יהודה אומר: צריך לפרש [ולומר את לשון הקידושין, ואם קידש בשתיקה אינה מקודשת].

והלכה כרבי יוסי - דאם קידשה בשתיקה מקודשת, אלא שנחלקו התנאים בשיטתו¹ מתי אמרינן שמקודשת:

רבי [וכ"פ רי"ף, רמב"ם רא"ש ושו"ע] - דוקא שעסוקין באותו ענין של קידושין ממש וקידשה בשתיקה מקודשת, [פרש"י - שהיו עסוקים בדיבור עסקי קידושין עד שעת נתינה].

ר' אלעזר בר ר"ש [וכ"פ מרדכי ורמ"א] - אע"פ שאין עסוקין באותו ענין ממש, אלא מענין לענין באותו ענין, וקידשה בשתיקה מקודשת [פרש"י מעניין לעניין - שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדבר צרכי זיווגם היה כמו כמה יש לך נדוניה וכו', וקידשה בשתיקה מקודשת].

ומסקנת הגמ' - דהלכה כרבי יוסי, והא דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, זה אפילו כשאינו יודע את זה שהלכה בזה כרבי יוסי.

¹ כן ביאר העיטור המובא ברשב"א - דנחלקו התנאים בביאור שיטת רבי יוסי, ברם הרשב"א שם ביאר אחרת.

סעיף א' - לשון שהיא ודאי לשון קידושין: א. שיתן ויאמר ושתבין. ב. קידשה בשתיקה (קידושין ו/א).

א. שיתן ויאמר ושתבין - כשמקדשה צריך **שיתן** לה בפני שניים פרוטה או שווה פרוטה (כב"ה במשנה ריש קידושין). **ויאמר** לה "הרי את מקודשת לי² בזה", או "הרי את מאורסת לי", או "הרי את לי לאשה", וכן **בלשון שמשמעותו לשון קידושין ודאי** באותו מקום (רמב"ם ורא"ש), ובלבד **שתבין** שהוא לשון קידושין³ וכי הקידושין צריך שיהיו לדעתה.

ב. קידושין בשתיקה - אם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, ונתן לה אפילו בשתיקה, הוא קדושין (כרבי יוסי בדף ו/א). והוא שעדיין עסוקין באותו ענין (כרבי שם). וכל שכן אם כשנתן אמר לשון קדושין ודאי, אלא שאינה מבינה אותו, דהו קדושין [כיון דמתחילה דיבר עמה על עסקי קידושין (באר הגולה)]⁴.

אלא שנחלקו מתי אמרינן [שאם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין] וקידשה בשתיקה מקודשת:

ש"ע (כרבי) - דוקא עסוקים באותו עניין ממש [של עסקי קידושיהן עד שעת נתינה (רש"י)], וקידשה בשתיקה, מקודשת. [דכן פסקו: ר"ף, רא"ש ורמב"ם - כיון שהלכה כרבי מחברו].

וי"א ברמ"א (כרבי אלעזר ב"ר שמעון והמרדכי) - אף שלא עסוקים באותו עניין ממש, אלא מדברים מעניין לעניין באותו עניין, וקידשה בשתיקה מקודשת.

[כגון שדיבר עמה בתחילה מעניין קידושין ואח"כ דיבר עמה שלא בקידושין אלא כמה יש לך נדוניא וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם (רש"י דף ו/א ד"ה מעניין), ונתן בשתיקה מקודשת].

וי"א ברמ"א (מרדכי) - דלא בעינן מדברים עמה, אלא כל שמדברים לפניה, סגי⁵.

הרחבה לסעיף א

כתב הב"י (בשם הר"ן, הרב המגיד והרשב"א) - מה שהאשה מתקדשת הוא דוקא שיודעת **ומבינה** את לשון הקידושין, הא לאו הכי לא הוא קידושין, כיון שאין האשה מתקדשת אלא לדעתה, **וכ"פ הטוש"ע** - ובלבד **שתבין** שהוא לשון קידושין. **אלא שנחלקו מתי נאמנת לומר שלא הבינה לשון הקידושין⁷:**

לשונות שבסעי' ג' כמו: "הרי את מיועדת לי", "הרי את עזרתי"	לשונות שבסעי' ב' כמו: "הרי את זקוקה לי", "הרי את קנויה לי"	לשונות שבסעי' א'			
		"הרי את מאורסת לי", "הרי את לי לאשה"	"הרי את מקודשת לי"		
כיון שאלו לשונות גרועים ומסופקים אם התכוון לקדשה או למלאכה נאמנת לומר שלא הבינה ואינה מקודשת וע"ע לקמן הע' 22	[כיון שאין הכל מכירין לשונות אלו] נאמנת לומר שלא הבינה ואינה מקודשת ⁸	[כיון שהוא לשון שהכל מכירין שהוא לשון קידושין] אינה נאמנת לומר שלא הבינה ומקודשת		ב"י, ח"מ א, ג, וכ"נ מרמ"א סע' ב ר' ירוחם, ב"ח, ב"ש ה	
	אינה נאמנת לומר שלא הבינה דחיישינן שמא משקרת, ולכן ספק מקודשת	כיון שאלו לשונות פשוטים - אמרינן ודאי הבינה ומקודשת	הבינה ומקודשת		ט"ז א
	כיון שאלו לשונות שאינם מוכרים, לכן נאמנת ולא מקודשת				

² מקודשת לי - הכי פירושו לי וכו' וכאילו אמר הרי את מקודשת [מלשון הקדש] ואסורה על כל העולם לי בשבילי (ב"ש ד).

³ וראה לקמן דנחלקו מתי נאמנת לומר שלא הבינה לשון הקידושין.

⁴ **ויכול לקדשה בשתיקה אף עבור חברו** - דכתב הפת"ש (ה) כשם שאדם שהיה מדבר עמה על עסקי קידושין וקידשה בשתיקה לעצמו מקודשת, ה"ה שליח שהיה מדבר עמה על עסקי קידושין בשביל חברו, ונתן לה קידושין בשתיקה ולא פירש דיו, דמקודשת לחברו.

⁵ והיינו אפילו לא דיבר לא האיש ולא האשה אלא אחרים נשאו ונתנו בדבר בפניהם ובתוך דבריהם קם האיש ונתן לה שום דבר בשתיקה, הו"א מקודשת גמורה (הגהות והערות על הב"י ס"ק טו בבאור הבי"ח). וע"ע לקמן בהע' 50 בדין אדם אילם וכו'.

⁶ וכתב הב"י (ו) - הדין שהיה מדבר עמה וקידשה בשתיקה דמקודשת, נח' האם צריך שהאשה תאמר הן:

ש"דלכסף משנה - זה דוקא כשאמרה הן - מקודשת, אבל שתקה לא מהני.

אך משאר הפוסקים - משמע דאף שלא אמרה הן מקודשת, וכן מוכח מהרמ"א ד"י"א דכל שהיו מדברים בפניה סגי, ש"מ אפ"י שתקה מהני, וכן י"ל דלרמב"ם אם שתקה הו"א ריצוי. ומ"מ לכו"ע מה שמקודשת - זה דוקא כשמדברים בענייני קידושין שלה [ולא של אחרים].

⁷ וסיכום ההבדל בין האיש לאשה לגבי נאמנות לומר שלא הבינה - ראה לקמן בדברינו בהרחבה לסעי' ב'.

⁸ וכ"כ פת"ש ד בשם הנוב"י דנאמנת ושכן משמעות כל הפוסקים. וע"ע לקמן הע' 19.

המשך הרחבה לסעי' א'

וכתב הט"ז (ססק"א) - אם ידוע לנו בודאי שזו האשה לא הבינה באמת אפילו לשון "מקודשת לי", ודאי אין כאן קידושין כלל, וכל זה אין שייך באם מקדש אותה תחת החופה כמנהגינו, שהרי יודעת שנכנסת שם לשם קידושין.

ובאוצר הפוסקים (סי"ק י אות א) - כל שהחתן אמר לשון שלפי האמת היא לשון קידושין, אין זה מעכב אם האשה איננה מבינה את פירוש המילות, דסגי שמבינה את כללות העניין שבזה נקנית לו ונאסרת על כל העולם, ולכן מוטל על הרב המסדר חו"ק להסביר זאת לחתן ולכלה.

◀ **האם ניתן לקדש אף לכתחילה במטבע (בי"ש א', וסי' לא ס"ק ה):**

📖 **בי"ש (א) לפי הבנתו במרדכי -** מדרבנן לכתחילה אין מקדשין במטבע [משום שאשה דעתה על צורת המטבע וצורתא עבידא דבטלה כמבואר בב"מ מה/ב]

👉 **אך מפשט השו"ע (כתוס' ורא"ש) - דניתן לקדש במטבע אף לכתחילה.**
[וכ"כ פתי"ש א' בשם אבני מילואים - דמש"כ המרדכי הוא רק צ"ע איך מקדשים במטבע, אך לדינא אף המרדכי מודה שמקדשים במטבע].

◀ **האם ניתן לקדש בדבר מחובר לקרקע (ר"ן ריש קידושין ב ע"א מדפי הרי"ף, בי"ש א'):**

י"א (בר"ן) - כשם שלא ניתן לגרש בגט מחובר לקרקע ה"ה שלא ניתן לקדש בקרקע או כסף מחובר לקרקע?
[משום דאיתקש "ויצאה והיתה" (קידושין ה/א), וכמו שלא ניתן לגרש בגט מחובר לקרקע ה"ה שלא ניתן לקדש בדבר המחובר לקרקע].

אך לר"ן וב"ש (א) - יש לחלק:

דוקא בשטר מחובר לקרקע - לא ניתן לקדש, [דבזה הוקשו קידושין לגט].

אולם בכסף המחובר לקרקע או בקרקע - ניתן לקדשה וב' סיבות לכך:
א. שהרי אין מגרשה בכסף, לכן אין ללמוד מגט לקידושין בכסף.

ב. גם י"ל שאני גט מחובר דפסול משום דמחוסר קציצה, אבל בקדושי כסף קי"ל אפי' לא בא לידה מקודשת, כמו באומרת "תן כסף לפלוני ואתקדש לך", דמתקדשת (סי' כט סעי' ב).

◀ **האומר "טלי קידושין מע"ג הקרקע" - האם היא מקודשת¹⁰ (פת"ש ג):**

בקידושי כסף	בקידושי שטר	
ספק מקודשת ^{11,12}		בי"ש ג'
ודאי מקודשת ¹³		המקנה
בקידושי כסף - אפי' אמר "טלי קידושין מע"ג הקרקע", ודאי מקודשת. [כי בכסף - לא הוקשו קידושין לגט]	בקידושי שטר - יש להסתפק אם מקודשת כשאמר "טלי וכו'" [דאולי זה דומה לגט דלא מהני לומר "טלי גיטך מע"ג הקרקע"].	ספר גט מקושר
ובקידושי כסף - ממילא כשם שבשטר פסול באומר טלי, ה"ה בכסף פסול באומר טלי - ואינה מקודשת, אך הסיק שבקידושי כסף, אין לסמוך על כך להתיר אשה, אלא כסניף להיתר דחוי לאצטרופי למקרה שיש בו ספיקות נוספים להקל.	בקידושי שטר - אין ספק שמקיישים זאת לגט, וכמו שבגט זה פסול באומר "טלי וכו'", ה"ה שבקידושין זה פסול כשאומר "טלי וכו'", ואינה מקודשת.	חתם סופר

⁹ **הטעם שלא ניתן לגרש בגט מחובר** - משום דכתיב בגט "וכתב ונתן לה", מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתניה, יצא זה שמחוסר כתיבה **קציצה** ונתניה (גיטין כא/ב).

¹⁰ דבגט - לא מהני לומר "טלי גיטך מע"ג הקרקע", ויש לדון האם הוקשו בזה קידושין לגט, שאף אם אמר "טלי קידושין מע"ג הקרקע", לא מהני ואינה מקודשת.

¹¹ ולא דמי לפקדון שאם קידשה בפקדון שלו שהיה כבר בידה דמקודשת, אע"ג דעכשיו לא נתן כלום, דשם בתחילה נתן לה ובנתניה בא לידה (בי"ש סי' ל ס"ק א).

¹² ולכאורה צ"ע דב"ש א' כתב דאם קידש בכסף מחובר לקרקע - הוי **מקודשת**, ואילו כאן בס"ק ג' כתב באומר "טלי וכו'" הוי **ספק** מקודשת!! וראה במה **שתייצו** בזה - בהגהות מעשה ניסים עמ' מג הע' 15.

¹³ דלשיתו כמו שניתן לקדש בדבר המחובר לקרקע (בבי"ש א'), ה"ה שיכול לקדשה באומר "טלי קידושין מע"ג הקרקע", דחד טעמא הוא.

עיקרי השולחן

סימן כ"ט ובו י' סעיפים

שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע

א האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת שתחזירי לי, אינה מקדשת. הגה: אבל האשה שנתנה לאחד מתנה על מנת להחזיר לה לאחר שלשים יום, כדי לקדשה בה תוך ל', ונתן לה תוך שלשים לקדושיה, הוי מקדשת (תשובת הרא"ש פ"ל ל"ה). יש אומרים דאם נתן לה מתנה על מנת להחזיר ואמר לה: בהנאה זו שאת נהנית תוך הזמן הרי את מקדשת לי, הוי קדושיה (רמב"ם ירוחם):

ב אמרה לו: תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך, ונתן לו, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, הרי זו מקדשת. הגה: ואם היו עסוקים באותו ענין, אף על פי שנתן סתם בצויה הרי זו מקדשת (ב"י בשם ר"י). וכל זה דוקא שהיא התחילה לומר: תן מנה לפלוני. אבל אמר לה הוא תחלה, והיא אומרת: תן לפלוני, עין לקמן סימן ל' סעיף ח'. אמרה לו: הלנה מנה לפלוני ואתקדש אני לך, והלנה לפלוני, ואמר לה: הרי את מקדשת בו, הוי קדושיה, כמו במתנה. אבל אם הרויח זמן מלנה על פיה וקדשה בו, אינה מקדשת (בית יוסף בשם הרשב"א):

ג אמרה לו: תן דינר לפלוני ואתקדש אני לו, ונתן לו, וקדשה אותו פלוני, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך, הרי זו מקדשת:

ד אמרה לו: הילך מנה ואתקדש אני לך, נתבאר בסי' כ"ז (סעיף ט):

ה אמר לה: הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני, ואותו פלוני עשאו שליח, או שלא עשאו שליח ואמר לה אותו פלוני; התקדשי לי במנה שנתן לך פלוני, הרי זו מקדשת:

ו אמר לה: התקדשי בדינר, ונתן לה משכון עד שיתן הדינר, אינה מקדשת. הגה: וכל שכן אם נתן לה שטר על הדינר, דלא הוי קדושיה (המגיד משנה פ"ה בשם הרשב"א). אמר לה: הרי את מקדשת לי בדינר ותזכי בו בגוף המשכון שאני נתן לך על זה, הרי זו מקדשת (ר' ירוחם נתיב כ"ב):

ז האומר לאשה: הרי את מקדשת לי במאה דינרים, ונתן לה אפלו דינר אחד, הרי זו מקדשת משלקחה הדינר והוא ישלים לה השאר, שזה כמי שאמר: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת שאתן לך ר' זוז, שהיא מקדשת לו מעכשיו. והוא הדין אם חסר דינר אחד או שהיה רע (הרא"ש והרמב"ם), ויש חולקין (הרשב"א). במה דברים אמורים, כשאמר לה: במאה דינרין, סתם. אבל אם פרש ואמר לה: הרי את מקדשת לי במאה דינרין אלו,

והתחיל למנות לתוך ידה, ויש אומרים דבחדא מניה, כגון שאמר: מאה דינרין אלו, או שמתחיל למנות (הרא"ש והטור), אינה מקדשת עד שישלים לה. ואפלו בדינר האחרון שניהם יכולים לחזר זה בזה, אלא אם כן אמר לה: דינר החסר יהא עלי במלואו, ונתרצתה. וכן אם נמצא מנה חסר דינר, או נמצא מהם דינר נחשת ולא הפירה בו תחלה, אינה מקדשת, ויכולין לחזר בהן (דעת רש"י). ויש אומרים דאפלו בלא חזרה אינה מקדשת (הר"ן פ"ק דקדושיה), עד שיאמר לה אחר כך: התקדשי בזה, ושתקה. ואם יכולה להוציאו על ידי הדחק, הרי זו מקדשת:

ח האומר לאשה: התקדשי לי בדינר זה על מנת שאשלים לך מנה, והיא אומרת: על מנת שתשלים לי ר', והלך זה לביתו וזו לביתה ולא הספימו ביניהם, ואחר כך תבעו זה את זה, וקדשו, ונתן לה הדינר, אם האיש תבע את האשה, יעשו דברי האשה וישלים לה ר'; ואם האשה תבעה את האיש, יעשו דברי האיש, ולא ישלים אלא מנה:

ט האומר לאשה: התקדשי לי בכוס זה אם היה מלא מים, הרי זו מקדשת בו ובמה שבתוכו, דמצטרפו לשה פרוטה. ואם היה מלא יין, הרי מקדשת בו ולא במה שבתוכו. ואם היה מלא שמן, הרי זו מקדשת במה שבתוכו ולא בו; לפיכך, אם לא היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקדשת בספק; ואם היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקדשת ודאי. ויש חולקים ואומרים, במים, בו ולא במה שבתוכו; ובין, במה שבתוכו ולא בו; ובשמן או בציר דגים, בו ובמה שבתוכו:

י היו לו מיני פלים או מיני מאכל או שאר כל דבר, ואמרה לו: תן לי מעט מאלו, ואמר לה: אם אתן לך תהיי מקדשת לי, אם אמרה: הן, ונתן לה, הרי זו מקדשת. אבל אם אמרה לו: תן לי מהן, או השלך לי, או דברים שענינם לא תשחק עמי בדברים אלו אלא תן לי בלבד, ונתן לה, אינה מקדשת. הגה: ואם אמר לה בשעה שהוא נותן לה: הרי את מקדשת לי, וקבלה, מקדשת (טור בשם הרא"ש). ואם לא קבלה בשתיקה, רק חזרה ואמרה: תן לי, או השלך וכיוצא בזה, אינה מקדשת (כך משמע מדברי הרא"ש). וכל זה בהתחילה היא לומר: תן לי מעט, אבל אם התחיל הוא לדבר: אם אתן לך תתקדשי לי, ואמרה לו בלשון שחוק: תן, וקבלה ממנו, הוי ספק קדושיה (סברת רמ"א). וכן אם היה שותה יין ואמרה לו: תן לי כוס אחד, ואמר לה: אם אתן לך הרי את מקדשת לי בו, ואמרה: השקני (או תן), והשקה אותה, אינה מקדשת, שאין הדברים נראים אלא השקני בלבד ולא תשחק עמי בדבר אחר. ואם אמר בשעה שנתנו לה: הרי את מקדשת לי, וקבלה, מקדשת:

הקדמה לסעיף א' - המקדש במתנה על מנת להחזיר

קידושין גא - האשה מתקדשת בג' דרכים [כסף, שטר וביאה], אך לא מתקדשת בקניין חליפין [היינו בקניין סודר¹], לפי שחליפין [קניין סודר] איתנהו [נעשה] בפחות משה פרוטה, ואשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה. פרש"י - הואיל וקניין סודר נעשה אף בכלי שאין בו ש"פ, וגנאי הוא לה, הילכך בטל קניין חליפין בקידושין אפי' בכלי שיש בו שוה פרוטה, אם נתן לה בלשון חליפין².

קידושין וב - רב אשי ביאר אע"פ שלדעת רבא מתנה על מנת להחזיר [=מתעמ"ל] שמה מתנה, מ"מ המקדש במתעמ"ל - אינה מקודשת, לפי שאין אשה נקנית בחליפין. פרש"י - והאי [מתעמ"ל] לחליפין דמי כקנין בסודר דאינו אלא אוחז בו ומחזירו.

ונח' מה הטעם שאין לקדש במתעמ"ל והאם צריכה ממנו גט:

משו"ע משמע כתוס' ורא"ש - דאע"פ שמתעמ"ל שמה מתנה ומדאורייתא מקודשת, מ"מ חכמים **עקרו לגמרי את הקידושין**, כיון דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש (גיטין לגא), **ואינה צריכה גט כלל אף מדרבנן**, [והיינו כיון שבקניין סודר רגילים העולם להחזיר את הסודר, ומתעמ"ל נראית כקניין סודר, הלכך משום חשש הרואים שיטעו, עקרו לגמרי את הקידושין במתעמ"ל].

שלא כשלטי גיבורים בשם ריא"ז - דהמקדש במתעמ"ל **צריכה גט**, כיון שמדאורייתא היא מקודשת, אלא שחכמים **בטלו** [ולא שעקרום לגמרי], **ואם התקדשה לאחר לפני שקיבלה גט מהראשון, צריכה גט משניהם** [מהראשון - כיון שקידושיו תפסו מהתורה, ומהשני - כיון שחז"ל בטלו קידושי הראשון וממילא תפסו קידושי השני].

והרמב"ם (אישות פ"ה הכ"ד) **כתב** - שהמקדש במתעמ"ל **אינה מקודשת בין החזירה בין לא החזירה**, שאם לא החזירתו הרי לא נתקיים התנאי, ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום. וע"ע בהע"פ³.

¹ קניין סודר - היינו שהיא מגבהת את סודר האיש ובתמורת זה מקנה עצמה לאיש, וכאן קמ"ל הגמ' שהאשה מתקדשת בכסף שהאיש נותן לה, אך אינה מתקדשת בקניין סודר שמגבהת.

² אך ר"ת ביאר - שהטעם שאינה מתקדשת בחליפין, הוא משום שקניין חליפין אינו בכלל קניין כסף, אלא קניין אחר הוא (תוד"ה ואשה בפחות).

³ וכתב הב"ח - דלפיכך במקרה שיש לאשה הנאת קישוט בשווי ש"פ במה שקיבלה:

לרמב"ם - כיון שיש לה הנאת קישוט בשווי ש"פ מקודשת מספק.

ולתוס' ורא"ש - כיון שהפקיעו רבנן לקידושין אינה מקודשת וא"צ ממנו גט אפי' מדרבנן.

ולריא"ז - כיון שלא עקרו את הקידושין אלא בטלום, המקדש במתעמ"ל צריך ליתן לה גט אף שאין לה הנאת קישוט.

ולדברי הכל [אף לרא"ש ותוס'] - אם נתן לה מתנה לזמן ידוע וא"ל בפירוש "הרי את מקודשת לי בהיא הנאה שאת נהנית באותו הזמן" - הוי מקודשת, וכ"פ רבינו ירוחם והרמב"א בסוף הסעי'.

סעיף א - המקדש במתנה על מנת להחזיר [=מתעמ"ל], אינה מקודשת (קידושין ו/ב).

א. האומר לאשה "הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירי לי" - אינה מקודשת [כתוסי' ורא"ש וכל הפוסקים - שא"צ גט כיון שחכמים עקרו לגמרי את הקידושין, שלא **כריא"ז** - שצריכה ממנו גט].

ב. כתב הרמ"א (בשם הרא"ש): אבל האשה שנתנה לאחד מתנה ע"מ להחזיר לה לאחר 30 יום⁴, וקידשה במתנה זו תוך 30 - מקודשת [כיון שקידשה בתוך 30 יום שזה ברשותו]. (וכיוצ"ב לעיל סי' כח סעי' ב)⁵.

ג. "א ברמ"א (ר' ירוחם): אם נתן לה מתעמ"ל ואמר לה "בהנאה זו שאת נהנית תוך הזמן הרי את מקודשת לי" - הוי מקודשת [כיון שקידשה בהנאה שיש לה ואינה חוזרת אליו (ב"ש ד)⁶].

הרחבה לסעיף א - חלק א'

המקדש במתנה על מנת להחזיר - אינה מקודשת (קידושין ו/ב כרבא):

משו"ע משמע כתוס' ורא"ש - שאינה מקודשת כלל וא"צ ממנו גט כלל אף מדרבנן, וכ"כ דרכ"מ (ב), ח"מ (א) וב"ש (ב) - דכן משמע מכל הפוסקים. **שלא כריא"ז - שצריכה ממנו גט.**

ונח' האם דין דהמקדש במתעמ"ל שאינה מקודשת - מיירי דווקא כשכפל התנאי, או אף כשלא כפל התנאי, כמבואר בהע"ז⁷, והעולה הוא:

אם כפל התנאי - לכו"ע אינה מקודשת.

ואם לא כפל התנאי: לרא"ש וב"ח - התנאי בטל ולכן מקודשת.

לתוס' ובית הלל - אף שלא כפל, זה כאילו כפל, וכיון שהתנה אינה מקודשת.

ב"ש - כיון שנח' בכך תוס' ורא"ש, לדידן הוי ספק מקודשת.

בקידושין ג/א קי"ל שאין אשה מתקדשת בקניין חליפין הנעשה בסודר, אך נח' הראשונים האם ניתן לקדשה כאשר היא רוצה להחזיק [להשאיר] בידה את הסודר שקיבלה מהבעל בקניין חליפין (ב"ש ב):

מהמרדכי משמע - דהוי קידושין כשמשאירה את הסודר ברשותה⁸.

מהתוס' והרא"ש משמע - דלא מתקדשת אף שמשאירה את הסודר ברשותה⁹.

⁴ ומש"כ עוד הרמ"א "כדי לקדשה בה תוך 30" - לאו דווקא הוא, וה"ה אם נתנה סתם על מנת להחזיר לאחר 30 יום (ח"מ ב, וב"ש ג).

⁵ ונח' האם אף כשלא נתנה לו זאת ל-30 יום אלא במתנה ע"מ שיחזור ויקדשה בכך - אמרינן שמקודשת (פת"ש ג):

ספר המקנה - דכיון שנתנה לו על מנת שיחזור ויקדשה, אינה מקודשת.

[דכיון שלא נתנה לו ל-30 יום אלא על מנת שיחזור ויקדשה - ממילא אם לא יקדשה תבטל המתנה, נמצא שאינו נותן לה כלום, שהרי בין כך ובין כך הוא שלה, ולא הוי כדבר שברשותו ולכך אינה מקודשת. משא"כ כשנתנה לו ל-30 יום - הוי כדבר שברשותו ולכן יכול לקדש בו].

אך לקהלת יעקב - אף שלא נתנה לו זאת ל-30 יום, אלא ע"מ שיחזור ויקדשה, היא מקודשת [וכ"כ מטי"ז (ב) וב"ש (ס"ק ג)].
[דדמי לאומר הנני נותן לך חפץ זה במתנה ע"מ שתקנה ממני בחפץ זה איזה חפץ אחר, דודאי מהני, כמו בגט שהאשה נותנת לבעל הנייר במתנה שיכתוב עליו הגט ויחזור ויתן לה ויהיה שלה דזה מהני].

⁶ **וכתב הח"מ (ב)** - לבעל העיטור במקרה זה לא הוי קידושין [כיון דהוי כמקדש במתנה ע"מ להחזיר, ולכן תמה כאן על הרמ"א שסתם כאן לחומרא כר' ירוחם דמקודשת, לעומת שו"ע בסי' כח סעי' יט שפסק בכיוצ"ב דספק מקודשת].

אך לב"ש (ד) - בסעי' זה כיון שמקדשה בהנאת קישוט שיש לה, אף **בעל העיטור מודה דמקודשת.**

⁷ **נח' האם דין דהמקדש במתעמ"ל שאינה מקודשת - מיירי דווקא כשכפל התנאי, או אף כשלא כפל התנאי:**

[דבעלמא קי"ל שכל תנאי צריך להיות תנאי כפול - כתנאי בני גד וראובן (במדבר לב כט-ל, קידושין ס"א/ב, לקמן סי' לח סעי' ב), היינו בלשון אם תעשה יהיה כך וכך, ואם לא תעשה - אז לא יהיה כך, ונח' האם גם בסעי' זה מיירי שהאיש עשה תנאי כפול ואמר לה את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירי לי, ואם לא תחזירי לי - אינך מקודשת].

לרא"ש וב"ח - דווקא בכפל התנאי, אמרינן שאינה מקודשת, אך כל שלא כפל התנאי, התנאי בטל ומעשהו קיים ומקודשת.

לתוס' ולבית הלל - דכיון שאמר "על מנת", אזי אף כשלא כפל התנאי, אינה מקודשת, מכיון ש: א) כל האומר "על מנת", כאומר 'מעכשיו', ובוזה א"צ לכפול את התנאי (רמב"ם אישות, ו, יז, שו"ע לקמן סי' לח סעי' ג, ועיי"ש). ב) גם בלי 'על מנת', אם יש אומדנא שהתכוון שהמעשה יחול רק בהתקיים התנאי, התנאי קיים אף שלא כפל את התנאי (תוס' קידושין ו/ב ד"ה לא).

ומסקנת הב"ש (א) - דכיון דפליגי בכך התוס' והרא"ש, לדידן הוי ספק קידושין כשלא כפל התנאי.

⁸ ונראה דלשיטתו הטעם שאשה לא מתקדשת בקניין סודר, הוא משום שלא קיבלה הנאת שוה פרוטה, ממילא כל שמקבלת ש"פ מתקדשת.

⁹ דנראה דשיטתם [כר"ת דלעיל בהע"ז 2] שהטעם שלא ניתן לקדש בקניין חליפין - כיון שאין זה קניין כסף, ואין זו אחת מג' דרכים שניתן לקדש בהם, ממילא אף שרוצה להשאיר ברשותה את הסודר אינה מקודשת.

המשך הרחבה לסעיף א

וְעוֹד נחלקו האם יכול להקנות לה הטבעת ע"י קניין סודר ולקדשה באותה טבעת. [נפק"מ לדוגמא - חתן ששכח להביא טבעת לאולם האם יכול להקנות לה ע"י קניין סודר¹⁰ את הטבעת שנשארה בביתו] [בי"ש ב, ז] :

📖 שו"ת מהרש"ך - אם הקנה לה הטבעת ע"י קניין סודר, וקידשה באותה טבעת מקודשת [וזה לשיטת הראב"ד דלקמן בסעי' ו' - דאדם שמתחייב לאשה מנה הוא מקדשה בכך אף שעדיין לא קיבלה מנה].

📖 אך לשלטי גיבורים - כשהקנה לה הטבעת ע"י קניין סודר לא התקדש בכך [משום דנעשה ע"י קניין סודר ודומה לקניין חליפין דלא הוא קידושין]¹¹. אולם ע"ע לקמן (עמ' 54) שי"א שהשלטי גיבורים מודה בזה למהרש"ך.

📖 אשה שנתנה מתעמ"ל לאדם חשוב - האם מהני לקדשה (פת"ש א)

שער המלך הסתפק האם כשם שאיש אינו יכול לקדש במתעמ"ל, ה"ה שאשה שנתנה לאדם חשוב מתעמ"ל שאינה מקודשת¹², או נימא כיון שיש לה הנאה בכך שקיבל ממנה מתעמ"ל, תהיה מקודשת, ולמעשה נשאר בכך בספק.

📖 האם כשם שאם קידשה במתעמ"ל שאינה מקודשת, ה"ה באומר על מנת שתחזירי לאבי או לבני שאינה מקודשת (פת"ש ב) :

📖 ספר המקנה - הוי ספק קידושין, הואיל וזה לא דומה לחליפין, דבחליפין חוזר הסודר לבעלים הראשון דבזה אינה מתקדשת (קידושין ג, ה), משא"כ כאן שמתעמ"ל חוזרת לאביו ולא אליו, אולי תהיה מקודשת.

📖 אך לקהלת יעקב - אין כאן ספק ואינה מקודשת, כיון שמה שנתן לה יוצא אח"כ מרשותה, לא הוי קידושין בין שזה חזר למרא קמא, בין שחזר לאביו.

הרחבה לסעי' א - חלק ג'

📖 כשמקדשה בהנאה שיש לה (פת"ש ד')

א. אף שקי"ל שאין יכול לקדשה במתעמ"ל, מ"מ יכול לקדשה בהנאה שיש לה במתעמ"ל ויש בזה ג' רבותות: (א) דמקדשה בהנאה שיש לה בתוך הזמן שהחפץ ברשותה (רמ"א כאן)¹³.

(ב) אפילו לא היה החפץ שלו רק שנתנו לו ג"כ במתנה ע"מ להחזיר אפ"ה הוי קידושין (סי' כח סעי' ב).

(ג) ואפילו לא נתנו לו רשות בפירוש להשאל - אפ"ה יכול לקדש בו דסתם מתנה ע"מ להחזיר יש לו רשות ליתן לאחרים,¹⁴ ובלבד שנתן לו המתנה בסתם שיוכל להחזירהו אימת שירצה.

ב. כשמקדשה בהנאה שיש לה בזמן שהחפץ אצלה - מה שמקודשת הוא דוקא כשנתן לה החפץ לאיזה זמן, אך אם אמר לה ע"מ שתחזירהו מיד, אין כאן קידושין, מכיון דצריך שיהא השימוש ש"פ, דאם אין השימוש ש"פ במאי מקדשה.

ג. כתב המקנה - דאם אמר שמקדשה בשכר הקישוט - אינה מקודשת¹⁵.

ד. ראה לעיל הערה 13.

¹⁰ וכגון שהחתן מגביה הסודר של הכלה [או של מסדר החו"ק] וזוכה בו, ועי"ז מקנה לכלה את הטבעת הנמצאת בביתו (עפ"י חו"מ סי' קצא א).

¹¹ וביארנו לפי בי"ש (ז) והג' מעשה ניסים הע' 2 כאן, דאף שלטי גיבורים מיירי בטבעת ולא במנה.

¹² דאף שבעלמא קי"ל שאם נתנה לאדם חשוב מקודשת (כדלעיל סי' כז סעי' ט), מ"מ כאן כיון שזו מתעמ"ל אולי נימא שלא מקודשת.

¹³ ובמקרה זה אף שאומר לה שמקדשה "בהנאת קישוט" - ג"כ מקודשת [קהלת יעקב בסוף הפת"ש (ד), ודלא כמקנה - שצריך לקדשה בלשון אחרת ויאמר לה בהאי הנאה שהייתה צריכה לפייס וכו'].

¹⁴ שלא כחפץ שאול שאם לא קיבל רשות אינו רשאי ליתנו לאחרים ולקדש בו (כדלעיל סי' כח סעי' יט).

¹⁵ נראה דכוונתו דאם נתן לה תכשיט בהשכרה - ואמר לה בשכר זה שאת חייבת לשלם לי תתקדשי לי, דאינה מקודשת, מכיון שהשכר הוא כמלוה, והמקדש במלוה שבידה אינה מקודשת (כדלעיל סי' כח סעי' ז ובי"ש (יט) שם).

סעיף ד' - נתנה לאדם חשוב - מתקדשת בהנאה שקיבל ממנה (קידושין ז/א - מימרא דמר זוטרא):

נתבאר לעיל בסי' כז סעי' ט - דאף שהיא לא קיבלה פרוטה, אלא **נתנה** [ואמרה לו הילך מנה ואתקדש לך] ואמר לה "הרי את מקודשת לי בהנאה זו שיש לך שקבלתי ממך מתנה" - **דאם הוא אדם חשוב, מתקדשת לו בכך**, כיון שיש לה הנאה שאדם חשוב קיבל ממנה.

סעיף ה' - אמר לה הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני (קידושין ז/א - מדין עבד כנעני)²⁶:

החידוש בסעי' זה - כשם שעבד כנעני אע"ג שלא חיסר מכספו כלום קונה לעצמו, ה"ה כאן **שפלוני זוכה באשה זו אף שלא שילם מכספו כלום**.

ואותה אשה שקיבלה את הדינר - מתקדשת לפלוני בכל אחד מהאופנים הבאים:

(א) כשפלוני עשה אותו שליח לקדשה - והשליח אמר הילך דינר משלי, והתקדשי לפלוני (רש"י, רא"ש)²⁷.

(ב) או כשפלוני קידשה בעצמו - ואמר לה התקדשי לי בדינר שנתן לך פלוני - דה"ז מקודשת (רמב"ם).

סיכום בקצרה: סעי' ב-ד - שהאשה מתקדשת בהנאה, סעי' ה' - לא מיירי בהנאה

מקרא:

משמעו: האם נישאת לראובן או לשמעון

משמעו: מי נתן את הכסף למי:

המקרה	הדין
<p>סעי' ב. לאה ראובן שמעון</p>	<p>אמרה לראובן "תן מנה לפלוני [לשמעון] ואתקדש לך" - מקודשת. וקמ"ל דמתקדשת לראובן אף שלא קיבלה כסף, בהנאה שנתן כסף לשמעון בציוויה. מדין ערב שמשעבד עצמו אף שלא הגיע ממון לידו, כך זו משעבדת עצמה.</p>
<p>סעי' ג. ראובן לאה שמעון</p>	<p>אמרה לראובן תן דינר לשמעון ואקדש אני לו [לשמעון], ונתן לו וקידשה שמעון - מקודשת, וקמ"ל ב' חידושים שמתקדשת מדין ערב ומדין עבד כנעני: א. כדין ערב - שמתחייב אף שלא הגיע הנאה לידו, כך זו מתחייבת אף שלא קיבלה כסף, ומתקדשת בהנאה שיש לה שנעשה ציוויה. ב. כדין עבד כנעני - שזוכה בעצמו כשאחר שילם בעדו, כך שמעון זכה באשה אף שלא חיסר מממונו.</p>
<p>סעי' ד. לאה ראובן [אדם חשוב]</p>	<p>אם לאה נתנה לראובן מנה ואמרה לו "אתקדש אני לך", אם הוא אדם חשוב - מקודשת בהנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (וכן בסי' כז סעי' ט).</p>
<p>סעי' ה. ראובן לאה שמעון</p>	<p>אמר לה ראובן הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני וכו' - ה"ז מקודשת. וכאן קמ"ל ששמעון - זוכה באשה אף שלא חיסר מממונו מדין עבד כנעני כנ"ל.</p>

²⁶ קידושין ז/א - [מימרא דרבא - אמר לה] הילך מנה והתקדשי לפלוני - מקודשת **מדין עבד כנעני**, עבד כנעני לאו אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קני להאי איתתא.
²⁷ אך כשפלוני לא עשאו שליח - אינה מקודשת, אפילו נתרצה לבסוף, ואין להקשות הלא זכין לאדם שלא בפניו, דלפעמים חובתו היא דניחא ליה באחרת (גרי"א יב).

סעיף א':

1. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה (קידושין ב/ב)¹.2. והמקדש אשה בעל כרחה - אינה מקודשת (וא"צ ממנו גט, ב"ח) (כמו בר רב אשי, וכדפסקו: רי"ף, רא"ש, רמב"ם)².

3. והאיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו:

□□ שו"ע סתם כרמב"ם ורשב"א - דמקודשת [ולא הפקיעו את הקידושין הואיל ויכול לגרשה בכל עת]³.☞ שו"ע י"א כרי"ף, בעל העיטור וסמ"ג - דאינה מקודשת^{4,5}.⊙ הכרעת השו"ע - דהוי ספק מקודשת [הילכך או שחוזר ומקדשה או שיתן גט מספק (כדלקמן סעי' ה)]⁶.

4. כתב הרמ"א אף שקי"ל שאין האשה מתקדשת בעל כרחה, מ"מ כל מקרה שיש צד שהוא לרצונה - היא מקודשת אף שיש גם צד שהוא לא לרצונה, כמקרים א'-ב' שלקמן:

הדין	סופו	תחילתו	
מקודשת דכיון שתחילה אמרה קדשני, גילתה שרצונה להתקדש ⁷ .	ניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקידושין, ואומרת שלא כיוונה מתחילה רק לשחוק בעלמא שמראה שזה לא לרצונה	אמרה תחילה "קדשני" וזרק הקידושין לתוך חיקה ואמר לה "הרי את מקודשת לי", שזה לרצונה	מקרה א' (מהר"ם מרוטנבורג) תחילתו - לרצונה, סופו - שלא לרצונה.
מקודשת דכיון שלא זרקה הטבעת מראה שזה לרצונה, וע"ע הע"8	והיא לא זרקה הקידושין, [דמראה בזה שזה לרצונה]	דיברו תחילה מע"ק ואח"כ לקח יד האשה בחזקה שלא ברצונה וקידשה [שתחב הטבעת לתוך אצבעה וקידשה בשתיקה (פת"ש ד)]	מקרה ב' (הג"י מרדכי) תחילתו - שלא לרצונה, סופו - לרצונה
אינה מקודשת כיון תחילתו וסופו שלא לרצונה ⁹ .	זרקה המעות מידה [דמראה בזה שזה לא לרצונה]	היה חייב לה מעות ואמרה לו "תן לי מעותי" [דמראה שזה לא לרצונה] וכאשר התחיל ליתן לה אמר לה "הרי את מקודשת לי".	מקרה ג' (רא"ש) תחילתו וסופו שלא לרצונה

סיכום המקרים ברמ"א: מקרה א' - תחילתו לרצונה, מקרה ב' - סופו לרצונה, הואיל ויש צד לרצונה, לכן מקודשת.

מקרה ג' - תחילתו וסופו שלא לרצונה - לכן לא מקודשת.

1 קידושין ב/ב - במש" נאמר "האשה נקנית" ולא נאמר "האיש קונה" - ללמדנו שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה ולא בעל כרחה.

2 ב"ב מב/ב, תליוה וקדיש - הגמ' דנה במקרה שאדם קידש אשה בעל כרחה:

□□ אממר - קידושיו קידושין.

☞ מר בר רב אשי אמר - לא הוה קידושין, הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו חכמים שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה.

ביאור - בגמ' שם הובא דאם כפו אדם למכור, המכר קיים, ונח' האם אף באשה שקידשוהו בעל כרחה - אמרינן שמקודשת:

אמימר - קידושין דומה למכר שמוכרת עצמה לזה ומקודשת, מאחר ודרך אשה להתקדש למי שיהיה, העיקר שתהיה מקודשת (קידושין ז/א). אך למר בר רב אשי - לא מקודשת, דכיון שהוא עשה שלא כהוגן והכריחה להתקדש, ואע"ג דמהתורה היא מקודשת, רבנן עקרו אותם קידושין ועשו המעות למתנה משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש.

3 כתב הרב המגיד דטעמו של הרמב"ם דלא אפקעינהו רבנן לקידושין אלא באנסו את האשה להתקדש, מפני שאם הייתה מקודשת, לא הייתה יכולה להפקיע את עצמה ממנו אלא ברצונו, אבל האיש הרי הוא יכול לגרשה בעל כרחה ומשום כך היא מקודשת.

4 דסברתם דכשם שאין האשה מתקדשה אלא מרצונה, ה"ה שהאיש אינו מקדש אלא לרצונו ולכן אפקעו רבנן לקידושין מיניה (פרישה ד).

5 וביאור הב"ח דנח' הראשונים במה מיירי הגמ' בב"ב מב/ב: □□ לרמב"ם - הגמ' מיירי בין באיש ובין באשה, ומה שנחלקו הוא רק באשה שאנסוהו - דבזה קי"ל שאינה מקודשת, אולם באיש שאנסוהו - מוסכם [אף למר בר רב אשי] שמקודשת הואיל ויכול לגרשה בכל עת.

☞ ולרי"ף ובעל העיטור - הגמ' מיירי באשה שאנסוהו להתקדש וקי"ל שאינה מקודשת [כדן איש שאנסוהו שבוה אף לאמימר אינה מקודשת]. ☞ ולסמ"ג - הגמ' מיירי באיש שאנסוהו לקדש וקי"ל דאינה מקודשת [כדן אשה שאינה מתקדשת שלא לרצונה (בקידושין ב)].

6 ובה"ט (ב): (א) אף אמר "רוצה אני" [על הכפייה וקידשה], הוי ספק קידושין. (ב) אך אם מסר מודעה בפני ב' עדים קודם שקידשה, שהקידושין לאונסו - הקידושין בטלים (וכיוצא"ב בחו"מ ריש סי' רה).

7 ואף שניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקידושין ואומרת שלא כיוונה מתחילה רק לשחוק בעלמא, אפ"ה מקודשת, מכיון שאין הולכים בעניין קידושין אחר אומדנות והוכחות שלא כיוונה לקידושין (רמ"א), ואף שזרקה את הקידושין תוך כדי דיבור, ונמצא כביכול שכלל לא קיבלה, מ"מ בקידושין משום חומרא דאשת איש קי"ל "תוך כדי דיבור לאו כדיבור" (נדרים פז/א), ולכן מקודשת.

8 במקרה ב' הטעם שמקודשת:

מב"ש (ג) ובית הלל - נראה הטעם שמקודשת הואיל ואף בתחילה דיברו מע"ק וגילתה שרצונה להתקדש, דאם לא תאמר כן יהיה קשה לרמ"א מסי' כח סעי' ד. [וכאן א"צ לאמירתו - מכיון שקי"ל כר' יוסי בסי' כז סעי' א, דכל שדיבר עמה תחילה מע"ק, וקידשה בשתיקה - מקודשת (גר"א ו)].

אך לפת"ש (ד) בשם תת"ס - נראה דכאן אף שמתחילה זה היה שלא לרצונה, אפ"ה מקודשת, דכיון שלא זרקה הטבעת מידה גילתה שזה לרצונה, כי אם הקידושין היו שלא לרצונה היה עליה לזרוק הטבעת מידה, ולא להשאירה בידה לקישוט על דבר שהוא על אפה וחמתה!

9 ומיירי - אף כשנתן את לה כל המעות בבת אחת והיא זרקה המעות מיד, דאינה מקודשת מכיון שלא גילתה כאן שרצונה להתקדש לו (ח"מ ג).

הרחבה לסעי' א'

◀ תמיהת ח"מ (א) וב"ש (א) על פסק הרמ"א בחו"מ - ראה בהערה¹⁰.

◀ האם דין הרמב"ם השתנה לאחר תקנת רבינו גרשום (ב"ש א, ט"ז ב):

כתב הרב המגיד שהטעם לרמב"ם באיש שאנסוהו לקדש, דמקודשת - הואיל ויכול לגרשה בעל כרחה. שאלה - לכאורה בזמן הזה דאין האיש יכול לגרשה בעל כרחה, יש להשוות דין האיש לדין האשה, דאם אנסוהו לקדש, דאינה מקודשת, דהרי אינו יכול לגרשה בעל כרחה? תשובה - אפשר דבמקרה זה שקידש ע"י כפייה, לא תיקן רבינו גרשום, ויכול לגרשה בעל כרחה, וממילא הוי קידושין לדעת הרמב"ם, [ולדין הוי ספק קידושין כדפסק השו"ע].

◀ המקדש אשה כשהוא מתנמנם - מקודשת (תשב"ץ, וב"ש סס"ק א').

◀ הקשה הח"מ (ב) - דפסקי הרמ"א סותרים זה לזה, במקרה שנתן לה קידושין ולא זרקה מתוך חיקה:

דהרי בסי' כח סעי' ד' - פסק כרמ"ה במקרה שזרק פקדון לתוך חיקה וקידשה בו ושתקה, דשם אף שלא זרקה את הקידושין - אינה מקודשת, מכיון דשתיקה שלאחר מתן מעות לאו כלום הוא.

ואילו בסוגיין [במקרה ב'] - פסק כהג' מרדכי שאם לקח יד האשה בחזקה וקידשה ולא זרקה ממנה הטבעת, דמקודשת כיון שלא זרקה את הטבעת, ונמצא דהרמ"א זיכה שטרא לבי תרי!?

ותירץ הב"ש (ג) - דלא קשה לרמ"א:

בסי' כח סעי' ד' - מיירי שלא גילתה דעתה שרצונה להתקדש לכן אף שלא זרקה את הקידושין אינה מקודשת, [מכיון שלא עשתה מעשה שמוכיח שנוח לה בקידושין אלו, לכן אינה מקודשת, ומה שלא מחתה בפירוש משום דלא אכפת לה (ריב"ש סי' קע)].

ואילו בסוגיין - מיירי דבתחילה היה רצונה להתקדש לו ואח"כ לקח ידה בחזקה וקידשה, דבזה אמרינן כיון שלא זרקה את הקידושין גילתה שרצונה להתקדש, ולכן מקודשת (וכ"כ בה"ט ד' בשם בית הלל).

הפת"ש (ד) בשם החת"ס - האמת עם הב"ש, ועוד יש לתרץ ולחלק דהכא בסוגיין בתחב הטבעת באצבעה דרך קישוט [אף אם נאמר שהטעם שלא זרקה את הטבעת משום שהיתה סבורה שחייבת באחריות לטבעת, מ"מ] היה לה להסירה מאצבעה ולשמור בתוך ידה וכיסה, ולא להתקשט במה שהוא על אפה וחמתה, ולכן אפילו לא רצתה מעיקרא להתקדש, אמרינן דכיון שלא זרקה הטבעת, גילתה שזה לרצונה ולכן מקודשת¹¹. וע"ע לעיל הע' 8.

◀ אשה שנתקדשה וב' עדים מעידים - שקידושיה היו באונס [וממילא קידושיה לא תפסו], וב' עדים מעידים - שקידושיה היו לרצון [וממילא קידושיה תפסו], ואותה אשה התקדשה גם לאדם שני - נח' אם תצא מהבעל השני (בה"ט א', ופת"ש א'):

לכנסת גדולה - מעמידים אותה על חזקת אשת איש [שנישאת לראשון] ולכן תצא מהבעל השני, אולם אם נתקדשה לאחד מעדיה [שהעיד שנתקדשה לראשון באונס] - לא תצא ממנו¹².

ולרדב"ז - מעמידים אותה על חזקת פנויה, ולכן אפילו נישאת לסתם אדם [שהוא לא אחד מהעדים] לא תצא ממנו.

ולשו"ת לחם רב - היא ודאי מקודשת לראשון, ותצא מהשני כי קידושיה לא תפסו, משום שיש ספק ספיקא להחמיר דספק שמא קידושיה לראשון היו לרצון, וממילא קדושי שני לא תפסו, וא"ת שמא נתקדשה לראשון באונס [וקידושי השני תפסו], מ"מ יש ספק אם חשיב אונס או לא [כמובא בחו"מ סי' רה סעי' ז ברמ"א], וכל דאיכא ס"ס להחמיר, הוה לה מקודשת ודאית. ושער המלך - גמגם בכך.

¹⁰ הח"מ (א) וב"ש (א) - תמהו על פסק הרמ"א (בחו"מ סוף סי' רה) - שקניין לאונסו לא הוי קניין, דהלא בסוגיין מבואר דקניין לאונסו הוי קניין, אלא שבקידושין כשאנסוהו לקדש י"א כעיסור שהפקיעו לקידושין, אך בקניין מ"מ הוי קניין! [ברם הח"מ מקשה טפי מכיון שלדעתו לכריע אף לעיסור - קניין לאונסו לא הוי קניין, ולב"ש - זו שיטת הרמב"ם שלא הוי קניין, ולכן לא היה לו לרמ"א שם לסתום שלא הוי קניין!].

¹¹ ברם החת"ס תירץ - שהרמ"א שם אזיל לשיטת בעל העיסור (הובא כאן בפת"ש ב).
¹² וצ"ל דלפי החת"ס - דוקא באמר "הרי את וכו'", היא מקודשת, מכיון שהדין שקידשה בשתיקה מהני, הוא דווקא בדברו תחילה על ע"ק ורצתה וקידשה, (כדאמר ר' יוסי וכ"פ הרמב"ם אישות פ"ג ה"ח, ושו"ע לעיל סי' כז סעי' א).

¹² ונראה דסברתו דכיון שעד זה נישא לה, הרי היה ודאי לו שנישואיה לראשון היו באונס ולא תפסו, ולכן כיון שנישאת לעד - א"צ לצאת ממנו.

הקדמה לסימן סב - ברכת חתנים (ודין ברכת קידושין - לעיל בסי' לד)

א. המקור לברכת חתנים:

כתובות ז/ב - תנא מניין לברכת חתנים בעשרה [פרש"י - כשכנסת לחופה בנישואין].
דרשה א' - רב נחמן למדים מבועז, כשנשא את רות נאמר: וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְקְנֵי הָעִיר וַיֵּאמְרוּ שָׁבוּ פֹה (רות ד, ב).
דרשה ב' - רבי אבהו אמר מהכא: "בְּמִקְהָלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל" (תהלים סח, כז), [פ"י בה"ג - בשעה שמברך על המקור (- רחם האשה) משום פריה ורביה, עשה קהילה (תוס' ר"ד)].¹

ב. התנאים הדרושים לברכת חתנים: (א) בעשרה גדולים, (ב) בבית חתנים, (ג) כל שבעת ימי הנישואין, (ד) כשיש פנים חדשות (וגדר פ"ח - יתבאר לקמן סע' ז-ח). ותנאים נוספים לברכת חתנים - ראה לקמן בסוף הסימן.

ג. נח' האם ברכת חתנים היא ברכת המצוות [שצריך לברכה קודם החופה], או שזו ברכת שבח [שיכול לברכה אחרי שנכנסו לחופה] - כדלקמן בסיכום הסעיף^{2,3}.

ד. ברכת "הגפן" - על יין לא הוזכרה בגמ' אלא בראשונים (רש"י, רמב"ם, רא"ש) שנהגו לברך תחלה על יין⁴ ואח"כ שש ברכות נישואין, ונח' האם כשאין לו כוס יין או שכר - יכול לברך ברכת נישואין, כדלקמן בסיכום הסעיף.

הברכה ⁵	ביאור הברכה (רש"י)
א. בא"י אמ"ה בורא פרי הגפן⁴	מחמת חשיבות ברכות אלו נהגו לברך על היין, כבהע"א.
ב. בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו	הברכה היא כלפי העם שנתאספו לגמול חסד עם החתן והכלה, זכר לחסדי המקום עם אדם הראשון כשנשא את חוה, ונעשה לו שושבין ונתעסק בו, ואסיפה זו כבוד המקום היא.
ג. בא"י אמ"ה, יוצר האדם	תיקנוה על יצירת האדם
ד. בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנין עדי עד, בא"י יוצר האדם	על זיווג אדם וחוה, "בנין עדי עד" - הנהוג לדורות
ה. שוש תשיש ותגל העקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, בא"י משמח ציון בבניה	שוש תשיש ותגל ירושלים - המכונה עקרה, בקבוץ בניה - בגאולה העתידה
ו. שמח תשמח רעים האהובים, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, בא"י משמח חתן וכלה	רעים האהובים - אלו החתן והכלה שאוהבים זה את זה, כמו ששמחת את האדם הראשון
ז. בא"י אמ"ה, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, אהבה ואחוה ושלוש וריעות, מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשחה נגינתם, בא"י משמח חתן עם הכלה.	בברכה ראשונה - חותם "משמח חתן וכלה", לפי שברכה זו לא בשמחת חתונה, אלא תפילה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם בסיפוק מזונות וכל טוב. אך ברכה אחרונה - היא שבח לה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם "משמח חתן עם הכלה", שהוא לשון שמחת איש באשה.

ובזימון בז' ימי המשחה - אומרים "שהשמחה במעונו"⁶ (כתובות ח/א, ולקמן בסע' יג).

¹ ונח' הראשונים (ר"י שמואל הנגיד וְהַרְאִישׁ) - האם אף ברכת אירוסין צריך עשרה, כדלעיל בסי' לד סע' ד עיי"ש.
² וכיוצא בנחלקו לגבי ברכת אירוסין כדלעיל בסי' לד.
³ וערוה"ש (סי' סב סע' ט-י) **כתב: הטעם שבברכת אירוסין - יכול החתן לברך בעצמו**, משום שהיא כברכת המצוות שעל עושה המצווה לברך, משא"כ ברכת נישואין - הם ברכות לחתן והכלה שיצליחו, וע"כ בהכרח שאחרים יברכו אותם. [ומ"מ המנהג שגם בברכת אירוסין - אחר מברך לחתן, כדלעיל בריש סי' לד, עיי"ש].
⁴ והטעם לכך שתיקנו לברך תחילה על יין - מחמת חשיבות ברכות אלו נהגו להסדירם על כוס, כמו שברכות הבלדה סדרום על כוס (פסחים נד/א ורש"י כתובות ח/א), ובספר עצי ארזים כתב - שהטעם הוא משום שאין אומרים שירה אלא על היין. **ברם בז' ברכות הנאמרות אחר סעודה** - ברכת היין היא לאחר ברכות הנישואין (בי"ש ב', ולקמן הע' 17).
⁵ והטעם לכך שיש ברכות שפותחות בברוך, ויש ברכות שחותמות בברוך - ראה ברש"י (ח/א) ובתוס' ד"ה "שהכל ברא".
⁶ שהשמחה במעונו - הפ"י הוא דבעוה"ז אין שמחה שלימה, והשמחה השלימה היא רק במעונו (ערוה"ש ס"ק מ, ועיי"ש ביאור נפלא על ת"ת).

סעיף א': **ברכת חתנים** (כתובות ז/ב):

א. **מתי מברך את ברכת חתנים?**⁷

לרמב"ם, רמב"ן ושו"ע - מברך קודם כניסה לחופה [משום שזה **ברכת המצוות**, שצריך לברך עובר לעשייתם (בי"ט)^{7,8}].
אך לר"ן, בה"ג ודרכ"מ (א) - נהגו לברך **אחר** שתכנס לחופה [לפי שאין ברכות אלו ברכת המצוות, אלא ברכות תפילה ושבח, שהרי מברכים אותם כל ז' ימים]^{9,10}.

ב. **ברכת "הגפן"**¹¹:

אם יש שם יין - מברך על היין תחילה ואח"כ שש ברכות נישואין, ונמצא מברך שבע ברכות (רמב"ם ור"ן).
ואם אין יין מצוי - מברך על השכר (ר"ן, וכתב בי"ח (ב) - שאף הרמב"ם מודה לכך).

ונח' כשאין לו כוס [יין או שכר] - **האם זה מעכב את הברכה?**

ברכת אירוסין - לכו"ע אין הכוס מעכבת, ומברך על קידושין בלא כוס,

[הואיל ואין עיקר המצוה לברך על הכוס (דרישה ה), וכ"פ שו"ע סי' לד סעי' ב].

ברכת נישואין: ח"מ (א) **בדעת הרמב"ם** - אין הכוס מעכבת, ומברך ברכות נישואין בלא כוס, [שכן בגמ' לא הוזכר שצריך לברך על כוס].

☞ **לר"ן, רא"ש, טור וב"ש** (ב) **בדעת הרמב"ם** - הכוס מעכבת, ואין לברך ברכת נישואין בלא כוס¹².

הרחבה לסעיף א'

◀ **מדוע היום מברכים ברכת הנישואין לאחר שנכנסו לחופה, הרי לדעת רמב"ם ושו"ע בעינן "עובר לעשייתן"?**

ג' תירוצים לכך:

- (א) **לשיטת הר"ן** - ברכת נישואין הן **ברכות השבח** ולא ברכות המצוות, ולכן אי"צ שיהיה עובר לעשייתן (וכן נהגו לשיטת הדרכ"מ (א) דלעיל בהע"ז¹⁰).
- (ב) **ואף לרמב"ם ושו"ע** - שצריך לברך ברכת חתנים קודם החופה, מ"מ מה שמברכים היום תחת החופה [היינו תחת היריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות], **הוא עובר לעשייתן למה שמתייחדים אח"כ במקום צנוע** (תירוצ' א' בבי"ש א^{13,14}).
- (ג) כיון שהיום נוהגים לעשות קידושין ונישואין יחד תחת החופה, **הילכך אי"צ לברך ברכת חתנים לפני כניסתם לחופה, דא"כ הוי ברכות אירוסין הפסק בין ברכת הנישואין לנישואין**¹⁵ (פת"ש א' בשם המקנה).

⁷ והטעם לכך שבעת מברכים ברכות הנישואין לאחר שנכנסה לחופה - ראה לקמן בהרחבה לסעי'.

⁸ ברם לר"ן - אף לרמב"ם אין זה ברכת מצוות אלא ברכות השבח, והטעם שמברך לפני כניסה לחופה, **משום דלרמב"ם - החופה היא ייחוד, וצריך לעשות חופה הראויה לביאה, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה**. וביאר הבי"ש (א) - אע"ג דלשיטת הרמב"ם (אישות פ"י ה"ו), דכשלא ברכו ברכת חתנים מותרת לבעלה, מ"מ לכתחילה צריך שבחופה אל יחסר שום דבר אפי' דבר שהוא מדרבנן.

⁹ **כתב דרכ"מ** (א) - הטעם שנהגו לברך ברכות נישואין לאחר שתכנס לחופה.

א. מכיון שהרא"ש סובר שא"צ חופה הראויה לביאה, לכן גם אי"צ לברך קודם כניסה לחופה.

ב. ועוד דלדין עושים חופת נדה, לכן אי"צ להקדים הברכות לחופה (בי"ש א בשם הדרכ"מ).

¹⁰ **וכתב היב"א** (אבהע"ז ח"ד סי' ז ס"ק ג) - דכיון שהבי"א הביא דברי הר"ן, חזר בו ממשי"כ דבעינן עובר לעשייתן, **וס"ל עיקר כר"ן דאלו ברכות השבח ולא ברכת המצוות**.

¹¹ כאמור לעיל ברכה על יין לא הוזכרה בגמ' אלא בראשונים (רש"י, רמב"ם, רא"ש) שנהגו לברך תחלה על יין, מהטעם שהובא לעיל בהע"ז 3.

¹² **לבי"ש** (ב) - אף לדעת הרמב"ם **בברכת נישואין הכוס מעכבת**, דמש"כ הרב המגיד - דכוס לא מעכבת, הוא דוקא בברכת אירוסין. **אך בברכת נישואין** - הכוס מעכבת משום דגמרינן שבע ברכות דוקא (וראה בהג' מעשה ניסים הע"ז 3 - ג' טעמים לכך).

ולענ"ד אף לדעת השו"ע - כוס של ברכת נישואין היא לעיכובא, שכן לגבי ברכת אירוסין כתב השו"ע (לעיל סי' לד סעי' ב) - ואם אין יין או שכר מברך אותה בפ"ע, ואילו כאן בברכות נישואין - לא הקל כן, **משמע שכוס לעיכובא**. ובס"ד ראיתי שכ"כ יב"א (אבהע"ז ח"ה סי' י אות ו), וכ"כ בס' חינוך וחסדא ח"א בהשמטות (דל"ז ע"ג).

¹³ **אולם המקנה** (בפת"ש א) - הקשה על כך דההליכה הוי הפסק בין הברכות לייחוד, לכן תירץ אחרת כדלקמן בס"ק ג'.

¹⁴ **ותירוצ' ב' בבי"ש** (סס"ק א) וערוה"ש (ז) - דוקא בברכת אירוסין שמזכיר האירוסין בברכה, צריך להיות עובר לעשייתן, אבל ברכת נישואין שהיא תפילה בעד החתן והכלה שיעליחו [שהרי מברכים אותה כל ז' ימי המשתה בפ"ח], אי"צ שיהיה עובר לעשייתן.

¹⁵ **ומ"מ באלמנה** - שאין החופה קונה אלא הייחוד (כבסי' סד סעי' ה), נכון לעשות הייחוד מיד אחר החופה, שלא יהיה הפסק בין הברכות לייחוד.

סיכום נושאי הסעיפים בסימן סב

סע' א. מתי מברך ברכת חתנים?

לשו"ע - מברך קודם החופה [משום שזה ברכת המצוות, שצריך לברך עובר לעשייתן].
אך לב"ש (א) - היום מברכים ברכת נישואין, לאחר שנכנסו לחופה (וגי טעמים לכך כדלעיל בעמ' 107).

סע' ב-ג:

א. מהו לברך ברכת חתנים לב' חתנים/כלות כאחד?

שו"ע מקל: (כרמב"ם) יכול אדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד - ומברך ברכת חתנים לכולם כאחד (סע' ב).
(וכרא"ש) וכן כשיש שני חתנים וב' כלות - יכול לברך ברכת חתנים כאחת לשניהם (סע' ג).

אך לרמ"א (סע' ג) - י"א (הגהמ"י) שאין לברך לשני חתנים ביחד משום עין הרע.

ב. אין מערבין שמחה בשמחה:

א) אף שמוטר לישא כמה נשים כאחד וביום אחד, מ"מ עושה לכל אחת שמחה הראויה לה.
ב) (רמ"א) ואין לעשות חופת שתי אחיות ביחד.
ג) אולם שתי כלות שאינם אחיות - מקלים לעשות את שתי החופות יחד.

סע' ד. כמה אנשים צריך לברכה?

לברכת חתנים (ז' ברכות) - אין לברכה אלא בעשרה גדולים.
לברכת "אשר ברא", "שהשמחה במעונו" שבזימון - די בשלשה אנשים.
סע' ה. מברכים ברכת חתנים - אחר ברכת המזון, ואין מברכים אותה ע"י עבדים וקטנים.

סע' ו. כמה ימים מברכים ברכת חתנים?

לאלמון שנשא אלמנה - יום אחד.
לבחור או בתולה [וכל שכן בבחור שנשא בתולה] - מברכים ז' ימים.

סע' ז. א) מתי מברכים "אשר ברא"? ב) בדין "פנים חדשות" בז' ימים.

א) כשאין פ"ח - מברכים ברכת "אשר ברא" בג' אנשים, אלא שנח' האם מברכה אף כשסועד עם בני ביתו?
שו"ע סתם כר"ן - מברכה אף שכשסועד עם בני ביתו.

אך לרמב"ן ורמ"א - מברכה דוקא כשסועד עם אנשים מעלמא שאינם מבני ביתו.

ב) וכשיש פ"ח - מברכים שבע ברכות במשך השבעה, אלא שנח' מי נחשב פ"ח:

שו"ע סתם (כרמב"ם) - דווקא אם לא שמעו את ברכות הנישואין בשעת נישואין, יכולים להיחשב פנים חדשות.

שו"ע י"א (כרא"ש) - אף אם שמעו את הברכות, מ"מ אם לא אכלו בחופה, יכולים להיחשב פ"ח וכ"פ השו"ע.

כמה פנים חדשות צריך: לבני אשכנז - די בפנים חדשות אחד, אך לספרדים - צריך שני פנים חדשות.

סע' ח. מי נחשב פנים חדשות?

שו"ע (י"א תוס') - דוקא אדם [חשוב] שמרבים בשבילו [במאכל ומשתה לכבודו (ערוה"ש כו)] נחשב פנים חדשות.
אך לרמב"ם - אף שזה אדם לא חשוב, נחשב פנים חדשות לברך עליו [כיון שעדיין לא שמע הברכות (ערוה"ש כד, כו)].
שבת ויו"ט - הוי פנים חדשות, למעט סעודה ג' (שו"ע וילקו"י), ולרמ"א ובא"ח - אף סעודה ג' הוי פנים חדשות.

המשך נושאי הסעיפים בסימן סב

סעי' ט. כשיש ב' דברים הטעונים ברכה על כוס, האם ניתן לברכם על כוס אחת [או שצריך ב' כוסות משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות]:

(א) בחופה - מברך ברכת אירוסין על כוס אחת, וברכת נישואין על כוס שניה (כתוס' ורא"ש, ודלא כר' משולם שדי בכוס אחת).

(ב) בסעודה - כשמברך שבע ברכות אחר ברכת המזון:

ש"ע כר' משולם - די בכוס אחת, ועל אותה כוס מברך ברהמ"ז וברכת חתנים.

רמ"א כתוס' ורא"ש - צריך ב' כוסות, אחת לברהמ"ז, והשניה לב"ח [משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות].

וכן נהגו הספרדים בימינו (כף החיים ס"י קצ ס"ק א, יביע אומר ח"ו ס"י מג אות ב').

סעי' י. האם ניתן לברך ברכת חתנים אף שלא בבית החתן?

ש"ע (כתוס' ורא"ש) - אין לברך ברכת חתנים אלא בבית החתן. אולם אם אין דעת החתן והכלה לחזור תוך ז' - נעשה אותו בית, בית החתן, ומברכים שם ברכת חתנים, וכ"פ הילקו"י.

ט"ז (כר"ן) - ניתן לברך ברכת חתנים אף שלא בבית החתן, דמה לי כותלי בית זה או זה.

וכן מנהג האשכנזים, ויש אף ספרדים שנהגו כך כדלעיל בסעי' י.

סעי' יא. בני חופה שנחלקו לכמה חבורות - כל החבורות שאוכלות מסעודה שנתקנה לחופה חייבות בברכת חתנים אף שאינם רואים פני חתן וכלה.

סעי' יב. השמשים שאוכלים אחר סעודת נישואין: ש"ע כר' טוביה - שמברכים שבע ברכות.

ט"ז ככל-בו - שאין מברכים שבע ברכות. וכ"פ הנישואין בהלכתם פי"ד.

סעי' יג. מתי אומרים "שהשמחה במעונו" בזימון?

מדין הגמ' - מתחילים לברך קודם הנישואין משעה שהתחילו בהכנות לנישואין, עד י"ב חודש, כל שעושה סעודה מחמת נישואין.

אך האידנא - ערבה כל שמחה ואין אומרים "שהשמחה במעונו" אלא בז' ימי משתה.

ומ"מ לאלמון ואלמנה - אומרים "שהשמחה במעונו" בג' ימים ששמח עמה.

נוטריקונים לזכירת נושאי הסעיפים בסי' סב - ט (ש) בע ברכות

א - איך סדר הברכות בחופה, תחילה על יין ואח"כ שש ברכות. ב - ב' כלות לחתן אחד, מברך ב"ח לכולם כאחד. ג - גם בב' חתנים וב' כלות: לשו"ע - הדין כן, אך לרמ"א - אין לערוך ב' חופות כאחת, משום עין הרע. ד - ד', לברכת "אשר ברא" די בג' אנשים, אך לב"ח - צריך עשרה. ה - המזון, רק אחר ברהמ"ז מברך ב"ח. ו - וכמה ימים מברכים ב"ח: באלמון לאלמנה - יום אחד, אך בבחור או בתולה - ז' ימים. ז - זרים: א) לרמ"א מברך "אשר ברא" רק כשסועד עם זרים שאינם מבני ביתו, ב) נחשב פ"ח רק אדם זר שלא היה כאן עד עתה [בחופה/באכילה]. ח - חדשות, מי נחשב פ"ח. ט - טו [בלע"ז=2], כשיש שני דברים הטעונים ברכה על כוס, האם ניתן לברכם על כוס אחת. י - יצא מביתו נח' האם מברכים לו ב"ח. יא - יברך אדם האוכל מסעודת החופה. יב - יגיש במגש [=המלצר] - נח' אם מברך ב"ח. יג - יברך גם לאלמון ואלמנה "שהשמחה במעונו".

עיקרי השולחן

סימן ס"ג ובו ב' סעיפים
בעילת מצווה וברכתה

א מתוך לבעל בתולה בשבת. הבעל את הבתולה, כיון שבעל בעילת מצוה פורש מיד, אפלו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה. ומיהו, אותה בעילה גומר כדרך באבר חי. ואפלו בדקה ולא מצאה דם, טמאה, שפא ראתה טפת דם כחרדל וחפהו שכבת זרע. וצריכה שתפסוק בטירה ותבדק כל שבעה. ולא תתחיל לבדק עד יום חמישי לשמושה, כשאר אשה ששמשה ואחר כך ראתה. ונוהג עמה כשאר נדה, לענין הרחקה, אלא שנדה

גמורה אסור לו לישן על מטתה אפלו כשאינה במטה, והפלה מתוך לו לישן באותו מטה לאחר שעמדה מאצלו, אפלו בסדין שהדם עליו. וענין ביוזרה דעה סימן קצ"ג:

ב ויש אומרים שאחר שמצא בתולים מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר צג אגוז בגן עדן וכו'. ויש אומרים דאין מברכין אותה בלא כוס (תא"ו נתיב כ"ב בשם רבנו (סיים):

סעיף א: בעילת מצוה, הפרישה והטהרה:

א. בעילת מצווה בשבת - מותר לבעול בתולה בשבת (כתובות ז/א)¹.

ב. הפרישה וההרחקות לאחר בעילת מצווה:

ואותה ביאה גומר כדרכו: **ש"ע כרשב"א ורא"ש** - דמותר לפרוש אף באיבר חי [היינו בקישוין]².

דלא כראב"ד - שהחמיר אף בבעילת מצוה, שממתין עד שימות האיבר [ורפין] ואז יפרוש.

וכיון שבעל בעילת מצוה - פורש מיד (נדה סה/ב)³.

ואפילו בדקה ולא מצאה דם - טמאה, שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחפהו שכבת זרע⁴.

ונוהג עמה כשאר נדה לענין הרחקה (שביו"ד סי' קצה), **אלא שבכלה** - מותר לו לישן אף במיטתה לאחר שעמדה מאצלו, אפילו בסדין שהדם עליו (ראב"ד, וכן ביו"ד ריש סי' קצג), [משא"כ בנדה גמורה - אסור לו לישן ואף לשבת על מיטתה, אפילו שלא בפניה (יו"ד סי' קצה סעי' ה)].

ג. הטהרה לאחר בעילת מצווה:

צריכה לעשות הפסק טהרה ולמנות ז' נקיים (כמבואר ביו"ד סי' קצו סעי' א'), ולא תתחיל למנות ז' נקיים עד יום החמישי לשמושה, כשאר אשה ששמשה ואח"כ ראתה דם (וכן ביו"ד סי' קצג סעי' א), ואף הרמ"א מודה לכך כדלקמן.

¹ כתובות ז/א - [מסקנת הגמ' והלכתא מותר לבעול [בתולה] בתחילה בשבת, וכ"פ הטוש"ע (או"ח סי' רפ סעי' ב) - מותר לבעול לכתחילה בתולה בשבת ואין בו משום חובל ולא משום צער לה (ועיי"ש משני"ב ד)].

² דרישה (כאן ס"ק א) - מדסתמה הגמ' דמותר לבעול בשבת, משמע דאף מי שלא בקי בהטיה מותר לבעול בשבת.

³ **דלא כהג' אשרי** (כתובות סי' י' אות ב) - דכתב דלדין דלא בקיאים בהטיה, אסור לבעול בשבת. פתי"ש (א) בשם פני יהושע - דבמקום שנהגו איסור, אין להקל אא"כ א"א להמתין למוצ"ש, כגון דבמוצ"ש יהיה סמוך לוסתה [אף דבעלמא קי"ל דפורש ממנה בעונה הסמוכה לוסתה (יו"ד סי' קפד סעי' ב)], דאז כדאי הם רוב הפוסקים שמותר לבעול בעילת מצוה אף בשבת.

⁴ **אך המשנ"ב** (סי' רפ ס"ק ד) **פסק כט"ז** - שחלילה לעשות איסור בזה, שהרי חסידים גאוני עולם נהגו בעצמם היתר בזה, והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין. והמשנ"ב (סי' שלט ס"ק לב) - הסיק דאפ"י בחופת בתולה, יש ליוזרה לכתחילה כשעושין החופה בערב שבת, שיעשו החופה מבעוד יום גדול [ויתייחדו מבעוד יום], שלא יהיה כקונה אותה בבעילת מצוה בשבת, ועיי"ע בפת"ש (ב).

² דאף דקי"ל ביו"ד סי' קפה סעי' ד' שאם אשתו נטמאת באמצע תשמיש - פורש ממנה באיבר מת כדי שלא תהיה לו הנאה בפרישתו, מ"מ בכלה התירו רוב הפוסקים לפרוש אף באיבר חי (עיקרי השולחן הלי נדה סי' קצג עמ' 275).

³ ואפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה דם, פורש מיד - משום דחיישינן שמא נתערב דם בתוך דם בתולים (רא"ש, ח"מ ב), ואע"ג דבעלמא תלינן בדם מכה, ואין לך מכה גדולה מזו, מ"מ כאן לא תולים, כדלקמן בהע"י 6.

⁴ **כרא"ש**, רשב"א ורוה"פ, ודלא כראב"ד - שהקל בכך (עיקרי השולחן הלי נדה עמ' 276-277).

⁵ ומה שטמאה - הוא דוקא כשגמר ביאתו, אך כל שלא היה גמר ביאה אלא רק העראה, ופירש ולא ראתה דם - יש מקילים בכך, כמבואר ברמ"א ביו"ד סי' קצג סעי' א', וכן נהגו הספרדים (בא"ח (ש"ב פ' צו סעי' יט), טהרת הבית (ח"א סי' י' סעי' ב), ועיי"ש בעיקרי השולחן הלי נדה עמ' 277-278).

הרחבה לסע' א'

אף דלאחר ביאת מצווה פורש ממנה ונוהג בהרחקות כנדה, מ"מ יש כמה קולות שהקלו בכלה, לעומת אשה נדה:
(א) מותר לפרוש ממנה אף באיבר חי.

(ב) מותר לישון על מיטתה לאחר שעמדה מאצלו.

(ג) אף לרמ"א שפסק (ביו"ד סי' קצו סעי' יא) שנדה אינה מתחלת למנות ז"נ עד היום השישי לתשמיש, מ"מ מודה הוא לשו"ע שלאחר בעילת מצוה - יכולה להתחילה למנות ז"נ ביום החמישי לתשמיש (יו"ד ט"ז סי' קצג ס"ק ד, ועיקרי השולחן שם עמ' 277).
(ד) ולדעת הפת"ש (ג) בשם ב"ש (ג) - אף לרמ"א (ביו"ד סי' קצו סעי' י) - דבג' ימים ראשונים של ז' נקיים, אם מצאה כתם גדול מכגריס לא יכולה לתלותו בדבר אחר, מ"מ בכלה [כיון שאין זה דם מהמקור] - יכולה לתלות כתמה אף בג' ימים ראשונים לז' נקיים [אולם לבה"ט (ב) - הבי"ש החמיר בכך כדלקמן].

(ה) קולות נוספות שהקלו לכלה לעומת שאר נשים - ראה בעיקרי השולחן הלי' נדה עמ' 279-280.

הבועל את הבתולה - פורש מיד כדין מי שראתה דם נדה, ולא אמרינן דדם בתולים הוא כדם מכה שתולה במכתה, והטעמים לכך ראה בח"מ (ב), בב"ש (ב), ובהערה⁶.

⁶ זלכאורה קשה - מדוע מחמירים בדם בתולים והרי אין לך מכה גדולה מזו, ומדוע שלא תתלה במכה כמו שתולים במכה בעלמא, (כמובא ביו"ד סי' קפז סעי' ה)?

ובתשובה לכך הובאו כמה טעמים להחמיר בדם בתולים (וע"ע בעיקרי השולחן הלי' נדה עמ' 274-275):

לרשב"א - הטעם שבדם בתולים החמירו שלא לתלות במכה: (א) דשמא בעל בהטיה וזה דם נדה ולא מחמת בתולים. (ב) מה שהחמירו בכלה מכיון שאיסור זה הוא רק לשעה ופעם אחת, משא"כ ברואה דם מחמת תשמיש, הקלו לתלות במכה בכדי שלא תיאסר על בעלה לעולמים לאחר ג"פ שראתה דם אחר כל ביאה וביאה.

והרא"ש תירץ - הטעם שהחמירו בדם בתולים: (א) משום שבעילת מצווה לכל היא מסורה, ואין הכל בקיאים בחילוק שיש בין הכלות השונות שבהן הבחינה הגמ' בנדה סד-סה, והילכך הסכימו רבותינו לתת לכל הכלות את דין החומרא שבחומרות, כדין בוגרת שראתה [דם וסת], שנותנים לה בעילת מצווה בלבד (רא"ש נדה פ"י סי' א). (ב) הטעם שהחמירו בבתולה חומרא יתירה זו, משום שמא נתערב דם נדה בתוך דם בתולים (רא"ש כתובות פ"א סי' ט).

המשך הרחבה לסע' א'

נח' האם חומרת הרמ"א (יו"ד סי' קצו סעי' י, ועיי' בהע"ז) - דמוצאת כתם גדול מכגריס בג' ימים ראשונים של ז' נקיים, שאינה יכולה לתלותו בדבר אחר⁸, קיימת אף בנשים הבאות - ולהלן מסקנת הדינים:

תבעוה להינשא	אשה שאינה כלה	כלה	
ויושבת ז"נ מחמת דם חימוד (יו"ד סי' קצב)	שטמאה מחמת כתם ובז"נ שלה ראתה כתם נוסף (יו"ד סי' קצ)	שיושבת ז"נ אחר בעילת מצוה (יו"ד סי' קצג)	
מחמירים משום לא פלוג			המהר"ל צונש (בבי"ש ס"ק ג, וכ"פ באה"ט (ב)
דאין יכולה לתלות כתמה בג' ימים ראשונים לז"נ ⁹			
מקלים דיכולה לתלות כתמה בג' ימים ראשונים לז"נ [מכיון שמה שרמ"א החמיר - הוא דוקא בטמאה מחמת דם נדות, ולא בנשים הני"ל] ¹⁰			פת"ש (ג) [לשיטתו שהבי"ש נוטה להקל]
<u>הטמאה מחמת כתם, או אשה שתבעוה להינשא - כיון שאינן מוחזקות בדמים, מקלים להן לתלות כתמן בג' ימים ראשונים לז"נ¹¹.</u> <u>אך כלה שיושבת מחמת דם בתולים [או היושבת על דם טוהר (ויקרא יב)] - דדמיה מצויים יותר והוא ג"כ בגופה, אינה יכולה לתלות כתמה הגדול מכגריס בג' ימים ראשונים לז"נ, ואף לא לתלותו במכה שודאי מוציאה דם¹².</u>			המקנה

ולמעשה מקלים כפת"ש אף לבני אשכנז - דבג' המקרים הנ"ל כיון שאין מעיינה פתוח, יכולה לתלות כתמה אף בג"י ראשונים לז"נ¹³. וכאמור כל הדיון הנ"ל רק לרמ"א, אך לשו"ע שם סי' קצו סעי' י' - פשוט דכל אשה [אף היושבת על דם נדות] יכולה לתלות כתמה אף בג' ימים ראשונים לז"נ.

⁷ הרמ"א (יו"ד סי' קצו סעי' י) - החמיר שאשה שיושבת ז"נ ומצאה כתם גדול מכגריס בג' ימים ראשונים לז' נקיים, שאינה יכולה לתלות כתמה בדבר אחר, אף כשיש לה במה לתלותו, מכיון שצריך שיהיה לנו ודאי שפסק דם מהמקור, ועיי"ש בעיקרי השולחן עמי 354 הע' ב', ולקמן הע' 8. והבי"ש (ג) דן האם חומרת הרמ"א הנ"ל, קיימת אף בנשים הבאות:

(א) בכלה שיושבת ז"נ לאחר בעילת מצוה, וראתה כתם הגדול מכגריס בג' ימים ראשונים לז' נקיים.
(ב) או אשה שאינה כלה שטמאה מחמת כתם (יו"ד סי' קצ סעי' ה), ובז' נקיים שלה ראתה כתם נוסף הגדול מכגריס.
היינו האם אף בב' נשים אלו החמיר הרמ"א שלא לתלות כתם הגדול מכגריס, בג' ימים ראשונים של ז' נקיים.

הבי"ש בראשית דבריו - הקל בכך, אף כי סיים הבי"ש - שהרב ליב צונש החמיר משום לא פלוג.

ונח' מה הבי"ש פוסק להלכה: הבאה"ט (ב) - הבי"ש מחמיר כרב צונש, אך לפת"ש (ג) - הבי"ש נוטה להקל כמש"כ בראשית דבריו.

⁸ אולם אם יש לה מכה שודאי מוציאה דם - מודה הרמ"א שיכולה לתלות בכך אף בג' ימים הראשונים לז"נ, לעומת המקנה דלקמן בהע' 12.

⁹ אמנם המהר"ל צונש החמיר בכלה ובבעלת כתם משום לא פלוג, ונלע"ז שגם בתבעוה להינשא - יחמיר כן משום לא פלוג.

¹⁰ לפת"ש: בדין כלה ובעלת כתם - אף ב"ש עצמו הקל בנשים אלו לתלות כתמה בג' ימים ראשונים.

ודין תבעוה להינשא - מקורו בדגמ"ר דקל וחומר שיש להקל בתבעוה להינשא ומצאה כתם, דיכולה לתלותו אף בג' ימים ראשונים.

¹¹ למקנה - נשים אלו כיון שאינן מוחזקות בדמים - יותר מסתבר לתלות את הכתם בדבר אחר ולטהרה מאשר לחשוש שהכתם מהאשה עצמה, כדמוכח מיו"ד סי' קצ סעי' מג.

¹² ואף דהרמ"א (יו"ד סי' קצו סעי' י) - הקל בג' ימים הראשונים לז"נ לתלות במכה שודאי מוציאה דם, מ"מ המקנה החמיר בכך ביושבת ז"נ מחמת בתולים או דם טוהר, כיון שדמיה מצויים יותר והוא ג"כ בגופה, שלא לתלות אף במכה שודאי מוציאה דם, אא"כ הכתם פחות מכגריס שא"א להיזהר בו. והוסיף עוד המקנה - שאשה טהורה שראתה כתם, אינה יכולה לתלות כתמה באשה אחרת היושבת ז"נ מחמת דם חימוד, ונשאר בצ"ע על הפוסקים שלא כתבו זאת!

¹³ שבט הלוי בסיכום ההלכות סי' קצו סעי' י ס"ק ד, טה"ב הקצר סי' יג סעי' נא, עיי' עיקרי השולחן ה' נדה עמ' 357.

עיקרי השולחן

סימן ס"ה ובו ד' סעיפים
מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מות וכלה

ג צריך לתת אפר בראש החתן, במקום הנחת תפלין, זכר לאבלות ירושלים, דכתיב: "לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר". (ישעיה סא, ג). הגה: ויש מקומות שנהגו לשפר כוס אחר שבע ברכות, וזהו מנהג נוהג במדינות אלו שהחתן שובר הכלי שמברכין עליו ברפת ארוסין (פל בו), וכל מקום לפי מנהגו. עוד נוהגים להתענות, ועין לעיל סימן ס"א. ודין זריקת אכלין לפני חתן וכלה, עין בארח חיים סימן קע"א:

ד מת וכלה שפגעו זה בזה, מעבירין את המת מלפני הכלה, לתן לה את הדרוך:

א מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם, ולומר שהיא נאה וחסודה (פרוש, מן "ותשא חסד לפניו" (אסתר ב, ט)) **אפלו אינה נאה. הגה:** ומצינו שרבי יהודה בר אילעאי היה מרקד לפני הכלה. ומבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה לחפה, (דברי הרב) (פרק קמא דמגלה ופרק האשה שנתארמלה):

ב אסור להסתפל בפלה, אבל מתר להסתפל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה (טור):

סעיף א: מצוה לשמח חתן וכלה (כתובות טז-יז):

א) מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם¹.

ב) ולומר שהיא נאה וחסודה ואפילו אינה נאה (בבית הלל)².

ג) ומבטלים ת"ת להכנסת כלה לחופה (רמ"א)³.

¹ כתובות יז/א - דוגמאות לאמוראים ששימחו חתן וכלה:

רבי יהודה בר אילעאי - היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה.
רב שמואל בר רב יצחק - מרקד אתלת [פרש"י - שלש בדין זורק אחת ומקבל אחת], וכאשר נפטר זכה שאיפסיק עמודא דנורא בין ידידיה לכולי עלמא וכו' (ועיי"ש במהרש"א).
רב אחא - מרכיב לה אכתפיה [מרכיב את הכלה על כתפו] ומרקד...

ברכות ו/ב - כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות* [שבירך בהם ה' את ישראל] דכתיב "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם" (ירמיה לג, יא).

פרקי דר"א (פי"ז) וטור - למה לא אכלו הכלבים כפות של איזבל [אע"פ שהייתה רשעית גדולה] לפי שהייתה מרקדת בהן לפני חתן וכלה.

מה שעובר בה' קולות - כלומר לא יזכה לאלו הה' קולות בנחמת ירושלים דכתיב קול ששון וכו' (פרישה א').

וכתב הב"ש (א) בשם הפרישה (ב) - דוקא מי שנהנה ואינו משמח עובר, אבל מי שאינו שם, אינו עובר, מיהו לשון הפוסקים שכתבו מצוה לשמח משמע דמצוה שילך לשם וישמח אותם.

וכתב העזר מקודש (על השו"ע) - מספר דוגמאות לכך שנחשב שמשמח את החתן: א) כשאומר ברכה תחת החופה, ב) כשמברך ברהמ"ז בסעודה, ג) אדם חשוב שמגיע לסעודה, שמכבד בזה את החתן, ד) כשמגיש לחתן איזה דבר מאכל או משקה, ה) מרקד לפני הכלה, ו) אומר קצת בדיחותא לפני החתן, ז) משבח לפניו זיווגו, בכל אחד מאלו די. **וכתב עוד דלא שייך הא דנהנה מסעודת חתן** - כי אם כשאוכל מהסעודה במקום החופה והחתונה, משא"כ מה שרגילים לשלוח מאכל מסעודה זו, וזה נאכל שלא במקום החתונה, אין בזה משום נהנה מסעודת חתן.

² כתובות טז/ב - ת"ר כיצד מרקדין לפני הכלה [פרש"י - מה אומרים לפניה]:

בית שמאי אומרים - כלה כמות שהיא [פרש"י - לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה].

ובית הלל אומרים - כלה נאה וחסודה [היינו משבחים אותה אף שאינה נאה].

אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהייתה חיגרת או סומא, אומרים לה כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו! הוי אומר ישבחנו בעיניו! מכאן אמרו לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות! [פרש"י - לעשות לאיש ואיש כרצונו].

ב"י - וידוע דהלכה כבית הלל. [ולב"ה מה שאומר שהיא נאה - אע"ג דכתיב "מדבר שקר תרחק", יש לתרץ שהיא נאה במעשיה (ב"ש ב)].

³ כתובות יז/א - ת"ר מבטלים ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה... רבי יהודה בר אלעאי היה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה.

ונח' הראשונים מהו השיעור שמבטלים תורה להכנסת כלה (שטמ"ק, תלמידי רבינו יונה, מאירי, הגי' והעי' על הב"י ס"ק טז):

וי"א - לענין כלה, כיון שהוא מפני כבוד החיים לחבבה על בעלה, די לה שמוליכין אותה **לפי כבודה**.

וי"א - שלגבי כלה אין לה שיעור ולעולם מבטלים, כי ברוב עם הדרת החתן והכלה ומוסיף יותר בשמחה ובחיבוב.

הרחבה לסעיף אמי צריך להתבטל מלימודו בכדי לשמח חתן וכלה:

ח"מ (ב) - ואף מי שתורתו אומנתו צריך להתבטל מלימודו להכנסת כלה, ואפשר דדווקא כשרואה שנכנסין לחופה צריך לכבדם [ולהתבטל מלימודו], אבל אם אינו רואה שנכנסת לחופה, אף שידוע שיש חופה בעיר א"צ להתבטל מלימודו ולילך לשם.

אך לב"ש (ג) - מהברייתא (כתובות י"א) משמע דכשם שמבטל ת"ת להוצאת המת, אף שאינו רואה את המת, ה"ה בהכנסת כלה שצריך להתבטל מלימודו אף שלא רואה את הכנסת הכלה.⁴

מהי הכנסת כלה [שמבטלים תורה בשבילה (דף י"ז א)], [דין זה תלוי בשורש המח' מהי חופה, כדלעיל בהקדמה לסי' סא]

רש"י (מגילה כ"ט א) - ללוותה מבית אביה לבית חופתה.

לדרישה (א) - בזמנינו מה שהולכים כל הקהל לכסות ראש הכלה [בהינומא] הוא הנקרא הכנסת כלה לחופה.

ט"ז (ב) - כיסוי הכלה בהינומא אינו החופה אלא הכנה לחופה שתהיה אח"כ, והמנהג עכשיו שהיריעה שתחת הכלונסאות היא החופה (כרמ"א סי' נה סעי' א) שלה הולכים האנשים, ואין הולכים אלא ללוות את החתן ולא ללוות את הכלה ששם כל הנשים הולכים עמה, ואין להתערב שם עמהם. וראיתי בקצת מקומות אנשים חשובים הולכים לקראת הכלה, וכשמקריבים אליה חוזרים לאחוריהם לחופה, ונכון הוא.

האם יש סמך למה שנהגו מקצת ת"ח לרקד עם הכלה בהפסק מטפחת [היינו מה שמצוי בימינו אצל החסידים ונקרא "מצוה טאנץ" = "ריקוד של מצוה"]:

פת"ש (ב) בשם תורת חיים - אסור לרקוד עם הכלה אפי' אם אינו אווז בידיה ממש אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגים מקצת ת"ח.⁵

אולם יש אחרונים - שהביאו סמך למקלים לרקד עם הכלה בהפסק מטפחת, כשעושה זאת לשם שמים, כדי לחבבה על בעלה או משום כבוד אביה, ות"ח ראוי להחמיר (לעיל בסי' כ"א סעי' ה': ח"מ (ו), ב"ש (יא) ובה"ט (ט) שם, וע"ע בספר הנשואין כהלכתם פ"ג הל' כז).

כבוד לחתן וכלה עדיף מכבוד הרגל - ונפק"מ שאם יש לו איזה מלבוש חדש, לא ילבשו ברגל אלא יניחו עד יום החופה (בה"ט ב').

⁴ והפתי"ש (ג) הביא ראיה לדין זה מהפסוק "עת לבכות ועת לשחוק עת ספוד [על המת] ועת רקוד [בחתן וכלה]" (קהלת ג, ד) - דמזה שנכתב "ספוד" ו"רקוד" בלא האות למ"ד, להורות שבכל עת צריך להוציא את המת ולהכניס כלה ואף לבטל ת"ת לצורך כך.

⁵ דלאו שפיר עבידי, כיון דכל קורבא אסורה, וליכא האידנא מאן דמצוי למימר דמייא עליה [הכלה] ככשורא [היינו כקורה (רש"י כתובות י"ז א)], ולא אמרו אלא "כיצד מרקדים לפני הכלה" ולא "עם הכלה", ואותם בני בליעל ההולכים במחול עם נשים דעלמא עליהם הכתוב אומר "יד ליד לא ינקה רע" (משלי יא, כא), לא ינקה מעונשה של גיהנם, וראוי לגעור בהן וכו'.

סעיף ב: אסור להסתכל בכלה :

רמ"א: אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה [או בהינומא שעליה (רא"ש)] - כדי לחבבה על בעלה, מכיון שמה שאסרו הוא דוקא הסתכלות בפניה (רא"ש עפ"י הסבר הטור, והדרישה ס"ק ה').

הרחבה לסעיף ב'

(א) מהו להסתכל בכלה במשך השבעה?

כתובות יז/א: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן - מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה [פרש"י - כשרואה הכל מסתכלים בה נכנס יופיה בלבן].
ולית הלכתא כוותיה [והילכך אסור להסתכל בכלה].

(ב) מהו להסתכל בה ביום הראשון (רא"ש פ"ב סי' ג):

י"א - שביום הראשון מותר להסתכל בה שהוא עיקר החיוב כדי לחבבה על בעלה.⁶

ומסקנת הרא"ש - דליתא דאפילו שעה אחת אסור להסתכל בה.

(ג) מותר להסתכל בתכשיטים שעליה או בפריעת שיערה - כי אין זה הסתכלות בפניה, אלא כדי לחבבה על בעלה (רא"ש עפ"י הסבר הטור, לבוש, ודרישה ה').⁷

הקדמה לסעיף ג - מנהגים זכר לחורבן בית המקדש

(א) להניח אפר בראש החתן:

תהלים (קלז, ה-ו) - אם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי, תִּדְבַק לְשׁוֹנֵי לְחֻפֵי אִם לֹא אֶזְכְּרֵי אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי.

בבא בתרא ס/ב - מאי "על ראש שמחתי", אמר רב יצחק זה אפר מקלה [אפר שרפה] שבראש חתנים, א"ל רב פפא לאבבי היכא מנח לה? במקום תפילין שנאמר "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר" (ישעיה סא, ג).⁸

וכתב הטור - ופאר היינו תפילין, שמניח במקום התפילין אפר, וכן נוהגים באשכנז ליתן לחתן אפר בראשו במקום התפילין, ובספרד - נוהגין ליתן בראשו עטרה עשויה מעלה זית, לפי שהזית מר זכר לאבלות ירושלים, ונהרא נהרא ופשטיה.

וכתב הכלבו - יש מקום שנמנעו להניח אפר בראש החתן, מפני שאין העם מוחזקים כלל בהנחת תפילין, וחששו שאם יניחו אפר בראשם שאינו מורגל בהנחת פאר/תפילין, לא יזכו לעתיד ל"פאר תחת אפר"⁹, ונהגו לעשות זכרון אחר במקומו שנותנין מפה שחורה על ראש החתן והכלה, ומזה פשט המנהג לשבור הכוס אחר שבע ברכות.

(ב) לשבור כוס זכוכית: ברכות לא/א - רב אשי עבד הלולא לבריה, חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא, אייתי כסא דזוגיתא חיורתא ותבר קמייהו, ואעציבו. [כתבו התוס' (ד"ה אייתי) - מכאן נהגו לשבר זכוכית בנישואין.

(ג) סוטה מט/א וגיטין ז/א - [לאחר החורבן] גזרו על עטרות של חתנים¹⁰ ועטרות של כלות, וכ"פ השו"ע או"ח סי' תקס סעי' ד.

⁶ דלשיטתם אם לא תתיר להסתכל עליה, מי יוכל להעיד עליה שיצאה בהינומא וראשה פרוע, כדי ליתן לה כתובה של 200 זוז (פרישה ה').
⁷ וביאר הדרישה (ה) - דאף שהרא"ש לא התיר כי אם להסתכל בהינומא שעליה ובפריעת שיערה, מ"מ הטור התיר להסתכל אף בתכשיטין שעליה, כדי לחבבה על בעלה, והטעם שהקלו בכך כיון שאינו מסתכל בפניה.

⁸ היינו דלעתיד לבוא יניחו "פאר" [=תפילין] במקום האפר שהניחו אבלי ציון, ומכאן שנותנים את האפר במקום שמניחים תפילין של ראש.

⁹ היינו דלעתיד לא יזכו ל"פאר" היינו התפילין שיניח ה' לאבלי ציון [ויכול להיות בכך קטרוג עליהם].

¹⁰ עטרות חתנים - י"א שהוא כמין כתר שנהגו לעטר בו את ראש החתן, וי"א שזה כמעין כילה ויריעה שהיו פורשים מעל ראשי החתנים (תוס' גיטין ז/א ד"ה עטרות).

סעיף ג - מנהגים זכר לחורבן (ועי' בשו"ע או"ח סי' תקס סעי' ב, ד):

(א) שו"ע - **ליתן אפר בראש החתן** במקום הנחת תפילין (בי"ב ס"ב), ועי' בהעי"11.

(ב) רמ"א - **לשבר כוס** [זכוכית] אחר שבע ברכות (כל בו)12.

(ג) וכן גזרו על **עטרות של חתנים**10 וכו', ועל **עטרות הכלה**, [ובכלה אסרו דווקא] אם היא של כסף וכו' (שו"ע או"ח סי' תקס סעי' ד, עפ"י סוטה מט/א, גיטין ז/א), בלמשנ"ב (יז) - ה"ה עטרות של מרגליות ואבנים טובות כל שכן אסור13.

המנהג הנפוץ היום לזכירת החורבן - הוא בשבירת כוס זכוכית, בין לאשכנזים ובין לספרדים.

ובדבר הנחת אפר בראש החתן: הספרדים - לא נהגו בכך, מהטעם שכתב הכל בו כדלעיל (כה"ח סי' תקס ס"ק כא, ילקו"י פ"ו ה"ו), **והאשכנזים - יש שנהגו ליתן אפר בראש החתן** (ערוה"ש סעי' ה), **ויש שלא נהגו בכך** (ביה"ל סי' תקס ד"ה "וכן התקינו", ועי' בהנשואין כהלכתם פ"ב סעי' לח).

עוד מנהגים בדבר החופה והבדלים בין אשכנזים לספרדים – ראה לעיל בסי' סא עמ' 102, ובסי' סו עמ' 169.

סעיף ד - מקדימין את הכלה למת (כתובות יז/א).

מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך - מקדימים את הכלה ליתן לה את הדרך [מכיון שכבוד החיים קודם לכבוד המתים (בי"ח עפ"י מסכת שמחות פ"א)]14.

סיכום נושאי הסעי' בסימן סה

סעי' א. מצוה לשמח חתן וכלה, לרקד לפניהם, ולומר שהיא נאה וחסודה, ומבטלים ת"ת להכנסת כלה.

סעי' ב. אסור להסתכל בכלה, אך מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת שיערה.

סעי' ג. דברים שנהגו לעשות זכר לחורבן.

סעי' ד. הכלה קודמת למת בדרך.

נוטריקונים לסעי' בסי' סה = סדר השמחה

א - אפי' איזבל שימחה חתן וכלה, ב - בעיניי, אסור להסתכל בכלה, ג - גזרות חז"ל זכר לחורבן, ד - דרך, הכלה קודמת למת בדרך.

¹¹ ויש שנהגו בעטרה עשויה מזית, לפי שהזית מר (טור), ויש שנהגו להניח מפה שחורה בראש החתן והכלה (כל בו).

¹² וכתב פת"ש (ד) - **זכוס זכוכית דוקא** [כיון שזכוכית שנסברה יש לה תקנה לרמוז על הגאולה (חת"ס על שו"ע או"ח סי' תקס)], **משא"כ בתנאים [היינו ב"וורט"] - שוברים קדרה של חרס**. [ואין בשבירת הכוס משום בל תשחית, כיון שעושיין זה מפני זכירת ירושלים (ערוה"ש ה)].

¹³ ולט"ז (שם ס"ק ו) - ה"ה שיש למנוע שלא יהא בהינומא של הכלה חוטי זהב או כסף, אולם כעת לא נהגו לזוהר בכך. וביאר המשנ"ב (יח) - שהעולם סומך בזה על דעת הרמב"ן שסובר שעטרה שעיקרה עשויה מצמר קלוע ומשובץ בה כסף או זהב, אינה בכלל עטרות שאסרו בכלה.

ואותם המניחים בראש הכלה תכשיט ממרגליות שקורין "בינדא" וכדומה:

פמ"ג ומשנ"ב (יז) - צ"ע אם זה מותר.

אך לפת"ש (ד) כאן - י"ל דלא אסור אלא המיוחד לכלה, שאין שאר נשים לובשין כמותו, משא"כ בינדא שמתקטות בו כל הנשים העשירות, אינו בכלל עטרות כלה, וזה פשוט [שמותר].

¹⁴ וכתב הבי"ח שכן דעת הרמב"ם - שיש להקדים את הכלה למת, משום שכבוד החיים קודם לכבוד המתים, ודלא כמש"כ הפרישה (ט) - דלרמב"ם יש להקדים את המת לכלה. ודוגמאות נוספות לכך שכבוד החיים קודם לכבוד המתים - ראה בעיקרי השולחן יו"ד סי' שס.

עיקרי השולחן

אבן
העזר

הלכות
כתובות

סימן סו

הלכות
גיטין

סימן קכו (סע' א-ז)

סעיף א: צריך לכתוב כתובה:

א. צריך לכתוב כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה¹, ואם לא כתב כתובה:

📖 **שו"ע** (כרמב"ם ועיטור) - **אסור להתייחד עם הכלה** [היינו להכניסה לחופה שהוא ייחוד הראוי לביאה (ב"ח)], עד שיכתוב לה כתובה^{2,3}.

📖 **אך לרמ"א ור"ן** - מותרים להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול⁴.

ב. **הבעל נותן שכר הסופר** (ב"ב קס"ב) - מפני שהיא טובה שלו, שע"י הכתובה מותר לו לבוא עליה (ח"מ ג) ^{5,6}.

ג. **ואפי' ירצה לייחד לה כתובה במעות או במטלטלין** - אין שומעין לו, עד שיכתוב כתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה (כתובות פ"ב, פ"ב/ב) ⁷.

ד. **האם רשאי במקום לכתוב כתובה לעשות קניין בעדים** שיקנו מידו שהוא חייב לה מנה ומאתיים:

📖 **שו"ע והרב המגיד** - קניין מועיל אף לכתחילה, ואף כשיש לו פנאי לכתוב כתובה, יכול לעשות קניין בעדים⁸.

📖 **רמ"א כמהרי"ק וטור** - קניין מועיל רק בשעת הדחק, כשאין לו פנאי לכתוב כתובה.

📖 **אך לב"ח (ד) עפ"י הסמ"ג** - אף בשעת דחק אין לסמוך על עדי קניין, אלא בהתפסת מטלטלין, וכן כשנמצאת כתובה פסולה צריך להתפסה מטלטלין, [ולח"מ (ו) וב"ש (ד) - המחמיר כב"ח תע"ב]. **וע"ע בהערה**⁹.

¹ **כתובות י"א/א** - כתובה היינו טעמא [שתיקנו כתובה] שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

שם ז/א - רב אמי שרא למיבעל בתחלה בשבת, אמרי ליה רבנן והא לא כתיבה כתובה?! אמר להו אתפסוה מטלטלין [פרש"י - תנו לה מטלטלין תחת ידיה במשכון לשעבוד כתובתה, עד שיכתבו שטר כתובה בשעבוד קרקעות].

² נלמד מעובדא דרבי אמי (כתובות ז/א) שאסורה להיבעל, לכן אסורה גם בייחוד, שמא יבוא עליה והיא אסורה לו (ב"ח וגר"א א).

³ **ויקדק הב"ח** - דמהרמב"ם (אישות פ"י ה"ז) - משמע שרק לכתחילה צריך לכתוב את הכתובה קודם החופה, כדי שלא יבואו לידי איסור, ולא כטושי"ע - ש"אסור להתייחד".

⁴ והר"ן דייק זאת מהמעשה עם רבי אמי הנ"ל - דמה שהצריך להתפס מטלטלין זה רק כדי שתוכל להיבעל, אך מותרים בייחוד ואין לחוש שמא תיבעל לו, מכיון שהיא יודעת שהיא קלה בעיניו להוציאה. וכתבו הח"מ (ב) וב"ש (ב) - על כן טוב להודיע לה זה [שהוא מתייחד עמה בלא כתובה], כדי שלא תבעל לו. **ואם לא כתב תוספת כתובה**: 📖 **ל"ט ז (ג)** - מותר לבוא עליה, **ודלא** 📖 **כב"ח (ה)** - שאסור, כדלקמן בהע' 44.

⁵ **ואף אם הבעל הוא ת"ח, הוא נותן שכר הסופר** - ולא אמרינן שהכלה תשלם כיון דניחא לה או לאביה לקרובי ליה לת"ח, קמ"ל דאפי"ה הבעל משלם (ב"ב קס"ח א, ב"ש ג', ח"מ ג').

⁶ **כשהבעל כתב כתובה אך היא נשארה בידי הסופר עד שהבעל ישלם לו** - האם מותר להתייחד עם אשתו:

📖 **דרכ"מ (ו)** בשם מהרי"ל - אסור לשהות אצלה הואיל ואין הכתובה בידה.

📖 **אך לבאר היטב (ג)** - מותר להתייחד עמה, ומ"מ לא יעכבו החזנים [היינו הסופרים] את הכתובה בידם עד שיפרעו להם החתנים חובם, מכיון שלפעמים נרפים הם לפרוע חובם ובפרט העניים והאביונים ומניחים אותה עולמית, ושוהים עם נשותיהם בלא כתובה.

⁷ **כתובות פ"ב משנה** - לא יאמר אדם לאשתו, הרי כתובתך מונחת על השולחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתובה.

וכל שייחד לה מעות - לא מהני בין שיתן לה המעות לידה שתצניע בבית אביה או בבית חמה, כדאיתא בכתובות פ"ב, שתקנת שמעון בן שטח שיהא כותב לה כל נכסיו אחראין לכתובתך, כדי שלא יאמר לה כבעסו טלי כתובתך וצאי (ח"מ ד').

⁸ דכיון דסתם קניין לכתובה עומד, תלך אצל עדים ויכתבו לה כתובה דהא לא צריך לאימלוכי ביה (ב"י, ח"מ ה').

⁹ **ושורש מח' ג' השיטות הנ"ל היא בביאור מש"כ הרמב"ם** (אישות פ"י ה"ט) - "אחד הכותב את הכתובה בשטר, ואחד שהעידו עליו עדים וקנו מידו שהוא חייב לה מאה או מאתיים ה"ז מותר. וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובה, הרי זה מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב".

דנח' האם מש"כ הרמב"ם "עד שיהיה לו פנאי לכתוב" מתייחס לנתן לה מטלטלין, או אף למקרה שקנו מידו:

📖 **שו"ע ורב המגיד** - הדין של "עד שיהיה לו פנאי" מתייחס לנתן לה מטלטלין, אך כל שעושה קניין זה מהני אף לכתחילה ואף שיש לו פנאי לכתוב כתובה יכול לעשות קניין בעדים [מהטעם המבואר בהע' 8].

📖 **אך רמ"א כמהרי"ק וטור** - מש"כ רמב"ם "עד שיהיה לו פנאי לכתוב", מיירי אף בעשה קניין, מכיון שקניין מהני רק בשעת הדחק כשאין לו פנאי לכתוב כתובה, ומיד שיש לו פנאי לכתוב צריך לכתוב וכל שכן שאין לסמוך על זה לכתחילה.

📖 **ולב"ח עפ"י הסמ"ג** - מש"כ הרמב"ם דקניין בעדים מהני, זה דוקא במקום שאין רגילים לכתוב כתובה (כהל' אישות פ"י ה' כב), אבל במקום שרגילים לכתוב כתובה - לא מהני קניין בעדים אף בשעת הדחק, משום שהאשה לא סמכה דעתה על הקניין, כיון שיכול הבעל לטעון פרעתי כתובתך שהרי אין כתובתה בידה, ואפי' ליום יומיים לא סמכה דעתה אלא על התפסת מטלטלין.

להלכה:

לח"מ (ו) וב"ש (ד) - ודאי שהמחמיר [כב"ח] תע"ב, אבל כשאין לחתן מטלטלין להתפס לפי שעה, יכול לסמוך על הטור והמהרי"ק, [לעשות קניין בעדים בשעת הדחק], ובאיסור קל כזה, אין ראוי להחמיר ולבטל מצות עונה ופריה ורביה, ובפרט בזמן הזה שאין מגרשין בעל כרחא [ואי"כ אין לחוש שמא תהא קלה בעיניו להוציאה]. **וכ"כ הנשואין כהלכתם פ"א סע' יא.**

הפת"ש (א) כתב שהישועות יעקב חילק:

דאם בשעת הקניין היה פנאי לכתוב כתובה, והיה בכח האשה לבקש מהעדים שיכתבו לה כתובה, ואעפ"כ לא ביקשה שיכתבו כתובה - היא גופא ראייה דסמכה דעתה על הקניין אף לכתחילה, וכדעת הב"י.

משא"כ אם בשעת הקניין לא היה אפשר לכתוב, כגון בשבת או שאין להם פנאי לכתוב - בזה אמרינן דלא סמכה דעתה על הקניין אלא בשעת הדחק וכדין מטלטלין, וכדעת הרמ"א.

סעיף ו: האם כתובה מדאורייתא או מדרבנן,**וב' נפק"מ לכך:**

- א. בדאורייתא - השיעור הוא בכסף צורי, בדרבנן - השיעור הוא בכסף מדינה [שהוא שמינית בערכו מכסף צורי].
ב. בדאורייתא - כותבים "דחזי ליכי מדאורייתא".

האם כותבים "דחזי ליכי מדאורייתא"	מדאורייתא או מדרבנן	
ולכן אין לכתוב "דחזי ליכי מדאורייתא" ^{55,56} . [ואם אין כתובה אחרת - יש למחוק תיבת "מדאורייתא" (ילקו"י פ"ה הי"א), ויקיים את המחיקה (כבחוי"מ ס"י מד סעי' ה)].	כתובה [בתולה ואלמנה] - מדרבנן ומשערים לפי כסף מדינה [שהיא שמינית בערכה מכסף צורי], ולפיכך בתולה הכתובה היא - $6\frac{1}{4}$ סלעים ⁵³ , שזה 25 זוז כסף צרוף, ובימינו כ-112.5 גר' כסף טהור ⁵⁴ . ולאלמנה - מחצית מכך.	ש"ש ⁵⁷ כרי"ף, רמב"ם, גאונים, ור"ן [כתובה רבנן תיקנה, כסתמא דתלמודא]
כותבים - "דחזי ליכי מדאורייתא" ⁵⁷	כתובת בתולה - היא מדאורייתא , ומשערים לפי כסף צורי טהור [שהוא פי שמונה מכסף מדינה], היינו 50 סלעים שהם 200 זוז כסף צרוף ⁵¹ , ובימינו כ-900 גר' כסף טהור. וכתובת אלמנה - מדרבנן.	ר"ת ולגר"א (כו) זו גם דעת הרמ"א
אין כותבים - "דחזי ליכי מדאורייתא"	כתובת בתולה - היא מדרבנן , אך חכמים שיערו שתגבה בכסף צורי [של דאורייתא], שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ⁵⁹	רא"ש ולח"מ (כו), וב"ש (יד), זו גם דעת הרמ"א ⁵⁸
לאלמנה - כותבים רק: "דחזי ליכי" , בלא "מדאורייתא"	וכתובת אלמנה - מדרבנן , וגובה בכסף מדינה דרבנן ⁶⁰	

וחישוב כתובה לפי זהובים - ראה בהע' 61, 62.

וכתב הרמ"א - וכל זה במקום שאין מנהג, אבל במקום שיש מנהג מה שגובין - הולכין אחר המנהג כדלקמן בסעי' יא.

⁵³ היינו: $6\frac{1}{4}$ סלעים = $50/8$ סלעים.

⁵⁴ וזה עפ"י מש"כ השו"ע - שכתובת בתולה היא 37.5 דרהם כסף צרוף, וכתב הילקו"י (פ"ה הי"א בהע' יא ס"ק ד) - שדרהם שיעורו 3 גרם כסף טהור בימינו, נמצא שכתובת בתולה **בימינו** כ-112.5 גר' כסף טהור. אולם י"א - ששיעור דרהם הוא 3.2 גרם כסף טהור, **ובימינו** כ-120 גר' כסף טהור.

⁵⁵ **וכתב הר"ן** (סוף כתובות ד"ה ולענין) - ולענין הלכה קי"ל דכתובה מדרבנן דסוגיין דכולי תלמודא הכי, **הילכך הני דכתבי "כסף זווי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", טעותא הוא** דמדאורייתא לא חזו לה מידי אלא מדרבנן, הילכך אינה גובה כלום מכח הכתובה אלא מתקנת חכמים וכו'. **והב"י כתב (עמ' ט) - אם כתוב בכתובה: 'מאתיים זוזים מכסף צרוף' - בזה ודאי גובה מכסף צרוף [לפי דאורייתא], אך אם לא כתב כסף צרוף אלא "דחזי ליכי מדאורייתא" - לא מגבינן לה אלא מכסף מדינה, דיד בעל השטר על התחנתנה.**

⁵⁶ **ומסקנת הב"י - והשתא כיון דהרי"ף והרמב"ם והר"ן ור' מאיר וכל הגאונים סוברים כתובה דרבנן ומשערין אותה בכסף מדינה, לא שבקינן כל הני רבנותא משום ר"ת** ורה"ר"ש [שהרמ"א חשש להם], וכל שכן להוציא ממונן.

⁵⁷ **ור"ת -** כיון שכתובת בתולה מדאורייתא, אם לא כתב "דחזי ליכי מדאורייתא", הכתובה פסולה (קרבן נתנאל על הרא"ש ס"י יט ס"ק ר, בשם הב"ח).

⁵⁸ ולב"ש (יד) - כן משמע ממש"כ הרמ"א "משערים בזווי דאורייתא", משמע **שהכתובה מדרבנן רק משערים** בזווי דאורייתא, וראיה לכך מגמ' כתובות יא - דלמ"ד כתובה מדאורייתא אינו נאמן לומר "פתח פתוח מצאתי", וכיון דקי"ל (סי' סח סעי' ג, ו) שנאמן לומר פתח פתוח מצאתי, **על כרחך שכתובה דרבנן**, ומש"כ הרמ"א "דחזי ליכי מדאורייתא", לא קאי אלא על המטבע, הסכום שהוא מהתורה, וכמש"כ הרא"ש, ולא כדרישה (יד*) שכתב - שאף הכתובה דאורייתא.

⁵⁹ ואסמכוה אקרא "כמוהו הבתולות" [דכתיב במפותה (שמות כב, טז)].

⁶⁰ **וכתב הב"ש (יד) - דמש"כ הרמ"א "מנה של אלמנה משערים בדאורייתא" - הוא דעת הג' מרדכי** [דלעיל בהע' 52 עיי"ש], **ודעת יחידאי הוא ולא נהגו כוותיה**, אלא העיקר ככל הפוסקים דבאלמנה לא משערים בזווי דאורייתא, ולפיכך באלמנה לא שייך לכתוב "דחזי ליכי מדאורייתא", כי חז"ל לא תיקנו זאת לאלמנה [כר"ת].

⁶¹ **כתובת בתולה לפי חישוב זהובים:**

לשו"ע - 2.5 זהובים (ח"מ כב).

למהר"ל ברמ"א - 10 זהובים (ח"מ כג, כה). [ונחי' האם דעה זו ליי"א שכתובה מדאורייתא, או ליי"א שהיא מדרבנן, כדלקמן בהע' 62].

לר"ת ורא"ש ברמ"א - 20 זהובים [שזה פי 8 יותר משיעור השו"ע (ח"מ כד), שלא כדרישה (יד*) שלקמן הע' 62].

וכתב המג"א (נא"י ס"י שלד סקל"ד) - שדברי המהר"ל צריכים להיות אחר שיטת ר"ת, ולא כמובא ברמ"א שלפנינו אחרי השו"ע. [ונראה שטעמו הוא - כדי לאפוקי מהדרישה (יד*) שלקמן בהע' 62].

⁶² **וכתב הח"מ (כג, כה) - דמש"כ הרמ"א שיש משערים לכתולה 10 זהובים** (המהר"ל), זה דווקא ליי"א כר"ת שכתובת בתולה - מדאורייתא, ולא לדעת רמב"ם ושו"ע - דלשיטתם כתובה דרבנן - ששיעורה שניים וחצי זהובים רינייש.

שלא כדרישה (יד*) - דביאר דמש"כ רמ"א 10 זהובים זה לדעת השו"ע [שכתובה מדרבנן], ואילו לדעת ר"ת - שיעור כתובת בתולה הוא 8 פעמים יותר, דהיינו 80 זהובים.

הרחבה לסעי' ו' - סיכום השיעורים שהוזכרו לחישוב כתובת בתולה⁶³

סלעים	50 סלעים כסף טהור	6 1/4 סלעים כסף טהור (טור)
זוזים [=דינרים]	200 זוזים כסף טהור	25 זוז כסף טהור
משקל בשעורות	19,200 שעורות	2400 שעורות
[כל זוז משקלו 96 שעורות (ח"מ כא)]		
זהובים	20 זהובים (ח"מ כד)	2.5 זהובים (ח"מ כב)
זרהם	300 זרהם	37.5 זרהם (שו"ע)
[כל זוז משקלו זרהם וחצי (בי"י)]		
בימינו	900 גרם כסף טהור	112.5 גרם כסף טהור
[כל זרהם = 3 גרם כסף טהור] ⁵⁴		

האם כתובה נגבית מן הזיבורית או מן העידית :

כתובות יא - הואיל [וכתובה] תקנת חכמים היא לא תגבה אלא מן הזיבורית [דחששו שאם יצטרכו למכור עידית, ימנעו אנשים מלשאת נשים (תוס' שם סוף ד"ה הואיל)].

אך מסקנת הב"ש (יד) - דעכשיו שכותבים "שפר ארג" [שפירושו יפה ונחמד (מחצית השקל)]⁶⁴, גובין מעידית (כמש"כ הב"ח), ומ"מ דוקא כשגובים מקרקע אז שייך לומר מעידית, אבל כשגובין ממטלטלין - קי"ל כל מילי עידית הוא, דאי לא מזדבני הכא מזדבני במתא אחריתא (בי"ק זב, חו"מ סי' תיט סעי' א).

בעניין מעות שבעת כתיבת הכתובה היו מעות קלים ואח"כ נפסלו ועשו מטבע חדש, באופן שהיה מטבע אחת מן החדשים כמו ח' של הישנים - האם גובה לפי מטבעות ישנים של שעת השעבוד, או לפי מטבעות חדשים של שעת הפירעון⁶⁵ (ט"ז ס"ק ו' וב"ש ס"ק טו) :

הט"ז והב"ש - חילקו (עפ"י מש"כ בהקדמה⁶⁶):

עיקר הכתובה ומה שהתחייב להוסיף לה מרצונו הטוב - דינם כמתנה שאין בה חשש ריבית וצריך לשלם לה ממעות חדשים וטובים היוצאים בשעת פירעון הכתובה.⁶⁷
משא"כ הנדוניה שהכניסה לו והשליש שהוסיף לה מכח חיוב חז"ל (דלקמן סעי' יא) - דינם כחוב והלואה, לפיכך משלם מטבעות ישנים שלא יהא ריבית.⁶⁸

אך הג' שי למורא כתב - דנעלם מעיני שניהם [הט"ז והב"ש] דברי הרמב"ם (אישות טו, ה), שדין הכתובה כל דיני מלוה יש לה [ולפי"ז צריך לגבותה ממעות ישנים שלא יהיה חשש ריבית], (מחצית השקל).

⁶³ וכל השיעורים הם זהים רק שהוזכרו בשמות אחרים.

⁶⁴ היינו מש"כ בכתובה "קבלית עלי... להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי" (נוסח נחלת שבעה).

⁶⁵ כיוצ"ב היה בא"י (בשנת תשמ"ו) מטבע הנקרא שקל ואח"כ עשו מטבע חדש שערכו פי 1000 ונקרא שקל חדש - האם גובה לפי מטבע ישן או לפי מטבע חדש.

⁶⁶ **הקדמה לט"ז וב"ש - בכדי להבין דין זה, יש להבחין בין שני מקרים דומים:**

בהלואה [במקרה שהמטבע החדש התייקר יותר מחומש] - ללא איסור ריבית היה ראוי לשלם מטבעות חדשים, אלא הולכים אחר שעת שעבוד ומשלם לפי המטבעות החדשים שלא תהא ריבית.

אך כשאין חשש ריבית, כמו בנותן מתנה לחבירו ומבטיחו ליתן לו לזמן פלוני 100 זהובים והוסיפו על המטבע - צריך ליתן לו 100 זהובים חדשים לפי שעת הפירעון, ואין לומר בזה לילך אחר שעת השעבוד, דכיון שהבטיחו על הפירעון שיהיה, צריך שכעת בזמן הפירעון יהיה על המעות שם של 100 זהובים, ולא מועיל מה שהיה על המעות שם של 100 זהובים בשעת השעבוד.

⁶⁷ **דעיקר הכתובה -** אינו נחשב כהלואה, שהרי לא קיבל ממנה דבר כדי להחזירו, והיא התחייבות בלבד, ואין בו איסור ריבית, וה"ה תוספת כתובה שהוסיף מרצונו הטוב ולא מצד מה שחייבו חז"ל, דינם כמתנה ומשלם לפי מטבעות חדשים בזמן הפירעון.

⁶⁸ **דכיון דאף אם היה מגרשה אחר יום או יומיים -** היה חייב לשלם תוספת כתובה לפי המטבע הישנה, ולא לפי המטבע החדש שלא היה אז, רק שאח"כ בהמתנת זמן נתהווה שינוי במטבע, הילכך אף אם מגרשה כעת משלם לפי מטבע ישן ולא לפי החדש שלא יהיה ריבית. **והשליש שצריך להוסיף לה -** זה לא נחשב לריבית, משום שמה שמוסיף שלישי זה מחמת תקנת חכמים, ולא מחמת זה שנהנה מהכסף שהכניסה, דהרי אף אם גרשה אחר יום או יום, צריך להוסיף שלישי מחמת תקנת חכמים, וע"ע לקמן בסעי' יא בפת"ש (ו) ובהע' 106.

המשך הרחבה לסעי' ו'

◀ **בעניין 200 זקוקים כסף צרוף שהבעל מתחייב בתוספת כתובה לפי מנהג בני אשכנז (ח"מ לא) - ראה לקמן בהרחבה לסעי' יא.**

◀ **המפתה בתולה ואח"כ נושאה - מה הסכום שכותב לה בכתובתה (פתי"ש (ה) בשם דגמ"ר) 69, 70:**

במפתה נערה ואח"כ נושאה - כתובתה 200 זוז [מכיון שדין התורה שישלם קנס 50 סלעים או ישאנה ויכתוב בכתובתה 200 זוז כבתולות].

במפתה בוגרת ואח"כ נושאה - כתובתה 100 זוז [דכיון שמחלה על הבעילה הראשונה מדעתה, ממילא כשם שאין בה דין קנס, כך כתובתה רק מנה].

המפתה משודכת שלו לאחר שכתבו תנאים ואח"כ נושאה - כתובתה 200 זוז, דכיון שכבר כתבו תנאים בחרם ובקנס כנהוג, לבה סמוך ובטוח שתנשא לו, ועל דעת כן הפקירה את עצמה לגביו, שהוא ישאנה ויתן בכתובה 200 זוז כמוהר הבתולות⁷¹.

וכתב בכתובה כהלכתה (פ"א הל' כב-כג, עפ"י אג"מ ושבט הלוי ועוד) - אם בא עליה על דעת שישאנה, או שהיו מקודם נישואים אזרחיים - כתובתה מאתיים, אמנם לא יכתוב "בתולתא".

האונס בתולה [בוגרת] ונישאת לו - כתובתה 100 זוז (בה"ט יא)⁷².

⁶⁹ **הקדמה לפתי"ש (ה):**

שמות (כב, טו) - "וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ויכתב עמה מהר ומהרנה לו לאשה", פרש"י "מהר ומהרנה" - יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה. וברמב"ם (הל' נערה בתולה א, ג, שו"ע (סי' קעז סעי' א')) - המפתה את הבתולה, משלם קנס של חמשים סלעים של כסף מזוקק [על הרעה שעשה בישראל]. ואם רצו היא והוא - הרי זה כונסה, ואינו משלם קנס, אלא כותב לה כתובה כשאר בתולות [של 200 זוז].

⁷⁰ וניתן לנסח את השאלה כך: כלה שכריסה בין שינייה, והחתן מודה כי ממנו היא מעוברת, מהו סך כתובתה.

⁷¹ ומ"מ אם יתעקש הבעל לומר שאינו רוצה לכתוב בכתובה 200 זוז, לא נוכל לכופו, אך מ"מ ראוי ומחוייב לכתוב "200 זוז דחזי ליכ"י" (פתי"ש ה).

⁷² וביאר הפתי"ש [לקמן בסי' קעז ס"ק ו'] - שמיירי בבוגרת אנוסה, דכיון שאינו חייב לישא אותה לכן יש לה כתובה, וקמ"ל דגם לגבי עצמו נחשבת בעולה, ולכן אין לה בכתובה ממנו, אלא 100 זוז.

המשך הרחבה לסעי' יא

◀ **איזה תואר כותבים על הכלה בכתובה** (ח"מ מא, ב"ש כה, באר היטב יז):

מצב הכלה	התואר שכותבים	הטעם
א) בתולה	בתולתא	ליתן לה כתובה של מאתיים זוז
ב) אלמנה	ארמלתא	כדי לפרסם שאין לה אלא מנה (לבוש)
ג) גרושה	מתרכתא	כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים
ד) מחזיר גרושתו	מתרכתא הדרי לגבאי	כדי שלא תגבה שתי כתובות, שעל דעת כתובה ראשונה החזירה (ח"מ ס"ק מא, וב"ש ס"ק כה)
ה) גרושה מן הראשון ומהשני אלמנה	מתרכתא [וי"א מתרכתא מקדמת דנא]	די לכתוב מתרכתא להודיע שאסורה לכהנים, וא"צ לכתוב ארמלתא
ו) שבויה	שבויה	כדי שידעו שהיא אסורה לכהנים
ז) פנויה בעולה	בעולתא [וי"א - שלא לכתוב בעולתא ¹⁰⁰]	מפני הכהנים, שמא זינתה, ואפילו באונס, חיישינן שמא נבעלה לגוי, ואסורה לכהן (ראש פינה על ח"מ מא)
ח) גיורת	גיורתא פלונית [בת אברהם אבינו] ¹⁰¹	לידע שאסורה לכהנים ¹⁰²

◀ **פת"ש ח' - הובא בהע"י¹⁰³, ומסקנת דבריו - די ש לכתוב על גרושה מתרכתא** [ולא כמי שהקל בכך].

ואם במקום לכתוב "גרושה" כתבו "אלמנה" - אין לפסול את הכתובה, [כי השם אלמנה - זה ע"ש מה שגובה מנה, וה"ה בגרושה שגובה מנה - יצדק השם אלמנה].

ואם לא נכתב עליה לא "גרושה" ולא "אלמנה" - כל שהרגישו בטעות קודם החופה, הוי כלכתחילה ויכתבו לה כתובה אחרת.

◀ **נשאל הרדב"י?** (שו"ת ח"א סי' קפ) **בדין גיורת שנישאת ונתגרשה ועתה באה לינשא, האם כותבים לה גיורת או גרושה?** והשיב דלכאורה אין קפידא בדבר כיון דשתיהן אסורות לכהונה, אך מ"מ העלה שראוי לכתוב גיורת שלא תשתכח שם גרות מעליה ויחוסה כי יש לכך כמה נפק"מ¹⁰⁴, וא"צ לכתוב גרושה, דבכלל גיורת שאסורה לכהונה היא.

¹⁰⁰ **י"א - שלא לכתוב בעולתא שלא לביישה**, דכל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא (ראש פינה על ח"מ ס"ק מא), אלא יכתוב סימן אחר כמו **"כלתא דא"** (תשב"ץ ח"א סי' שא), או **לכתוב "פלונית ארוסה" שיהיה לסימן** (פת"ש ס"ק ח).

¹⁰¹ **וכתב הרא"ש (כלל ט"ו סי' ד) - ושאלתם על גר שנתגדל ביניכם ורוצה ליקח אשה אם יוכל לקרות לעצמו איזה שם שירצה כגון פלוני בן פלוני ולכתבו בכתובה. תשובה - אותה כתובה אינה כתובה כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה ונמצא משהה את אשתו בלא כתובה, דכתובה זו כמאן דליתא דמיא ואין לחתום עליה, אלא כך נוהגים לכתוב בכתובת גרים שמו המובהק - "פלוני בן אברהם", ואב המון גוים הוא אבי כולם.**

¹⁰² **ואף בגיורת שנישאת ונתגרשה ועתה באה לינשא - לעולם צריך לכתוב לה הגיורת** כדי שלא נשכח יחוסה, וא"צ לכתוב גרושה, דבכלל גיורת שאסורה לכהן היא (פת"ש ס"ק ח בשם הרדב"י, ובי נפק"מ לכך שצריך לכתוב דוקא גיורת, כדלקמן בהע"י 104).

¹⁰³ **כתב הרמ"א - שבכתובת גרושה כותבים "מתרכתא" כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים** (עפ"י רמב"ם הל' יבום פ"ד הל"ד ופסקי מהרא"י סי' צ). **וכתב הפת"ש ח, שהחת"ס (ח"א סי' קל) - נשאל בדין כתובת גרושה שלא נכתב בה "מתרכתא":**

◀ **רב אחד - סמך על התשב"ץ (ח"ב סי' קפ) שלא הנהיג את בני עירו לכתוב בכתובת גרושה "פלונית גרושה"**, כי זה לא נמצא בשום מקום בתלמוד, ועוד שאין לגנות אשה בפני בעלה, שיקראו בפני רבים שהיא גרושה, ועוד דמי שירצה לישאנה יבדוק בכתובתה ויראה שאין לה אלא מנה, וידע שהיא גרושה מהראשון, [כי יצא עליה שם גרושה], דאי היתה אלמנה הו"ל קטלנית ואסורה לכל וכו'.

◀ **אך חת"ס - דחה דבריו והעלה דאף אם התשב"ץ היה קמון היה מצריך לכתוב כתובה אחרת ולא ניתן לחלוק על הרמב"ם** [שכתב לכתוב גרושה], **מסברת כרס ובלא ראייה מש"ס כלל**. ובפרט לרמ"א (לעיל סי' ט סעי' א) - יש לחוש דבמקרה הנ"ל [שלא כתבו גרושה] בעלה השני ימות מיתה מקרית ולא טבעית, דאין חשש של אשה קטלנית ותנשא בפעם שלישית לכהן, וא"כ הכרח גדול להזכיר שהיא **מתרכתא - גרושה**.

וכתב הפת"ש - כשלא כתבו עליה "גרושה", ואף לא "אלמנה", מה שהחת"ס הצריך לכתוב כתובה אחרת, צ"ל היינו בהרגישו בטעות קודם החופה דהוי כלכתחילה.

אך אם במקום לכתוב גרושה כתבו אלמנה - א"כ כל שגובה מנה, יצדק השם אלמנה, ואין לפסול את הכתובה, אף לחת"ס.

¹⁰⁴ **ב' דוגמאות לנפק"מ שמחמתן עדיף לכתוב שהיא גיורת:**

א) אם למחר יגרש אותה זה ותנשא לגר, בת שתולד להם - לכתחילה פסולה לכהן (כדלעיל סי' ז סעי' כא), לכן צריך לכתוב שהיא גיורת.
ב) אם תשתכח שם גיורת מעליה לא תוכל להנשא לקרוביה מצד האב, אבל אם שם גיורת עליה תוכל להנשא לקרוביה מצד האב, מכיון דלא גזרו בגר בשאר [=בקרובין] האב כלל, וכו'.

סיכום ההבדלים בחופה ובכתובה בין מנהג הספרדים למנהג אשכנז

רמ"א, בני אשכנז	שו"ע, ספרדים	
<p>כתובת בתולה היא מדאורייתא, ומשערים לפי כסף צורי טהור, ובימינו זה כ-900 גר' כסף טהור, [וכתובת אלמנה - מדרבנן]¹¹³.</p>	<p>שו"ע כרי"ף ורמב"ם - כתובה מדרבנן ומשערים אותה בזוזי דרבנן, ובימינו זה כ-112.5 גרם כסף טהור (ילקו"י פ"ה הי"א), [ולאלמנה חצי מכך].</p>	<p>(א) האם חיוב כתובה הוא מדרבנן או מדאורייתא, ומה סכום עיקר הכתובה לכתולה? (סעי' ו)</p>
<p>ולכן כותבים לכתולה "דחזי ליכי מדאורייתא".</p>	<p>ולכן כותבים לכתולה "דחזי ליכי", ללא מדאורייתא¹¹⁴.</p>	<p>האם כותבים לכתולה "דחזי ליכי מדאורייתא"?</p>
<p>בני אשכנז - כותבים סכום שווה בכל הכתובות של 200 זקוקים כסף צרוף, אפי' כשאינה מנסת כלום, וסכום זה כולל את הנדוניא ואת תוספת הכתובה.</p>	<p>מנהג הספרדים - לכתוב את סכום הנדוניא והתוספת, בהתאם למה שהיא הכניסה¹¹⁶.</p>	<p>(ב) מה סכום הנדוניא והתוספת כתובה, שכותבים בכתובה?¹¹⁵ (סעי' יא)</p>
<p>בני אשכנז - לא משיערים את החתן (הנשואין כהלכתם פ"א סעי' קנח).</p>	<p>מנהג הספרדים - שהחתן נשבע בתקיעת כף יד על האמור בכתובה (ילקו"י פ"ט הל' יא, כד)¹¹⁷.</p>	<p>(ג) האם החתן נשבע בתקיעת כף יד?</p>
<p>יש מספר הבדלים בנוסח הכתובה ואכמ"ל (ע"ע בהנשואין כהלכתם פ"א, ובאמת ליעקב להרה"ג יעקב פרץ ס"י כו סעי' קצז-קצח)</p>		<p>(ד) נוסח הכתובה</p>
<p>יש מבני אשכנז שנוהגים - קודם החופה, החתן מתחייב בקניין סודר, והחתן והעדים חותמים על הכתובה (הנשואין כהלכתם פ"א סעי' קסד, קסז, קעא-קעב, ריח, שם בהעי' 570)¹¹⁹.</p>	<p>למנהג הספרדים - תחת החופה החתן מתחייב בקניין סודר, ואחר קריאת הכתובה - החתן והעדים חותמים על הכתובה¹¹⁸ (ילקו"י פ"ה הל' יב, פ"ט הל' י-יב, כא-כג).</p>	<p>(ה) (א) מתי החתן מתחייב בקניין סודר? (ב) מתי החתן והעדים חותמים על הכתובה?</p>
<p>בני אשכנז - לא נוהגים לפרוס טלית מעל ראש החתן והכלה (עפ"י הנשואין כהלכתם פ"ט סעי' טו).</p>	<p>מנהג הספרדים - קודם קריאת הכתובה, פורסים טלית מעל ראש החתן והכלה (ילקו"י פ"ח סעי' א)¹²⁰.</p>	<p>(ו) טלית - האם נוהגים לפרוס טלית ע"ג החתן והכלה בחופה?</p>
<p>בני אשכנז - נוהגים לעשות חדר ייחוד מיד אחר החופה (הנשואין כהלכתם פ"ט הל' טו-טז, עפ"י ב"ש ס"י נה ס"ק ה)¹²².</p>	<p>לספרדים - אין החתן והכלה מתייחדים אחר החופה, אלא אחר סיום הסעודה מתייחדים בביתם (ילקו"י פ"ב הל' א)¹²¹.</p>	<p>(ז) האם נוהגים לעשות חדר ייחוד אחר החופה?</p>

מחמת ההבדלים הנ"ל (ובפרט בס"ק א): אין לספרדים - להשתמש בכתובה בנוסח בני אשכנז¹¹⁴, וכן להיפך (הנשואין כהלכתם פ"א העי' 244, 123, 124).

¹¹³ ● ולרא"ש, ולח"מ (כו) וב"ש (יד) זו גם דעת הרמ"א - כתובת בתולה מדרבנן, אך חכמים שיערו שתגבה בכסף צורי של דאורייתא [בימינו כ-900 גר' כסף טהור], שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, (כדלעיל בסעי' ו, והעי' 58 שם).

¹¹⁴ ולספרדים אם אין כתובה אחרת - ימחקו תיבת "מדאורייתא" (ילקו"י פ"ה הי"א), ויקיים את המחיקה (כבחו"מ ס"י מד סעי' ה, ובארץ חיים סתהון שם).

¹¹⁵ סכום הנדוניא ותוספת כתובה - סוכם עפ"י רמ"א סעי' יא, ב"י י, דרישה יד*, הנשואין כהלכתם פ"א סעי' צב, צג, צט, ק, ועי"ש.

¹¹⁶ לספרדים - בימינו מסכמים ביניהם את הסכום שיכתוב לה [עפ"י מה שכל אחד מהצדדים נתן], ומסכמים בסכום אחד את עיקר הכתובה והנדוניא והתוספת שעולים לסך כך וכך (הגר"ש שלמה עמאר בשם הגר"ע יוסף, שו"ת מלאכת שלמה ח"א ס"י עג, וקונטרס מלאכת שלמה פ"ג סעי' ז).

¹¹⁷ וכ"כ בשו"ת מאמר מרדכי (אלהיהו, אבהע"ז ח"א ס"י א), עפ"י ב"י אבהע"ז ס"י א סעי' יא, אולם לגר"מ מאזוז ועוד - בזמננו אין להשיב את החתן (אור תורה כב-ש, כג-לב, קובץ העזר חו"ק עמ' 452).

¹¹⁸ ואף שלדעת השו"ע לעיל בסעי' ח - שאמירת החתן מחייבת אותו אף שלא התחייב על כך בקניין סודר, מ"מ מנהג הספרדים בימינו שהחתן מתחייב בקניין סודר, (כמבואר לעיל בהעי' 79 בשם נהר מצרים והילקו"י פ"ט הל' כא).

¹¹⁹ יש מבני אשכנז - שאינם חותמים על הכתובה (ילקו"י פ"ט העי' יט, הנשואין כהלכתם פ"א הל' קעא, אולם עי"ש).

¹²⁰ וראה לעיל בדברינו בס"י סא עמ' 102 - את טעם הדבר, מתי מברך על הציצית ו"שהחינו", וצורת העיטוף בטלית.

¹²¹ אולם י"א - שספרדים המקלים בכך יש להם על מי לסמוך (ע"ע שו"ת ברכת יהודה (ברכה, ח"ה ס"י ז), תורת הקידושין (לרב מאיר פנחס, פ"ד סעי' קנט)).

¹²² כי י"א שהחופה - זה הייחוד, ולא היריעה שפרוסה ע"ג הכלונסאות (כדלעיל בריש ס"י סא עמ' 95).

¹²³ והוסיף שם בהעי' 224 - כשצד אחד הוא ספרדי והצד השני מבני אשכנז, נראה שצריך לכתוב לפי המנהג שהוא לטובת הכלה, כדלעיל בסעי' י.

¹²⁴ לעיל עיקרי ההבדלים, אך יש עוד הבדלים ואכמ"ל, כגון: למנהג אשכנז - לערוך חופה תחת כיפת השמים (ס"י סא), להוליד את החתן והכלה לחופה בנרות דולקים, הכלה מקיפה את החתן שבע הקפות תחת החופה, ליתן אפר בראש החתן (ס"י סה), (הנשואין כהלכתם פ"ב הל' נב, ט). ולעיל עמ' 102.

סיכום נושאי הסע' בסימן סו (ובו ג' נושאים עיקריים)**סע' א-י - עיקר הכתובה.**

סע' א. צריך לכתוב לה כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

ואם לא כתב כתובה: **שוי"ע** (כרמב"ם) - אסור להתייחד עמה, היינו להכניסה לחופה שהוא ייחוד הראוי לביאה.
אך לרמ"א (ור"ן) - ייחוד מותר, ומה שאסרו הוא רק בעילה בלא כתובה.

ואם לא כתב כתובה ועשה קניין בפני עדים שהוא חייב לה מנה או מאתיים:

שוי"ע כהרב המגיד - זה מועיל אף לכתחילה.

רמ"א כמהרי"ק וטור - זה מועיל רק בשעת הדחק כשאינו לו פנאי לכתוב כתובה.

אך לב"ח - אף בשעת דחק אין לסמוך על קניין, אלא בהתפסת מטלטלין.

סע' ב. בשעת הדחק - שאינו יכול לכתוב כתובה [כגון בשבת או ששכח לכתוב כתובה], יכול ליתן לה מטלטלין ויקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזלו, ואז מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב כתובה.

סע' ג. אם כתובתה אבדה או שמחלה על כתובתה - צריך לכתוב לה כתובה אחרת, כי אסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה (**כר' מאיר**) (ועיי' סעי' ט).

סע' ד. מהו הזמן שכותבים בכתובה החדשה:

באבדה - אם יודעים את הזמן הראשון, כותבים את הזמן הראשון, ואם לא יודעים כותבים את הזמן של עכשיו.

ואם מחלה - כותבים את הזמן של עכשיו.

סע' ה. מכרה כתובה - האם צריך לכתוב לה כתובה אחרת?

אם מכרה לבעלה - צריך לכתוב לה כתובה אחרת, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

אך אם מכרה לאחר - א"צ לכתוב לה כתובה אחרת.

סע' ו. שיעור הכתובה: לבתולה - 200 זוז, ולאלמנה - מנה.

ונח' האם כתובת בתולה היא מדאורייתא או מדרבנן:

שוי"ע (כרי"ף, רמב"ם וגאונים) - הכתובה מדרבנן, ומשערים אותה בכסף מדינה וכיום זה כ-112.5 גרם כסף טהור, ולאלמנה - חצי מזה.

ולר"ת (ולגר"א זו דעת רמ"א) - כתובת בתולה היא מדאורייתא, ומשערים אותה בכסף צורי שזה פי 8 מכסף מדינה, ובימינו זה כ-900 גר' כסף טהור. וכתובת אלמנה - מדרבנן.

ולרא"ש (ולח"מ וב"ש זו דעת רמ"א) - כתובת בתולה היא מדרבנן, אך משערים אותה לפי כסף צורי של דאורייתא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, אך כתובת אלמנה - היא דרבנן, ומשערים בדרבנן.

סע' ז. תוספת כתובה - האם יכול לכלול זאת בעיקר כתובתה, או שצריך לכתוב זאת בנפרד?

שוי"ע כר"ן - יכול לכלול את התוספת בעיקר הכתובה, כגון לכתוב "מוהר בתוליכי כסף זווי אלף".

אך רמ"א כמרדכי - כותב את התוספת בנפרד, למעט משפחה מיוחדת שיכול לכלול את התוספת בעיקר הכתובה

(כדלקמן סעי' י' עיי"ש).

המשך נושאי הסעי' בס"י סו

סע' ח. האם אמירת החתן בשעת נישואין מחייבת אותו אף שלא עשה על כך קניין?

📖 **שו"ע כרב האי גאון** - כשם שבשעת אירוסין אמירתו מחייבת אותו אף שלא עשה קניין,

ה"ה **בשעת נישואין** אמירתו מחייבת אותו אף שלא עשה על כך קניין.

👉 **אך רמ"א כדמשמע מהמרדכי** - דוקא באירוסין אמירתו מחייבת אף שלא עשה קניין,

אך בנישואין אין אמירה מחייבת עד שיעשה קניין. [והיום אף ספרדים נוהגים לעשות קניין בשעת נישואין (ילקו"י פי"ט)].

סע' ט. כל הפוחת מעיקר הכתובה בין שהתנה בשעת הקידושין, ובין שמחלה אחר החופה על כתובתה - **בעילתו בעילת זנות**, וצריך לכתוב לה כתובה אחרת (וע"ע סעי' ג').

סע' י. משפחות מלוחסות שנוהגים לכתוב כתובה גדולה יותר משיעור שתיקנו חכמים - אין למחות בידם (וע"ע סעי' ז').

סע' יא-יב - הנדוניא שמכנסת, ומה שמתחייב כנגדה ומוסיף עליה:

סע' יא. שיעור הנדוניא והתוספת עליה:

שו"ע כרמב"ם - **הכל לפי מנהג אותה מדינה** [ועכשיו המנהג - שאם הכניסה לו 1000 כותבים 1500 (בי"ח י', ב"ש כג, ח"מ מג)].

ולרמ"א - **נהגו לכתוב לכולן כתובה בשווה** [200 זקוקים כסף צרוף (בי"ח בסוף הסי'),] בין אם הכניסה יותר, ובין לא הכניסה כלום.

סע' יב. סכום הנדוניא והתוספת עליה - **נקבעים על פי המקום שתכננו לגור שם**.

סע' יג - העדים שכשרים לחתום על הכתובה:

עדים שאינם יודעים לקרוא - לא יחתמו על הכתובה, אך במקום שחותמים הרבה לכבוד - יכולים לחתום בשורה השניה. **אף אם חתן טוען שלא הבין את הכתובה** - הוא חייב בכל מה שכתוב בה.

⚡ **בדין מי שנושא אשה פסולה משום ממון, או מי שמתקוטט בעבור נכסי אשתו** - דאינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, ראה בב"י בסוף הסימן, וברמ"א לעיל סימן ב'.

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בס"י סו - כסותה, דיני כתובה

[**סע' א-י** - עיקר הכתובה, **סע' יא-יב** - הנדוניא שמכנסת והתוספת שמוסיף לה, **סע' יג** - העדים שכשרים לחתום על הכתובה].

א - איסור ייחוד [ולרמ"א - איסור בעילה] ללא כתובה. **ב** - בשעת דחק שלא כתב כתובה, יתפסה מטלטלין. **ג** - גם אם אבדה כתובה או מחלה, צריך לכתוב לה אחרת. **ד** - דייד ליין [בלע"ז] = הזמן שכותב בכתובה החדשה. **ה** - המכירה, מכרה כתובתה. **ו** - וכמה שיעור כתובתה [מדאורייתא או מדרבנן]. **ז** - זו תוספת הכתובה, האם יכול להכלילה בעיקר הכתובה. **ח** - חתן, האם אמירתו מחייבת בשעת נישואין אף בלא קניין. **ט** - בטל, התנה לפחות מכתובתה, תנאו בטל, ובעילתו בעילת זנות. **י** - ייחוס, משפחות מיוחסות שכתובתן גדולה יותר. **יא** - יעשה את מנהג המדינה, בעניין הנדוניא ותוספת עליה. **יב** - יעשה כבמקומו, על דעת שתגור עמו במקומו, הולכים אחר מנהג מקומו. **יג** - יש למגום, אם עד עם הארץ יכול לחתום על הכתובה.

עיקרי השולחן

חושן משפט

ביאור פסקי השו"ע והרמ"א
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
ודברי הגו"כ על השו"ע,
ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו

פסולי עדות

סי' לג-לד

הלכות שטרות

סי' מב, מד, מט

סעיף א: כל הפסולים לדון פסולים להעיד:¹

כל הפסולים לדון - פסולים להעיד (עפ"י המשנה נדה מט/ב)².

חוץ מאוהב ושונא - שכשרים להעיד אע"פ שפסולים לדון (כחכמים בסנהד' כז/ב, וע"ע לקמן סעי' ו).

הרחבה לסעי' א'

בדין האוהב והשונא - שו"ע פסק כחכמים ודלא כר' יהודה, ולכן:

דווקא לעדות - האוהב והשונא כשרים להעיד, כיון שאין לחוש דמחמת אהבה ושנאה יבואו להעיד עדות שקר³.

משא"כ לדון - האוהב והשונא פסולים לדון, מכיון שהדין תלוי בסברא, ויש לחוש שמא המחשבה תשתנה מחמת

אהבתו או שנאתו אפילו בלא כוונת רשע (סמ"ע א')⁴.

פת"ש א' - האם משרתי הבית [יהודים] כשרים להעיד על מעבידם:

כנה"ג ותומים - משרתי הבית כשרים להעיד כאוהב [וראיה מהרמב"ם (גזילה ד, ז) - דשכירו ולקטו [פועליו] כשרים להעיד].

רדב"ז? (ח"ב ס"י כ"ד) - משרתי הבית נוגעים בעדות הם [ופסולים לעדות].

אך לפת"ש - א"א לקבוע בזה כלל, אלא הדבר תלוי לפי ראות הדיין, אם יש למשרת צד הנאה בעדות זו, או לא. נואם

יש לעד צד הנאה בעדות זו אפי' בדרך רחוקה או נפלאה - הרי זה לא יעיד בה (רמב"ם ושו"ע לקמן ס"י לז סעי' כא).

הנשואין כהלכתם (פ"ח סעי' נא) - **העובד כפועל אצל החתן או הכלה, לא יהיה עד בקידושין**, מכיון שהוא נוגע בעדות,

כי רוצה בטובת אדונו.

פת"ש ב' - האם אפילו שונא גמור כשר להעיד:

שו"ת רש"ל (ס"י לג) **והרמ"א** (ס"י יב) - למרות ששונא כשר להעיד, מ"מ שונא גמור שהוא לו כאחד מן הרודפים

ומבקש להתנקם ממנו, פסול להעיד.

כנסת יחזקאל (ס"י פט), **מהרי"ט והתומים** - אפי' שונא גדול כשר להעיד [כדמשמע מהגמ' ואין לחדש דין מסברא].

האם מסדר חו"ק, או קרוביו - כשרים לשמש כעדים לקידושין:⁵

אוצה"פ (אבהע"ז ס"י מב ס"ק מה אות טז) - מסדר חו"ק שמקבל על כך שכר, נח' האחרונים האם יכול לשמש כעד, ע"י ש.

ילקו"י (חו"ק פ"ז הל' י"א) - מסדר החו"ק וקרוביו, כשרים לעדות הקידושין, וכיוצא בהנשואין כהלכתם (פ"ח הל' כד)⁶.

אם קיבל עליו שני עדים שהם נוגעים בעדות - ראה בהע"ז.

¹ **וכתב הטור ואלו הם הפסולים לדון שפסולים גם להעיד:**

א. מחמת קורבה (ס"י לג).

ב. מחמת עבירה (ס"י לד סעי' א-כד).

ג. מחמת שאינם מתנהגים בדרך ישוב העולם (ס"י לד סעי' כה-לא).

ד. מחמת קטנות (ס"י לה סעי' א-ח).

ה. מחמת ריעותא שבגופם (ס"י לה סעי' ט-יא).

ו. מחמת שיש להם צד הנאה בדבר (ס"י לז).

ובסימן זה יתבארו אלו שפסולים מחמת קורבה, ושאר הפסולים - יתבארו בסימנים הבאים.

² **משנה נדה מט/ב** - כל הכשר לדון כשר להעיד וכו'. וכתב הבי"י - משמע בהדיא דכל שפסול לדון פסול להעיד.

[וכתב הבי"ח - שדין זה הוא לשיטת רבנו, ולא לשיטת ר"מ במשנה שם].

משנה סנהדרין כז/ב:

[**רבי יהודה**] - האוהב והשונא [פסולים לעדות ולדון], אוהב - זה שושבינו, שונא - כל שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה.

אמרו לו [חכמים] - לא נחשדו ישראל על כך [פרש"י - להעיד שקר משום איבה ואהבה, ודווקא בעדות פליגי, אבל בדין מודו ליה רבנו דפסול

לו לדון, דכיון דסני ליה לא מצי להפוכי בזכותיה]. [וכן הלכה - כחכמים, כדלקמן].

³ למעט דין שונא שלקמן ס"י לד סעי' כ"ע ע"י ש.

⁴ **וכתב הרא"ש** (פ"ג ס"י כג) - **כי עניין הזכות והחובה מבצבצת באדם בלא כיון רשע**, לפיכך באהבה מועטת לבו נוטה לזכותו ובשנאה מועטת הלב נוטה לחובה, עכ"ל.

⁵ **ופשוט דמיירי לקמן כשאין בין שני העדים קירבה זה לזה** (כדלקמן סעי' יז), או לחתן ולכלה.

⁶ וראה לקמן בסי' לד סעי' יח ברמ"א וט"ז (עמ' 237) - **סיכום מקרים שמתיר לעד לקבל שכר**.

⁷ **כתב ב"י בשם הריב"ש והרשב"א** - הלכה כחכמים (במשנה סנהדרין כד/א), ולפיכך אם קיבל עליו שני עדים שהם נוגעים בעדות [ולריב"ש אף שני גוים], והעידו בבית דין [הוי כגמר דין] שאינו יכול לחזור בו [שלא כר' מאיר - שיכול לחזור בו].

הקדמה א' לסעיף ב' - בדין הפסולים מחמת קירבה לעדות

משנה סנהדרין כזב - ואלו הן הקרובין [הפסולים לדון ולהעיד]: א) אחיו, ב) ואחי אביו, ג) ואחי אמו, ד) ובעל אחותו, ה) ובעל אחות אביו, ו) ובעל אחות אמו, ז) ובעל אמו, ח) וחמיו, ט) וגיסו [היינו בעל אחות אשתו (רש"י)], וכל תשעת הקרובים הנ"ל פסולים [ל] הן ובניהן וחתניהן⁸, י) וחורגו לבדו⁹, **אמר רבי יוסי - זו היא משנת רבי עקיבא** [היינו הפסולים הנ"ל זה לדעת ר"ע שקי"ל כוותיה]. **אבל משנה ראשונה** [הפסולים הם הקרובים לו מצד אביו] - **דודו** [אחי אביו] **ובן דודו** [בן אחי אביו] **וכל הראוי ליורשו** [מצד אביו].¹⁰ **וכל הקרוב לו באותה שעה** [בשעת ראית עדות או כשבא להעיד - הרי הוא פסול להעיד].

היה קרוב ונתרחק: [ת"ק] - הרי זה כשר [לעדות].

ר' יהודה - אומר אפי' מתה בתו [לפני שראה את העדות], **ויש לו בנים ממנה, הרי זה קרוב** [ופסול לעדות].

האובה והשונא - ראה לעיל בסעי' א'

בגמ' שם - מנא הני מילי [היינו מניין למדים שקרובים פסולים להעיד ולדון] **דת"ר "לא יומתו אבות על בנים [ובנים לא יומתו על אבות]"** (דברים כד, טז). **מה ת"ל, אם ללמד שלא יומתו אבות בעוון בנים, ובנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר "איש בחטאו יומתו"!** **אלא "לא יומתו אבות על בנים"** - [פירושו לא יומתו אבות] **בעדות בנים**. **"ובנים לא יומתו על אבות"** - [פירושו לא יומתו בנים] **בעדות אבות**.

וסיכום הדינים - שדרשו חז"ל (שם דף כז-כח) על הפס' "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות" (דברים כד, טז):

הדין	המקור / דרשת חז"ל
א. מניין שאב ובנו - פסולים להעיד זה לזה? [היינו "ראשון בראשון" (לרוה"פ)]	"לא יומתו אבות על בנים" - ללמד שלא יומתו אבות - בעדות בנים. "ובנים לא יומתו על אבות" - ללמד שלא יומתו בנים - בעדות אבות.
ב. מניין שראובן פסול להעיד לבן אחיו שמעון, ובן אחיו פסול להעיד לו, היינו "שני בראשון"?	מזה שהיה ניתן לכתוב "לא יומת האב על הבן", בלשון יחיד, וכתבה התורה "אבות" ו"בנים" בלשון רבים, קמ"ל שאף "אחי אביו", ו"בן אחיו" - פסולים להעיד לו, וכל שכן שאבות להדדי [שהם אחים] - פסולים להעיד זה לזה.
ג. בנים לבנים מנלן? [היינו מניין ששני בני דודים שהם "שני בשני" - פסולים זה לזה]	דמזה שהיה ניתן לומר "לא יומתו אבות על בן", ונאמר "אבות על בנים", [בנים - ברבים] קמ"ל שאף בני דודים - אחד לשני פסול להעיד.
ד. בנים לעלמא מניין? [כלומר מניין ששני בנים [או שאר קרובים] פסולים להעיד יחד לסתם אדם שאינם קרובים שלו (סעי' יז)]	זה נלמד מ"בנים" השני שבפסוק - דהיה ניתן לכתוב "ובן" או "והם" לא יומתו וכו', ומזה שכתוב "ובנים" קמ"ל שאף שניהם יחד פסולים להעיד לעלמא.
ה. אשכחן קרובי האב, קרובי האם מנלן שפסולים?	דמזה שנאמר "אבות", "אבות" תרי זמני, אם אינו ענין לקרובי האב תנהו לקרובי האם. היינו דהיה ניתן לכתוב "ובנים לא יומתו עליהם" (יד רמה) - מזה שנאמר "על אבות", דרשו שאף קרובי האם - פסולים ¹¹ .
ו. אשכחן לחובה, לזכות מנלן? [כלומר מניין שהקרובים פסולים לעדות אף לזכות?]	נאמר "יומתו", "יומתו" - שתי פעמים, אם אינו עניין לחובה - תנהו לזכות.
ז. אשכחן לנפשות, לממונות מנלן שגם פסולים?	נאמר "משפט אחד לכס" (ויקרא כ"ד כ"ב) - משפט השוה לכס [בין בנפשות בין בממונות].

⁸ נמצא: 27 פסולים = 9X3, וכן בנו החורג, לעומת רבי חייא בדף כח/ב - שמונה 24 פסולי קורבה לעדות.

⁹ חורגו לבדו - היינו בן אשתו מנישואיה הקודמים, הוא פסול לו לבדו [וכן לאשת בנו החורג (סעי' ח)], אך כשר להעיד לבנו וחתנו של הבן החורג.

¹⁰ היינו למשנה ראשונה - פסולים רק הקרובים מצד אביו והם: אחי אביו, ובן אחי אביו, וכל הקרובים לו מצד אביו שראויים ליורשו, אך קרובים מצד אמו וכן גיסו [בעל אחות אשתו] - כשרים להעיד לו, כיון שאינם ראויים ליורשו.

אך למשנת ר"ע דקי"ל כוותיה - פסולים אף קרובים מצד אמו - כגון אחי האם, ואף מצד אשתו - כגון גיסו, ואף מצד אחותו - כגון בעל אחותו.

¹¹ וי"א שקרובי האם פסולים רק מדרבנן - כדלקמן ברמ"א סוף סעי' ב' ובלבוש ס"ק ב'.

הקדמה ב' לסע' ב' - מה היא הקירבה הפוסלת לעדות

הגמ' בסנהדרין כזב - למדה מהפס' "לא יומתו אבות על בנים וכו'" שקרבת "ראשון בראשון", "ראשון בשני", ואף "שני בשני" [שזה בני דודים] פסולים להעיד זה לזה [מהתורה].

ושם בדף כח/א:

לרב - "שלישי בראשון", פסול ודורש זאת מהייתור של הו': "ובנים לא...", לרבות דור אחר, אך שלישי בשני כשר. ולרבי אלעזר - אף "שלישי בשני" פסול.¹²

ב"ב קכח/א: שלח רבי אבא לרב יוסף - הלכה "שלישי בשני" כשר.¹³

רבא אמר - אפילו [שלישי] בראשון [כשר].

מר בר רב אשי - אכשר באבא דאבא [היינו בסבא ונכדו (רשב"ס)] - ולית הלכתא [כמר בר רב אשי].¹⁴

ושם בע"ב - דרש מר זוטרא... הלכתא... כדשלח ליה רבי אבא לרב יוסף... אי לאפוקי מדרבא? מוסיף הוא.¹⁵

העולה מהגמ' הנ"ל לפי הראשונים:

"ראשון בראשון", "ראשון בשני", "שני בשני" - מוסכם שפסול [מהתורה] (סנהדרין כז).

"שלישי בראשון": רבא, רי"ף, רמב"ם (שו"ע סתם בסע' ב) - כשר לעדות [אף מדרבנן (סמ"ע ה)].¹⁵

רב, וכן משמע מרבי אבא, ר"ת, י"א בשו"ע, ורמ"א - פסול לעדות [מהתורה (תוס')].¹⁶

ולבה"ג (הובא ברמ"א) - שלישי בראשון פסול מדרבנן, וגבי קידושין צריכה גט.¹⁷ (רא"ש סנהדרין פ"ג סי

יט), וכ"פ שכל טוב ורבינו שמחה (ב"י).

אך כתב הב"י - ולעניין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת, נקטינן כוותיהו.

"שלישי בשני": רבי אלעזר (בסנהדרין) - פסול לעדות.

ולרבי אבא (בב"ב) - כשר לעדות [ונראה שכן דעת ר"ה פ"א].¹⁸

ברם לרשב"ם (ב"ב קכח/א) - "ובני בני בנים", עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם דבן ירך אביו הוא.

אך לב"י (עמ' רמח) - הואיל והפוסקים [הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם ועוד] לא הסכימו עמו, לא חשש הטור לכתוב סברתו.¹⁹

¹² דרש רבי אלעזר "על בנים" אמר רחמנא [אמרה התורה] פסולי דאבות שדי אבנים" [כלומר דכל הפסול לאבות פסול לבנים, וכיון שאנו מרבים מהו של "ובנים" שבני בנים פסולים לדודם זקנם כדברי רב ב"שלישי בראשון", ממילא פסולים אף לבנו שהוא להם "שני בשלישי" (שוטנשטיין)].

¹³ ונח' האם רבי אבא מודה לרבא ש"שלישי בראשון" - כשר: לר"ת - מרבי אבא משמע שדוקא "שלישי בשני" - כשר, אך "שלישי בראשון" - פסול (תוס' שם קכח/א), אך לרי"ף - יתכן שרבי אבא מודה לרבא ש"שלישי בראשון" - כשר, (וע"ע לקמן בהע' 15-16).

¹⁴ והטעם שאין הלכה כמר בר רב אשי: לרשב"ם - הואיל ובן ירך אביו הוא ופסול עד אלף דורות. אך לרי"ף ורוב הראשונים - קרבת סבא ונכדו אין זו קרבת "שלישי בראשון" (כדסבר מר בר רב אשי והרשב"ם), אלא זו קרבת "שני בראשון" ולכן פסול לעדות, אולם בדור רביעי של סבא ונינו שאכן הם "שלישי בראשון" - הם כשרים לעדות, ולא כרשב"ם שפסל עדות ליוצאי יריכו עד אלף דורות.

¹⁵ לרי"ף וסיעתו - כמה טעמים לכך:

א. מה שאמר רבי אבא (ב"ב קכח/א) "שלישי בשני" כשר - יתכן שזה רק כדי להוציא מדעת רבי אלעזר (בסנהדרין כח) שפסל, אולם ב"שלישי בראשון" יתכן שרבי אבא מודה לרבא שזה כשר, וה"ה כשמר זוטרא פסק כרבי אבא, ש"שלישי בשני" - כשר, ה"ה ש"שלישי בראשון" - כשר.

ב. ועוד דרבא בתרא הוא וכוותיה נקטינן, ואע"פ שמהירושלמי מוכח כר"ת כדלקמן, מ"מ אגן בתר גמי' דידן אזלינן. וע"ע לעיל בסוף הע' 14.

ג. במרדכי ישן - כתוב עוד הכרע דבמשנה בסנהדרין כזב - לא פסלו אלא עד "שני בשני" ותו לא, [משמע ש"שלישי בראשון" - כשר].

¹⁶ לר"ת מכיון ש: א. בב"ב קכח/ב - משמע כרבי אבא, שדוקא "שלישי בשני" - כשר, אך "שלישי בראשון" - פסול. ב. ועוד דבירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ו) - משה מהו שיעיד באשת פנחס, אמר רבי יוחנן - מותר לכתחילה, ומזה ששאלו על אשת פנחס, משמע שלפנחס - פסול משום שזה "שלישי בראשון".

היינו: 1. משה, 1. אהרן ("ראשון בראשון")

2. אלעזר ("שני בראשון")

3. פנחס ("שלישי בראשון"), באשת פנחס - כשר לעדות [ולא אמרינן ב"שלישי בראשון" אשה כבעלה משום התפלגות הדורות].

¹⁷ אבל לבעל העיטור - כל פסולי עדות [מחמת גזל] מדרבנן, כגון הרועים והגבאים והמוכסים (שלקמן סי' לד סעי' יג) אם קידש אשה בפניהם, אפילו שניהם מודים לא תפסי הקידושין וא"צ גט, דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעוה רבנן לקידושי מיניה, עכ"ל.

¹⁸ דהרי אף ר"ת שפסל זה רק "בשלישי בראשון", אך ב"שלישי בשני" - הכשיר.

¹⁹ עדות קרוב פסולה מגזירת הכתוב ולא משום חשש שמא ישקר - שהרי אפי' צדיקים כמשה ואהרן פסולים להעיד לחותנם (ב"ב קנט/א ולקמן סעי' ל), ומ"מ גרדי "קרוב" נקבעת עפ"י מידת קרבת הדעת שיש בין שני האנשים, וככל שמתרחקים הדורות, יש פחות קרבת דעת ביניהם (ענין קובץ שיעורים תכג-תכד).

◀ כיצד מחשבים את הקירבה של "ראשון בראשון", "ראשון בשני" וכו', לדעת רה"פ והשו"ע, ועיי' בהע"20.

לפי האבא וזרעו:

1. אב	אב ובנו - "ראשון בראשון"
2. בן	
3. נכד	סבא ונכדו - "ראשון בשני"
4. ניין	סבא ונינו - "ראשון בשלישי"
5. בן הניין	סבא ובן נינו - "ראשון ברביעי"

לפי האחים ובניהם:

אחים:	ראובן*	ראשון בראשון	שמעון
בני דודים:	בן ראובן	שני בשני	בן שמעון
בני בני דודים:	נכד ראובן	שלישי בשלישי	נכד שמעון

*קרבת ראובן לבן שמעון [אחיו] - היא "ראשון בשני", וקרבת ראובן לנכד שמעון [אחיו] - היא "ראשון בשלישי".

סעיף ב: הקרובים הפסולים לעדות:

(א) עד איזו קירבה הקרובים פסולים לעדות (סנהדרין כז-כח, ב"ב קכח).

עד "שני בשני" - פסולים מהתורה, [לרבות: "ראשון בראשון" [כמו האחים], "ראשון בשני" [כמו הוא ובן אחיו], "שני בשני" [כמו בני דודים²¹]].

אך בקרבת "שלישי בראשון" [כמו סבא ונינו] - נחלקו:

שו"ע סתם כרי"ף ורמב"ם (כרנא) - "שלישי בראשון" כשר לעדות [אף מדרבנן]^{22,15}.

שו"ע י"א כר"ת (וכדמשמע מרבי אבא) - שלישי בראשון פסול [מהתורה]¹⁶, ולרמ"א - כן ראוי להורות.

י"א ברמ"א כבה"ג - שלישי בראשון פסול רק מדרבנן²³.

וקרבת "שלישי בשני" [כמו נכד ראובן לבן שמעון] או "רביעי בראשון" [כמו סבא לבן נינו] - כשר אף לר"ת.

ב) קרובי האם - האם פסולים מהתורה או מדרבנן²⁴:

מסתימת השו"ע משמע וכ"פ הש"ך (א) - שקרובי האם פסולים מהתורה כקרובי האב, ואם קידש בפניהם אינה מקודשת וא"צ ממנו גט²⁵.

אך י"א ברמ"א - שקרובי האם פסולים רק מדרבנן²⁶ (ואם קידש בפניהם, כיון דמהתורה הוי עדים כשרים, היא מקודשת וצריכה ממנו גט, כמבואר בהע"23, ועיי' בהע"27).

²⁰ כיצד מחשבים את הקירבה של "ראשון בראשון", "ראשון בשני" וכו' (סוכס עפ"י ביאור גמ' שוטנשטיין סנהדרין כח/א הע' 14):

לרש"י ורשב"ם - הקירבה נמדדת עפ"י דורות, היינו: "ראשון" - הוא "דור ראשון", "שני" - הוא "דור שני" וכו', כאשר נקודת ההתחלה היא קירבה של אחים, שהם בני דור אחד, והם נקראים "ראשון בראשון", בניהם זה לזה "שני בשני", וכו'. בן של אחד האחים כלפי אביו וכלפי אחי אביו הוא "שני בראשון", לפי שהוא דור למטה מהם, ונכד כלפי סבו וכלפי אחי סבו הוא "שלישי בראשון" וכן הלאה (וכן ברשב"ם ב"ב קכח/א).

לרוב הראשונים והשו"ע - הגדר נמדד עפ"י מידת הקירבה שיש ביניהם, היינו: "ראשון" - הוא קרובים שאין הפסק ביניהם כגון שני אחים, או אב ובנו אע"פ שהבן שייך לדור אחר. ו"שני" - הוא קירבה בדרגה שניה, שיש ביניהם הפסק כגון נכד לסבא, או בן האח לדוד, שהאב מפסיק ביניהם. לפיכך: בן הבן נקרא "שני בראשון" כלפי סבו או כלפי אחי אביו, כיון שאחד מפסיק ביניהם, וכלפי אחי סבו נקרא "שלישי בראשון", כיון ששניים מפסיקים ביניהם וכן הלאה (ראה רי"ף ב"ב קכח/א, נמוק"י שם, רמב"ם [עדות יג, ה], ושו"ע כאן).

דוגמאות לנפק"מ במח':

רש"י ורשב"ם	רוב הראשונים ושו"ע
אחים	מוסכם שזה ראשון בראשון [לרש"י - כיון שזה אותו דור, ולרוה"פ - כיון שאין הפסק ביניהם]
בן לאביו	שני בראשון [כיון שזה שני דורות]
נכד לסבו	שלישי בראשון [כיון שזה ג' דורות]
נכד לאח סבו	מוסכם שזה שלישי בראשון [לרש"י - כיון שיש כאן ג' דורות, ולרוה"פ - כיון שיש ב' אנשים מפסיקים ביניהם]

²¹ דגמ' בסנהדרין כז/ב - דרשו חז"ל מדכתיב "אבות על בנים" - לשון רבים, דאף "שני בשני" פסול (סמ"ע ב').

²² דלשיטתם קי"ל כרנא בב"ב קכח/א - דבתרא הוא, ויתכן דאף רבי אבא מודה לו, ואף שמהירושלמי מוכח כר"ת, אכן בתר גמ' דידן אזלינן.

²³ ונפק"מ לענין עדים הפסולים לעדות מדרבנן - דאם קידש אשה בפניהם, צריך ליתן לה גט או לחזור ולקדשה, ואם קידש בפניהם אשה ואח"כ קיבלה קידושין מאחר, צריכה גט מהראשון ומהשני (אבן העזר סי' מב סע' ה'). ועיי' לעיל הע' 17.

²⁴ ועיי' בדברינו לעיל באבהע"ז סי' מב בהרחבה לסע' ה - במח' בביאור הרמב"ם (עדות פ"יג הל' א') ש"ק קרובי האם פסולין מדבריהם."

²⁵ וביאר הש"ך - דאף דהרמב"ם (הל' עדות פ"יג הל' א') כתב "הקרובים מן האם או מדרך אישות כולן פסולין מדבריהם", אין כוונתו לאשמועינן שפסולים רק מדרבנן, דזה אינו, אלא כוונתו דכל דין שנלמד באחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, כמו שדרשו לגבי קרובי האם, אין למנותו בתרי"ג מצוות, כיון שאינו מפורש בתורה, אך מ"מ דינו כדיון תורה לכל דבר, וממילא אף המקדש בפני קרובי האם, כיון שהם פסולים מהתורה, אינה מקודשת וא"צ ממנו גט וכן פסקו הריב"ש, הרשב"א והרא"ה, וכ"כ דעת שאר כל הפוסקים, ולכן מסיק הש"ך - שהרמ"א והלבוש שהביאו דעת הי"א שקרובי האם פסולים מדרבנן, לא כיוונו יפה.

²⁶ והטעם ל"א ברמ"א - הוא מכיון שבתורה הוזכר רק אבות, ואילו קרובי האם לא הוזכרו במפורש בתורה אלא נלמדו רק בדרשה (בסנהדרין כח/א), הוי אסמכתא, ואסורים רק מדרבנן (סמ"ע ז, ועיי' בלבוש ס"ק ב), ועוד דכן משמע מהרמב"ם..

²⁷ וכתב הפת"ש (באהע"ז סי' מב ס"ק כ) בשם רעק"א - דאף הרמ"א שהביא את הי"א, זה רק להחמיר שלא במקום דחק, אבל במקום דחק - אף לרמ"א יש לסמוך להקל כדעת רה"פ שאין לחשוש לקידושין.

הקדמה לסעי' ג' - בעל כאשתו / אשה כבעלה

סנהדרין כח/א-ב - רב איקלע למזבן גוילי²⁸, בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו [היינו לאשת בנו החורג]. אמר להם: בסורא אמרי - **בעל כאשתו**, בפומבדיתא אמרי - **אשה כבעלה**²⁹. דאמר רב הונא אמר רב נחמן מניין שאשה כבעלה? דכתיב "ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב **דודתך היא**", [ויש לשאול] **והלא אשת דודו היא** [ומדוע קראה הפסוק דודתו?]
מכלל דאשה כבעלה!

משנה סנהדרין כז/ב - ואלו הן הקרובין: ... **בעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, ובעל אמו...** הן ובניהן וחתניהן.

עיקר הסעיף

סעיף ג - עד איזה קירבה אמרינן בעל כאשתו [או אשה כבעלה] (רא"ש).

הדין	הקירבה
אמרינן בעל כאשתו - וכל אשה שאתה פסול לה, אתה פסול לבעלה [וה"ה דאשה כבעלה - וכל בעל שאתה פסול לו, כך אתה פסול לאשתו]	עד קרבת "שני בשני" ³⁰ : [לרבות: "ראשון בראשון" [כמו להעיד לבעל אחותו] "ראשון בשני" [כמו להעיד לבעל בת אחותו] "שני בשני" [כמו להעיד לבעל בת דודו]]
כשר להעיד לכו"ע [ואף לר"ת דבעלמא פוסל "שלישי בראשון" (כדלעיל בסעי' ב')] - מודה שב"שלישי בראשון" לא אמרינן [בעל כאשתו ולא] אשה כבעלה, מפני התפלגות הדורות, וכשר להעיד לה]. וכתב הרמ"א - ומ"מ אם דנין על ממון שיש לבעלה הנאה ממנו, פסול להעיד לה, מכיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה.	אך בשלישי בראשון: [כגון ראובן להעיד לאשת נינו, היינו: ראובן 1. בן ראובן 2. נכד ראובן 3. נין ראובן - אשת הנין]

ההבדל בין סעי' ג' לסעי' ד (סמ"ע ח):

סעי' ג' מיירי **בחד בעל** - דאמרינן בעל כאשתו, אף בקרבת "שני בשני", לכן **פסול** להעיד לבעל בת דודו [וכן להפך]³¹.
 סעי' ד' מיירי **בתרי בעל** - דב"שני בשני" לא אמרינן תרי בעל כאשתו, ולכן בעלים של שתי בנות דודות - **כשרים** להעיד זה לזה³².

²⁸ נקלע למקום מסויים לקנות קלפים.

²⁹ ושתי מימרות אלו לא פליגי (נמוק"י, וביי עמי רמט ס"ק ד), ולדעת שתיהן פסול להעיד לאשת בנו החורג, וכן לבעל בתו החורגת.

³⁰ שבזה לכו"ע - הקרובים פסולים זה לזה מהתורה, כדלעיל בסעי' ב.

³¹ כגון - ראובן שבת דודו היא ציפורה:

בני דודים [שהם "שני בשני"]		
שמעון - בעל ציפורה	ציפורה	ראובן

הדין - כשם שראובן פסול להעיד לבת דודו ציפורה, ה"ה שפסול להעיד לשמעון בעלה, מכיון שאמרינן **חד בעל כאשתו ב"שני בשני"**, [וה"ה ששמעון פסול לראובן].

³² כגון - ראובן ושמעון שהם בעלים של שתי בנות דודות:

בנות דודות [שהם "שני בשני"]			
שמעון - בעל רחל	רחל	דינה	ראובן - בעל דינה

הדין - ראובן ושמעון הבעלים **כשרים** להעיד זה לזה, מכיון דלא אמרינן תרי בעל כאשתו ב"שני בשני".

הקדמה לסעי' ד'

האם אמרינן אף "תרי בעל כאשתו" - היינו כשהוא פסול להעיד לאשה מחמת שהיא קרובת אשתו, האם הוא פסול אף להעיד לבעל של אותה אשה:

ב"ראשון בראשון" - מוסכם שאמרינן "תרי בעל כאשתו":

ולכן גיסים הנשואים לשתי אחיות שהן "ראשון בראשון", פסולים הבעלים להעיד זה לזה, וכן אם נשואים זה לאם וזה לבת [שהיא בת חורגת לאב], כיון שקרבת האמא ובתה היא "ראשון בראשון", פסולים הבעלים להעיד זה לזה.³³

ונח' האם אף "שני בראשון" - אמרינן "תרי בעל כאשתו", ודין זה תלוי בהבנת שיטת ר' יוסי דלקמן:

סנהדרין כח/ב - קי"ל להלכה כרבי יוסי שגיסו לבדו פסול לו, אך מותר להעיד לחתן גיסו³⁴. ונח' האם מה שר' יוסי התיר זה להעיד אף לחתן אחות אשתו (תוס'), או שהתיר דווקא לחתן גיסו שיש לו מאשה אחרת (רי"ף), וע"ע בהערה³⁵.

לרש"י, תוס' (שם) ורא"ש (פ"ג סי' כ) - ר' יוסי מתיר להעיד אף לחתן אחות אשתו, מכיון דמה שאמרינן "תרי בעל כאשתו" - זה דווקא ב"ראשון בראשון" כגון הנשואים לשתי אחיות - דפסולים להעיד זה לזה. אך לחתן אחות אשתו שקרבת הנשים [אשתו ובת אחותה] - היא "שני בראשון", לא אמרינן "תרי בעל כאשתו", וכשרים להעיד זה לזה.

אך לרי"ף (ו/ב) ורמב"ם (עדות פ"ג הל' ז-ט) - מה שר' יוסי התיר הוא דוקא להעיד לחתן גיסו שיש לו מאשה אחרת, אך לחתן אחות אשתו פסול להעיד, מכיון דלשיטתם אף "שני בראשון" - אמרינן "תרי בעל כאשתו" ולכן פסולים הבעלים להעיד זה לזה.

עיקר הסעיףסעיף ד': מתי אמרינן "תרי בעל כאשתו"?

"ראשון בראשון" [כגון הנשואים לשתי אחיות] - מוסכם שאמרינן "תרי בעל כאשתו", ופסולים הבעלים להעיד זה לזה.

"שני בשני" [כגון בעלים של שתי בנות דודות] - מוסכם שלא אמרינן "תרי בעל כאשתו", וכשרים הבעלים להעיד זה לזה.^{36, 37}

"ראשון בשני" - נחלקו³⁵:

שו"ע סתם כרי"ף ורמב"ם - אף ב"ראשון בשני" אמרינן "תרי בעל כאשתו", ופסולים להעיד זה לזה.³⁸

שו"ע י"א ורמ"א כתוס' ורא"ש - ב"שני בראשון" לא אמרינן "תרי בעל כאשתו", וכשרים להעיד זה לזה.³⁹

³³ וכן מוכח מסנהדרין כח/ב (דלעיל בהקדמה לסעי' ג) - דפסול להעיד לאשת בנו החורג, משמע דאמרינן "תרי בעל כאשתו" ב"ראשון בראשון".
³⁴ ומה שר' יוסי התיר הוא דוקא להעיד לחתן גיסו, אך לבן גיסו שהוא בן אחות אשתו - פסול לעדות, מכיון שהוא בכלל 'בעל אחות אמו' שפסולים לעדות זה לזה (משנה בדף כזב, ובדף כח/ב ברש"י, תוס' ד"ה גיסו, בעל המאור על הרי"ף בדף ו/ב).

³⁵ כגון - ראובן ושמעון הנשואים לאחיות [לאה ורחל]:

דלכו"ע שמעון פסול להעיד לדנינה [שהיא בת אחות אשתו] - כיון דהוי חד בעל ב"ראשון בשני", דפסול (כסעי' ג).
והמח' היא האם אף שמעון ויוסף [דהוי תרי בעל ב"ראשון בשני"] - פסולים להעיד זה לזה:

אחיות			
שמעון	רחל	לאה	ראובן
		הבת דינה	בעלה יוסף שהוא חתנם

לרש"י ותוס' - מותר לשמעון ויוסף להעיד זה לזה, מכיון שקרבת נשותיהם היא 'ראשון בשני', ובזה לא אמרינן 'תרי בעל כאשתו'.

אך לרי"ף ורמב"ם - אסור לשמעון ויוסף להעיד זה לזה, מכיון שקרבת נשותיהם היא 'שני בראשון', ובזה אמרינן 'תרי בעל כאשתו', ומותר להעיד דוקא לחתן גיסו מאשה אחרת.

³⁶ ולב"י - אף הרי"ף מסכים דב"שני בשני" - לא אמרינן תרי בעל כאשתו. שלא כטור - שכתב דלרי"ף אף "בשני בשני" אמרינן תרי בעל כאשתו.

³⁷ וכתבו תה"ד והרמ"א - ומיהו לכתחילה לא יחתמו עצמן על שטר ביחד, משום דחיישינן לבי"ד טועים שיסברו שפסולים הן ויבואו לפסול השטר חנם (סמ"ע יא, וע"ע ש"ך ג).

³⁸ וראיה לכך מהירושלמי (פ"ג ה"ו) - דחתן גיסו מאחות אשתו פסול, הרי אף שנשותיהם הן "ראשון בשני", אמרינן בזה תרי בעל כאשתו.

³⁹ וכתב הרא"ש - שהירושלמי שהביא הרי"ף פליג על גמרא דידן, ושכן דנין כל חכמי אשכנז וצרפת. וכ"כ התוס' - דלא אמרינן תרי זימני בעל כאשתו אלא ב"ראשון בראשון" דוקא.

סעיף ה: אדם שפסול לו אך מעיד לשאר קרוביו (רמב"ם⁴⁰).

כל איש שאין אתה מעיד לו מפני שהוא **בעל קרובתך** [כגון לבעל אחותו], או אשה שאין אתה מעיד לה מפני שהיא **אשת קרובך** [כגון לאשת אחיו] - **אתה פסול דווקא אליו ולא לשאר קרוביו**, ולכן כשר להעיד לאח גיסו, ולבן שיש לגיסו מאשה אחרת וכיוצ"ב.

סעיף ו: אבי החתן ואבי הכלה - מעידים זה לזה.

סנהדרין כח/ב - אמר רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה על זה, ולא דמו להדדי אלא כי אכלא לדנא [פרש"י - כמגופה שאינה דומה לחבית].

הרחבה לסע' (סמ"ע יג)

אבי החתן ואבי הכלה - האם כשרים אף לדון [זה את זה]:

☞ **מהרי"ק (שורש כא) - כשרים אף לדון.**

☞ **בעל העיטור ורמ"א כאן** - אע"ג דלעדות כשרים, **אסורים לדון** דהוי ליה כאוהב ושונא (דלעיל סעי' א'), ואפ"י הוא דיין קבוע יכול לומר אינו מקובל לי, ומ"מ **בדיעבד דינו דין** [משום דאינו אוהב ממש (סמ"ע יג)].

והוסיף הסמ"ע (יג) - מה שלרמ"א אסורים הוא דוקא לדון זה את זה, אבל רשאים הם להצטרף יחד עם דיין שלישי לדון אחרים, אפילו הם אוהבים גמורים⁴¹.

סעיף ז: אחי האח - מעידים זה לזה שהרי אין ביניהם קירבה כלל⁴².

סנהדרין כח/ב - נח' בדין אחי האח: ☞ רב חסדא - כשרים להעיד זה לזה.

☞ **רבי ירמיה - פסולים להעיד זה לזה.**

☞ **ופסקו הפוסקים כרב חסדא - להקל (הב"י).**

סיכום המקרים שקרובי הבעל כשרים להעיד לקרובי האשה (סעי' ה-ז)

סעי' ה - אחי הבעל כשר לאחי האשה	אחי הבעל	בעל ואשה	אחי האשה
סעי' ו - אבי הבעל כשר לאבי האשה	אבי הבעל		אבי האשה
סעי' ז - בן הבעל כשר לבן האשה	בן הבעל מאשה אחרת		בן האשה מבעל אחר

☞ **ציורים להמחשת הדינים בסי' זה** - ראה בספר משפט הכתובה ח"ו פנ"ב, וטבלה מסכמת שם בעמ' רסט-ער.

⁴⁰ הרמב"ם (עדות יג, י) - למד דין זה מאחי האח שהם כשרים להעיד זה לזה (סנהדרין כח/ב, דלקמן סעי' ז', באר הגולה ע').
⁴¹ מכיון שדווקא בשני דיינים ששונאים זה את זה - אסורים לדון יחד לאחר (כדלעיל סי' ז סעי' ח), ולא בשני אוהבים, דמשום אהבה שביניהן, אדרבה יודה אחד לחבירו על האמת, ויהיו נשמעין זה לזה.
⁴² **כגון - שראובן אבי נמואל, נשא לאשה את רחל אמו של אוהד, ונולד להם ימין (עפ"י הגי' והעי' ס"ק סב על הטור):**

רחל		ראובן	
אוהד	ימין	נמואל	

הדין הוא, דאף: שנמואל וימין שהם אחים מהאבא - פסולים זה לזה, ואוהד וימין שהם אחים מהאמא - פסולים זה לזה.

מ"מ נמואל ואוהד כשרים להעיד זה לזה - כיון שאין ביניהם קירבה כלל, ואף שימין אח לשניהם.

וכתבנו כג"י הטור - ש"אחי האח" מעידים זה לזה, שלא כג"י השו"ע - "אחי האח מהאם..." , דתיבת האם מיותרת היא ושיבוש (הגי' והעי' ס"ק סא על הטור).

סעיף א: רשע פסול לעדות²:

- א. **רשע פסול לעדות** (סנהדרין כז/א - דרשו חז"ל 'אל תשת רשע [להיות] עדי').
- ב. **ואפילו עד כשר אסור לו להעיד עם רשע** [כגון שבי"ד לא יודעים שהוא רשע] אע"פ שהיא **עדות אמת** (ב"י ורש"י שבועות ל/ב - מדכתב "מדבר שקר תרחק"^{3,4}).
- ג. **וא"צ לומר שעד כשר שיודע שהעד שעמו עד שקר - שאסור להעיד עמו** (רמב"ם).
- והטעם שאסור לו להצטרף לעדות במקרים ב-ג - מכיון שגורם לפסוק עפ"י שני עדים ואין כאן אלא עד אחד (רש"י ובי"י).

פת"ש א' בקצרה

- אדם שמבקשים ממנו להעיד - אך הוא יודע בעצמו שהוא פסול מחמת קורבה/עבירה/נגיעה - אך הבי"ד לא יודעים מזה - האם יבוא להעיד** [כדי שלא יעבור על "אם לא יגיד ונשא עוונו"] **או שלא יבוא להעיד?**
- הדין נוטה:**
- אם הוא קרוב - לא יבוא להעיד**, אלא בא לבי"ד ואומר שהוא קרוב, וממילא אינו יכול להעיד.
- אך אם הוא בעל עבירה או נוגע - יבוא להעיד:**
- כי אם הוא בעל עבירה - אינו נאמן לפסול עצמו**, מכיון שאין אדם משים עצמו רשע.
- ואף אם הוא נוגע בדבר - סוף סוף יודע שזה אמת מה שרוצה להגיד**, ולמה לא יבוא להעיד.
- אולם לנתיבות המשפט - אף בנוגע, לא יבוא להעיד.**

² הקדמה לסעיף א - רשע פסול לעדות:

סנהדרין כז/א - [בענין עד זומם] **רשע** הוא והתורה אמרה "אל תשת ידך עם רשע [להיות עד חמס" (שמות כג, א), ודרשו חז"ל] - **אל תשת רשע [להיות] עדי**.

שבועות ל/ב - מנין לעד שיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו? **ת"ל "מדבר שקר תרחק"** (שמות כג, ז).

ופרש"י - **דאפילו שהעדות של הרשע היא אמת, לא יצטרף עמו לעדות**, משום שגורם לפסוק הדין עפ"י שניים, ואין כאן אלא עד אחד [מכיון שהפסול הרי הוא כמי שאינו (בי"י)]. **והוסיף הרמב"ם** (עדות ג, א) - **וא"צ לומר שעד כשר שיודע בעדות לחבירו, ויודע שהעד השני שעמו עד שקר, שאסור לו להעיד [עמו]**, שנאמר "אל תשת ידך עם רשע".

לב"י - **מקור דין זה הוא הגמ' שבועות ל/ב - מהפס' "מדבר שקר תרחק", ותמה על הטור שלמד דין זה מדרשת חז"ל בסנהדרין כז/א - "אל תשת רשע [להיות] עדי", ונשאר בצ"ע על הטור!**

אך הסמ"ע (א) תירץ את הטור - דמהפסוק "אל תשת ידך עם רשע", למדים **דאפילו עד כשר שיודע שעדות הרשע היא אמת אל יעיד עמו**, ואם העיד עמו, יהיה זה הכשר עד חמס, משום שגורם לחתוך הדין עפ"י עד אחד במקום שניים, **ומכלל זה נלמד דרשע פסול לעדות** (וע"ע בהג' והע' על הבי"י סי' ג).

4 וכתב הש"ך (ג) - **דצריך עיון גדול מדוע כתבו רמב"ם, רש"י, טור ושו"ע, דאם יודע שהענין אמת שלא יעיד בשביל השני שפסול, דזה דבר שרחוק מסבירא הוא!**

ותירץ הש"ך ב' תשובות:

א. אפשר **דמירי בדבר שאין העדות מועלת אא"כ יש שני עדים** אפי' שהוא אמת [כגון המקדש בפני עד אחד שאין חוששים לקידושין אפילו שניהם [הבעל והאשה] מודים בדבר [לשו"ע אבה"ז סי' מב סעי' ב] - **במקרה כזה לא יעיד עם העד הרשע אע"פ שעדותו אמת**. [אולם בעדות ממון שאכן זו אמת שחייב ממון - יכול העד הכשר להעיד אף שהעד שעמו הוא רשע].

ב. **או אפשר דמירי כפשוטו דכשם שקי"ל בעדות של שלשה, שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה כל העדות כולה** אף שנשאר שני עדים כשרים (כדלקמן ריש סי' לו), **ה"ה כאן אע"פ שהענין אמת הוא, גזרת הכתוב הוא כיון שיש עד אחד פסול, העדות בטלה ואסור להעיד עמו** (וראה לקמן בהע' 7 - מה למד פת"ש ב' מש"ך זה).

הרחבה לסעיף א'

פת"ש (א) - סיכום בקצרה הובא לעיל, וסיכום בהרחבה - ראה בהע"5.

פת"ש (ב) - כתב ב' דינים בשם הברכי יוסף:

(א) אף שעד כשר אסור לו להעיד עם הרשע אף שזו עדות אמת, מ"מ יכול העד הכשר לבוא ולהעיד יחידי ולחייב שבועה.

אולם אם בשעת ראיית המעשה התכוונו העד הכשר והפסול להעיד - בזה נחלקו הפוסקים (כדלקמן בס"י לו סעי' א'-ב):

📖 **לרמב"ם** (סתומת השו"ע שם בסעי' א) - כיון שהתכוונו שניהם להעיד, והיה אחד מהם פסול, **הוי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והכשר לא יכול לבוא ולהעיד יחידי.**

📖 **ולרא"ש** (י"א בשו"ע שם) - דווקא אם שניהם נתכוונו להעיד וכן באו לבי"ד והעידו ונמצא אחד מהם פסול, אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכאן כיון שלא העידו בבי"ד לא נפסל, ויכול לבוא ולהעיד יחידי.

📖 **ולרי"ף** (שם בשו"ע סעי' ב) - אף שבא לבי"ד, נאמן לומר שלא הכיר שעד שעמו פסול, וכשר להעיד.

(ב) האם העד הכשר יכול להעיד עם אדם שעבר עבירה דרבנן, במקרה שרק הוא יודע זאת אך הבי"ד לא יודע זאת:

אם הפסול עבר עבירה דרבנן ועדיין לא הכריזו עליו - עדיין לא נפסל ואפשר דיכול לבוא ולהעיד עמו, דהא מבואר לקמן בסעי' כ"ג דהעובר עבירה דרבנן צריך הכרזה, וכל שלא הכריזו עליו עדותו כשרה.

אך אם הפסול עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות - דהוי פסולו מדרבנן אף שלא הכריזו עליו:

הברכי יוסף - הסתפק אם הכשר יכול לבוא ולהעיד עמו.

הפת"ש כתב - שבדין זה נחלקו:

📖 **לש"ך** (ג) - יכול להעיד עמו. 📖 **וכ"כ הנוב"י וכנסת הגדולה** - דכשהפסול מדרבנן, לא אלים פסולו לפסול עד

הכשר שעמו, ולפיכך יוכל העד הכשר להעיד עם הפסול מדרבנן.

📖 **אך לתומים** - אף בפסול דרבנן אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ובמקרה דידן אף שפסול העד השני

רק מדרבנן - לא יצטרף עמו לעדות. (וע"ע לקמן בפת"ש סימן לו ס"ק א').

⁵ **סיכום פת"ש (א) בהרחבה** - שו"ת חוות יאיר כתב דצ"ע לדינא אם ראובן מבקש מלוי שיעיד לו נגד שמעון עדות אמת, רק שלוי יודע בעצמו שפסול הוא מחמת נגיעה או קורבה או מחמת עבירה, רק שהבי"ד לא ידעו מזה, האם רשאי להעיד:

החוות יאיר - הסתפק ובפרט אם הוא בעל עבירה דצ"ע יותר אם יבוא להעיד, מכיון דאף אם יפרסם קלונו, מ"מ אין אדם משים עצמו רשע ואין הוא נפסל לעדות, ולכן יגיד עדותו [מכיון דאם לא יגיד עובר על "אם לא יגיד ונשא עוונותיו"], וא"ת דקל וחומר הוא דאם לא מצטרף עם חבירו להעיד כשיודע שהוא רשע, קל וחומר ביודע בעצמו שהוא רשע שלא ילך להעיד, אפשר לומר שזה דווקא לכתחילה לא ילך לראות עמו עדות, משא"כ אם כבר ראה עדות וזה מבקש ממנו להעיד, שילך ויעיד (כש"ך ריש ס"ק ג), והחוות יאיר נשאר בצ"ע בג' המקרים הנ"ל.

האורים חילק:

בפסול מחמת קורבה - ודאי שלא יעיד, אלא יבוא לבי"ד ויגיד קרוב אני.

ובפסול מחמת עבירה - יבוא להעיד, מכיון שאין העבירה ידועה אלא לו, הרי אין אדם נפסל עפ"י עצמו, ועוד דפסול רשע להעיד הוא מחמת דנחשד להעיד שקר, וכיון שיודע בנפשו דהאמת אתו למה לא יעיד.

וכן בפסול מחמת נגיעה - יבוא ויעיד, מכיון דכל הפסול בנוגע הוא שמא יעיד שקר, וא"כ הוא עצמו שיודע שהאמת אתו למה לא יגיד.

ובנתיבות המשפט - הסכים עם האורים בענין הפסול מחמת קורבה ובפסול מחמת עבירה, רק שנחלק עמו בענין פסול מחמת נגיעה - דבזה כתב דאם יודע בעצמו שהוא נוגע בעדות - לא יעיד.

נמצא דמסקנת הדברים, די ש להבחין מחמת מה הפסול:

מחמת קורבה	מחמת עבירה	מחמת נגיעה
נשאר בצ"ע לדינא בג' הפסולים		📖 החוות יאיר
לא יעיד	יבוא להעיד	📖 האורים
לא יעיד	יבוא להעיד	📖 נתיבות המשפט

⁶ **הברכי יוסף הסתפק** - בדין מי שעבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות, דלדעת הרמב"ם ושו"ע לקמן סעי' ב' לא נפסל מהתורה אלא מדרבנן, דנפסל אף שלא הכריזו עליו (כדלקמן בפת"ש ו), האם מותר לכשר להעיד עמו [כיון שעדיין לא נודע לבי"ד שהוא פסול], או שמא אסור מדרבנן להעיד עמו כיון שהוא יודע שהוא עבר עבירה, שכן משנודע שהוא עבר עבירה הוא תיכף פסול מדרבנן [אף שלא הכריזו עליו], והברכ"י נשאר בספק.

⁷ **וביאור הש"ך (ג)** - הטעם שעד כשר לא יצטרף לעד רשע לעדות אע"פ שהעניין אמת, משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, גזרת הכתוב הוא. ודייק הפת"ש (ב) ולפ"י במקרה דידן שהפסול רק מדרבנן - לא שייך טעם זה של גזרת הכתוב שבטלה כל העדות ולכן יכול להעיד עמו.

© כל הזכויות שמורות למפעל "עיקרי השולחן", טל': 02-65-14-196, איימל: ikarei613@gmail.com

סעיף יג: העובר על גזל של דרבנן פסול מדרבנן⁵⁷ (סנהדרין כה/ב), וגי' דוגמאות לכך:

(א) גזל מציאת חרש שוטה וקטן (רמ"א) - דגזילה זו אינה אלא מדרבנן מפני דרכי שלום (סנהדרין כה/ב, טושי"ע ריש סי' ע"ה)⁵⁸, [ודוקא בגזל מציאתם זה נאמר - דאין דעת אחרת מקנה להן (סמ"ע לא)].

(ב) החמסנים - והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנים הדמים⁵⁹.

ש"ע כרמב"ם (עדות י, ד), תוס' (ב"מ ה/ב), ר' ירוחם וטור - שחמסן שמשלם כסף פסול מדרבנן^{60, 61}.

שלא כ"א בר' ירוחם - שחמסן [אף שמשלם כסף] פסול מדאורייתא, כיון שלוקח באונס.

(ג) הרועים: רועה בהמות של עצמו - סתמו פסול בין ברועה בהמה גסה או דקה, שחזקתן פושטים ידיהם בגזל ומניחים בהמתן לרעות בשדות ובפרדסים של אחרים. [אבל רועה בהמות של אחרים - אינו פסול עד שנדע שמרעה בשדות של אחרים] מכיון שאין אדם חוטא ולא לון (טור)⁶².

וכאמור כל הנ"ל [וסמנך רח"מ: ר - רועה, ח - חמסן, מ - גזל מציאת חש"ן] - פסולים מדרבנן.

הרחבה לסעיף: מגדלי בהמה דקה בא"י אפי' בבתייהם - פסולים לעדות (סנה' כה/ב, כנסת הגדולה, וע"ע בהע"ב⁶³).

⁵⁷ לעומת סעי' ז - שמירי בגזל דאורייתא.

⁵⁸ גזל מציאת חש"ן: סנהדרין כה/ב - תנא [חכמים] הוסיפו עליהן [על הפסולים לעדות את] הגזלנין והחמסנין. [מקשה הגמ' - גזלן דאורייתא הוא [פסול מהתורה ולא מדרבנן]! [מתרצת הגמ' - לא נצרכה אלא לגזילת] מציאת חרש שוטה וקטן [שאינן בני דעת ואין קנינם קנין], מעיקרא סבור [רבנן] שאין לפוסלם מפני שמוציאת חרש שוטה וקטן לא שכחא. אי נמי [לא פסלו] מתחילה מפני שאינו גזל גמור אלא מפני דרכי שלום בעלמא [שלא יתקוטט אביו או קרוביו] [של החש"ן עם הגזלן] (רש"י), [כיון דחזו [רבנן] דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי, פסלינהו רבנן [משום שהם חשודים לקבל כסף ולהעיד לשקר] (רש"י)].

⁵⁹ החמסנים: שם - תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין... החמסנין - מעיקרא סבור דמי קא יתיב אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי - גזרו בהו רבנן. [היינו מתחילה סבורו חכמים - דאף שאין רצון הבעלים למכור, מ"מ כיון שהחמסן משלם לבעלים, נחשב הדבר למקרה בעלמא ואין לפוסלו לעדות, אך כיון שראו - שהם חוטפים את החפץ בעל כרחם של הבעלים וזורקים לפנייהם מעות, ובאים לידי גזל, לכן גזרו חכמים שהם פסולים לעדות].

⁶⁰ וב' ראיות לכך שחמסן פסול מדרבנן: א. גמ' שם "והוסיפו עליהם החמסנין" - משמע שזו הוספה של חכמים שפסולים לעדות. ב. הגמ' שם מקשה דוקא על גזלנים שפסולים מדאורייתא, ולא מקשה על חמסנין, משמע שחמסנין פסולים מדרבנן.

⁶¹ וחמסן מהתורה - זה דווקא כשלא משלם, והיינו שאינו גזול בכח, אלא משדל את הבעלים עד שנותנים לו בלא דמים. וחמסן מדרבנן - זה אף שמשלם כסף על מה שלוקח, דגזרו רבנן שפסול לעדות מכיון שלוקח שלא ברצון הבעלים. (כמבואר בתוס' סנהדרין כה/ב ד"ה מעיקרא, וכ"כ הסמ"ע (לב) - דכל שנותנים דמים אינם עוברים אף על "לא תחמוד", כי על איסור לא תחמוד - עובר רק כשאינו נותן כסף. ברם כתב הפת"ש (כג) - שהתומים השיג שהסמ"ע (לקמן סי' שנט ס"ק יד) סותר לעצמו שכתב שם "דלא תחמוד" - הוא אף שנותן כסף.

⁶² הרועים: סנהדרין כה/ב - תנא עוד הוסיפו עליהן הרועים... [שפסולים לעדות], רועים מעיקרא סבור [רבנן] אקראי בעלמא הוא [פרש"י - מה שהבהמה נכנסת לשדות של אחרים ורועה אקראי הוא ואין הרועה מתכוון לכך], כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן [דכיון שראו חכמים שהרועים מכוונים ושולחים את הבהמות לכתחילה לרעות בשדות של אחרים, לכן פסלו לעדות].
ועוד נאמר בעניין רועה:

(א) אמר רבא רועה שאמר אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה [פסולים לעדות].

(ב) אמר רב יהודה שתם רועה פסול [לעדות], דסתם רועה גזלן הוא שמרעה בהמותיו בשדות של אחרים (רש"י ב"מ ה/ב).

(ג) (ב"מ ה/ב) מה שתם רועה פסול - זה דוקא ברועה בהמות של עצמו [דבשביל הנאתו רועה אותן בשדות של אחרים], אבל ברועה בהמות של אחרים - סתמו כשר, דחזקה אין אדם חוטא ולא לו. וכ"כ רי"ף, רא"ש, ור' ירוחם.

⁶³ סנהדרין כה/ב - הגמ' הבחינה בדעת רבא בין דין רועה בהמה למגדלי בהמות:

רועה - אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה פסולים לעדות, לפי שהוא רועה את הבהמות ביישוב, ואף רועה בהמה גסה פסול - משום שנכנסת בשדה של אחרים (רש"י).

אך מגדלי בהמות בא"י בבתייהם - בזה יש חילוק:

מגדלי בהמה דקה - פסולים לעדות, משום שהן עשויות להישמט ולרוץ לשדות אחרים (רש"י).

מגדלי בהמה גסה - כשרים לעדות, מכיון שאינן נשמטות ואפשר לשומרן (רש"י).

ומגדלי בהמות בחו"ל - כשרים לעדות, אף במגדלי בהמה דקה.

והב"י - תמה על הרי"ף, רא"ש וטור שהשיטו את דין הגמ' והרמב"ם (עדות י, ד) - שמגדלי בהמה דקה בא"י פסולין לעדות!:

וכתב הטור (לקמן סי' תט, עפ"י הגמ' ב"ק פ"א) מגדלי בהמות בבבל - יש לה דין א"י לדבר זה [שאסור לגדל בה בהמה דקה], לפי שהיו שם רוב שדות ישראל, וכיון דהשתא ליתא להאי טעמא שרי.

ונח' האם כוונת הטור דאפי' בא"י - מותר לגדל בהמה דקה כשאינו מצוי שיהיה לישראל שדות בא"י:

ב"י בבדק הבית כאן ובשו"ע לקמן סי' תט - אף בא"י מותר לגדל בהמה דקה כשאינו מצוי שיהיה לישראל שדות, וממילא כשר לעדות [ולסמ"ע כאן (ס"ק לג) - זה הטעם שהטור והשו"ע השמיטו דין זה, לפי שאינו מצוי שיהיה לישראל שדות בבבל או בא"י].

כנסת הגדולה (על ב"י סי' לד ס"ק סד) - קולת הטור היא דוקא בבבל כשאין לישראל שדות דשם מותר לגדל בהמה דקה, אבל בא"י - אסור

לגדל בהמה דקה אפי' עכשיו ואף כשאין לישראל שדות שם, דאפשר דסבירא ליה דכיון דהתקנה נתקנה לא"י, אף דבטל הטעם, התקנה לא זזה ממקומה (הובא בהג"ו ובהע"י ס"ק קכח על הב"י כאן).

© כל הזכויות שמורות למפעל "עיקרי השולחן", טל': 02-65-14-196, איימל: ikarei613@gmail.com

המשך הרחבה לסעיף יג**סמ"ע (ג) - יש בו ג' נושאים:****א. ההבדל בין מגדלי בהמה לרועים:****מגדלי בהמה [בא"י] - דוקא בבהמה דקה - אסור מפני שדרכה לקפוץ ולצאת מהבית אל השדות ואינו יכול לשומרה.****משא"כ בהמה גסה - מותר לגדל כי יכול לשומרה.****אך רועי בהמות של עצמו - כיון שמרעה בשדות פסול אף ברועה בהמה גסה, כי דרכה להיכנס לשדות של אחרים.****ב. מדוע השו"ע לא הביא את דין הגמ' והרמב"ם (עדות פ"י ה"ד) שהמגדל בהמה דקה בא"י אפי' בביתו - פסול לעדות?****לשיטת השו"ע (לקמן סי' תט) - פסול זה אינו אלא למגדל בהמה דקה בא"י או בבבל בזמן שהיה לרוב ישראלים****שדות, משא"כ בזמננו כיון שאין מצוי שיש לישראלים שדות, לכן מותר לגדל בהמה דקה אף בא"י,****[אולם כנה"ג - אסר לגדל בא"י אף עכשיו, כמבואר לעיל בהע' 63].****ג. ההבדל בין דין פסול לעדות לדין שאין מעלים [היינו שאסור להציל ממיתה]**

שאלה	תירוץ
מדוע כאן - פסל השו"ע לעדות בין ברועה בהמה דקה ובין ברועה בהמה גסה.	מיירי ברועה בהמות של עצמו - דכיון דנחשד לרעות בשל אחרים בהמות של עצמו, לכן פסול אף ברועה בהמה גסה.
ואילו השו"ע לקמן בסוף סי' תכ"ה - בדין "שאין מורידים ואין מעלים" - שאסור להציל ממיתה, מיירי דוקא ברועי בהמה דקה [ולא כתב שם בהמה גסה].	מיירי ברועה בהמות של אחרים [דאין אדם חוטא ולא לו] - דמה שאסרו להצילו ממיתה, מיירי דוקא ברועה בהמה דקה [כי קשה לשמור עליה ונכנסת לשדות של אחרים].
	תירוץ ב' - בעניין איסור הצלה ממיתה [בין ברועה בהמות של עצמו או של אחרים] - לא החמירו אלא ברועה בהמה דקה.

סעיף יד: דין המוכסים והגבאים (סנהדרין כה/ב עפ"י רמב"ם וטור):

המוכסים - סתמם פסולים מפני שחזקתם ליקח יותר מהקצוב להם כדין המלכות.

אבל גבאי מנת המלך - סתמם כשרים [דגובים מס לפי קצבת המלך], ואם נודע שלקחו אפילו פעם אחת יותר מהראוי להם לגבות, פסולים.

הרחבה לסעיף יד

סנהדרין כה/ב - תנא עוד הוסיפו עליהם: הרועים והגבאים והמוכסים [שפסולים לדון ולעדות]⁶⁴.

המוכסים והגבאים - מעיקרא סבור [רבנן] מאי דקיץ להו קא שקלי, כיון דחזו דקא שקלי יתירא פסלינהו^{65,66}.

אמר רב יהודה: סתם רועה - פסול [אף שעדיין לא ראינו שבהמותיו רעו בשדות של אחרים].

סתם גבאי - כשר [עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא (רש"י), ובסתם מוכס - לא כתב מה הדין].

לכאורה מסתימת הגמ' משמע שדין המוכס כדין הגבאי, **דבסתמו כשר לעדות**⁶⁷, ולפיכך צ"ע מדוע הרמב"ם (עדות י, ד), ר' ירוחם והטוש"ע כתבו דמוכס סתם - פסול לעדות!?

לשאלה זו יש ב' תירוצים:

רמ"א (עפ"י הג' אשר"י ס"י יא, דרכ"מ ח*), סמ"ע (לד), [הנפק"מ אם זה עפ"י אומד דעתו] ^{68,69}	ב"י וט"ז [הנפק"מ אם יש לו טובת הנאה מכך]	
מיירי בדבר שתלוי באומד דעתו ואין בדבר קצבה, דמסתמא מקל על אוהביו ומכביד על שונאיו - לכן מסתמא פסול.	מיירי שקנה מהמלך את המס לאותה שנה וגובה את המס לעצמו, דחשוד ליקח יותר ממה שציוה המלך - לכן סתמו פסול.	סתם מוכס - פסול
מיירי בדבר שהמס קצוב בו, דבזה יש פחות חשש שיגבה יותר מהקצבה - לכן סתמו כשר.	מיירי כעין פקיד ששכרו קצוב, וגובה את המס עבור המלך - לכן בסתמו כשר [דאין אדם חוטא ולא לו], עד שיוודע שלוקח יותר.	סתם גבאי - כשר

ובימינו פקיד שומא במס הכנסה - נראה דדינו כגבאי המלך שסתמו כשר: **בין לב"י וט"ז** - כיון ששכרו קצוב, ואין לו טובת הנאה בכך, ובין לרמ"א וסמ"ע - כיון שנוטל דבר שהמס קצוב בו, ולא עפ"י אומדן דעתו, לכן סתמו כשר.

⁶⁴ **הגבאים** - הם גבאי המלך לגבות את המיסים והארנונה מישראל חבריהם (רש"י). **והמוכסים** - שעומדים על הדרך וממונים לגבות מכל אחד לפי הסחורה שרואים בידו (עפ"י ר"י מלוניל ד"ה המוכסין, רש"י שבת עח/ב, ומהד' מתיבתא העי' לה).

⁶⁵ מרש"י (ד"ה יתירתא) ותוס' (ד"ה סתם גבאי) - משמע שבין המוכסים ובין הגבאים נטלו יותר מהקצבה, אולם ע"ע בר"ח ובג"י הרי"ף.

⁶⁶ **כתבו התוס'** (שם ד"ה סתם גבאי) **והסמ"ע** (לו) - שהגמ' באה ללמדנו שדין הגבאים והמוכסים חמור יותר מגזלן:

דשאר גזלנים - משהחזירו גזלתם, **כשרים לעדות** (ובפרט לשיטת הטור לעיל סעי' ז' והרמ"א בסעי' כט, עיי"ש).

אך גבאי ומוכס - אפילו שהחזירו את מה שלקחו, **פסולים לעדות**, ובי' טעמים לכך: א) כיון שאינם יודעים ממי לקחו שיחזירו לו. ב) ועוד כיון שעסוקים בגבאות ובמכס - חשודים לחזור לקלוקלם.

⁶⁷ וכ"כ בראש יוסף (ס"י לד ס"ק נב) - שלדעת רש"י והתוס' **סתם מוכס כשר כמו גבאי**.

⁶⁸ **כתב הג' אשר"י (ס"י יא) בשם הר"ח דמוכסין** - בזמן שהמלכות מטילה לגבות סך מסוים מן היהודים כפי ממונם, ורוב מוכסים נושאים פנים למקצתם ומקילים [לאוהבם], ומאידיך מכבידים על מקצתם [על שונאם] יותר מן הראוי, נמצאו גזלנים, לפיכך פסלינהו רבנן, **הילכך צריכין ליזהר ראשי הקהל כשמימים מס מאומד הדעת על כל אחד ואחד לפי ממונו, שלא יחניפו לאוהב ולא יכבידו לשונא כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה** (בשם האור זרוע).

⁶⁹ **דכתב הסמ"ע (לד): דמוכסן** - גובה למלך לפי סחורה או לפי ממון של אדם וכיוצ"ב בדבר שאינו יודע לכל (כמה לגבות בו) - דבזה יכול ליטול יותר דאין מרגיש כל כך, **לכן סתמן פסולים. משא"כ גבאי** - גובה מס לפי אנשים או בתים שהמס בו קצוב וגלוי וידוע לכל, דבקושי הוא יכול ליטול יותר מקצבתו, משום הכי מסתמא כשר.

עיקרי השולחן

חושן
משפט

הלכות
שטרות

סי' מב, מד, מט

עיקרי השולחן

סימן מ"ד ובו י"א סעיפים

דין חזרת השטר בשיטה אחרונה, וכיצד מקיימים המחק והתלויים

א שטר שיש בו גרר מאחריו, או ביני שיטי, במקום שנהגו לכתוב הפרעון מאחריו או ביני שיטי, פשר, אלא שיש לאים על בעל השטר. ויש פוסלים.

ב יש מי שאומר, שאין לקיים המחקים אלא בכתב שהוא בכתב השטר, ולא בכתובה דקה יותר מכתב השטר.

ג אם היה המחק בשיטה אחת סמוך לאחרונה, והוא כשעור "שריר וקיים" או יותר, אף על פי שחזר וקיימו, פסול, שמא מחקו וכתב דבר שזיף, וחזר וקיים ברוח שבין הכתב והעדים. והני מלי כשאין אור שיטה בין עדים לשטר, דאפא למיחש שמא הוסיף באותו האור שהניחו העדים, אבל יש בו אור שיטה, פשר, ולא חישבן שמא הניחו אור שני שיטין והוסיף מה שרצה בשיטה ונשאר עוד שיטה אור. והני מלי כשהעדים מחזקים בידועים, הא לאו הכי, חישבן.

ד האדנא נהגו לכתב קיום מחקים ותלויים אחר "וקנינא", לפי שהרגלו עתה לכתב בכל השטרות "שריר וקיים", דאי אפשר לזיף, ולמדן משיטה אחרונה, ואין צריך להחזיר מענינו של שטר. משום הכי שטר שאין בו "שריר וקיים", פסול, ואין לעדים לחתם אלא אם כן כתוב: "שריר וקיים". ואם כתוב בו תרי "שריר וקיים", פשר. ולכתחלה לא יעשה כן (תשובת הרא"ש פ"ל סי"ח סימן י"ח).

ה שטר שכתוב בקיומו נ"ו על הגרר, ובדקו וחפשו השטר אות באות ולא נמצאו אותן שתי אותיות, פשר.

ו שטר שיש בו מחקים, ושכחו העדים ולא קיימום בסוף השטר, וכתבו: "שריר וקיים", וחתם העד האחד, וקדם שיחתם השני מצאו שלא קיימו המחקים, תקנתו של שטר זה, שיכתבו: "אנן סהדי לבתר דחתם חד מנן עד שלא קיימונו, כד וכד מחקים דאית בה קיימונו כדקא חזי, והכל שריר וקיים", ויחזרו ויחתמו שניהם. וכל שכן אם כתוב איזה דבר למטה מחתימת עדים, ויחזרו וחתמו, דכשר (מרדכי פ"ג ט' פשוט).

א צריך להחזיר מענינו של שטר בשיטה אחרונה, מפני שאין למדן משיטה אחרונה (טור). מפני שאין העדים יכולים לצמצם שיחתמו מיד סמוך לכתב, ויש לחוש שמא הניחו שם כדי שיטה, וכתב המזיף שם מה שרצה. ואם לא החזיר, אין השטר נפסל בכך, אלא שאין למדים משיטה אחרונה. הגה: ודלא כיש אומרים שהשטר פלו פסול, דכל שטר שלא נעשה כתקון חכמים פסול אף על פי שאין טעם לפסלו (טור בשם הרא"ש ותוס' ב"פ ג"פ דף קס"א ע"ב). והא דאין למדן משיטה אחרונה, הינו במקום שיש חשש שמא זיף, אבל אם השיטה אחרונה לחובת מוציא השטר, למדן ממנה, דודאי לא זיף. (נמוקי יוסף פרק גט פשוט בשם ריטב"א והרא"ה).

ב אם השטר פלו מכתבת ידו של מי שנתחבב, למדן משיטה אחרונה. אבל אם השטר מיד אחר, והחבב חתום למטה, אין למדן משיטה אחרונה.

ג אם סיים השטר בסוף שיטה, והרחיקו העדים שיטה שלמה, וחתמו העדים באמצע שיטה שניה, אין למדן מחצי שיטה אחרונה ומשיטה שלמה שלפניה, הגה: אם נמצא דבר כתוב בחצי שיטה שלפניהם ובשיטה שלפניה. ודוקא שחתמו העדים זה תחת זה, אבל אם חתמו זה אחר זה, כל השטר פסול, כדלקמן סימן מ"ה סעיף י'.

ד היכא דכתוב בה: "שריר וקיים", למדן משיטה אחרונה. ואין צריך לחזר מענינו של שטר בשיטה אחרונה (טור).

ה אם יש בשטר מחקים או תלויים או תבות שעבר עליהם הקולמוס, צריך לקיים קדם "והכל שריר וקיים". ואין צריך לכתב "ודין קיומיהון" (מרדכי ותוס' ר"פ ג"פ). ואם לא קיים, אינם פוסלים השטר, אלא שאין למדן מהם. הגה: ויש אומרים שאם היה מחק, ולא נתקיים, פסול כל השטר, שמא היה כתוב חובה לבעל השטר ונמחק. אלא אם כן מוכח מתוך השטר מה היה המחק, אז לא נפסל כל השטר (טור וב"י ר"פ ג"פ). ואם היו בגופו של שטר, דהינו שם הלוח והמלוח והמעוות, נפסל השטר, אם לא קיים. ואם היו בזמן ולא קיים, הוי כשטר שאין בו זמן.

הקדמה לסע' א' - אין למדים משיטה אחרונה

ב"ב קס"א/ב - ...אמר ר' יוחנן... וצריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה [ויכתוב שם דבר שאין בו צורך (טור)]¹. מאי טעמא? אמר רב עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה². אמר ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא [שאינן למדים משיטה אחרונה]? אמר ליה דתניא - הרחיק את העדים שני שיטיין [שתי שורות] מן הכתב פסול, שיטה [שורה] אחת כשר. מאי שנא [שאם הרחיק] שני שיטיין [דפסול] דלמא מזייף וכתב [שם מה שירצה], שיטה אחת נמי מזייף וכתב [שם מה שירצה, ומדוע השטר כשר]? אלא לאו שמע מינה אין למדין משיטה אחרונה שמע מינה³.

סע' א-ג - מיירי בשטר פשוט שהיה בימיהם, שלא היו כותבים בסופו "והכל שריר וקיים", דחיישינן בו לזיוף, ולכן תיקנו בו: א. שאין למדים משיטה אחרונה, ב. וצריך לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה.

סע' ד-יא - מיירי בשטר בימינו שרגילים לכתוב בסופו "והכל שריר וקיים", דאין לחוש בו לזיוף, ולכן לא תיקנו בו את ב' הדינים הנ"ל (פרישה א-ב, באר הגולה ז).

סעיף א: אין למדים משיטה אחרונה (ב"ב קס"א/ב), חלק א' - ובו ג' הדינים שבסע' זה, לפי סדר השתלשלותם:

הדיון	הטעם
א) אין למדים משיטה אחרונה. ↓	כיון שאין העדים יכולים לצמצם שיחתמו מיד סמוך לכתב, ויש לחוש שמא השאירו שם שורה ריקה וכתב המזייף שם מה שרצה, לכן אין למדים משיטה אחרונה [שלפני חתימת העדים].
ב) ולפיכך תיקנו שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה [מה שכתוב כבר למעלה ואין צורך בו (טור)]. ↓	דכיון שאין למדים משיטה אחרונה [שלפני חתימת העדים], לכן תיקנו שיכתוב שם דבר שאין בו צורך, כדי שבעל השטר לא יפסיד מכך שלא למדים משיטה אחרונה.
ג) שטר שלא חזרו מענינו בשיטה אחרונה: ש"ע ורמ"א (כרוה"פ) - אין השטר פסול, אלא שיטה אחרונה לבד שאין למדים ממנה. דלא כ"א (תוס' ורא"ש) - שכל השטר פסול.	לרמב"ן ורוה"פ ⁴ - לחזור מענינו של שטר, זו רק עצה טובה שלא יאבד שיטה אחרונה, ולכן כשלא חזר, אין השטר נפסל, אלא שיטה אחרונה שאין למדים הימנה (ש"ך ג). וכ"פ הטור - דלשיטתם כל שטר שאינו עשוי כתיקון חכמים פסול, אף שאין בו חשש זיוף ⁵ .

חלק ב' - האם מה שאין למדים משיטה אחרונה, אף כשזה לחובת בעל השטר:

מסתימת השו"ע (בסי' מב סע' ה וכאן) **והש"ך** (בסי' מה ס"ק כ) - כל שטר שלא נכתב בו בסופו "והכל שריר וקיים",

אין למדים משיטה אחרונה שבשטר, אף כשזה לחובת בעל השטר (ולמהרש"א קס"א/ב - כן נראה מהרשב"ם קס"א/ב).

אך לתוס' (ד"ה לפי) **והרמ"א** (בסי' מב סע' ה וכאן) - מה שאין למדים משיטה אחרונה, זה במקום שיש חשש שמא

זייף, אבל אם השיטה האחרונה לחובת מוציא השטר למדים ממנה, דודאי לא זייף (וכ"פ: הנמוק"י ב"ב

ע"ב) בשם הרא"ה וריטב"א, ב"ח (ג) וערוה"ש (א).

¹ היינו שבשורה האחרונה שבשטר לפני חתימת העדים - יכתוב שם דברים שאין בהם צורך, וכגון חזרה מענינו של השטר, ולא יכתוב בשורה האחרונה שום חידוש ושום תנאי שהשטר תלוי בו, בכדי שבעל השטר לא יפסיד מכך שלא למדים משיטה אחרונה.

² היינו כיון שקשה לעדים לצמצם חתימתם, ויתכן שישאירו שורה רווח בין השטר לחתימתם, ויכול אדם לזייף ולהוסיף באותה שורה, לכן תקנו חכמים שאין למדים משורה זו כלל, ושיחזור הסופר מענינו של שטר בשיטה אחרונה - וממה נפשך אם לא יזייף ויוסיף שורה, אין הפסד בכך שלא ילמדו משיטה אחרונה שהרי אין בה דברים חדשים, ואם יזייף ויוסיף שורה נוספת - ג"כ אין הפסד בדבר שהרי לא ילמדו מאותה שורה.

³ והיינו אם הרחיקו העדים חתימתם שני שיטיין - השטר פסול, כיון שיכול לכתוב בשניהם ונלמד מהשורה הראשונה, משא"כ כשהרחיקו העדים חתימתם שורה אחת - השטר כשר, דהרי אף אם יזייף ויכתוב בה דברים נוספים - לא ילמדו מהם, וא"כ מוכח שאין למדים משיטה אחרונה.

⁴ **רוה"פ** - כתב הב"י שכ"פ הרשב"א, רמב"ן, ר"ן, נמוק"י בשם ר"י זקן והריטב"א, וכ"פ הש"ך (ה) - ולדעתו אף הרא"ש סובר כן.

⁵ **כתב הרא"ש** - כשלא חזר מענינו של שטר בשורה האחרונה: **אם אין שורה רווח בין השטר לחתימת העדים** - פשוט שהשטר פסול משום שחיישינן לזיוף, **אלא אפי' כשיש שורה רווח ואין חשש לזיוף** - גזרו בהרחיקו [שורה], אטו לא הרחיקו [שורה], דלא פלוג, והשטר פסול. **וכ"כ הטור בשם הרא"ש (פ"י סי' ב)** - אפילו אם יש אויר כדי שיטה בין הכתב לעדים שאז ודאי לא הוסיף בו דבר והיה ללמוד משיטה אחרונה, אפ"ה פסול אם לא הוחזר מענינו, מפני שכל שטר שאינו עשוי כתיקון חכמים פסול אף שאין בו חשש זיוף.

הרחבה לסע' א'

הקדמה - בראש השטר כתוב ש"הלווה **אמר** לעדים **שיקנו** מידו למלוה", אולם רק בסוף השטר מאשרים העדים שאכן הלווה התחייב בקניין במה שכותבים "וקנינא מפלוני לפלוני".

(א) **האם ניתן לכתוב בשיטה האחרונה את המילים "וקנינא מיניה"** [שהעדים מאשרים שנעשה קניין]?

☞ **רשב"ם, רש"י וסמ"ע (א)** - המילים "וקנינא מיניה", **מקרי חזרה** מעניינו של השטר [הואיל וגם בראש השטר מוזכר קניין], ולכן יכול לכתוב זאת בשורה האחרונה של השטר.

📖 **אך לש"ך (א-ב) בשם תוס' ומרדכי** - המילים "וקנינא מיניה וכו'", זה **דבר חדש שצריך לכותבו קודם שיטה אחרונה** [מכיון שבראש השטר כתוב רק שהלווה **אמר** לעדים שיקנו מידו למלוה, אולם אנו לא יודעים שאכן היה קניין אלא כשנכתב "וקנינא וכו'", ולכן זה דבר חדש שצריך לכותבו קודם שיטה אחרונה].

(ב) **האם מה שלא למדים משיטה אחרונה, זה דווקא דבר שהוא חדש לגמרי בשטר, או אף פירוש למה שכתוב בראש השטר:**

☞ **סמ"ע (א) והגהמ"י בשם ר"מ** - מה שאין למדים משיטה אחרונה זה דווקא דבר שהוא חדש לגמרי [שלא הוזכר בראש השטר], **אך דבר שאינו חדש לגמרי אלא מפרש מה שלמעלה, ניתן לכותבו אף בשיטה אחרונה**, ולכן ניתן לכתוב את "וקנינא מיניה" בשיטה האחרונה כיון שאין זה דבר חדש לגמרי, אלא מפרש שעשו את הקניין שהוזכר בראש השטר.

📖 **אך לש"ך (א-ב)** - מסתימת הפוסקים משמע שאין חילוק ושאין למדים משיטה אחרונה אפילו דבר שהוא פירוש על מה שהוזכר למעלה, ולכן **דברי הגהמ"י בשם ר"מ צ"ע לדינא!**

(ג) **מתי אמרינן שאם לא חזר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה - שאין למדים ממנה:**

אם אין שורה רווח בין השטר לחתימת העדים - **מוסכם שלא למדים משיטה אחרונה** [שמא היא זיוף].

אך כשיש שורה רווח בין חתימת העדים לשורה אחרונה שבשטר:

📖 **סמ"ע (ב) וב"ח (ג)** - אף שיש שורה רווח אין למדים משיטה אחרונה משום **שלא חילקו חכמים בתקנתם.**

☞ **אך לש"ך (ג)** - מש"כ הסמ"ע הוא נכון דווקא לשיטת 📖 **התוס', רא"ש וטור** - שסוברים לא פלוג רבנן בתקנתם, אך **מהרמב"ם, סמ"ג, רוה"פ ושו"ע** - משמע שהטעם שאין למדים משיטה אחרונה שמא היא זיוף, ממילא **כשיש שורה רווח בין חתימת העדים לשטר, דאין חשש לזיוף למדים משיטה אחרונה**⁶.

(ד) **כתב ש"ך (ד) בשם הרשב"א וב"י** - מה שאין למדים משיטה אחרונה, זה אף כשהעדים מעידים ששורה זו הייתה **מעיקרא** [וכגון שאמרו העדים לא הרחקנו חתימתנו ואנו כתבנו את השורה האחרונה], דאינם נאמנים להכשיר שיטה אחרונה לעשותה כשטר אלא **כעדות על פה, דכל שאין מוכיח מתוך השטר אין לו דין שטר**⁷.

(ה) **כתב הש"ך (יט)** - מה שאמרו אין למדים משיטה אחרונה, זה כשהעדים מוחזקים ביודעים [שאין להרחיק חתימתם שני שיטים מהכתב], דא"כ אף משני שיטים או יותר אין למדים [דשמא שיירו שני שיטיין או יותר, ובעל השטר הוסיף בשורות אלו].

⁶ והוסיף הש"ך **דלדעת רוה"פ** - מה שתיקנו לחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה זו רק עצה טובה שלא יאבד שיטה אחרונה [דשמא בעל השטר יפסיד מכך כדלעיל בהע' 1], א"כ כשאין חשש לזיוף למדים ממנה.

⁷ ובש"ך (ה) כתב - דשטר שלא חזר מעניינו של שטר בשיטה אחרונה - הלכה בזה כרוה"פ שהשטר כשר אלא שלא למדים משיטה אחרונה, ולא כ"א שהשטר פסול והוסיף דנראה דאף הרא"ש סובר כן, דכל פלפול בזה אינו אלא אם לפסול שיטה אחרונה כשיש שורה רווח לפני חתימת העדים, ולא כמש"כ הטור שהרא"ש פוסל את כל השטר.

סעיף ב: שטר שהוא כתב ידו של המתחייב (רשב"א):

אם השטר כולו מכתיבת ידו של מי שנתחייב - למדים משיטה אחרונה.

[דכיון שהכל כתב ידו של הלווה - אין חשש שהמלוה זייף והוסיף שורה זו (סמ"ע ג)].

אבל אם השטר הוא כתב ידו של אדם אחר והחייב חתום למטה - אין למדים משיטה אחרונה.

[דכיון שאין הלווה יכול לצמצם ולחתום מיד בסמוך לכתב, חיישינן שמא המלוה זייף שם מה שירצה (סמ"ע ד)]⁸.

הקדמה לסעיף ג

ב"ב קסב/ב - האם שטר שהרחיקו העדים חתימתם מהכתב הוא כשר?

אם הרחיקו חתימתם שורה אחת מהכתב - השטר כשר [מכיון שאף אם יזייף ויוסיף בשורה האחרונה, מ"מ לא ילמדו ממנה].

ואם הרחיקו חתימתם שתי שורות מהכתב - השטר פסול [שמא יוסיף בשתי שורות אלו, ויטעו ללמוד מהשורה שלפני האחרונה].

ואם הרחיקו חתימתם שורה וחצי מהכתב - השטר כשר [ואין חוששים שמא ידחוק שם שתי שורות, כיון שהזיוף יהיה ניכר (ריטב"א)].

וביארנו התוס' (ד"ה איבעיא), רא"ש (סי' ג), ושו"ע (סי' מה, סעי' יג-יא) - שדין זה הוא דווקא כשהרחיקו העדים שורה וחצי

בעובלי [השורות] מהכתב, אולם במקרה שהשאירו שורה וחצי ריקות לפני חתימתם וחתמו באמצע שיטה - יש להבחין בין המקרים שלקמן.

סעיף ג: אין למדים משורה ומחצה הכתובות בסוף השטר, ויש להבחין בין ג' מקרים שלקמן:

המחשה לשטר	המקרה						
<table border="1"> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td> </td></tr> <tr><td>עד א'</td></tr> <tr><td>עד ב'</td></tr> </table>	א	א	א		עד א'	עד ב'	<p>א) אם סיים השטר בסוף שורה, והעדים השאירו שורה ריקה וחתמו באמצע השורה שלאחריה, [זה תחת זה (רמ"א)] - השטר כשר, אך לא למדים מהשורה והחצי האחרונות [אם נמצא בהם דבר כתוב]⁹ (שו"ע כאן).</p>
א							
א							
א							
עד א'							
עד ב'							
<table border="1"> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td> </td></tr> <tr><td>עד א', עד ב'</td></tr> </table>	א	א	א		עד א', עד ב'	<p>ב) במקרה הנ"ל אלא שהעדים חתמו זה לצד זה באותה חצי שורה - כל השטר פסול¹⁰ (רמ"א כאן).</p>	
א							
א							
א							
עד א', עד ב'							
<table border="1"> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td>א</td></tr> <tr><td> </td></tr> <tr><td>עד א', עד ב'</td></tr> </table>	א	א	א		עד א', עד ב'	<p>ג) ואם השטר מסתיים באמצע השורה - יכולים העדים לחתום בחצי שורה הנשארת, זה לצד זה, [והשטר כשר] ולמדים אף משורה וחצי האחרונות שכתוב בהם, ואין לחוש לשום דבר [מהטעם שיבואר לקמן בהרחבה (סעי' ג)], (רמ"א סי' מה סעי' י).</p>	
א							
א							
א							
עד א', עד ב'							

⁸ ובדרכ"מ (א-ב) הקשה דלכאורה יש סתירה בת' הרשב"א - האם למדים משיטה אחרונה כשזה כתב ידו של לווה, ותירץ:

התירוץ	הסתירה
מייירי שהשטר הוא כתב ידו של אדם אחר, והלווה רק חתם על כך - דבזה יש חשש לזיוף, ולכן לא למדים משיטה אחרונה.	ת' רשב"א בדרכ"מ א - אין למדים משיטה אחרונה שהיא כתב ידו של לווה.
מייירי שהכל כתב ידו של הלווה שא"א לזייף - לכן למדים אף משיטה אחרונה, (וכן ביאר הש"ך (ז) את הרשב"א).	ת' הרשב"א בב"י - למדים משיטה אחרונה שהיא כתב ידו של לווה.

⁹ הטעם שהשטר כשר - מפני שזה שטר שלא ניתן לזייפו, שהרי אף אם המלווה יוסיף בשורה וחצי ריקות לא למדים משם, כיון שהעדים לא דייקו ומרחיקים שיטה אחת, ויש רק עובי שיטה בין העדים לשטר, לכן אין למדים גם מהשורה השלמה (תוס' ד"ה איבעיא, וע"ע ש"ך ח').

¹⁰ הטעם שהשטר פסול - מפני שזה שטר שיכול לזייפו, שכן יכול לכתוב בחצי השורה הריקה שלפני חתימתו 'פלוגי לווה מפלוני מנה', ויהא שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת - שהוא כשר, ויחתוך כל העליון (שו"ע לקמן סי' מה סעי' ז).

הרחבה לסעי' ג'

הקשו האחרונים - דלכאורה פסקי הרמ"א (הני"ל ב-ג) סותרים, **דבדין שטר שהעדים חתמו זה לצד זה באמצע שורה: כאן פסק שהשטר - פסול, ומאיך בסי' מה סעי' י פסק - שהשטר כשר וגם למדים מהשורה וחצי שלפני החתימה.**

ותירצו - **דיש להבחין בשטר שבא לפני בי"ד** (סמ"ע ה, ש"ך ט, משפט הכהנים ד, ערוה"ש ד) :

אם זה שטר שיש בו שורה וחצי ריקות לפני חתימתם והעדים חתומים זה לצד זה - השטר פסול, מפני שזה שטר שיכול לזייפו (כדלעיל בהע' 10).

אך אם זה שטר שכתוב בו עד אמצע שיטה, ואז העדים חתומים זה לצד זה - השטר כשר, דמעמידים העדים על חזקתם, דאם לא היו רואים שהשטר היה כתוב גם בחצי שיטה שקודם חתימתם, לא היו חותמים בחצי/באמצע השורה, כיון שיכול לזייפו ולעשות ממנו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (סמ"ע סי' מה ס"ק כב, עפ"י סעי' י שם). וע"ע בהע"י¹¹.

◀ **וסיכום המקרים שבהם למדים משיטה אחרונה - ראה לקמן בסוף הסימן.**

הקדמה לסעיף ד' (וכן בפרישה ס"ק א-ב)

האם מה שלא למדים משיטה אחרונה זה אף בשטר שכתוב בו "והכל שריר וקיים":

שטר פשוט **שלא כתוב בו "והכל שריר וקיים"** [שהיה בימי התלמוד¹², ובה מייירי סעי' א-ג] - **יש חשש לזיוף שהמלוה יוסיף בשיטה אחרונה, ולכן תיקנו בו: א) אין למדים משיטה אחרונה, ואם רוצה לקיים מחקים ותליות (שלקמן סעי' ה), צריך לקיימם לפני שיטה אחרונה, מכיון שאם יקיימם בשיטה אחרונה אין למדים מהם. ב) ולחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה.**

אולם בשטר שכתוב בסופו "והכל שריר וקיים" [שהוא מורה על סוף השטר, ואין יכול להוסיף עוד אחריו (רשב"ם דף קס סוף ע"ב), כשטרות שבימינו שבה מייירי סעי' ד וכו'], **נח' האם נוהגים בב' דינים הנ"ל:**

רמב"ן (דף קסב/א), **ר"ת** (בתוס' ובב"ח ח), **הג' אשר"י בשם ריב"ם וש"ך** (י-יב)¹³ - אף בשטר שכתוב בו "שריר וקיים", **אין למדים משורה אחרונה וכו'**, [ולכן יש לקיים בו את המחיקות והתליות קודם שיטה אחרונה], **דכיון דמדיון התלמוד אם לא כתבו "שריר וקיים" השטר כשר, חוששים שמא לא כתבו "שריר וקיים", והעדים הרחיקו שיטה לפני חתימתם, והמלוה זייף בשורה הריקה מה שרוצה, וכתב לבסוף "שריר וקיים".**

אך לתשב"ץ (בב"י), **רשב"ם** (קסב/א) **וטוש"ע** - **שטר שכתוב בו "שריר וקיים", למדים משיטה אחרונה, וכתב הרא"ש** - **בימינו כיון שהורגלו לכתוב בכל השטרות "שריר וקיים", ואם לא נכתב כן השטר פסול, הילכך ודאי העדים לא חתמו אא"כ ראו שכתוב בשטר "שריר וקיים", וא"א לזייף [כיון שידוע שהשטר מסתיים במילים "שריר וקיים"], ולכן: א) למדים משיטה אחרונה, ויכול לקיים את המחקים והתליות אף בשיטה אחרונה, לפני שכותבים "שריר וקיים", ב) וא"צ לחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה. **והוסיף הרא"ש** - **הטעם שהורגלו בימינו לכתוב "שריר וקיים" ולהקל בב' דינים אלו** - לפי שפעמים אחר שסיימו לכתוב את השטר וכתבו "וקנינא מיניה", היו צריכים למחוק ולתלות, לכן קיימו שם את המחקים והתליות וכתבו אח"כ "והכל שריר וקיים", לאשר מחקים ותליות אלו שבשורה האחרונה, בכדי שילמדו מהם.**

¹¹ ואף שנח' הסמ"ע והש"ך באיזה אופן מייירי כאן הרמ"א - שעדים החתומים זה לצד זה בחצי שיטה אחרונה שהשטר פסול: **לסמ"ע** - מייירי שידוע מעיקרא שהעדים עברו והרחיקו חתימתם, ושורה ומחצה היו ריקות, ובשעה שבא המלוה לגבות רואים שאין רווח לפני חתימתם לכן השטר פסול מעיקרא, כיון שהיה יכול לזייפו. **ולש"ך מייירי** - אף ששורה ומחצה אלו היו ריקות גם בשעת גבייה, השטר פסול, כי ניתן לזייפו.

מ"מ לעניין דינא - כתב הש"ך שאין מח' בינו לסמ"ע, ואף הסמ"ע מודה לו.

¹² **בימי התלמוד לא היו כותבים "שריר וקיים" בשטר פשוט, אלא בשטר מקושר** - והוא שטר שהעדים לא היו חותמים בתוכו, אלא על גבו מבחוץ [לאחר שנקשר ונתפר] וכדי שיהיה היכר היכן מסתיים השטר, היו כותבים בתוכו בסוף השטר "והכל שריר וקיים" (ב"ב קס/א).

¹³ ברם אף שהש"ך כתב בשם תוס' והרא"ש ועוד - דבימינו כיון שהורגלו לכתוב בכל השטרות "שריר וקיים", למדים משיטה אחרונה, **מ"מ במסקנת דבריו** (סוף ס"ק יא-יב) - **פסק הש"ך כרמב"ן וכל הפוסקים שאין למדים משיטה אחרונה, אף שכתוב בה "שריר וקיים", ודלא כ"כשו"ע**. והש"ך לשיטתו כאן הקשה גם בס"ק יז, כדלקמן בהע' 32.

סעיף ד: שטר שכתוב בו "שריר וקיים" - האם למדים משיטה אחרונה:

תשב"ץ, רשב"ם, רא"ש ושו"ע - כיון שכתוב "שריר וקיים", אין חוששים לזיוף, ולכן: א. למדים משיטה אחרונה, ב. א"צ לחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה (רמ"א), (כי דוקא בלא נכתב "שריר וקיים" כסעי' א - החמירו בב' דינים אלו).

רמב"ן וש"ך (י-ג) בשם פוסקים רבים - אף שכתוב "שריר וקיים", אין למדים משיטה אחרונה וכו', [שמא העדים השאירו שורה ריקה, והמלווה זייף בשורה הריקה מה שרוצה, וכתב לבסוף "שריר וקיים"].

הרחבה לסעי' ד'

סמ"ע (ו):

א) כשכתוב "שריר וקיים" למדים משיטה אחרונה, ובפרט כשיש שורה ריקה לפני חתימת העדים, דניכר שלא זוייף שם, ואין לחוש לב' הזיופים שבהע"14:

ב) כשכתוב "שריר וקיים" [פעם אחת]15, האם למדים משיטה אחרונה, אף כשאין שורה ריקה לפני חתימת העדים:

עיר שושן (סעי' ד) - דוקא כשיש שורה ריקה לפני חתימת העדים - למדים משיטה אחרונה (כסעי' ח), [ואם אין שורה ריקה - אין למדים משורה אחרונה, כי חיישינן שמא זייפה והוסיף בה זכותו, וכתב לבסוף "שריר וקיים"].

אך לסמ"ע (ו) - מש"כ העיר שושן זה נכון לימי התלמוד, אולם בימינו כיון שאין העדים חותמים אא"כ כתוב "שריר וקיים" (כבסעי' ט), אין חשש לזיוף ולמדים משיטה אחרונה אף שאין שורה ריקה לפני חתימת העדים. (ולסמ"ע זו אף דעת העיר שושן).

וכ"כ הש"ך (יב) - דמסתימת הרשב"ם והשו"ע, משמע שכתוב "שריר וקיים", למדים משיטה אחרונה אף שאין שורה רווח לפני חתימת העדים, ועיין בהע"16 במש"כ לבאר שיטת השו"ע, ומ"מ לדינא, פסק הש"ך כרמב"ן, ולא כשו"ע.

¹⁴ א) אין לחוש שיכתוב זכותו בשיטה הריקה ויכתוב שוב "שריר וקיים" - מכיון דשטר שכתוב בו ב' פעמים "שריר וקיים", הוא פסול אם אין שורה ריקה לפני חתימת העדים, דשמא הוסיף זכותו בשורה הריקה וחזר וכתב "שריר וקיים" (סמ"ע ס"ק טז).

ב) וכן אין לחוש שימחק "שריר וקיים" הראשון שנכתב, וזייף בשיטה הריקה ויחזור ויקיימנה, ויכתוב לבסוף "שריר וקיים" - מכיון דשטר יש בו מחיקה במקום "שריר וקיים", הוא פסול אם אין שורה ריקה לפני חתימת העדים (כבסעי' ח).
¹⁵ דאם כתוב בשטר ב' פעמים "שריר וקיים" - הדין הוא כדלעיל בהע"14 ס"ק א (אף לסמ"ע ס"ק טז).

¹⁶ והקשה הש"ך - מדוע לרשב"ם והשו"ע למדים משיטה אחרונה אף שאין שורה ריקה לפני חתימת העדים, הרי יש לחוש שמא הייתה שורה ריקה, ובעל השטר זייף והוסיף בה זכותו וכתב לבסוף "שריר וקיים"?!
ותירץ הש"ך:

דלשו"ע דוקא אם לא חזר מעניינו של שטר וכתוב "שריר וקיים" - למדים משיטה אחרונה, דאמרינן במקום לחזור מעניינו של שטר כתבו העדים "שריר וקיים", ולכן למדים משיטה אחרונה, אף שאין שורה ריקה לפני חתימת העדים.

אבל כשחזר מעניינו של שטר ואח"כ [בסוף שורה הבאה] כתוב "שריר וקיים" - חיישינן לזיוף, דאמרינן דכיון שחזרו מעניינו של שטר, העדים עשו כהוגן שחתמו אף שלא נכתב "שריר וקיים", אלא שלא יכלו לצמצם והניחו שיטה חלקה, ושמא זייף באותה שיטה חלקה וכתב לבסוף "שריר וקיים", ולכן בזה אף לשו"ע לא למדים משיטה אחרונה, כשאין שורה ריקה לפני חתימת העדים.

סעיף י: ערב - כשא"א לתבוע את יב"ש, א"א לתבוע גם הערב שלו (כרוב בבכורות מח/א, ושלא כר' ירמיה⁷¹).

והיינו המלוה ליב"ש - כשם שאינו יכול לתבוע שום יב"ש שבעיר (כבסעי' ז'), כך אינו יכול לתבוע את הערב של יב"ש, וב' דוגמאות לכך:

א. אם ראובן הלוה לאחד מיב"ש שבעיר, ויב"ש האחד קנה שדה מיב"ש השני - אין ראובן המלוה יכול לטרוף השדה מהקונה ולומר אם לך הלויתי מוטב, ואם לחבריך הלויתי, כיון שאין לחבריך בני חורין הרי לקחת שעבודי, וכן כששני יב"ש שותפים - לא יכול ראובן לגבות חצי מהשדה, בטענת ממה נפשך [שאחד מהיב"ש ודאי חייב לו], לפי שאין נכסי הלווה משתעבדים אלא מטעם ערב, והערב אינו משתעבד אלא במקום שיוכל לתבוע מהלווה עצמו, וכיון שאינו יכול לתבוע מהלווה עצמו - אינו יכול לגבות מנכסיו.

ב. נמצא שהערב לשני יב"ש [בין שהם לוו משני מלווים שונים או ממלווה אחד] - כשם שהמלוה אינו יכול לתבוע מהם [משני

היב"ש], כך אינו יכול לתבוע מהערב (טור). [וכתב ערוה"ש (יב) - שאם הערב יודע מי הוא החייב, חייב הערב לשלם].

הרחבה לסעיף:

וכתב הש"ך (יט-כ) - ב' מקרים נוספים שאין המלוה יכול לתבוע חובו:

(א) יב"ש שירש שדה מיב"ש דודן - ג"כ דינא הכי (כמו יב"ש שקנה מיב"ש השני), שאין המלוה יכול לתבוע חובו.

(ב) וה"ה שיב"ש שערב בעד יב"ש - כשם שהמלוה אינו יכול לתבוע את הלווה, כך אינו יכול לתבוע את הערב.

אך לתומים (כא) - המלוה גובה חובו בב' מקרים אלו שכתב הש"ך (פתי"ח ו', קצוה"ח ס"ק ט ועיי"ש).

סיכום ג' הנושאים העיקרים בסי' מט - ונוטריקונים לנושאי הסעיפים:

סעי' א-ה - צריך שיכירו העדים את הלווה, ומתי צריך שיכירו אף את המלוה:

א - א"צ לכתוב בשטר את השם הטפל ודי לכתוב את השם העיקרי.

ב - ב' אנשים - מתי העדים צריכים להכיר את ב' הצדדים המוזכרים בשטר,

[ת"ח - נאמן לומר שהטעו אותו ולחזור בו מעדותו, אך שאר אנשים - אינם יכולים לחזור בהם מעדותם].

ג - ג' עשרות, כל שהוחזק שמו בעיר 30 יום כותבים אותו שם.

ד - חד צדדי, אדם שלא הוחזק שמו בעיר 30 יום, והוא עונה לשם שנכתב בשטר,

הדבר מהני לחייבו, אך לא לזכותו מכיון דרמאה ברמאותיה זהיר (כרוב זביד).

ה - הרמאי, אדם שיצא עליו שט"ח וטוען שאינו חייב כלום אלא רמאי הוא וכו', אין חוששין לדבריו וחייב לשלם.

סעי' ו - ונכתב, עדים שכתבו שטר, מתי יכולים לחזור ולכתוב שטר אחר, ולא אמרינן כבר עשו שליחותם.

סעי' ז-י - עיר שיש בה ב' אנשים בשם יוסף בן שמעון [=יב"ש]:

ז - זוג, עיר שיש בה שני יב"ש, וסימנך - כדאי להיות יב"ש, מכיון שיב"ש - א"א לחייבו [אא"כ יש סימנך⁴⁷], ומאידך - הוא יכול לחייב אדם אחר.

מתי שובר מועיל כנגד שני שט"ח [של שני יב"ש] שכנגדו (סעי' ז-ח - השובר בידי הלווה, וסעי' ט - השובר בידי המלוה):

ז - זכותו, הנתבע יכול להציג אותו שובר, כנגד שני יב"ש שתובעים אותו.

ח - חובתו, אך אם השט"ח משולש והשובר לא משולש - לא מועיל שובר זה כנגד ב' שט"ח המשולשים (לרמ"ה והשו"ע).

ט - טובתו, אך אם השט"ח נמצא בין השטרות הקרועים, השובר הלא משולש מועיל אף כנגד ב' שט"ח המשולשים⁷².

י - "יערב נא שִׁיחֵי עֲלֵיךְ" - כשא"א לתבוע את יב"ש, א"א גם לתבוע את הערב של יב"ש.

⁷¹ **בכורות מח/א** - עיר שהיו בה שניים בשם יב"ש, וראובן הלווה לאחד מהם, ואח"כ שני היב"ש קנו שדה בשותפות - נח' האם המלווה יכול לגבות חובו מהשדה: **לר' ירמיה** - יכול לגבות חובו מהשדה, דאמר ליה אי בדידך מסיקא - מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקא - מנתא דחברך קא שקילנא. **ולרבא** - אינו יכול לגבות חובו מהשדה, מכדי נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה, [ו]מי איכא מידי דלדידיה לא מצוי תבע ולערב מצוי תבע ליה? ... [וה"ה לנכסי אדם שהם ערבים על חובו, דכל שאין המלווה יכול לתבוע את הלווה עצמו, אף אינו יכול לגבות מנכסיו שערבים לחובו].

⁷² **לבי"ח ופרישה** - זה מועיל דוקא כשהשובר מקוים, **והש"ך והגר"א** - הקלו אף כשאין השובר מקוים.

ושנתם

הלכות חופה וקידושין

ובו נושאי הסימנים,
והנושאים העיקריים
והמשניים שבכל סעיף ודינם,
ונוטריונים לכל סעיף
לשינון וחזרה בעל פה,
שיהיו מחודדים בפין

מעלת החזרה על הנלמד באמצעות "ושננתם"

חז"ל למדונו שההצלחה בלימוד תלויה במספר גורמים, כפי שהובא בגמ' (תענית ח/א) "ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו... מאי תקנתיה? ירבה בישיבה", ופירש רש"י "שקשה הוא לו מרוב קושיות, בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה... [ותקנה לך היא] שיסדירו בני הישיבה משנתם". ועוד בגמ' (קידושין ל/א) "ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפין, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד". וחשיבות גדולה לחזרה על לימודו, שכן "לימוד ללא חזרה - כזריעה ללא קצירה" (סנהדרין צט/א), "ואינו דומה שונה פרקו [החזור על לימוד] 100 פעמים לשונה פרקו 101 פעמים" (חגיגה ט/ב).¹ וע"י כך יוכל לזכות ל"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (בבא בתרא יב וע"י במהרש"א לגבי מעלת כתיבת הנלמד). ושמעתי שהגר"ע יוסף אמר: "כל מה שאני זוכר, זה בזכות מה שאני חוזר".

ברם לא מעט מהלומדים יש להם אכזבה הנובעת משכחת הלימוד וזאת בשל ריבוי הפרטים ו"תפסת מרובה - לא תפסת, תפסת מועט - תפסת" (יומא פ/א), ופעמים שהלומד אינו מוצא את ידיו ואת רגליו, ועל כן חשוב ובפרט בלימוד ההלכה [שיש בו ריבוי של פרטים] להתמקד בעיקרי הדברים, כעין מה שאמרו חז"ל "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה" (פסחים ג/ב), וידועה המליצה על הפסוק "ויאמר [בועז] לקוצרים ה' עמכם" (רות ב,ד), לאמור מי שיודע לקצר ולהתמקד בעיקר - ה' עמו.

בס"ד זכו ספרי "עיקרי השולחן" לעלות על שולחנם של מלכים "ומאן מלכי רבנן", וזכינו לשמוע מלומדים רבים בארץ ובעולם, על התועלת הגדולה שהייתה להם כשנעזרו בספרי "עיקרי השולחן", ועל הצלחתם לזכור סעיפים רבים וסוגיות סבוכות ולהיבחן על לימודם, מכיון שתלמודם היה בידם.

כמובן, אין הדבר מהווה תחליף ללימוד היסודי - מהמקורות בגמ', ראשונים, אחרונים, טור, ב"י, שו"ע וכו' [לפי ההדרכה המופיעה בתחילת הספר בחלק "מבואות לטור ולב"י"]. רק לאחר הלימוד היסודי יש להיעזר ב"עיקרי השולחן" [שבו סוכם כל סעיף בצורה מסודרת ומפורטת], ואח"כ לחזור על לימודו בעזרת "ושננתם" - ובו התמצית העיקרית של כל סעיף. ולהלן מספר עצות שיוכלו להועיל מאוד ללומדים ובפרט לאלו שרוצים להיבחן על לימודם.

הדרך

- א. תחילה חזרה על נושאי הסעיפים [המובאים בתחילת הספר], ואח"כ חזרה באמצעות "ושננתם" - ובו הנושאים העיקריים והמשניים ודינם, המהווים את התמצית העיקרית של כל סעיף.
- ב. על סיכום זה כדאי לחזור בעל פה, כל יום, לפחות בשבועיים הסמוכים ללמידה הראשונה. אין חזרה זו צריכה לעכב את ההתקדמות בלימוד, מכיון שחזרה זו צריכה לקחת עד רבע שעה.
- ג. החזרות יעשו בקול (עירובין נג/ב) ובחברותא ולסירוגין.²
- ד. רצוי שכל חברותא יקבעו לעצמם תוכנית לימוד ותוכנית לחזרות.³

דוגמאות להצלחת הלומדים - בזכות החזרות ב"עיקרי השולחן"

- א. שינון בעל פה של נושאי הסעיף בהל' איסור והיתר [=מליחה, בב"ח, תערובות] - ב-10 דקות בלבד.
- ב. שינון בעל פה של הל' מליחה [במתכונת של "ושננתם"] - בשעה ורבע.
- ג. חזרה על הל' נדה [לרבות כל הסי' קפג-ר, במתכונת המפורטת של "עיקרי השולחן"] - ב-14 שעות - הכוונה ללומד אשר הכין תוכנית חזרות על לימודו, והספיק 30 עמ' תוך שעה, ותוך 14 שעות הקיף 420 עמודים, וב"ה הצליח ונבחן על כל לימודו.
- ד. חזרה על כל הלכות נדה [במתכונת של "ושננתם"], - ב-20 דקות בלבד.
- ה. כ-5 פעמים נכשל במבחן "יורה יורה" - אך בפעם השישית הצליח בזכות לימוד "עיקרי השולחן".⁴
- ו. שינון בעל פה של 100 נושאי סימנים, בעזרת נוטריקונים המקלים על הזיכרון.⁴

נמצא שבדרך לימוד זו יוכלו הלומדים: לשנן היטב, לזכור ולהיבחן על הנלמד, וב"ה יקוימו בהם דברי חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (ב"ב ג/ב).

¹ וראה ביאור נפלא לכך בספר כתר ראש לרבי חיים מוולוז'ין, סימן נו בהערות ס"ק לו (מודפס בסידור אשי ישראל).

² יש יתרון עצום לחזרות שנעשות בחברותא, מכיון שכל אחד בודק את חברו. ולכן יקפידו לעשות את החזרה לסירוגין, פעם זה ופעם זה.

³ ככלומר כמה זמן מוקדש להתקדמות וכמה זמן לחזרה על מה שנלמד לפני כחודש חודשיים וכן הלאה כמסופר על ר' חייא בר אבא שהיה חוזר על

תלמודו כל 30 יום (ברכות לח/ב). והשו"ע כתב בהקדמתו לאור"ח שמטרת חיבורו, כדי שיחזרו על השו"ע כל 30 יום.

⁴ המחשה לכך - ראה בהקדמה לספר זה.

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין

סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה, ובו ד' סעיפים

סע' א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. אין האשה נחשבת כאשת איש - א"כ נתקדשה בכסף, שטר או ביאה (כדלקמן בסע' ד) ובנוכחות עדים, אך כל שבא עליה דרך זנות שלא לשם קידושין - אינו כלום, ואף אם בא עליה לשם אישות בינו לבינה [כיון שלא היו עדים בדבר], אינה נחשבת לאשתו, אלא אדרבה כופין להוציאה.

ב. פילגש - המייחד לו אשה וטובלת בלא קידושין:

י"א (ראב"ד) - מותר, וזו פילגש האמורה בתורה שמותרת אף להדיוט.

י"א (רמב"ם) - אסור ולוקין על כך, [דלשיטתו מה שהתירו פילגש זה דוקא למלך ולא להדיוט].

ג. גוי שנשא גויה, משומד שנשא משומדת בנימוסיהם ונתגיירו:

לרמ"א - אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט.

אך באחרונים - אף בנישא בנימוסיהם מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. כל שדרו יחד אחר שנתגיירו (פת"ש ב).

ב. אנוסים - אם ידוע שהיו שומרים מצוות בצינעא, אמרינן שנתכוון לקדשה בביאה, והרי התייחדו בפני

הרבה אנוסים לשם נישואין, וצריכה ממנו גט (ח"מ ח).

סע' ב' - הכניס אשה לחופה [בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה] - האם מתקדשת בכך?

שו"ע סתם (כרבא ורוה"פ) - אינה מתקדשת בכך.

שו"ע י"א (כרבנו חננאל שחשש לרב הונא) - היא ספק מקודשת [וצריכה גט מספק].

סע' ג' - משנתקדשה אף שלא נישאה - נחשבת כאשת איש, לחייב הבא עליה [מיתת בי"ד], וצריכה גט להתירה לשוק (רמב"ם).

סע' ד - מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם?

מהתורה - האשה מתקדשת בג' דרכים בכסף, שטר ובביאה (משנה ריש קידושין).

אבל חכמים - אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואף מלקין על כך. (ועיי"ש שנה' האם רב היה מלקה על עוד דברים).

נוטריקונים לנושאי הסע' בסי' כו - כסף ולא בביאה

א - אינה נחשבת אשת איש, אלא אם התקדשה כראוי [בא' מג' דרכים], ולא בביאת זנות, ב - בחופה, נכנסה לחופה ולא התקדשה - מח' אם מקודשת, ג - גט, משנתקדשה - צריכה גט להתירה, ד - דרבנן אסרו לקדש בביאה.

סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים

לכתחילה צריך - שהאיש יאמר ויתן, ושהאשה תבין לשון הקידושין, והשו"ע לקמן מיירי במקרים שונים:

סע' א-ו - לשונות הקידושין שאומר האיש:

סע' א' - לשונות שהם **ודאי קידושין** - "הרי את מקודשת לי" וכו', ואם היו עסוקים מע"ק וקידשה בשתיקה - מקודשת.

סע' ב' - לשונות נוספים שנחשבים **לודאי קידושין** - "הרי את אשתי" וכו'.

וכתב הרמ"א - ובלבד שהבינה דבריו או שדיברו תחילה מעסקי קידושין.

סע' ג' - לשונות **שהן ספק** [אם התכוון לקדשה או שתעשה לו מלאכה] כגון "הרי את מיועדת לי":

אם **דיבר עמה תחילה מע"ק** ואמר לשון מסופקת - הוא **ספק** מקודשת.

ואם **לא דיבר עמה תחילה מע"ק** - אינה **מקודשת**.

והרמ"א כתב - ג' מקרים נוספים דהוי **ספק** מקודשת.

סע' ד' - אמר "הרי את מקודשת" ולא אמר **לי**: **שו"ע כרוה"פ** - אינה **מקודשת**, מכיון שאינו מוכח שקידשה לעצמו.

ו**י"א ברמ"א** - היא **מקודשת**, מכיון דחיישין לדבר שבערוה.

אולם אף לשו"ע יש ב' מקרים שמקודשת: (א) דיברו תחילה מעסקי קידושין - מקודשת ודאי.

(ב) קידש תחילה אשה אחרת ואח"כ את זו - חוששין לקידושין.

סע' ה' - האומר "הריני נותנו לך בתורת קידושין" - הוי כאומר **לי** ומקודשת,

[דכיון שהזכיר שהוא הנותן לה בתורת קידושין, נראה מלשונו שהוא המקדש והיא המתקדשת].

ו**ברמ"א** - צריך לקדש בלשון להבא/לעתיד כמו: "הרי את", "קדושין יהיו".

סע' ו' - אמר "הריני אישך", "הריני בעליך" וכו' - אינו כלום, משום דכתיב "כי יקח" ולא **שיקח** את עצמו [אליה]⁵.

סע' ז-ט - מעשה הקידושין [נתנה היא או אמרה היא]:

סע' ז' - נתנה היא כסף **ואמרה** "הריני מקודשת לך" - אינה **מקודשת** משום שנאמר "כי יקח איש", ולא שהיא תיקח

[עצמה אליו]⁵.

סע' ח' - נתן הוא **ואמרה היא** - היא **ספק מקודשת** [דכיון שהוא נתן, ספק הוי שמא יש כאן "כי יקח"].

אולם יש ב' מקרים שהיא **ודאי** מקודשת: (א) כל שדיבר עימה תחילה על עסקי קידושין.

(ב) או שענה הן בשעת נתינה - מקודשת אף שאין עסוקין באותו ענין.

סע' ט' - נתנה היא ואמר הוא [ואת מקודשת לי וכו'] - אינה **מקודשת**,

אא"כ הוא אדם חשוב - דמקודשת מכיון דהנאה יש לה בכך שקיבל ממנה והוי כשוה פרוטה.

ונח' בנותנת לאדם חשוב, האם צריך גם שהיא תאמר: **שו"ע** - רק באמרה "ואתקדש אני לך", **מקודשת**.

ו**לרמ"א** - אף שנתנה בשתיקה, **מקודשת**.

סע' י' - שיעור פרוטה/הכסף שמקדשין בו - משקל חצי שעורה כסף צרוף (ונכון לשנת תשע"ט כ-6 אגורות).

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בסי' כז - כבוד זכר [שהוא יאמר והוא יתן הקידושין]

א - הרי את מקודשת לי, [לשונות הודאיים בקידושין], **ב** - ברשותי וכו' [גם לשונות הודאיים], **ג** - גמגם [לשונות המסופקים],

ד - דילג על לי, **ה** - הריני נותנו לך בתורת וכו', **ו** - ון גרירה [נגרר אחריה "הריני אישך"], **ז** - נהגה כזכר והיא נתנה ואמרה,

ח - חצי חצי, נתן הוא ואמרה היא, **ט** - טובת הנאה יש לה כשנותנת לאדם חשוב, ומקודשת, **י** - י קטנה, מתקדשת אף

בפרוטה קטנה.

⁵ ובסע' ו-ז - אף שהיה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ואמרו לשונות הנ"ל, אינה **מקודשת**, משום דכתיב "כי יקח", ולא שיקח עצמו, ולא שהיא תיקח עצמה אליו (שו"ע סעי' ו, ב"ש כא).

סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון וכו', ובו י' סעיפים

סע' א' - קידשה במתנה על מנת להחזיר - אינה מקודשת.

וברמ"א: אם האשה נתנה לו מתעמ"ל לה לאחר 30 יום, וקידשה במתנה זו תוך 30 - מקודשת (כי קידשה בדבר שברשותו). ואם האיש נתן מתעמ"ל - וקידשה בהנאה זו שנהנית תוך הזמן - מקודשת.

סע' ב' - ד' - [אף כשלא קיבלה ממון, מ"מ] האשה מתקדשת בהנאה שקיבלה:

סע' ב. כשאמרה תן לפלוני ואתקדש לך, ונתן וקידשה בהנאה שנעשו דבריה - מקודשת [כדין ערב, כשם שערב אף שלא קיבל כסף השתעבד, כן האשה אף שלא קיבלה כסף, שיעבדה עצמה והתקדשה].

סע' ג. כשאמרה תן לפלוני ואתקדש לו, ונתן וקידשה בהנאה שנעשו דבריה - מקודשת [וכאן קמ"ל ב' חידושים: (א) כדין ערב - הנ"ל, (ב) כשם שעבד כנעני - זוכה בעצמו אף שלא שילם מכספו, כך פלוני זוכה באשה, אף שלא שילם מכספו].
סע' ד. כשאדם חשוב קיבל ממנה - דמתקדשת בהנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (כדלעיל בס"י כז סע' ט).

סע' ה' - הילך מנה והתקדשי לפלוני, וקיבלה - מקודשת [כדין עבד כנעני - דפלוני זוכה באשה אף שלא שילם מכספו (סע' ג)].

סע' ו' - התקדשי בדינר ונתן משכון עד שיתן דינר - אינה מקודשת [כיון שפנה (דינר) אין כאן - משכון אין כאן (גמ')].

ונחי רשב"א ורמב"ן וראב"ד - במקרה שהתחייב לה [בשיעבוד משכון למנה, או בשטר], האם מקודשת.

סע' ז' - אמר הרי את מקודשת לי ב-100 דינרים, ונתן לה דינר אחד [ולרוה"פ ה"ה בנתן לה 99 דינר ונמצא חסר דינר]:

אם אמר ב-100 דינרים סתם ונמצא דינר חסר - מקודשת, וישלים החסר [דהוי כאומר ע"מ שאתן לך בעתיד].

אך אם אמר ב-100 דינרים אלו (שו"ע), וי"א (רמ"א) אף באמר ב-100 דינרים סתם והתחיל למנות לתוך ידה - אינה מקודשת עד שישלים דינר אחרון [דבמקרים אלו אין דעתה להתקדש עד שתקבל דינר אחרון].

סע' ח' - הסכימו להתקדש אך לא הסכימו על הסכום - ואח"כ תבעו זה את זה וקידשה, יעשו כדברי הנתבע.

סע' ט' - קידשה "בכוס זה" - האם קידשה בכוס או בתוכנו, או בשניהם:

קידשה בכוס שיש בה:			
שמן	יין	מים	
בשמן	בכוס	בכוס ובמים	שו"ע סתם (כר"ת ורמב"ם) - קידשה:
בכוס ובשמן	ביין	בכוס	שו"ע י"א (כרש"י ור"ח) - קידשה:

הנפק"מ: דאם יש שוה פרוטה במה שקידשה - מקודשת, ואם אין בו ש"פ - ספק מקודשת.

סע' י' - ביקשה ממנו דבר ונתן לה ע"ד לקדשה - האם מקודשת:

מקרה א' (גמ') - היא פתחה וביקשה דבר, והוא שאל - "אם אתן לך האם תתקדשי לי בכך"? **אם אמרה "כן" וקיבלה - מקודשת, אך אם אמרה "תן" או "נתון תתן" וקיבלה - אינה מקודשת [דעניינם תן ואל תשחק עמי].**

מקרה ב' (מח' ראשונים) - אם בשעת נתינה אמר "הרי את מקודשת"! שלא בלשון שאלה, וקיבלה בשתיקה - מקודשת, אך אם אמרה "תן" וקיבלה - אינה מקודשת (רמ"א וכ"נ מהשו"ע, שלא כ"כ"א בר"י - שמקודשת).

מקרה ג' (מח' ראשונים) - הוא שאל "אם אתן לך וכו'" וקיבלה - ספק מקודשת (רמ"א כר"י, שלא כ"כ"א בר"י - שמקודשת).

נוטריקונים לנושאי הסע' בס"י כ"ט - קידשה בדבר כמעט טוב:

א - אם נתן דינר במתעמ"ל, אינה מקודשת. ב-ד' - קידשה בהנאה, מקודשת. ה - הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת.

ו - ונתן משכון עד שיתן דינר, אינה מקודשת. ז - זעיר, קידשה ב-100 דינר ונתן דבר זעיר דינר אחד, האם מקודשת.

ח - חייב התובע לקידושין לשלם לפי דרישת הנתבע. ט - 'טן דו' [=2], קידשה "בכוס זה", האם קידשה בכוס, או

בתוכו, או בשניהם. י - יהיב, ביקשה ממנו כלי, ויהיב [=נתן] לה ע"ד לקדשה, האם מקודשת.

סימן ל"ד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים

סעיף א': ברכת אירוסין:

1. כל המקדש אשה, בין ע"י עצמו בין ע"י שליח מברך [הוא או השליח] את ברכת האירוסין (רמב"ם).

שו"ע כרמב"ם - שמברך החתן עצמו או שליחו [דכתיב "ויברכו את רבקה", ואליעזר היה שליח (בי"ש א)].

רמ"א כסמ"ג והגהמ"י - נהגו שאחר מברך, שלא לבייש את מי שאינו יודע לברך, ואם אין אחר יברך החתן (בי"ש ב).

2. נוסח הברכה - "בא"י אמ"ה אק"ב וציונו על העריות ואסר לנו [את] הארוסות והתיר לנו [את] הנשואות [לנו] (ר"ת) ע"י חופה בקידושין, ברוך אתה ה' מקדש ישראל".

ויש ב' הבדלים בנוסח הברכה (גר"א ה):

רמ"א	שו"ע	
ע"י חופה וקידושין (כרי"ף ורא"ש)	ע"י חופה בקידושין (כספר העיטור)	ב' או ו'
"בא"י מקדש עמו ישראל	"בא"י מקדש ישראל"	חתימת הברכה
ע"י חופה וקידושין" (כרא"ש וטור)	(כרמב"ם, רמב"ן ור' האי)	

ומנהג אשכנז - כרמ"א בשני הדברים, ומנהג הספרדים: חופה בקידושין (כשו"ע), וחתימת הברכה - כרמ"א (גר"מ אליהו, ילקו"י פ"ו הכ"א).

3. האם מברך את הברכה לפני הקידושין או לאחריהם?

שו"ע כרי"ף, רמב"ם ורא"ש בתשובה - מברך לפני הקידושין, כדי שיהיה עובר לעשייתם [ואם לא בירך לפני - לא

יברך אחרי הקידושין, משום "לא תשא שמי לשוא", (וכ"פ הילקו"י חו"ק פ"ז הכ"ב)].

דלא כהגמ"י ומרדכי בשם ר"ת - דלשיטתם מברך את הברכה אחרי הקידושין.

והב"ש (ד) וח"מ (ג) כתבו:

דלכתחילה - יברך קודם הקידושין, כדי שיהיה עובר לעשייתן.

אבל בדיעבד - יכול לברך אחר הקידושין [ובפרט לפי המנהג שלנו שאחר מברך ולא החתן (ח"מ ג)].

סעיף ב': לברך על כוס יין תחילה (רמב"ם):

מעיקר הדין - אין חובה לברך ברכת אירוסין על כוס יין.

אך נהגו - להסדיר ברכה זו על כוס של יין [או שכר], ומברכים תחילה על הכוס ואח"כ ברכת האירוסין.

ואם אין לו יין או שכר - מברך אותה בפני עצמה [כיון דהכוס היא רק לפי המנהג, ולא לעיכובא (בי"י)].

סעיף ג' - עד מתי יכול לברך ברכת האירוסין:

1. האם מי שלא בירך ברכת אירוסין בשעת הקידושין, יכול לברכה בשעת הנישואין?

שו"ע כר' שרירא גאון (רמב"ם ורא"ש בתשובה) - לא יברכה בשעת נישואין [והמברכה עובר משום "לא תשא" (טור)].

י"א ברמ"א כרבינו ניסים - יברך בשעת הנישואין (עפ"י ח"מ ד).

י"א ברמ"א ריב"ש (ובדרכ"מ ה) - טוב לחזור ולקדשה תחת החופה, כדי שיהיו הקידושין סמוכים לברכה, ולא תראה כברכה לבטלה.

2. המנהג היום (מרדכי) - אף אם האירוסין קודם החופה, מ"מ אין מברכים ברכת האירוסים עד שעת החופה [משום לא פלוג].

3. במקום שקידשה וברך ברכת האירוסין, ורוצה לחזור ולקדשה בשעת הנישואין - חוזר ומברך תחת החופה בלא

הזכרת שם ה' [בהויה], מפני הרואים אע"פ שכבר יצא ידי ברכה בשעת קידושין הראשונים (רמ"א כ"א בריב"ש, ודלא כרבי פרץ הכהן).

סע' ד - כמה אנשים צריך לברכת אירוסין? (כתובות ז/ב)

📖 שו"ע כרב אחאי - ברכת אירוסין צריכה לכתחילה עשרה אנשים,

ואם אין עשרה - זה לא מעכב, אבל בברכת נישואין זה מעכב (בי"ש ז).

📖 דלא כר' שמואל הנגיד - שא"צ בעשרה אנשים אלא לברכת חתנים.

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בסי' לד - לברך דבר האירוסין:

א - אשר קדשנו... וציונו על העריות... (נוסח ברכת האירוסין). **ב** - ברכת היין תחילה.

ג - גם בחופה י"א שאפשר לברך ברכת האירוסין. **ד** - דצריך עשרה אנשים לכתחילה.

סימן מ"ב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, ובו ה' סעיפים

סע' א. 1) אין האשה מתקדשת אלא לרצונה (קידושין ב/ב).

2) והמקדש אשה בעל כרחה - אינה מקודשת (ב"ב מח/ב - דהוא עשה שלא כהוגן, לפיכך אפקענהו רבנן לקידושה מיניה).

3) האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו:

📖 שו"ע סתם כרמב"ם - מקודשת [ולא הפקיעו את הקידושין הואיל ויכול לגרשה בכל עת].

📖 שו"ע י"א כר"ף - דאינה מקודשת [דלשיטתם אף האיש אינו מקדש אלא לרצונו, ולכן אפקעו רבנן לקידושין מיניה].

⊙ הכרעת שו"ע - דהוי ספק מקודשת [ולכן צריך לחזור ולקדשה או לגרשה מספק (כבסעי' ה)].

4) וברמ"א אף שאין האשה מתקדשת בע"כ, מ"מ אם היה שם צד שהוא לרצונה [כגון שאמרה לו קדשני, או כשהיא לא

זרקה את הקידושין] - מקודשת. אולם אם היה תחילתו וסופו שלא לרצונה [כגון שהיה חייב לה מעות וקידשה בהם, וזרקה

המעות] - אינה מקודשת.

סע' ב. המקדש שלא בפני עדים - אף ששני המתקדשים מודים בדבר, אין חוששין לקידושין.

[דילפינן בגז"ש "דבר" "דבר" מממון - שצריך שני עדים, ואין דבר שבערוה פחות משנים].

והמקדש בפני עד אחד:

📖 שו"ע כשמואל ורב ורוה"פ - אין חוששין לקידושין אף ששני המתקדשים מודים בדבר.

📖 רמ"א יש מחמירים (כרב פפא וסמ"ג) - המקדש בפני עד אחד ושני המתקדשים מודים בדבר, חוששין

לקידושין, ומ"מ במקום עיגון ודחק יש לסמוך על המקילין (כשו"ע).

וכתב הרמ"א - ג' דוגמאות לכך שנחשב למקדש בעד אחד, [ושכאן לא אמרינן דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה].

סע' ג. צריך שהמתקדשים יראו את העדים.

אבל אם אחד מהמתקדשים לא ראה את העדים [אף שיש עדים שראו אותם] - אינה מקודשת.

ואם המתקדשים התכוונו להתקדש: 📖 לרשב"א והשו"ע - אינה מקודשת. 📖 ולר' פדוואה ורמ"א - מקודשת.

סע' ד. העדים, ראיית הקידושין, דרישה וחקירה (נושא 1 - בשו"ע, נושאים 2-5 - ברמ"א):

1. אין חובה לייחד עדים (שו"ע), [אך ראוי לייחד עדים, שלא תהא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (פת"ש יא)].

2. רמ"א כרשב"א - צריך שהעדים יראו את הנתונה ממש, ולהג' מרדכי - די באומדנא דמוכח אף שלא ראו נתינה ממש.

[ולפת"ש (יב) - אף רשב"א מודה לכך שדי באומדנא דמוכח, בכדי שיוכלו להעיד שנתקדשה].

3. כל שלא נחקרה עדותם בבי"ד - לא מקרי עדות, ויכולים להגיד אחרת בפני בי"ד.

4. ע"ק א"צ דרישה וחקירה - אא"כ יש [סימנך המל"א]: חשש לרמאות, או מכחשת, או כשרוצים לאסור אשה על בעלה.

5. שטר שעדים חתומים בו ואינו מקויים והאיש או האשה מכחישים את הקידושין:

📖 רמ"א כהג' מרדכי - דאין לחוש לקידושין. 📖 דלא כמהרי"ק - שהחמיר בדבר.

נוטריקונים לנושאי הסעי' בסי' קכו

א - בכתב אשורי. ב - בשני ובששי - בכתב חסר ללא יו"ד. ג - גם בראשון יכתוב בל' התורה באחד, ולא בראשון.
ד - ימי חודש - בל' זכר. ה - השנה בל' נקבה. ו - וכן בכל ר"ח שיש בו ב' ימים, יכתוב וכו', ז - בזה ובזה יפרט: אדר
א, אדר ב'.

עיקרי השולחן

חושן משפט

הלכות עדות, שטרות

סימן ל"ג - פסולי עדות מחמת קורבה וכו', ובו י"ח סעיפים

סעי' א. כל הפסולים לדון פסולים להעיד - חוץ מהאוהב והשונא שכשרים להעיד אע"פ שפסולים לדון.

(סעי' ב-ד) הקרובים הפסולים:

סעי' ב. עד "שני בשני" [לרבות "ראשון בראשון", "ראשון בשני", "שני בשני"] - פסולים מהתורה, ואם קידשה בפניהם א"צ ממנו גט.
"ראשון בשלישי" [כמו סבא ונינו שהוא רביעי ממנו]:

ש"ע סתם (כר"ף ורמב"ם) - כשרים לעדות [אף מדרבנן].

ש"ע י"א ורמ"א (כר"ת) - פסולים לעדות [מהתורה, ולא חוששים לקידושין].

י"א ברמ"א (בה"ג) - דפסולים רק מדרבנן [ונפק"מ לקידושין שצריכה גט מספק].

"ראשון ברביעי", ו"שלישי בשני" - כשר אף לר"ת.

קרובי האם: סתימת שו"ע וש"ך (א) - פסולים מהתורה [ובקידושין - א"צ גט].

אך לרמ"א ולבוש - פסולים רק מדרבנן, [ובקידושין - צריכה גט מספק].

סעי' ג. בעל כאשתו - וכל אשה שאתה פסול לה [כגון אחותו] אתה פסול לבעלה.

והאשה כבעלה - וכל בעל שאתה פסול לו [כגון אחיו] אתה פסול לאשתו.

ופסול בעל כאשתו - הוא רק עד "שני בשני", אך "שלישי בראשון" - כשר אף לר"ת.

סעי' ד. מתי אמרינן "תרי בעל כאשתו" - שהבעלים פסולים להעיד זה לזה:

"ראשון בראשון" [כמו בעלים של שתי אחיות] - אמרינן "תרי בעל כאשתו", ופסולים הבעלים זה לזה.

"שני בשני" [כמו בעלים של שתי בנות דודות] - לא אמרינן "תרי בעל כאשתו", וכשרים הבעלים זה לזה.

"ראשון בשני" [כמו להעיד לבעל בת אחות אשתו] - נחלקו:

ש"ע סתם (כרמב"ם ורי"ף) - דאמרינן "תרי בעל כאשתו", ופסולים זה לזה.

ש"ע י"א ורמ"א (כרא"ש) - דלא אמרינן "תרי בעל כאשתו", וכשרים זה לזה.

(סעי' ה-יב) אנשים שאינם נחשבים לקרובים - ומותר להעיד להם:

סעי' ה. אדם פסול דוקא לבעל אחותו, אך כשר לקרובי בעל אחותו, וה"ה שפסול דוקא לאשת אחיו, אך כשר לקרוביה.

סעי' ו. אבי החתן ואבי הכלה - מעידים זה לזה, וי"א ברמ"א - ומ"מ אסורים לדון זה לזה דהוי כאוהב ושונא (כסעי' א).

סעי' ז. אחי האח - מעידים זה לזה שהרי אין ביניהם קורבה כלל (כרב חסדא בסנהדרין כח).

סעי' ח. האיש עם אשתו "ראשון בראשון" - ולכן אינו מעיד לא לבנה, ולא לבתה, ולא לאביה, ולא לאמה, ולא לבני זוגם.

סעי' ט. הארוס - פסול דוקא לארוסתו, אך אם העיד לקרוביה - אין פוסלים עדותו (כרמב"ם).

סע' י. פסול עדות קרובים - הוא גזרת הכתוב, ולכן אפילו משה ואהרן אינם כשרים זה לזה.

סע' יא. הגרים - אפי' שני אחים תאומים שנתגיירו - מעידים זה לזה, מכיון דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (יבמות כב, צח).

סע' יב. קרוב שנתרחק - כגון שמתה בתו [או נתגרשה], אע"פ שהניחה לו בנים, הרי זה נתרחק וכשר להעיד לו (כת"ק).

(סע' יג-טו) תחילתו וסופו בכשרות:

סע' יג. עדות כשרה דוקא כשתחילתו וסופו - בכשרות.

סע' יד. שכיב מרע שצוה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו:

סו"ע סתם כרא"ש - אין הצוואה כלום, כיון שהיו קרובים אליו, הוי תחילתו בפסול.

אך הגאון - הכשיר [כיון שהתועלת היא לבניו, והם רחוקים מהעדים אף כשנמסרה להם העדות, הוי תחילתו וסופו בכשרות].

סע' טו. מתי צריך שתחילתו וסופו יהיו בכשרות (חת"ס, פת"ש ח):

א) בפסול קורבה - מוסכם לכו"ע שצריך תחילתו וסופו בכשרות (סע' יג).

ב) בפסול מחמת נגיעת ממון נחלקו [האם כשם שבדין - מהני סופו בכשרות, ה"ה בעד - מהני סופו בכשרות]:

רבו המקלים כרמב"ם ושו"ע - שדי שסופו בכשרות, ולכן יכול להסתלק מהשותפות ולהעיד.

אך לרבינו ברוך, מהר"ם וש"ך - אף בעדות ממון צריך תחילתו וסופו בכשרות, ולא מהני סילוק.

ג) פסול מחמת עבירה: לש"ך - די שסופו בכשרות.

אולם לפוסקים רבים - אף בזה בעינן תחילתו וסופו בכשרות (פת"ש סי' לד ס"ק כה).

(סע' טז-יח) עדים הקרובים:

סע' טז. עדים הקרובים לערב - פסולים ללווה, אף כשרוצים להעיד לחובתו.

רמ"א: קרובי הנרצח וקרובי המוכה - יכולים להעיד על הרוצח ועל המכה, כשאין שום תועלת בכך לקרובם.

סע' יז. עדים הקרובים זה לזה או לדיינים - פסולים לעדות [משום שהדיינים לא יקבלו הזמה על קרובם (כירושלמי, ר"ף)].

סע' יח. אם הקהל מינו עדים ותיקנו שלא ישווה שום עדות זולתם - כשרים להעיד אפי' לקרוביהם, כיון שקבלום עליהם.

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בסימן לג

א - אוהב ושונא, ב=2, עד "שני בשני" - לכו"ע פסולים מהתורה, ג - גם הבעל פסול כאשתו, ואשה כבעלה, ד - ד=תרי בעל כאשתו, ה - האח פסול דוקא לבעל אחותו, אך כשר לקרובי בעלה, ו - וו החיבור, מחותנים כשרים זה לזה, ז - זה לזה, אחי האח כשרים זה לזה, ח - חורגו לבדו, פסול רק לחורגו ולאשת חורגו, ט - טוב שלא יעיד לקרובי ארוסתו, י - י זה גזר על קרובים שפסולים, יא - יש אח כגר שכשר לעדות. יב - יש בנים מבתו שהתגרשה, אך הקורבה התרחקה וכשר להעיד לו, יג - יעיד גם כשתחילתו וסופו בכשרות, יד - יגיד דברו בעדות שקרובה לו ורחוקה מבניו - זו מח', טו - טוב שגם בפסול ממון, תהיה תחילתו וסופו בכשרות, טז - טרפה זו מח' אם כשר להעיד, יז - עדים קרובים זה לזה, יח - יש אח כשר לעדות, והוא שמינהו הקהל עליהם.

סימן ל"ד - פסולי עדות מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

פסולי עדות מהתורה:

סע' א. **רשע פסול לעדות** (סנהדרין כז), ואפילו עד כשר לא יצטרף עמו לעדות אף שהיא עדות אמת (שבועות לב).

סע' ב. **איזהו רשע** - כל שעבר עבירה שחייבים עליה **מלקות** [או כרת (טור)], או **מיתת בי"ד** (רמב"ם).

בין שעבר לתאבון בין שעבר להכעיס (כאביי, ודלא כרבא - שפסל רק עד חמש דממו).⁶

סע' ג. **עבר עבירה מדרבנן**: **שו"ע כרמב"ם וטור** - שפסול מדרבנן.

י"א ברמ"א (נמוק"י) - בעבירה דרבנן דוקא אם עבר משום חימוד ממון, נפסל לעדות.

סע' ד. **קוברי המת ביו"ט ראשון – כשרים, משום שסבורים שהם עושים מצווה** (כרב הונא, ודלא כרב פפא - שפסלם).⁶

סע' ה. **העובר על השבועה - פסול לעדות:**

שו"ע סתם (כר"ת ורא"ש) - אף **בנשבע שבועת ביטוי** [שזה לעתיד] וחרם הקהל שעבר עליו, נפסל.

שו"ע י"א (כרש"י) - דוקא כשנשבע על העבר ושיקר, נפסל לעדות. אך שבועת ביטוי לעתיד [כגון שנשבע שיאכל ולא

אכל] - לא נפסל, מכיון שבדעתו היה לקיימה אלא שיצרו תקפו.

● **והריב"ש הכריע** כשנשבע לעתיד: דוקא אם עבר **"קום ועשה"** [שלא לאכול ואכל] - פסול לעדות מהתורה, אך

כשעבר ב"שב ואל תעשה" [לאכול ולא אכל] - הוא פסול מדרבנן, וכ"פ ש"ך, **נתיבות המשפט וערוה"ש**.

רמ"א - העובר על השבועה אינו נאמן לומר שהיה אנוס או שוגג בכדי להכשיר עצמו, ולש"ך (י) - נאמן לטעון אנוס הייתי.

סע' ו. **טבח** - שיצאה טרפה מתחת ידו פסול לעדות (סנהדרין כה):

לסמ"ע (טז) - דווקא במוכרה לאחרים **דיש לו הנאת ממון מכך נפסל** (כפירוש ב' בב"י).

ולבאר הגולה (ע"ג) - אף **בודק לאחרים** [דאין לו הנאת ממון], נפסל מחמת שהכשיל אחרים (כפירוש א' בב"י).

סע' ז. **גנב וגזלן אע"פ שהחזירו את הגנבה** - פסולים עד שיעשו תשובה (ונח' בהבנת הרמב"ם):

לב"י - אף שהחזיר מרצונו את הגנבה פסול לעדות עד שיעשה תשובה.

טור, דרכ"מ, סמ"ע - כל שגזל באקראי שהחזיר מרצונו אין לך תשובה גדולה מזו.

ודוקא אם שילם בכפיית בי"ד - פסול עד שישוב מעצמו בתשובה, (וע"ע רמ"א סע' כט).

סע' ח. **עד זומם: נפסל למפרע**, וכל מה שהעיד מעת אותה עדות שהוזם עליה פסול (כאביי, דלא כרבא - דנפסל רק מכאן ולהבא).

סע' ט. **עדים החתומים בשטר** - האם נעשים זוממים (כרי"ף רמב"ם ורא"ש):

(א) דוקא אם אמרו "שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא איחרנוהו", והזימו אותם, נעשים זוממים. [דאלי"כ - אינם נעשים זוממים, דאפשר שאיחרו את השטר, ושטרות מאוחרים כשרים].

(ב) ואם יש עדים שראו שטר זה שהוזם בו חתום בעבר - אנו פוסלים אף שאר שטרות שחתמו עליהם למפרע, מאותו יום שנודע שחתמו על אותו שטר שהוזמו בו.

סע' י. **המלוה והלווה בריבית** (סנהדרין כה/א):

טור שו"ע - בריבית קצוצה - פסולים מהתורה, בריבית שאינה קצוצה - פסולים מדרבנן.

נמוק"י ורמ"א - בריבית דרבנן - רק המלוה נפסל ולא הלווה.

סע' יא. **המלווה מעות יתומים אף בריבית שאסורה מהתורה** - אינו נפסל משום שסובר שעשה מצווה (כקוברי המת ביו"ט שבסעי' ד).

⁶ ומטעם זה הכשירו את: (א) המלווה על הספרים שלומד בהם שלא מדעת הבעלים (סמ"ע ו, ב) ומלווה מעות יתומים בריבית משום דסבורים שהם עושים מצווה (סעי' יא, ג) הקושר והמתיר בשבת ומשחק בקוביא - כי לא יודעים שזה אסור (סעי' כד, ד) המגלח בתער (רעק"א בפת"ש).

סע' יב. אפילו אדם שהעידו עליו שהלווה בריבית קצוצה - אין לפוסלו בכל אחד מהמקרים הבאים:
 א) כל שמפורסם שהוא אפוטרופוס של גוי או של יתומים (רשב"א).
 ב) כל שהוא מוחזק בכשרות (ריב"ש).

פסולי עדות מדבריהם (סע' יג-יח):

סע' יג. גזל מדרבנן - וג' דוגמאות לכך וסימנך רח"מ (רמב"ם עפ"י סנהדרין כה/ב):

ר - רועה בהמות של עצמו, **ח - חמסנים** [אף שמשלמים על מה שלוקחים], **מ - גניבת מציאת חש"ו.**

סע' יד. המוכסים - סתמם פסולים [מפני שחזקתם ליקח יותר מהקצוב להם עפ"י המלכות].

גבאי המלך - סתמם כשרים [ואם נודע אפי' פעם אחת שלקחו יותר מהראוי להם, פסולים].

סע' טו. אריס [שנטל חלק בפירות יותר ממה שמגיע לו] - **אינו נפסל לעדות בקיום כל ג' התנאים הבאים** (סנהדרין כו/ב):

א. שהוא **אריס** - שיש לו חלק בגוף פירות, ולא באיכר.

ב. נטל **מעט**, ולא בנטל הרבה.

ג. **לשו"ע** - שנטל **קודם** שנגמר מלאכתו, **ולרמ"א** - שנטל **אחר** שנגמר מלאכתו [דכל אחד לשיטתו - דאז מורה היתר

לעצמו].

סע' טז. מפריחי יונים, סוחרי שביעית, משחק בקוביא - פסולים מדבריהם.

[מפריחי יונים: **לטור** - זה כמשחק בקוביא, **ולרמב"ם ושו"ע** - זה "ארא" שמלמד יונתו להביא יונים משובך הזולת.

משחק בקוביא: לטור - זה כשאיין לו אומנות אחרת, והרמב"ם - הוסיף והוא **שאוכל** מהקוביא].

סע' יז. עם הארץ: בסתמו - פסול לעדות (פסחים מט/ב), **ואם הוחזק שעוסק במצוות, גמ"ח ודרך ארץ - כשר לעדות** (חגיגה כב).

סע' יח. הבזויים - פסולים לעדות מדבריהם, והם: האוכלים בשוק (קידושין מ), הולכים ערומים בשוק (יבמות סג),

מקבלים צדקה מהגויים אע"פ שאפשר להם בצנעא (סנהדרין כו).

והוסיף הרמ"א ב' מקרים שאין עדותו מתקבלת:

כל עד שכבר ראה מעשה - מחוייב להעיד, ואם נטל שכר על כך - עדותו בטלה עד שיחזיר השכר.

כל מי שהעיד מתוך יסורין ויראה - אין בו ממש.

דיין - אסור לו לקבל מתנה אף לאחר גמר הדין דהוי כשוחד מאוחר, [אך לעד, או למלמד זכות על חברו - מותר לקבל מתנה מאוחרת].

סע' יט. גוי ועבד [כנעני] - פסולים לעדות (ב"ק יד-טו).

סע' כ. השונא שאמר לחבירו בפני רבים **אמסור** ממונך [לאנס] - **פסול לעדות** (הג' אשר"י), [אף ששונא סתם - כשר לעדות (ריש סי' לג)].

מקרים שלא נפסל לעדות (סע' כא, כג-כו):

סע' כא. ממזר, פצוע דכא וכרות שפכה [אף שפסולים לבוא בקהל], **וכן ערל שמתו אחיו מחמת מילה - כשרים לעדות.**

סע' כב. המוסרים [לאנסים], האפיקורסים והמומרים - פחותים מהגויים ופסולים לעדות (רמב"ם).

סע' כג. האם צריך להכריז על העדים כדי לפוסלם לעדות (סנהד' כו/ב, רמב"ם):

הפסולים מהתורה - עדותם בטלה אף שלא הכריזו עליהם.

הפסולים מדרבנן - צריך להכריז עליהם שהם פסולים, וכל עדות שהעידו קודם שהכריזו עליהם, כשרה.

סע' כד. החילוק בין דבר שפשט בישראל שהוא עבירה, לדבר שקרוב להיות שוגג (רמב"ם עדות פי"ב ה"א):
 כשעבר על דבר שפשט בישראל שהוא עבירה כגון שנשבע לשקר או גזל - נפסל אע"פ שלא התרו בו.
 ואם עבר על דבר שקרוב להיות שוגג כגון קושר ומתיר בשבת - אינו נפסל אא"כ הודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב
 העם אינם יודעים שזה אסור, וכן משחק בקוביא וכל כיוצ"ב.

סע' כה. ב' מקרים שאין נפסל לעדות:

- א. (שו"ע) אין נפסל בעבירה עפ"י עצמו, אלא עפ"י עדים שהעידו עליו (כרבא בסנה' ט"ב - שאין אדם משים עצמו רשע).
 ב. (רמ"א) וכן אין נפסל עפ"י קול וחשד בעלמא על העריות, וכשר לכל עדות חוץ מלעדות אשה (כרב נחמן בסנה' כ"ב).
סע' כו. "פלגינן דיבורא" - נאמן לפסול את פלוני אע"פ שעושה עצמו לרשע, משום דפלגינן דיבורא, וג' דוגמאות לכך:
 א) כשמעיד לויטי מפלוני בריבית (כעובדא דבר ביניתוס בסנהדרין כה).
 ב) כשמעיד פלוני רבעני לרצוני (כרבא סנה' ט).
 ג) כשמעיד פלוני בא על אשתי (כרבא סנה' י).
 [בג' המקרים הנ"ל - "פלגינן דיבורא" ונאמן לפסול את פלוני, אך לא את עצמו ולא את אשתו משום שאין אדם משים עצמו רשע,
 אך בב' המקרים הבאים - מה שנאמן הוא לא משום "פלגינן דיבורא", אלא מטעם אחר כדלקמן].
 ד) וכן נאמן להעיד פלוני רבע שורי [משום שאדם קרוב אצל עצמו ולא אצל ממונו, ולכן נאמן בעדותו].
 ה) וברמ"א וכן הנגזל יכול להעיד על הגזלן - ובלבד שלא תהא לו הנאה מעדותו.

סע' כז. הנשבע להכחיש את העד ונפטר בזין - האם התובע והעד מצטרפים להעיד שנשבע להם לשקר בכדי לפוסלו
 לעדות אחרת: י"א (ר' יקר) - התובע והעד מצטרפים לפוסלו, [מאחר שכבר נגמר דינו לא נחשב כנוגע בדבר].
ויש חולקין (ת' רמב"ן) - כיון שהאמינתו תורה להכחיש עד אחד, שוב אינם נאמנים לפוסלו מחמת אותה שבועה,
 אבל קודם שנשבע להם - יכולים להצטרף ולפוסלו לעדות אחרת.

מתי הפסולים לעדות חוזרים לכשרותם (סע' כח-לה):

סע' כח. הנפסל לעדות ואף ספק פסול [מחמת שיש הכחשה בין ב' כתות עדים] - אינו חוזר לכשרותו עד ששניים יעידו עליו
שעשה תשובה [או לקה], (רמב"ם ורוה"פ, שלא כר"ח - דבספק אם נפסל מעמידים אותו על חזקת כשרותו).

סע' כט-לה. מהי התשובה של הנפסל לעדות, כדי שיחזור לכשרותו (רמב"ם, עד סוף הסימן):
מי שנתחייב מלקות - כיון שלקה בבי"ד חוזר לכשרותו (מכות כג), אבל פסולי עדות משום ממון שחמסו וגזלו - אע"פ
ששילמו צריכים תשובה, והרי הם פסולים עד שיוודע שחזרו בהם מדרכם הרעה (סעי' כט)⁷.

⁷ מי שגנב או גזל באופן אקראי:

רמ"א סע' כט - מי שגנב באקראי, כיון שהשיב הגזלה מרצונו אין לך תשובה גדולה מזו, וכשר לעדות.
אך לבי"ע סע' ז' - אף שהשיב הגזלה מרצונו, כיון שחטא בממון אינו כשר לעדות עד שיעשה גם תשובה.

החטא	התשובה
סע' כט. מלוה ברבית	הפסולים מחמת ממון - שבת שובתו אוסר על עצמו דברים שהם לפנים משורת הדין משיקרעו שטרותיהם, ולא ילוו אף לגוי בריבית. ויחזירו את הריבית לבעליהם, ואם אינו יודע ממי לקח יעשה בו צרכי רבים.
סע' ל. משחק בקוביא	משישברו פספסיהם, ושלא יעשו אפי' בחינם ⁸ .
סע' לא. מפריחי יונים	משישברו הכלים, ואפילו במדבר לא יעשו ⁸ .
סע' לב. סוחרי שביעית	משתגיע שביעית ויבדלו, ויכתוב שהוא כנס מפירות שביעית, ונותנם במתנה לעניים.
סע' לג. מועל וחשוד על השבועה	באלו תשובתו במקום שאין מכירים אותו משיבוא לבי"ד שאין מכירים אותו ויתחייב שבועה, ויאמר חשוד אני - [ושכנגדו נשבע ונוטל], או שיתחייב שבועה בממון חשוב - וישלם ולא ישבע.
סע' לד. טבח שבדק לעצמו ומכר טרפה	ילבש ויתכסה בשחורים, וילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב.
סע' לה. עד זומם	שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר ולא רצה.
שאר עבירות שהעבירוהו מחמתן מאומנותו	רמ"א סע' לג - כיון שהעבירוהו מאומנותו דינו כטבח שתשובתו דוקא בעיר אחרת. סמ"ע (סס"ק פא, פג) - אין חילוק בשאר עבירות אם הועבר מאומנותו או לא, ודי בתשובה בפני בי"ד שבעירו (באר היטב מה).

ערוה"ש (כב) - כלל גדול יש בעניינים אלו, כל שהבי"ד רואים לפי העניין שעשה תשובה שלמה לפי חטאיו, חוזר לכשרותו.

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בסימן לד

א - אל תשת רשע [להיות] עד, ב - בירור איזה רשע פסול לעדות, ג - גם בפסול דרבנן, פסול לעדות, ד - דסבור שעשה מצווה, ה - העובר על השבועה פסול לעדות, ו - והכשיר הטרפה, ז - גזלן, ח - חידוש שעד זומם פסול, ט - טופס [=שטר] שהעדים חתומים עליו, נעשים זוממים, י - יקח ריבית, יפסל, יא - יתומים אינו נפסל הלוקח ריבית עבורם, יב - ישאר בחזקת כשרות כל שהיה אפטרופוס, או שהייתה לו חזקת כשרות, יג - יגורש מעדות בגזל דרבנן (סימנך רח"מ), יד - ידו פשט לגבות מס מחברו, טו - טוב עשה האריס לדעתו, טז - טורף זולתו, יוני זולתו, קוביא ושביעית, יז - ירד זקנו, עם הארץ שפסול, יח - ישא חרפה, הבזויים שפסולים לעדות, יט - טבי עבדי, עבד וגוי, כ - כמוסר, שונא שפסול כמוסר, כא - כשרים אף שאינם ראויים לבוא בקהל, כב - כבודם ביזו ופחותים מהגוים, המוסרים וכו', כג - כרוז גדול על פסולי דרבנן, כד - כל דעבר עבירה שפשטה בישראל, נפסל אף שלא התרו בו, כה - כשרות החשוד, כו - כשר ופלגינן דיבורא, כז - כשרות זוג, האם התובע והעד מצטרפים להעיד שהנתבע נשבע להם לשקר, כח - כשרות חדשה לאחר שנפסל, כט-לב - כסף טוב להחזיר לבעליו (כשרות הפסולים מחמת ממון), לג-לה - לגלגל עצמו לאין מכירים ליה (הפסולים שתשובתם בעיר אחרת).

⁸ האם מפריחי יונים ומשחקים בקוביא צריכים להחזיר מעות שהרויחו: רמ"א י"א סע' לא - צריכים להחזיר מעות שהרויחו. ב"ח, סמ"ע (עח) - א"צ להחזיר מעות שהרויחו.

עיקרי מבחן השולחן

הלכות חופה וקידושין
(אבן העזר, חושן משפט)

שאלות לחזרה
ממבחני הסמכה
ל"יורה יורה"

[ומראי מקומות לתשובות]

לפי סדר הסימנים
והסעיפים,
שיועילו מאוד לנבחני
"יורה יורה"

הקדמה ל"עיקרי מבחן השולחן" - ראה בעמ' הבא.

"קְנָה לך חבר" [חשיבות הכתיבה]

חשוב לִסְכֵם את הלימוד ולענות על השאלות [המצ"ב] בכתב ולא להסתפק בלימוד בעל פה, מכמה טעמים:

עיקר הלימוד - כתב המהרש"א בבבא בתרא ו/ב "אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו": יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבי יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים (עכ"ל). וידועה המליצה על המשנה במסכת אבות פ"א מ"ו "קנה לך חבר": אל תקרא "קנה" אלא "קנה" = קולמוס, כלי כתיבה. (וע"ע במו"ק כח"א, בכתובות עז"ב, בפסחים נ"א, בחולין ט"א, במאירי סוף מסכת נדה ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קסה ד"ה אהובי). **וסיכום במתכונת של "עיקרי השולחן" - ראה בהערה¹.**

חידוד הנלמד - הכתיבה מסייעת לחדד את הנלמד, כי פעמים נראה לו שהבין, אך כשבא לכתוב הוא מתקשה ומגלה שיש צורך לחדד את לימודו. [הרה"ג מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד היה אומר: "ע"י הבעת הדברים בכתב המחשבה מתבהרת, ולפעמים אינני מרגיש שיבוש שיש בדברים, רק אחרי שאני מעלה אותם על הכתב"].

הרגל בכתיבה - ע"י הכתיבה הלומד מתרגל לסדר כל תשובה בסדר הנכון: מהמקורות בגמרא ועד לפסיקת ההלכה. בפרט אלו העומדים להיבחן בכתב, חשוב שיתרגלו לכך מבעוד מועד, כי לעיתים המעמד של שעת המבחן מרגש ומקשה על סידור התשובה ותכנון הזמן כראוי.

טו"ב [=17] עצות ללומדים

- א. **סיכום בסמוך לנלמד** - כלומר בגמר לימוד הסעיף או מספר סעיפים, כשהחומר זכור לך היטב, סכם את הנלמד וענה על השאלות, ואל תשאיר זאת לגמר הלימוד או סמוך למועד המבחן, מפאת השכחה המצויה, ועוד שעלול להתברר לך שלא הכנת את עצמך לרמת הבחינה כראוי.
- ב. **קרא את השאלה פעמיים** - כדי לוודא שהבנת היטב את כוונת השאלה.
- ג. **ענה על השאלה בכוחות עצמך** - ורק אח"כ עיין במראי מקומות לתשובות שב"עיקרי השולחן".
- ד. **רשום ראשי פרקים או לפחות נקודות לתשובה** - ורק אח"כ כתוב תשובה מסודרת וברורה, מכיון שפעמים בקריאת השאלה נזכרים בפרטים, וכשבאים לכתוב זה נשכח.
- ה. **התשובה לא תהיה קצרה מדי ולא ארוכה מדי** - פעמים החכמה היא לא 'מה לכתוב', אלא 'מה לא לכתוב'.
- ו. **הקפד על סדר השתלשלות ההלכה** - מהמסד עד הטפחות, לאמור: גמרא, ראשונים, טור, ב"י, שו"ע, נו"כ [נפוסקי דורנו במידת האפשר]. ציין היכן התחדש כל דין, האם זה בגמ' או בראשונים וכו', עם מקור מדויק לדבריך [באיזה מסכת/דף/עמ'//סימן/סעיף] - בכדי שזו תהיה כעדות שניתן לבדוק אם אפשר להזימה.
- ז. **כתוב בכבוד על המחברים ולא בחריפות** [ע"ע ב"לקט הקמח" לרבי משה חאגיז (הל' כבוד חכמים על השו"ע יו"ד) וב"רוח חיים" לגר"ח מוולאז'ין (על מסכת אבות פ"א מ"ד)].
- ח. **הכתב** - נאה, מסודר עם רווח בין הפרשיות, שפה ברורה [שאינה צריכה פירושים], דקדוקי לשון, סימני פיסוק. להימנע ממרכאות ומסימוני פיסוק מיותרים, וכן מראשי תיבות וקיצורים משונים.
- ט. **הבחן בין דין המוסכם להלכה** - לבין דין שיש בו מחלוקת בין השיטות השונות, כגון בין השו"ע לרמ"א.
- י. **מסקנת ההלכה** - חשוב שתופיע בסוף התשובה בקצרה.
- יא. **קרא ובדוק את התשובה** - ורק אח"כ עבור לשאלה הבאה.

עצות לנבחנים [בנוסף להנ"ל]

- יב. **מנוחה ותזונה מספיקה לפני הבחינה.**
- יג. **ארגון הציוד הדרוש למבחן** - כלי כתיבה איכותיים, אוכל, שתיה, אקמול, מטליות לחות, טישו וכיוצ"ב.
- יד. **הקדים למבחן** - ומצא מקום נוח, מואר, מאוורר ושקט שאין בו המולה שתפריע לריכוזך.
- טו. **קרא תחילה את כל השאלות** - סמן את הידועות לך היטב, ענה עליהן תחילה ואח"כ על השאלות הקשות.
- טז. **תכנן את הזמן** - כדי שתספיק לענות על כל השאלות בזמן שהוקצב לך.
- יז. **היה רגוע** - ואל תחשוש, חזק וקוה אל ה' וב"ה תצליח!

¹ **בסיכום תובא** - השתלשלות ההלכה מהמקורות בגמרא ועד לפסיקת ההלכה. עם התייחסות ל: א. מהו נושא הסוגיה? ב. מהו המקור בגמרא, ומהם שמות התנאים או האמוראים ודעותיהם? ג. מהן שיטות הראשונים והאחרונים? ד. כמי פסק השו"ע וכמי פסק הרמ"א (כאיזה תנא, אמורא, ראשון). ה. מהם הדינים העיקריים שנוספו בנושאי הכלים? ו. מה ההלכה למעשה? **למעוניינים לסכם במתכונת של "עיקרי השולחן" - כיוון המחשבה לאורך כל הכתיבה צריך להיות: האם נושא זה שייך לעיקר הסעיף, או להרחבה לסעיף. מי שיתמיד בכך ידע להתמקד בעיקר.**

² בעריכת העצות שלקמן נעזרנו בדברי הרה"ג שמואל קדר זצ"ל, ובמאמר "קנה לך חבר" להרה"ג מאיר מאזוז שליט"א.

הקדמה ל"עיקרי מבחן השולחן"

לתשומת לב הלומדים - לקמן מובאות **מאות שאלות** שליקטנו מכ-12 מבחני **הסמכה ל"יורה יורה"**, שהיו בשנים האחרונות. את השאלות ערכנו לפי סדר הסימנים, והוספנו עליהם ציונים ומראי מקומות לתשובות, והפניות לעמי הרלוונטי בספר זה. חלק זה נבדק והוגה ע"י הגאון רבי **שלמה סויסה שליט"א**, **בוחר בכיר בוועדת "בחינות והסמכה"**. בסוף הגהתו, סיכם במילים: **"נהניתי מאוד"**.

עיקרי השולחן**אבן העזר****הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין**

אבהע"ז סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה, ובו ד' סעיפים

1. האם חוששים לקידושין:
 - א. באנוסים שחיים יחד (ריב"ש ברמ"א סעי' א, ח"מ ג, עמ' 20).
 - ב. בנישואין אזרחיים (בהרחבה לסעי' א, עמ' 21).
 - ג. בפנוי ופנויה שחיים כזוג נשוי (כיון שלא קידשה - אינה מקודשת, ואם עשו תשובה - ראה בפתי"ש ב' בשם המקנה, עמ' 20).
2. **נישואין אזרחיים**
אדם שנשוי עם אישה בנישואין אזרחיים, ועתה **חזר בתשובה** האם בת זוגתו נחשבת לאשת איש? נמק' (סי' כו בהרחבה לסעי' א', ופתי"ש ב, עמ' 20)
3. מקדש ע"י חופה האם היא מקודשת? (סעי' ב', מחי' שו"ע סתם ורי"א בשו"ע, עמ' 22)
4. המקדש בביאה ללא שידוכין, איזה איסור עובר ומה עונשו? האם מענישים גם את הכלה? האם מותר לקדש בביאה לאחר שידוכין? (סי' כו סעי' ד', פתי"ש ו', עמ' 23)³
5. **קידושין בלילה**
באר דיון הלכתי המובא בפוסקים בתוקפם של קידושין בלילה! והאם בקידושין הנוהגים בימינו בטבעת יש חשש עפ"י נידון זה? (סי' כו פתי"ש ז' בהרחבה לסעי' ד', עמ' 24)⁴

אבהע"ז סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים

1. **כסף הקידושין** (סעי' א')
 - א. בכסף או בטבעת דווקא? (רמ"א סעי' א, ב"ש א', עמ' 28-29).
 - ב. האם מקודשת כשאומר טלי קידושך מע"ג קרקע? (פתי"ש ג' בהרחבה לסעי' א, עמ' 28).
 - ג. האם מקודשת כשאומר לה ע"מ שתקבלי מאתיים זוז ונתן לה שווי מאתיים זוז בעל כרח? (הרחבה לסעי' א עמ' 29, מחי': מהרי"ט, ורי"א ב"ש ב, ופתי"ש ב' בשם המקנה).
2. פרט לעניין מה מקישים הויה ליציאה, ולעניין מה לא מקישים ומה הטעם בזה:
 - א. במחובר לקרקע (ב"ש א, הרחבה לסעי' א, עמ' 28)
 - ב. טלי קידושך מע"ג הקרקע (פתי"ש ג, הרחבה לסעי' א, עמ' 28)
 - ג. לקדש בלילה (סי' כו פתי"ש ז, ושם בהרחבה לסעי' ד, עמ' 24)⁴
3. **לשון הקידושין**
כלה שאינה דוברת עברית, האם צריך להקפיד לתרגם לה את לשון הקידושין לשפתה? (סי' כו סעי' א', ט"ז ססי"ק א', אוהצ"פ ס"ק י' אות א', ובדברינו שם עמ' 27-28)

³ חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות (סעי' ד), ואם עבר וקידש בביאה - מכין אותו ולא אותה (פתי"ש ו, עמ' 23).

⁴ אף ש"א שאין ליתן גט בלילה, מ"מ אם קידש בשטר - הוי ספק מקודשת, אך בקידושין בכסף - כו"ע מודים שיכול לקדש בלילה (פתי"ש ז, עמ' 24).

4. לשונות הקידושין
- א. עולה חדש שקידש אשה ישראלית בשפת האם שלו בתרגום מלשונות הוודאיים שהם נוסח של קידושין או בלשונות המסופקים, מה הדין: 1. כאשר האשה אומרת שלא הבינה (סי' כז סעי' א-ג)⁵. 2. כשהעדים אינם יודעים אם היא הבינה או לא, והיא טוענת שכן הבינה - כשנשאלה על כך מיד לאחר מעשה הקידושין, או אחרי שבוע (פת"ש ו' ובדברינו בסעי' ב עמ' 30).
- ב. דיבר הבעל עם האשה על עסקי קידושין באופן שהוי קידושין, כגון היכן יגורו כשינשא והיכן לפתוח חשבון בנק משותף וכדו', והיא קבלה ממנו טבעת, וחשבה לשם קידושין, והבעל טוען שכלל לא התכוון לכך, מה הדין? (סי' כז סעי' א-ב)⁶.
5. אמר 'הרי את נשואתי' - האם נחשב ללשון קידושין מועיל, ומדוע? (סעי' ג, מח' רשב"א ורמ"א, ו"ב"י ובי"ש ח', עמ' 32)
6. האם יש להקפיד לומר "הרי את מקודשת לי" לפני נתינת הטבעת, ומה הדין בנתן את הטבעת ואח"כ אמר "הרי את מקודשת לי"? (פת"ש יב, הרחבה לסעי' ג, עמ' 33)
7. בשעת הקידושין לא אמר "לי" (סעי' ד, עמ' 34)
- א. האם מקודשת? (מח' שו"ע ו"ש מחמירים)
- ב. ומה הדין אם היו משודכים? (פת"ש יד: ו"א - שמקודשת, ו"א - שאינה מקודשת, עמ' 34).
- ג. פרט ב' מקרים שחוששים לקידושין אף שלא אמר "לי"! (עמ' 34)
8. באר ונמק האם חלים הקידושין במקרים הבאים:
- א. אמר: 'הריני אישך', 'הריני בעלך'. (סעי' ו, עמ' 38)
- ב. נתן הכסף לאחד ואמר לו: 'הרי אתה חמני', ולא אמר 'בתך מקודשת לי'. (שם מח' רמ"א ו"ח"מ יז).
9. האם מקודשת בנתנה היא ואמרה היא, ומה הדין בנתנה לאדם חשוב? (סעי' ז, ט)⁷.
10. קידושין ע"י הכלה
- א. כלה תחת החופה, שמסרה בשתיקה טבעת לחתנה, האם נחשוש לקידושין במקרה שהחתן נחשב לאדם חשוב? (סעי' ז, ט)⁸.
- ב. הגדר מיהו אדם חשוב לענין זה? (נח' רא"ש ורשב"א, בסי' כז בהרחבה לסעי' ט, עמ' 41)
11. האם אף בימינו ניתן לקדש בפרוטה? (סעי' י, ח"מ כד, בה"ט ב, עמ' 42)

אבהע"ז סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון, וכו', ובו י' סעיפים

1. "הרי את מקודשת לי בטבעת זו על מנת שתחזירי לי את הטבעת" - האם מקודשת במקרים הבאים, ומדוע?
- א. בקידשה בטבעת (סעי' א, עמ' 47)
- ב. קידשה בהנאה שנהנית תוך הזמן (רמ"א שם)
- ג. האם מקודשת כשקידשה בטבעת שהאשה הקנתה לו על מנת להחזיר לה לאחר לי יום (רמ"א שם)
2. מתנה על מנת להחזיר (סעי' א, עמ' 46-47)
- איתא בגמ' קידושין ו/ב "אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזיריהו לי, במכר לא קנה, באשה אינה מקודשת".

⁵ כאן נאמנת לומר שלא הבינה, אולם ע"ע בדברינו בטבלאות המסכמות בסעי' א-ב, עמ' 27, 30.

⁶ דין קידשה בשתיקה - בסעי' א' עמ' 27, וכשהאיש טוען שלא נתכוון לקדשה - סעי' ב' עמ' 30. ונראה שדווקא כשאמר לשון קידושין והוציא מפיו לשונות הללו - אינו נאמן לומר לא התכוונתי (כמדויק מהב"י בשם הרא"ש עמ' 30 הע' 17), אך נתן בשתיקה - יתכן שנאמן לומר שלא התכוון לקדשה.

⁷ נתנה היא ואמרה היא - אינה מקודשת (סעי' ז, עמ' 39), ואם נתנה לאדם חשוב והוא קידשה - מקודשת (סי' כז סעי' ט עמ' 41, וסי' כט סעי' ד עמ' 52), ואם האדם החשוב קיבל ממנה בשתיקה - נח' אם מקודשת (סעי' ז, עמ' 39). ונראה שמח' זו אף בנתנה לו תחת החופה.

⁸ נתנה לאדם חשוב - ראה בהע' 7.

- א. באר טעם דין זה! (בהקדמה לסעי' א', עמ' 46)
- ב. לא כפל התנאי, האם הקידושין תקפים? (בהרחבה לסעי' א', עמ' 47)
- ג. כשקידשה אדם שני כדין, האם חלים הקידושין? (בהקדמה לסעי' א', עמ' 46)
- ד. כשהקידושין ללא תנאי אך הקנה את טבעת הקידושין בקניין סודר, האם נפסלו הקידושין? נמק! (בי"ש (ב'), ל, עמ' 48, 54)
3. **קידושין על מנת להחזיר (סעי' א)**
- א. לראובן יש מכונית יוקרתית ואמר לשרה **תשתמשי במכונית חודש ללא תשלום** ואח"כ תחזירי לי ותתקדשי לי בזה, והסכימה, האם מקודשת או מותרת להינשא לאחר? הסבר הטעמים ע"פ הראשונים! (בי"ח, הובא בהקדמה לסעי' א עמ' 46 בהע' 3).
- ב. במקרה הנ"ל, אם אמר לה התקדשי לי **בהנאה** זו שיש לך חודש מכונית ללא תשלום, ואח"כ תחזירי לי, והסכימה, האם הוי קידושין? [כיון שמקדשה בהנאה שאינה חוזרת אליו - מקודשת (רמ"א שם ובי"ש ד בעמ' 47)]
4. חתן ששכח את הטבעת בבית האם יכול להקנותה לאישה ע"י קניין סודר (סעי' א', בי"ש (ב'), ל, עמ' 48, ובסוף ההרחבה לסעי' ו עמ' 54)
5. **תנאי כפול בקידושין**
- המקדש אשה בתנאי [כגון במתנה על מנת להחזיר] - האם יש נפק"מ אם כפל את התנאי? (בהרחבה לסעי' א', עמ' 47)
6. **סוגי הקידושין (סעי' ב-ה)**
- באלו מקרים יחולו הקידושין מדין:
- א. ערב. (סעי' ב', עמ' 49)
- ב. עבד כנעני. (סעי' ה עמ' 52)
- ג. עבד כנעני וערב. (סעי' ג' עמ' 51, וסיכום בקצרה לסעי' ב-ה - בעמ' 52)
7. האם מקודשת כשאמר לה "התקדשי לי במנה" והניח משכון, ומה הטעם? (סעי' ו' עמ' 53)
8. **קידושין (סעי' ז עמ' 56-57)**
- א. קידש אשה תחת החופה ואמר לה "הרי את מקודשת לי באלפיים דולר" ונתן לה בינתיים עשר דולר, האם היא מקודשת? (סעי' ז)
- ב. קידשה תחת החופה ואמר לה "הרי וכו' באלפיים דולר **אלו**" ומסר לה חבילה או שהתחיל לספור לה, וחסר שטר אחד, האם מקודשת מיד, והאם צריך שיקבל עליו את השטר החסר כחוב? (שם)
- ג. האם יכולה לחזור בה עד לאחר מסירת השטר האחרון? (שם)
- ד. ומה הדין כשלא חזרה, ומחלה לו, או ששתקה? (שם)
- ה. ומה הדין כשהסכימה אך הבעל רוצה לחזור בו בטענה שעדיין לא הושלמו הקידושין? (שם)
9. המקדש בכוס משקה, ולא היה במשקה שווי פרוטה. באלו מקרים מקודשת? פרט ונמק! (סעי' ט עמ' 58-59)
10. אמר לה "אם אתן לך תתקדשי לי", ואמרה לו "תן" או "נתון נתן", האם מקודשת במקרים הבאים:
- א. כאשר האישה מתחילה רצתה לקנות, והוא שאל אותה אם רוצה להתקדש? (סעי' י' עמ' 61 מקרה א' שם)
- ב. כאשר האיש שאל בתחילה אם רצונה להתקדש, והיא אמרה לשונות הנ"ל? (סעי' י' עמ' 61 מקרה ג' שם)

אבהע"ז סימן ל"ד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים

1. **ברכת האירוסין (סעי' א-ב)**
- א. מי המברך, והאם החתן יכול לברך בעצמו? (סעי' א, יכול לברך בעצמו, אולם לרמ"א - נהגו שאחר מברך בשבילו, עמ' 65)
- ב. מה נוסח ברכת האירוסין, והאם יש הבדל בין השו"ע והרמ"א? (יש ב' הבדלים, גר"א ו, עמ' 65)
- ג. האם מברכים ברכת האירוסין בקידושי חרש וחרשת? (פתי"ש א - אין מברכים, עמ' 65)

- ד. האם המברך על היין חייב לטעום מהכוס? (סעי' ב, פת"ש ה - כיון שזה כברכת המצוות, אינו חייב לטעום)⁹
2. מדוע בברכת האירוסין - החתן יכול לברך בעצמו, משא"כ בברכת הנישואין? (ערוה"ש סי' סב סעי' ט-י)¹⁰
3. **ברכת אירוסין** (סעי' א)
- א. 'ואסר לנו את העריות'... מדוע נוסחה הברכה על האיסור, הרי לא מצינו שתקנו ברכה על שאר איסורים?¹¹
- ב. מהו נוסח החתימה של ברכת האירוסין? באר הנוסחאות השונות וטעמיהן. (עמ' 64-63, וסיכום ההבדלים - בעמ' 65)
4. ברכת האירוסין - האם תקונה בקידושי קטן? נמק! (סוף סעי' א, בה"ט ט, עמ' 66)¹²
5. **ברכת האירוסין:**
- א. האם מותר לברך את ברכת האירוסין לאחר האירוסין? [נח' אם צריך שברכה זו תהיה עובר לעשייתם (סעי' א' עמ' 65)]
- ב. שכח ולא בירכה בשעת האירוסין, האם רשאי לברכה בשעת הנישואין **ובשם ובמלכות**? (סעי' ג' עמ' 67)¹³
6. **ברכת האירוסין:**
- א. האם ברכת האירוסין צריכה להיות עובר לעשייתם (סעי' א: לרי"ף ושו"ע - מברך לפני, ולרי"ת - מברך אחרי, עמ' 65)
- ב. ברכת האירוסין או הנישואין - האם צריך בעשרה? (סי' לד סעי' ד' עמ' 68, סי' סב סעי' ד עמ' 110)
7. **ברכת בפה"ג:**
- מסדר הקידושין שברך על כוס **האירוסין** או על כוס הנישואין ברכת בורא פרי הגפן ולא טעם מהכוס, האם החתן והכלה רשאים לשתות מכוס זו בלא ברכה? נמק. (סי' לד סעי' א' פת"ש ס"ק ה שאפשר, כיון שהיו כברכת המצוות, עמ' 66)⁹
8. **קידושין פסולים** (בה"ט סי' לד ס"ק ט, רמ"א סי' סא סעי' א):
- קידושין שהתברר לאחר זמן שבטלים מעיקרן [כגון שהעדים היו פסולים] ובני הזוג מעוניינים להמשיך את קשר האישות ביניהם. האם מחויבים שוב ב:
- א. קידושין (בה"ט סי' לד ס"ק ט, עמ' 67)¹⁴
- ב. שבע ברכות (רמ"א סי' סא סעי' א, עמ' 97, 101)¹⁵
- ג. כתובה (בי"ש סי' סא ס"ק ז, עמ' 97)¹⁶

אבהע"ז סימן מ"ב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, ובו ה' סעיפים

1. מה תוקפם של קידושין בכפיה? והאם הפחדה באיומים נחשבים לכפיה? באר ונמק! (סעי' א, פת"ש ב', עמ' 70, 72)¹⁷

⁹ **ומנהג הספרדים** - שהמברך **טועם**, **ומנהג רוב בני אשכנז** - שאינו **טועם** (בהרחבה לסעי' ב, עמ' 66).

¹⁰ סי' לד סעי' א עמ' 65 בהע"ז שוליים.

¹¹ ברכה זו נתקנה לתת **שבח** לה', אשר הבדילנו מן העמים, וציוונו לקדש אשה המותרת לנו, ואסר לנו את העריות (רא"ש ור"ן בהקדמה לסי' לד, עמ' 63-64).

¹² **בקטן ממש** - אין לברך, **סמוך לגיל 13** - מח' אם מברך, **בן 13 ויום אחד** - יברך (עמ' 66).

¹³ **שו"ע סעי' ג כרמב"ם** - לא יברך בשעת נישואין, משום שצריך עובר לעשייתם, **י"א ברמ"א כר"ן** - יברך בשעת נישואין (עמ' 67).

¹⁴ אף שחוזר לקדש, מ"מ לא חוזר לברך ברכת האירוסין (סי' לד סעי' ג בה"ט (סס"ק ט), עמ' 67 ובהע"ז שוליים שם), **אך לב"ח** (סי' סב ס"ק ה) - **אם לא חלו הקידושין כלל צריך לחזור ולברך** ברכת האירוסין [וזה ברכות] (הובא בסי' סא סעי' א' בי"ש ז', עמ' 101).

¹⁵ א"צ לחזור ולברך ז' ברכות (רמ"א סי' סא סעי' א' עמ' 97, 101), וע"ע שם בי"ש סס"ק ז בשם מהר"ם מינץ, ובי"ח - דלעיל בהע"ז 14.

¹⁶ א"צ כתובה חדשה (סי' סא בי"ש ז, עמ' 97), א"כ העדים החתומים על הכתובה היו פסולים - צריך כתובה חדשה (דברי בניהו ח"ב אבהע"ז סי' לב, וח"ג אבהע"ז סי' כז). ברם כל שחתמו עדים כשרים על כתובה ויש טעות - ניתן לתקן ולקיים את התיקון כמבואר בחו"מ סי' מד סעי' ה.

¹⁷ וע"ע חו"מ סי' רה סעי' ז, מח' שו"ע ורמ"א.

2. קידושין שלא ברצון, האם מקודשת במקרים הבאים:
 א. בע"כ של האשה (סעי' א, אינה מקודשת, עמ' 70)
 ב. בע"כ של האיש (שם, מח' אם מקודשת)
 ג. כשעושים קנסות בשידוכים ומחמת כן נישאים, האם מקודשת (סעי' א, פת"ש ב, עמ' 72)
3. **עד אחד בדבר שבערוהו** (סעי' א)
אמרה תחילה: קדשני, וזרק קדושין לתוך חיקה ואמר לה: "הרי את מקודשת לי", וניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקדושין. **ואומרת** שלא כיוונה מתחלה רק לשחוק בעלמא, האם מקודשת? (רמ"א סעי' א, עמ' 70)
 האם ניתן להוכיח מדין זה **שעד אחד לא נאמן בדבר שבערוהו**? באר את שיטות הראשונים בדין זה! (פת"ש סי' מ"ב ס"ק ג, עמ' 72)
4. מה הדין בקידושין שהיו בפני עד אחד (סעי' ב, עמ' 73)
5. כתוב ג' דוגמאות לכך שנחשב למקדש בעד אחד (רמ"א סעי' ב, עמ' 73)
6. בשו"ע אבהע"ז סי' מ"ב פסק הרמ"א - 'קידש לפני שנים, והאחד מהם קרוב, הוי כמקדש לפני עד אחד'. האם ניתן להסיק מכך שעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה בפסול קורבה? [באר ג' הסברים בנו"כ שביארו הלכה זו]. (אהע"ז סי' מב סעי' ב' רמ"א, ח"מ ו', ב"ש ח', פת"ש ח', עמ' 76)
7. קידש אשה ואח"כ התברר שהעדים היו פסולים והיו עדים כשרים שראו הקידושין מרחוק אבל הזוג לא ראה אותם, האם מקודשת ומדוע? (הרחבה לסעי' ג, ב"ש יא: לח"מ (ז-ח) - **מקודשת, ולמהרי"ט - לא מקודשת**, עמ' 78)
8. ייחד עדים לקידושין ונמצא שהעדים פסולים - אבל הקידושין היו בפני קהל רב, האם מקודשת (סעי' ד, פת"ש יא, עמ' 80)
9. האם מקודשת כשהעדים לא ראו:
 א. את מסירת הטבעת רק שמעו שאומר "הרי את מקודשת לי" (סעי' ד)¹⁸
 ב. לא ראו פני הכלה כלל (מח' מבי"ט וּבנו מהרי"ט, בהרחבה לסעי' ד, עמ' 82)
10. עדי קידושין - האם צריכים דרישה וחקירה? (רמ"א סעי' ד, עמ' 79,82)
11. האם חוששים לקידושין בשטר שחתומים עליו עדי קידושין? (די שיטות בהרחבה לסעי' ד, נושא ה', עמ' 79,83)
12. **ספק אשת איש:**
 עובר לטכס הקידושין, הגיע אדם, הטוען בתוקף כי הכלה המיועדת הינה אשתו כדת וכדין, ומבקש לעצור מיידית את טכס הקידושין. לראיה, מציג הלה כתובה חתומה ע"י שני עדים כשרים, וכן טוען שברגעים הקרובים, יגיעו למקום ב' עדים שיעידו כדבריו. האם על מסדר הקידושין לעצור את טכס הקידושין עד לבירור העניין? (סעי' ד' נושא ה', רמ"א וב"ש טו, עמ' 79,83,84)
13. אלו עדים פסולים להעיד מדאורייתא ואלו מדרבנן, ומה הנפק"מ לקידושין? (אבהע"ז סי' מב סעי' ה' עמ' 88, וחוו"מ סי' לד עמ' 254)¹⁹
14. קידש בפני רשעים - האם חוששים לקידושין? (סעי' ה שו"ע ורמ"א, עמ' 87-88)
15. מתי אין חוששים לקידושין כלל, אפי' שהעדים פסולים רק מדרבנן? (רמ"א סוף סעי' ה', עמ' 87)

¹⁸ מח' רשב"א ורמ"א סעי' ד, ומרדכי, אולם עיי"ש פת"ש יב, עמ' 79,81.

¹⁹ **בדין קרובים הפסולים מדרבנן** - רמ"א אבהע"ז סי' לג סעי' ב, עמ' 195, **ובדין פסולי עדות מחמת רשעה** - בחו"מ סוף סי' לד עמ' 254-255, **וסיכום הנפק"מ בין הפסולים מדאורייתא לפסולים מדרבנן** - באבהע"ז סי' מב סעי' ה עמ' 88, ובחוו"מ סי' לד עמ' 254.

2. מי צריך לצום?²⁴
3. כשגמרו החופה לפני השקיעה האם יצום עד הלילה או לא?²³
4. נתאחר החופה עד מאוחר בלילה האם יצומו עד החופה?²³
- ב. 1. מי שלא צם [כשעושה עפ"י דין], ביום החופה, מה יאכל משך יום החופה? (בי"ש ו)²⁵
2. בקהילות שנוהגים לומר וידוי של יוכ"פ במנחה של יום החופה, האם יאמרוהו גם בר"ח (כן יאמר, פתי"ש ט, עמ' 102).
- ג. 1. כשהחופה הסתיימה לפני השקיעה, עד איזה יום יברכו שבע ברכות? (סי סב סעי' ו רמ"א, ח"מ ז, פתי"ש יב)²⁶
2. ועד מתי יפטור מאמירת תחנון?²⁷

אבהע"ז סימן ס"ב - ברכת חתנים, ובו י"ג סעיפים

1. זמן ברכת הנישואין (סעי' א):
 - מדוע מברכים ברכת הנישואין תחת החופה, הא בעינן 'עובר לעשייתן'? (לפחות 2 תירוצים) (סעי' א', עמ' 107 בדברינו שם ג' תירוצים)
2. ברכת חתנים (סעי' א, ד):
 - א. האם צריך עשרה, והאם זה לעיכובא? (סעי' ד', ובהרחבה לסעי' בעמ' 110)
 - ב. האם צריך יין או שכר, והאם זה לעיכובא? (סעי' א', עמ' 107)
3. שבע ברכות (סעי' א, ד)
 - א. נהגו שאת הברכות מברכים אחרים ולא החתן, מדוע שלא יברך החתן?²⁸ ובאיזה אופן אין לברך כלל?²⁹
 - ב. בחופה שהתקיימה לפני השקיעה, ולפני ברכות האירוסין והנישואין שם לב הרב המסדר שאחד מהעשרה פרש הצידה לתפילת מנחה, האם מותר לו לברך ברכות האירוסין והנישואין?³⁰
 - ג. הגיעו למעמד החופה ושמם לב שהביאו מהאולם בקבוק בירה במקום יין, או שכחו לגמרי מלהביא, האם יברכו על הבירה ברכת האירוסין וברכות הנישואין או בלא כוס כלל כדי שלא תהיה טירחא דציבורא, או שצריך להמתין עד שיביאו יין?³¹
4. ברכת האירוסין וברכת הנישואין (אבהע"ז סי' לד, סב):
 - א. בתחילת החופה נשמעה אזעקה והציבור ברח למקום מסתור ונשארו תחת החופה רק החתן והכלה, ההורים, הרב והעדים. האם אפשר להמשיך ולברך ברכת האירוסין וברכת הנישואין?³⁰
 - ב. מה הדין כשכולם ברחו למקלט לאחר ברכת האירוסין ולפני ברכת הנישואין ושהו שם כמה ימים, האם צריך לחזור לעשות חופה ולברך שבע ברכות או שיברכו אף לאחר כמה ימים כשיהיה להם עשרה?³²
 - ג. האם כשיצאו מהמקלט מותר לו לבוא עליה, אף שעדיין לא ברכו שבע ברכות?³³

²⁴ לרמ"א - החתן והכלה צמים, ומנהג הספרדים: לילקו"י - אינם צמים, ולבא"ח והגר"מ אליהו - החתן צם, עמ' 102.

²⁵ ובימים שאין מתענים (כמו ר"ח, חנוכה, ופורים (או"ח סי' תקע"ג)) - צריך לזוהר שלא יהיה רודף אחר מותרות מאכל ומשתה, עמ' 102.

²⁶ רמ"א סי' סב סעי' ו, ח"מ ז - מתחילים למנות ז' ימים מהחופה ולא מהסעודה הראשונה (שלא ככנסת יחזקאל בפתי"ש יב), עמ' 111, 113.

²⁷ לרמ"א - מתחילים למנות ז' ימים מהחופה, עם גמר אמירת ברכות הנישואין שבחופה (כדלעיל בהע' 26), אולם ביב"א (ח"ה סי' ז) כתב - כשהחופה התקיימה ביום, ולא נתייחדו החתן והכלה עד הלילה שאחריו - מונים ז' ימי המשתה, לענין אמירת "תחנון", החל מן הלילה שנתייחדו, כיון שלדעת הרבה פוסקים עיקר החופה - היא הייחוד. וכתב המשנ"ב (סי קלא ס"ק כו) - שלענין תחנון מחשבים את הז' ימים מעת לעת, וכ"כ בילקו"י (פ"ט סעי' ג) - שאם החופה נערכה למשל ביום רביעי סמוך לשקיעת החמה, אע"פ שלענין ז' ברכות נשלמים ז' ימי המשתה ביום ג' עם השקיעה, מ"מ לענין וידוי ונפילת אפים יש להקל שלא לאומרם ביום רביעי, עד סוף ז' ימים מעת לעת משעת החופה והקידושין. ועי' בהנישואין כהלכתם פט"ו סעי' מט-ג, ובהע' שוליים שם.

²⁸ ברכת אירוסין - היא כברכת המצוות, ולכן מעיקר הדין החתן מברך בעצמו, אלא שלרמ"א - נהגו שאחר מברך, שלא לבייש את מי שאינו לברך (סי' לד סעי' א, עמ' 65), אך ברכת נישואין - היא שבח לחתן והכלה שיצליחו, ולכן אחרים מברכים אותם (ערוה"ש סי' סב סעי' ט-י, עמ' 106 בהע' שוליים).

²⁹ כשאין עשרה - לא מברכים ברכת חתנים, ועי' בעמ' 124 - את התנאים הנוספים הדרושים לברכת חתנים.

³⁰ ברכת האירוסין - עשרה לא לעיכובא (סי' לד סעי' ד, עמ' 68), אך ברכת הנישואין - עשרה לעיכובא (סי' סב סעי' ד, ועי' בהרחבה לסעי' בעמ' 110).

³¹ ברכת האירוסין - אין הכוס מעכבת (סי' לד סעי' ב, עמ' 66), וברכת הנישואין - מח' אם הכוס מעכבת, ומ"מ כאן יוכל לברך על השכר (סי' סב סעי' א, עמ' 107). וכן נהג למעשה הגר"ע יוסף כשערך חו"ק ונתנו לו יין שלא יתן לברך עליו "הגפן" לדעת השו"ע, ובי"ד עליו "שהכל".

³² כל שכנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים - הוי נשואה, ויברך ברכת חתנים אחר כמה ימים בעשרה (סי' נה סעי' ג, רמ"א סי' סא סעי' א עמ' 97, סי' סב סעי' ד', בנו"כ שם עמ' 110).

³³ דין זה תלוי במח' בביאור דברי חז"ל - "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה", ראה בסי' סא רמ"א סעי' א' ובדברינו בעמ' 97, 110, בהע' שוליים.

5. ב' חופות ביחד (סעי' ג, עמ' 108-109)

- מסדר קידושין שנתבקש מטעמי חסכון לערוך ב' חופות באותו אולם שמחות, כיצד ינהג לעניין ז' הברכות:
- בז' הברכות שתחת החופה? (מח' שו"ע ורמ"א סעי' ג')
 - בז' הברכות שלאחר הסעודה? (אפשר אף לרמ"א)
 - בז' ברכות שלאחר הסעודה אם החתנים מתעקשים שיברך לכל אחד בעצמו? (אפשר, פת"ש ס"ק ו)

6. ברכת חתנים כמה ימים יברכו (סעי' ו):

- לא למן ואלמנה? (יום אחד, וטעם הדבר בר"ן שהובא בסעי' ו, בעמ' 111 בהע' שוליים)
- לא למן ובתולה? (שבעה ימים, שם)
- לא למנה או גרושה שאינן בעולות?³⁴
- לרווקה שהיא בעולה? (פת"ש ט בהרחבה לסעי' ו, עמ' 112-113)³⁵
- והאם יש חילוק בין אם הבעל אלמן או גרוש או רווק? (שם)³⁵
- כמה ימי שמחה ינהגו הנ"ל (סימן ס"ד סעי' א-ב, ב"ח א' שם, ובדברינו שם עמ' 131,133)

7. ז' ברכות (סעי' ו)

רווק שנשא כלה בעולת עצמו, כמה ימים מברכים ז' ברכות ומדוע? (גי' דעות בפת"ש ס"ק ט עמ' 112-113)³⁵

8. חישוב ז' ימי משתה (סעי' ו, עמ' 111,113):

- חופה שנערכה קודם השקיעה וסעודת הנישואין נערכה בלילה, אימתי מתחילים ז' ימי המשתה? (רמ"א סעי' ו)³⁶
- נישואין שנערכו ביום ד' לאחר חצות, האם ניתן לברך ז' ברכות ביום ד' הבא קודם חצות? (פת"ש יב)³⁷

9. ברכות ושמחת הנישואין

חופת אלמן ואלמנה שנערכה ביום, וסעודת הנישואין התקיימה בלילה, האם יברכו בסעודה זו, ז' ברכות? (מח' ב"י ור"י ירוחם, בהרחבה לסעי' ו עמ' 111-112)

10. פנים חדשות בשבע ברכות (סעי' ז-ח)

- מי שהשתתף במעמד החופה ושמע שבע ברכות ולא טעם כלום והלך לביתו, האם יכול לשמש כפנים חדשות באחד מימי השבע ברכות? (מח' רמב"ם ורא"ש, סעי' ז בעמ' 114)
- מהו פנים חדשות, האם עצם הדבר ששמחים ויש ריבוי שמחה שנמצא כאן, מספיק, או שצריך שבפועל ירבו הסעודה בשבילו? (סי' סב, ח"מ יג, ב"ש י, ערוה"ש כד-כו, ובדברינו בסעי' ח עמ' 115-116)
- האם צריך בשבת פנים חדשות או לא? (א"צ פי"ח, ובסעודה ג' מח' שו"ע ורמ"א, סעי' ח עמ' 116)
- האם צריך ביו"ט שני של גלויות פנים חדשות או לא? (א"צ פי"ח, סעי' ח, עמ' 116)

11. פנים חדשות בשבע ברכות (סעי' ז-ח)

- התחילו לברך ז' ברכות והמוזמנים שבאו כ"פנים חדשות" הלכו באמצע או שיצאו חלק מהמוזמנים ואין כעת עשרה למנין, האם ימשיכו לברך או לא?³⁸
- בשמחת השבע ברכות לא היו פנים חדשות ובאמצע הסעודה הגיעה רבנית גדולה מאד, אשר רבים משחרים לפתחה ולברכותיה, האם היא תחשב לפנים חדשות? (אינה נחשבת לפי"ח, פת"ש סי' סב ס"ק יד עמ' 115)

³⁴ לדעת החת"ס והחיד"א - מברכים רק יום אחד, פת"ש (ט, יא) בעמ' 113 ובהע' שוליים שם, וכ"כ בסי' סד סעי' ב - ב"ח ס"ק ב, וב"ש ג, עמ' 133.

³⁵ הלכה כחת"ס כל שהוא בחור - מברכים לו ז' ימים, אף שטעם טעם ביאה לפני הנישואין (פת"ש ט, יבי"א, שבט הלוי בעמ' 112-113).

³⁶ לרמ"א סעי' ו וח"מ ז - מתחילים למנות את ז' הימים מהחופה [שבה בירך ז' ברכות לראשונה], שלא כ"א (פת"ש יב) - שמונים מהסעודה הראשונה שהייתה בעשרה (עמ' 113). וע"ע לעיל בהע' 27 - לענין פטור מתחנון.

³⁷ סעי' ו, פת"ש יב בעמ' 113, נח' האם מונים מעת לעת.

³⁸ כל שהתחילו לברך כדן ויצאו מקצת מהעשרה או הלכו הפי"ח - כיון שהתחילו לברך כדן גומרים את ז' הברכות (פת"ש ס"ק יד עמ' 115).

ג. האם יש אפשרות שבסעודת שבע ברכות של אתמול בלילה ולמחרתו ביום אחה"צ יהיו אותם אנשים ויברכו בשניהם שבע ברכות? (לא מדובר בשבת או דרשה ויו"ט וכדו'). (מח' רמ"א סעי' ז ורורה"פ, עמ' 114)

12. **כוס ז' ברכות** (סעי' ט עמ' 117)

איתא בגמ' (פסחים קב/ב) "בני חבורה שקדש עליהם היום בעינן ב' כוסות, על כוס א' אומר ברכת המזון ועל השני אומר קידוש היום".

א. האם ניתן ללמוד מגמ' זו לדין ז' ברכות שלאחר המזון שיש לברך על ב' כוסות? באר דעות ונימוקי הראשונים ופסק ההלכה³⁹.
ב. האם עפ"י הנ"ל ניתן לברך ברכת האירוסין וברכת הנישואין על כוס אחד?⁴⁰

13. **שאלות כלליות על סימן סב** (ת' בעמ' 124)

א. מהם התנאים הנדרשים לברך כל הז"ב כל שבעה?

ב. מהם התנאים הנדרשים לברך "אשר ברא" כל שבעה?⁴¹

ג. אם נמצא "פנים חדשות" בסעודה מברכים ז"ב, האם זה דוקא כאשר הוא אוכל שם?⁴²

ד. האם צריך שהפ"ח יהיה נוכח בסעודה, או נוכח בעת אמירת ז"ב?⁴³

ה. מי שהשתתף בסעודת "שבע ברכות", האם חייב להישאר עד אמירת הז"ב?⁴⁴

ו. "ברכת חתנים בעשרה" - האם העשרה צריכים לאכול (לחם, עוגה, פירות, מיץ)⁴⁵, והאם החתן והכלה צריכים לאכול?⁴⁶

ז. אחרי החופה, החתן והכלה נטלו ידיים ואכלו בחדר ייחוד, והם הצטרפו לאורחים רק לריקודים, האם מברכים ז"ב: מה הדין, אם הגישו מנה אחרונה ואכלו אותה יחד?⁴⁴

ח. האם מי שלא אכל בסעודת חתנים יכול לברך שבע ברכות? (מח' שובע שמחות לגר"ש דבליצקי, ויבי"א וגר"ש אלישיב, בעמ' 116)

אבהע"ז סימן ס"ג - בעילת מצווה וברכתה, ובו ב' סעיפים

1. **בעילת מצווה** (סעי' א):

א. האם מותר לבעול בתולה בשבת? (סי' סג סעי' א, עמ' 127), ומה הדין באלמנה? (סי' סד סעי' ה, עמ' 137)

ב. מה הפרישה וההרחקות שנוהגים לאחר בעילת מצווה? (סי' סג סעי' א, עמ' 127)

ג. מנה ב' דינים שהקלו בכלה לעומת נדה! (סעי' א, עמ' 128)

ד. ציין ב' דינים שהחמיר בהם הרמ"א באשה נדה, אולם הקל בכלה! (סעי' א, עמ' 128-129)

2. האם מברכים ברכת "אשר צג אגוז", מה הדעות בכך ומה טעמיהן? (סעי' ב, עמ' 130)

3. **ברכת שהחינו:**

האם צריך לברך ברכת 'שהחינו' בקידושי אישה, ומדוע? (פתי"ש סי' סג ס"ק ד, ילקו"י פ"ח ה"א - ה"ב, עמ' 130)

³⁹ **בסעודה**: ו"א בשו"ע כתוסי' ושו"ע - על ב' כוסות, ו"א כר' משולם - על כוס אחת, ומנהג הספרדים והאשכנזים כ"א קמא על ב' כוסות.

⁴⁰ **בחופה**: שו"ע ורמ"א - מברך ברכת האירוסין, וברכת הנישואין על ב' כוסות, ודלא כר' משולם - שדי בכוס אחת.

⁴¹ סעודה, ג' אנשים, לשו"ע - אף בני ביתו, לרמ"א סעי' ז - שאינם מבני ביתו, וע"ע בעמ' 124.

⁴² ר"ן ורמ"א סעי' ז - אין חובה שהפ"ח יאכל שם, ולח"מ (יג) - אף השו"ע מקל בכך, אך לבי"ש (י) - לשו"ע צריך שהפ"ח יאכל שם, עמ' 114, 116.

⁴³ ר"ן וח"מ יא - צריך שהפ"ח יהיה נוכח בשעת הברכה (עמ' 114), וע"ע לעיל בהע' 38.

⁴⁴ כיון שאכל מסעודת החופה, חייב לברך שבע ברכות (סעי' יא), והטעם לאלו שמקלים בכך - ראה בעמ' 121 בהע' שוליים.

⁴⁵ **המנהג** - שיהיו שבעה שאכלו פת, ושלושה שאכלו איזה דבר (נטעי גבריאל ויבי"א, עמ' 110 בהע' שוליים).

⁴⁶ צריך שיאכלו כזית, עמ' 124.

אבהע"ז? סימן ס"ד - זמני הנישואין וכו', ובו ו' סעיפים

1. **ימי שמחה** (סעי' א-ב)
 - א. כלה שמוחלת לחתן שלא יאכל עמה או ישמח עמה או שיצא יחיד לשוק או שיעשה מלאכה, האם מועילה מחילתה? ומדוע?⁴⁷
 - ב. האם יש הבדל בין נושא בתולה לנושא בעולה? (פת"ש ג' בעמ' 132)
 - ג. האם מותר לשותף של החתן לעסוק במלאכה בחנות המשותפת להם? (פת"ש א' בעמ' 132)
 - ד. האם מותר לחתן להסתפר בתוך שבעת ימי המשתה? (נחלקו אם מותר - פת"ש א, עמ' 132)
2. **זמן הנישואין** האם מותר לערוך חופה ב:
 - א. שבת (**סעי' ג** - לגבי נישואין בע"ש ומוצ"ש, עמ' 135. **סעי' ה** - לגבי ביאה נפק"מ בין בתולה לאלמנה, עמ' 137)
 - ב. חול המועד (סעי' ו עמ' 139)
 - ג. ערב הרגל (סעי' ו עמ' 139)
 - ד. ביום א' או ביום שישי (**לגבי יום שישי** - שו"ע סעי' ג', **לגבי יום א'** - מח' פת"ש ד', ילקו"י פ"ב ה"ה, הובאו בעמ' 135 בהע' שוליים)
3. **ברכות ושמחת הנישואין**:

באר זמן חיוב החתן לשמח את כלתו ודין ברכות הנישואין כשהכלה⁴⁸:

 - א. בתולה
 - ב. בעולה
 - ג. אלמנה או גרושה שאינה בעולה
 - ד. בחורה שאינה בתולה
 - ה. גרוש
 - ו. אלמן

אבהע"ז? סימן ס"ה - מצווה לשמח חתן וכלה וכו', ובו ד' סעיפים

1. **מצווה לשמח חתן וכלה** (סעי' א' עמ' 141-142)
 - א. מנה ג' מקורות מהתלמוד - בדבר המצווה לשמח חתן וכלה! (כתובות טז-יז, ברכות ו/ב)
 - ב. מה גדר הכנסת כלה שמבטלים ת"ת בשבילה? (דרישה א, ט"ז ב)
 - ג. האם מי שתורתו אומנותו צריך להתבטל מתלמודו כדי לשמח חתן וכלה? (ח"ב ב, ב"ש ג)
2. **הסתכלות בפני הכלה** (סעי' ב עמ' 143)

הסתכלות בפני הכלה במטרה לחבבה על בעלה, האם הותרה? באר המקור בש"ס ובפוסקים! (סעי' ב')
3. **זכר לחורבן** (סעי' ג' עמ' 143-144)
 - א. איתא בגמ' ב"ב ס'ב "מאי על ראש שמחתי? אמר רב יצחק: זה אפר מקלה שבראש חתנים א"ל רב פפא לאביי: היכא מנח לה? במקום תפילין" - האם ראוי להנהיג מנהג זה בימינו, ומדוע? (בבא בתרא ס'ב, טור וכל-בו, שו"ע סעי' ג')
 - ב. קישוט העשוי ממרגליות, האם מותר לכלה להתקשט בו? (סוטה מט/א, ומשנ"ב ס"י תקס ס"ק יז)
4. **מת וכלה** (סעי' ד, עמ' 144)

מת וכלה שפגעו זה בזה, למי נזקקים קודם?

⁴⁷ לכאורה יש סתירה בדברי הרמ"א בסעי' א-ב, וישוּב לדבריו הובא בעמ' 132.

⁴⁸ **ברכות הנישואין** - ס"י סב סעי' ו' ופת"ש (ט"ו) ושם עמ' 111-113, ולעיל הע' 34-35, **וימי השמחה** - ס"י סד סעי' א-ב, ושם עמ' 131, 133.

אבהע"ז סימן ס"ו - כמה דיני כתובה, ובו י"ג סעיפים

1. **העמיד לה ערב קבלן על כתובה** (סעי' א, עמ' 149)

הכותב לאשתו כתובה גדולה [ואין בזה אסמכתא] ולאחר הנישואין חשש שיגיע לידי ביצוע, האם מותר לו לבטח עצמו בביטוח או להעמיד לה ערב קבלן שאם יצטרך לשלם לה את סכום הכתובה, הביטוח או הערב ישלמו עבורו? ומה הדין אם עשה כן לפני הנישואין? (רמ"א סעי' א', ח"מ ז, ב"ש ה)
2. **כתובה שנערכת ביום והחופה תהיה רק בלילה איך ינהג מסדר הקידושין לגבי:**
 - א. קניין
 - ב. חתימת העדים
 - ג. תאריך (בהרחבה לסעי' א', עמ' 149-150, וע"ע בעמ' 169)
3. **מה המקרים שמותר להתייחד עם כלתו אפי' לא כתב כתובה?** (עשה קניין (סעי' א'), התפיסה מטלטלים (סעי' ב'), עמ' 148-150)
 4. **תחליף לטבעת ולכתובה** (סי' כט, סו):

כיצד ינהג מסדר קידושין כשבשעת החופה התברר

 - א. שהחתן שכח את טבעת הנישואין בבית? (סיכום העצות לכך - בסי' כט סוף סעי' ו', עמ' 54)
 - ב. שהתקלקלה הכתובה ואי אפשר להשיג אחרת? (סי' סו סעי' א' - יעשה קניין בעדים, סעי' ב' - יתן לה מטלטלין, עמ' 148-150)
 5. **תחליף לכתובה** (סעי' א-ב, עמ' 148-150)

לאחר החתונה בשעת לילה מאוחרת, התברר כי הכתובה אבדה - האם מותר לחתן להתייחד עם כלתו על סמך:

 - א. שעבוד מטלטלין או קרקע (כרב אמי בכתובות ז/א). ב. התחייבות בעדים (סעי' א). ג. ערב קבלן (רמ"א סעי' א). ד. מסירת משכון (מועיל בשעת דחק, רש"י כתובות ז/א)⁴⁹.
 6. **כתובה שאבדה** (סעי' ג, עמ' 152):
 - א. זוג שהגיעו בליל החתונה לביתם ואבדה הכתובה, האם מותר לשהות עמה?⁵⁰
 - ב. מה הדין כשראו שאבדה הכתובה והיה זה בליל שבת? (יתפיסה מטלטלין, סעי' ב, ח"מ יא, עמ' 150)
 - ג. מה הדין בזוג נשוי כמה שנים ואבדה הכתובה ואינו זוכר כמה כתב לה בשעתו, וכתב לה כתובה חדשה עם סכום מסוים, ואח"כ נמצאה הכתובה הישנה וראו שהסכום הרשום בה גדול מהסכום שנכתב בכתובה החדשה - איזו כתובה קובעת?⁵¹
 7. **מחלה על כתובתה, או שהתנה עמה** (סעי' ג, ט, עמ' 151-155):
 - א. **מחלה על כתובתה** - מתי מועיל ומתי לא מועיל (עמ' 151-154), והאם צריך לכתוב לה כתובה אחרת? (סעי' ג עמ' 152)
 - ב. **התנה עמה שלא יכתוב לה כתובה**, האם מועיל התנאי? (סעי' ט עמ' 155)
 8. **מחלה על כתובתה** (סעי' ג, ד, ט, עמ' 151-155):
 - א. אשה שמחלה לבעלה כתובתה בע"פ או בכתב - האם מועיל ופטור מהכתובה או לא, כשמגרשה מיד או ממשיך לדור עמה?⁵²
 - ב. ובאופן שחוזר וכתב לה - האם יכתוב לה הסכום כמאז לבתולה מאתיים או כעכשיו שהיא כבר בעולה ויכתוב לה רק מנה?⁵³
 - ג. והאם יכתוב שוב תוספת כמו בכתובה הראשונה?⁵³
 - ד. באופן שהמחילה לא הועילה, האם צריך לחזור ולכתוב לה או לסמוך על הכתובה הראשונה? (צריך לכתוב כתובה אחרת, סעי' ג)
 - ה. כשכותב לה שוב - מאיזה זמן יכתוב לה? (סעי' ד, עמ' 155)

⁴⁹ ברם בקידושין - לא מועיל משכון במקום כסף (סי' כט סעי' ו, ועיי"ש בעמ' 53).

⁵⁰ אסור לשהות עמה כרי מאיר (סעי' ג), וי"א שניתן לסמוך על העתק כתובה שברבנות (עמ' 152)

⁵¹ פתי"ש סי' סו ס"ק ג, עמ' 152 בהע' שוליים.

⁵² לרמב"ם (אישות יב, ח) - יש נפק"מ אם רוצה לקיימה, או אם רוצה לגרשה (בי"ש אמצע ס"ק ט, עמ' 153).

⁵³ רמ"א סעי' ג, ח"מ יד, בי"ש י, עמ' 152

9. נוסח הכתובה:

מהם ההבדלים בין כתובה כפי מנהג אשכנז לכתובה כמנהג ספרד? (א. האם כתובה מדאורייתא או מדרבנן (סעי' ו עמ' 157) ב. מה סכום הנדוניא ותוספת הכתובה (סעי' יא עמ' 164) ג. ע"ע בסיכום ההבדלים בדברינו עמ' 169)

10. מה הדין אם נתנו לחותן ספרדי כתובה אשכנזית?⁵⁴

11. קניין בחופה

א. האם חייבים לעשות קניין עם החתן על התחייבויותיו בחופה? ומה הדין בדיעבד אם לא עשו קניין? (סעי' ח' עמ' 161)
ב. האם צריך החתן לחתום בכתובה? [החתן צריך לחתום (ילקו"י פ"ט הי"ט ובהע' שם, הנשואין כהלכתם פי"א הל' קעא בהע' שם)]⁵⁵.

12. כתיבת הכתובה - כיצד כותבים את תואר הכלה במקרים הבאים ומה הטעם לכך:

א. לגרושה. ב. לאלמנה. ג. לרווקה בעולה. ד. מחזיר גרושתו. ה. התגרשה ואח"כ נתאלמנה. ו. ליתומה מאב. ז. לגיורת (סעי' יא, עמ' 166)

13. האם כותבים בתולתא כאשר:

א. נבעלה רק לחתן (פתי"ש ה', ובסוף סעי' ו עמ' 159).
ב. נבעלה לזר (סעי' יא', ב"ש כה, פתי"ש ס"ק ח, עמ' 166)⁵⁶

14. כתב סכום מופרז בכתובה - האם חייב לשלם זאת?⁵⁷

15. תשלום הכתובה (סעי' יא-יב)

א. זוג שהתחתנו בירושלים ומנהג המקום לכתוב כתובה סך עשרים אלף דולר ארה"ב, והחתן אמר למסדר קידושין לכתוב עשרת אלפים דולר ארה"ב, והכלה ומשפחתה לא שמו לב לשינוי, כמה תקבל אם תתאלמן או תתגרש?⁵⁸
ב. זוג שהבעל גר בירושלים והאשה מאירופה - איזה סכום כתובה יתן לה, כמנהג ירושלים או כמנהג אירופה? (סעי' י"ב)⁵⁹
ג. סיכמו לגור שנתיים בירושלים ואח"כ באירופה והחתונה היתה בירושלים, ונתגרשו תוך זמן של השנתיים או אח"כ - כמה יתן? (סעי' יב, ועיי"ש במח' ח"מ (מו) וב"ש (כז), עמ' 168)

16. חתן הטוען שלא הבין על מה התחייב בכתובה - האם נקבל את טענתו? (סעי' יג' עמ' 168)

17. חופה שנערכת בשטח עירוני של עיר א', אבל קרובה יותר לבתי עיר ב' - איזה עיר תירשם בכתובה? (כותבים את שם המקום של עיר א' שבו נערכת החופה (משפט הכתובה ח"א פי"ב הי"א), וע"ע בהנשואין כהלכתם פי"א הל' מז-סב, ובדברינו עמ' 168).

אבהע"ז סימן קכ"ו - הל' גיטין (סעי' א-ז)**1. כתיבת הגט (סעי' א', עמ' 175 ובהע' שוליים שם)**

א. באיזה כתב ובאיזה לשון - כותבים הגט לכתחילה ובדיעבד (מח' שו"ע ורמ"א).

⁵⁴ ימחקו המילים "מדאורייתא" (ילקו"י פ"ה הי"א), ויעשו קיום למחיקה (כמבואר בחו"מ סי' מד סעי' ה), וע"ע בסיכום ההבדלים בעמ' 169.

⁵⁵ אך יש מבני אשכנז שאינם חותמים על הכתובה, עמ' 169 בהע' שוליים.

⁵⁶ ע"ע שו"ת אגרות משה אבהע"ז ח"א סוף סי' קא, אבהע"ז ח"ד סי' קיח, אוצה"פ סי' סו אות לא-לב, סי' סז אות ט-טו.

⁵⁷ חייב הבעל לשלם את סכום הכתובה במלואו, אא"כ היה הסכום מוגזם באופן חריג במיוחד (משפט הכתובה ח"ח פע"ד הל' ח-ט ועיי"ש, ובדברינו בסי' סו עמ' 167).

⁵⁸ הבעל רשאי להתנות ולפחות לאשתו מן המנהג, ובלבד שלא יפחות ממה שתקנו רבנן (רמ"א סעי' יא ס"ק ז, עמ' 164), וכיוצ"ב להפך, שהחתן אינו יכול לומר שאינו יודע על מה התחייב (סעי' יג, עמ' 168). אולם ע"ע בהנשואין כהלכתם פי"א סעי' קד.

⁵⁹ אם משפחת החתן או משפחת הכלה נוהגים לכתוב תוספת מיוחדת בכתובה - צריך החתן לכתוב כן בכתובה, משום שעולה עמו ואינה יורדת (סעי' י עמ' 161), אולם בסתמא - כותב לפי מנהג אותה מדינה שנערכת החופה (סעי' יא עמ' 164), ואם נשא על דעת שיגורו במקומו - הולכים אחר מנהג מקומו (סעי' יב עמ' 168).

- ב. כתב חלק מהגט בכתב מרובע כמו שלנו וחלק בכתב אשורית, מה הדין מעיקר הדין ומה נהגו? (ח"מ א, וולבוש)
ג. כשהסופר הקבוע שיודע לכתוב בארמית ממהר, האם מותר לכתוב חלק בארמית וחלק בלשון הקודש? (רמ"א סעי' א)
ד. האם דיני הכתיבה הנ"ל הוא גם על העדים או שהם חותמים איך שהם רגילים ואף בכתב אנגלית?⁶⁰
ה. כשאין סופר היודע ארמית ואין ברירה - מה כותבים, עברית בכתב מרובע או עברית בכתב עגול? (פת"ש ג', בעמ' 176)

2. גיטין (סעי' א, ב, ד-ז):

- א. סופר שטעה והכין גט בכתב שלנו ולא כתב אשורי, האם יתנוהו לאשה? (סעי' א', רמ"א ובי"ש ד, עמ' 175)
ב. איזה מימי השבוע כותבים מלא ואיזה חסר, ומה הדין בדיעבד כשטעה בזה? (סעי' ב', עמ' 177, ועיי' סימן לכך)
ג. מדוע נמנעים שלא ליתן גט בר"ח אייר [שיש בו ב' ימי ר"ח] או בשאר ראשי חדשים, ומה הדין בדיעבד, או בשעת הדחק?⁶¹

3. מהו ליתן גט בר"ח (סעי' ד, ו):

- א. האם כותבים גט בר"ח [כשר"ח רק יום אחד] לכתחילה ומה הטעם? (סעי' ד מח' שו"ע ורמ"א, עמ' 178)
ב. כשצריך ליתן בר"ח איך יכתבו למעשה? (סעי' ד, עמ' 178 בהע' שוליים)
ג. כשר"ח שני ימים האם יכתבו גט, ובאיזה יום יותר חמור? (סעי' ו מח' שו"ע ורמ"א, ויום ל' שהוא א' דר"ח - חמור יותר, עמ' 182-183)

4. כיצד תמלא את הכתובה בתאריכים הבאים: (א) יום רביעי טו אב תשס"ג, (ב) יום שלישי ל' תשרי שהוא ר"ח חשון תש"פ. הקפד על כתיב מלא או חסר, וכן על לשון זכר ונקבה, והבחן בין גט לכתובה! (סעי' ב'ה', בגט - ל' ירח, בכתובה - ל' חדש, ודוגמאות לכך בעמ' 187).

עיקרי השולחן

חושן משפט הלכות עדות, שטרות

ח"מ סימן לג - פסולי עדות מחמת קורבה וכו', ובו י"ח סעיפים

1. עובד - האם כשר להעיד למעבידו:
א. בדיני ממונות? (ח"מ סי' לג סעי' א', פת"ש א', עמ' 192)
ב. בעדות קידושין? (הנשואין כהלכתם פ"ח הל' כא, לעיל עמ' 192)
2. אלו קרובים פסולים להעיד (סעי' ב', עמ' 195)
א. מדאורייתא (עד "שני בשני" - פסולים מהתורה וא"צ ממנו גט).
ב. מדרבנן ("יא ברמ"א כבה"ג - "שלישי בראשון" פסול מדרבנן, ו"יא ברמ"א - שקרובי האם פסולים מדרבנן)
ג. ומה הנפ"מ (כשפסולים מדרבנן - צריכה ממנו גט מספק (אבהע"ז סימן מב סעי' ה', ועוד נפק"מ שם בעמ' 188)
3. בעל כאשתו (סעי' ג-ד)
א. באלו סוגי קרבה אמרינן בעל כאשתו לכו"ע? (עד קירבת "שני בשני" ובחד בעל כאשתו, סעי' ג עמ' 196)
ב. אימתי לכו"ע לא אמרינן בעל כאשתו? (בשלישי בראשון, סעי' ג עמ' 196)
ג. מתי מוסכם שאומרים תרי בעל כאשתו? (בראשון בראשון, סעי' ד' עמ' 197)
ד. מתי מוסכם שלא אמרינן תרי בעל כאשתו? (בשני בשני, סעי' ד' עמ' 197)
ה. אימתי נחלקו הפוסקים אם אמרינן תרי בעל כאשתו? (בראשון בשני, סעי' ד' עמ' 197)

⁶⁰ גט שכתבו עברית, ועדיו [חתמו בו] יוניתי... [וכן להיפך] - כשר (גיטין פז/ב). ובחתימת העדים - אין קפידא אף אם כל אחד מהם כתב בלשון אחר (בי"ש ב' בעמ' 175 בהע' שוליים).

⁶¹ **לגבי ר"ח** - סעי' ד, ו, ובעמ' 183 בביאור הרמ"א. **ולגבי חודש אייר** - שיש ספק אם לכותבו ב"י אחת או בשני י" (רמ"א סעי' ז, ושו"ע סעי' כג, עמ' 186)

4. פסולי עדות מחמת קורבה (סעי' ד, ה, ח) :
באר ההגדרה הלכתית, והדין למעשה, בכשרות העדות להעיד לקרובים הבאים :
א. לאבא החורג של אשתו (פסול, סעי' ח, עמ' 199)
ב. לבעל אחות אשתו (פסול, אמרינן תרי בעל כאשתו בנשואים לשתי אחיות, סעי' ד, סמ"ע ח, עמ' 196-197)
ג. לאח של אשת אחיו (כשר, סעי' ה' עמ' 198)
ד. לאחות אשת בנו (כשר, סעי' ה' עמ' 198)
5. פסולי עדות קורבה (סעי' ד, יא) :
א. תרי בעל כאשתו שני בשני - באר הציור והדין! (סמ"ע ח בסעי' ג, שו"ע סעי' ד, עמ' 196-197)
ב. גרים תאומים שאמם טבלה לגירותה בזמן שהיתה מעוברת בהם, האם כשרים להעיד ביחד? (סעי' יא, עמ' 201)⁶²
6. האם מחותנים כשרים (סעי' ו', עמ' 198)
א. לדון זה את זה? (למהרי"ק - כשרים, א"א לרמ"א - פסולים לדון דהוי כאוהב ושונא בסעי' א)
ב. להעיד זה לזה? (שו"ע - כשרים להעיד)
ג. לשבת יחד כדי לדון אחרים? (סמ"ע יג, בהרחבה לסעי' ו עמ' 198)
7. האם חתן יכול להעיד לכלתו (משודכת) לאחר ה"וארט"? (רמ"א סעי' ט, עמ' 200)
ב. ומהו להעיד לארוסתו וקרוביה, או להעיד לקרובי אשתו? (סעי' ג-ד, ט, וסיכום לכך בעמ' 200)
8. עדות בקרוב ונתרחק (סעי' יב-יג) :
א. ראה עדות כשהיה קרוב ובא להעיד כשנתרחק, האם תתקבל עדותו ומדוע? (סעי' יג עמ' 203)⁶³
ב. ראה עדות כשהיה רחוק והעיד כשהיה קרוב ונפסק הדין ואח"כ התרחק, האם יכול התובע לחזור ולתבוע על פי העד שנתרחק שיעיד שוב? (פת"ש ה)⁶⁴
ג. ראה עדות כשהיה רחוק והעיד כשהיה קרוב ועדיין לא נפסק הדין ונתרחק, האם יפסקו על פי מה שהעיד או שיעיד שוב ויקבלו עדותו או לא ומדוע?⁶⁴
ד. ראה עדות כשהיה רחוק, ולא העיד כשהיה קרוב, ובית דין דנו בתיק זה וכבר נפסק הדין וכעת רוצים שוב להחזיר הדין עפ"י העד שראה ונתרחק, האם יקבלו עדותו?⁶⁴
9. פסולי עדות (פת"ש ח, בהרחבה לסעי' טו עמ' 205)
דין 'תחילתו וסופו בכשרות' האם נאמר בפסולים דלהלן ומדוע?
א. בפסול קורבה (סעי' יג - לכו"ע צריך תחילתו וסופו בכשרות)
ב. בפסול נוגע בדבר (סעי' טו : לשו"ע - די שסופו בכשרות, א"א לש"ך - צריך תחילתו וסופו בכשרות)
ג. פסול רשעה/עבירה (לש"ך - די שסופו בכשרות, א"א ולפוסקים רבים בפת"ש ח - צריך תחילתו וסופו בכשרות)
10. עד טריפה - האם כשר להעיד? (בנפשות - פסול, בממון - מח' (סעי' טז עמ' 207))
11. עדים הקרובים לדיינים - האם הם כשרים להעיד, ובמה תלוי דין זה? (לשו"ע סעי' יז - פסולים, א"א ולר"י - כשרים, עמ' 208)

⁶² סעי' יא, מח' ב"י, א"א ודרכ"מ בעמ' 201.

⁶³ צריך שתהיה תחילתו וסופו בכשרות, סעי' יג עמ' 203.

⁶⁴ סעי' יב, פת"ש ה', בעמ' 202 בהע' שוליים, מח' רמ"א וסמ"ע (כ) לבין ש"ך (ט).

ח"מ סימן ל"ד - פסולי עדות מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

1. **פסולי עדות** (סעי' א)
עד שהוזמן להעיד בעדות קידושין, וידוע לו כי העד השני פסול לעדות מדרבנן, או שידוע כי העד השני עבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות - האם מותר לו להצטרף עמו? נמק! (פת"ש סי' לד ס"ק ב', עמ' 215)
2. **עדות** (ח"מ סי' לג-לד)
א. עד שהעיד בזמן שהיה קרוב והיה יודע שהוא קרוב אלא שהבי"ד לא ידעו מזה וקבלו עדותו, או שהוא עצמו לא ידע שהוא קרוב - האם יכול לחזור ולהעיד כשבטלה קורבתו, והאם יש הבדל בין לפני פסק דין ובין לאחר פסק דין? (סי' לג סעי' יב, פת"ש ה, ובדברינו שם עמ' 202)
ב. עד שידוע שהוא קרוב או עבר עבירה במזיד שהוא פסול מדאורייתא או נוגע, והתבקש לבוא להעיד ואף אחד לא יודע מפסולו - האם מותר או חייב לבוא ולהעיד? (ח"מ סי' לד סעי' א', פת"ש א', ובדברינו שם עמ' 215-214)
3. עובר עבירות: בלאו שיש בו מלקות או אין בו מלקות - האם פסול מדאורייתא או מדרבנן, והאם צריך הכרזה? (סעי' ב', כג')⁶⁵
4. נהג שחוסר זהירותו גרם לתאונת דרכים **קטלנית** - האם נפסל לעדות? (סעי' ב, פת"ש ד' - ההורג בשוגג כשר לעדות, עמ' 216)
5. העובר עבירות מדרבנן (סעי' ג, כג):
א. האם נפסל לעדות? (סעי' ג: מחי שו"ע ורמ"א, עמ' 218)
ב. האם צריך שיכריזו עליו כדי לפוסלו? (סעי' כג, עמ' 241)
6. העובר עבירה וסבור שזו מצווה: א. האם נפסל לעדות ומדוע? ב. מנה ג' דוגמאות לכך! (סעי' ד', יז)⁶⁶
7. מגלח בתער שהיה עד בקידושין - האם חוששים לקידושין? (סעי' ד', לרעק"א - לא נפסל לעדות, משום שאינו יודע שזה אסור, פת"ש ט, כא) עמ' 219 ובהע' שוליים (שם)
8. עבר על שבועתו - האם נפסל לעדות? (יש בכך ג' דעות, סעי' ה', עמ' 220)
9. מי שנשבע שלא יאכל מאכל מסוים, ולאחר זמן עבר על שבועתו, האם נפסל לעדות? (ח"מ סי' לד סעי' ה, ג' דעות, בעמ' 220)
10. מפריחי יונים ומשחק בקוביה האם נפסל לעדות? מה הטעם לכך ומה הנפק"מ בין הטעמים? (סעי' טז, מח' רמב"ם וטור, ובסמ"ע מ' - כתב ב' נפק"מ, עמ' 234)
11. **פסולי עדות** (סעי' יז, טז, יח)
באר ונמק כשרות עדים דלקמן: א. העוסק בהימורים (סעי' טז, ובסמ"ע מ עמ' 234), ב. פקיד שומה במס הכנסה (סעי' יז לגבי גבאי המלך עמ' 231), ג. עובד הרבנות שתפקידו לשמש עד קידושין **בשכר** (ח"מ סי' לג סוף סעי' א עמ' 192, וסיכום מקרים שמותר לעד לקבל שכר - ח"מ סי' לד סעי' יח ברמ"א וט"ז, עמ' 237)
12. **עדות עם הארץ** (סעי' יז)
איתא בפסחים מט/ב - **תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בעמי הארץ: אין מוסרין להן עדות, ואין מקבלין ממנו עדות וכו'.** לעומת כן בגמ' בחגיגה כב. מובא - **אמר רב פפא: כמאן מקבלינן סהדותא מעם הארץ, כמאן - כרבי יוסי.**
א. כיצד ביארו הראשונים סתירה זו וכיצד נפסקה הלכה? (ח"מ סי' לד סעי' יז, עמ' 236-235)

⁶⁵ א. כשאין מלקות פסול מדרבנן (ח"מ סי' לד רמ"א סעי' ב', ד, עמ' 216, 219), ב. באיסור דרבנן - צריך הכרזה (סעי' כג), ג. העובר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות - יש מח' אם צריך הכרזה לפוסלו (פת"ש ו, בהרחבה לסעי' ב, עמ' 217).

⁶⁶ כיון שסבור שזו מצווה אינו נפסל, וכגון: א. קוברי המת ביו"ט (סעי' ד), ב. מלוה כסף יתומים בריבית האסורה מדאורייתא (סעי' ז), ג. סיכום המקרים - בדברינו בסעי' ד, עמ' 219.

- ב.** יהודי שאינו שומר תו"מ אך עוסק בדרך ארץ וביישובו של עולם - האם פסול לעדות? (סמ"ע ס"ק מב עמ' 236, וכאן כיון שידוע שאינו שומר תו"מ, פסול לעדות)
- 13.** קיבל שכר להעיד (רמ"א סעי' יח, עמ' 237)
- א.** מתי כשר ומתי נפסל?
- ב.** העיד ואח"כ החזיר את הממון - האם העדות שהעיד כשרה?
- ג.** לאחר העדות - האם מותר לקבל מתנה מבעל דין?⁶⁷
- 14.** מה הנפק"מ בין פסול לעדות מדאורי או מדרבנן? (סעי' כג', וסיכום הנפק"מ בדברינו שם בסוף סי' לד, עמ' 254, ובאהע"ז סי' מב סעי' ה עמ' 88)
- 15.** האם כדי להיפסל לעדות צריך שיכריזו על פסולו? (בפסול דרבנן - צריך שיכריזו עליו כדי שיפסל, סעי' כג עמ' 241)
- 16.** החשוד על הערוה כשיש קול בלבד, או כשיש עדים שבא על הערוה:
- א.** האם כשר לעדות אשה לקידושין וכד'? (סעי' כה עמ' 243-244, וע"ע באבהע"ז סי' מב רמ"א סעי' ה עמ' 86-87)
- ב.** האם כשר לשאר עדויות, כגון רק לחתום על הכתובה?⁶⁸
- 17. פסולי רשעה** (אבהע"ז סי' מב סעי' ה)
- העושה אחד מהמקרים דלהלן, האם נפסל לעדות? נמק!
- א.** המסייע בנישואי כהן לגרושה²⁰
- ב.** כהן המקדש גרושה²¹
- 18. הפסולים לעדות - מתי חוזרים לכשרותם להעיד במקרים הבאים** (סעי' כח-לה, וסיכום בטבלה בעמ' 257):
- א.** מחויבי מלקות (סעי' כח-כט, עמ' 248-249)
- ב.** גנב וגזלן (סעי' ז, יג, כט, עמ' 223, 249)
- ג.** מלווה בריבית (סעי' כט, עמ' 249)
- ד.** משחק בקוביה (סעי' ל, עמ' 250)
- ה.** מועלים בשבועות (סעי' לג, עמ' 251)
- ו.** טבח (סעי' לד, עמ' 252)
- ז.** עד זומם (סעי' לה, עמ' 252)
- ח.** מי שאינו שומר תורה ומצוות שחוזר בתשובה (רמ"א סעי' לג עמ' 251, וערוה"ש סעי' כב עמ' 257)
- האם צריכים להוציא הממון מידם⁶⁹, והאם מועיל כשב' עדים מעידים עליהם בביה"ד?⁷⁰
- 19.** מה ההבדל בין: **א**) טבח, **ב**) מועל בשבועה, **ג**) ועד זומם, לשאר פסולים, לגבי חזרתם להיות כשרים לעדות? (סעי' לג-לה)⁷¹

⁶⁷ פת"ש סוף ס"ק כח, עמ' 238, וסיכום המקרים שמותר לעד לקבל ממון - בעמ' 237.

⁶⁸ החשוד: לרמ"א - כשר לשאר עדויות, אך ב"ח (ח) - החמיר (סוף עמ' 243).

⁶⁹ צריכים בתשובתם להחזיר ממון שחמסו או גזלו (סעי' כט, עמ' 249), ולגבי מפריחי יונים ומשחקים בקוביא - נח' בכך, עמ' 250.

⁷⁰ כל ששניים העידו עליו בבי"ד שעשה תשובה או לקה - חוזר לכשרותו (סעי' כח, עמ' 248), ואופן תשובתו - כ"א בהתאם לחטאו (סעי' כט-לה).

⁷¹ ג' הפסולים הראשונים - תשובתם במקום שאין מכירים אותם, וסיכום הטעמים לכך - בדברינו בסוף סי' לד, עמ' 253.

ח"מ סימן מ"ב - הל' שטרות, שכותבין השטר בכל לשון וכו', ובו ט"ו סעיפים

1. האם יכולים לכתוב שטר ראייה או שטר קניין על דבר שיכול להזדייף? (סעי' א', עמ' 263)⁷²
2. **שטרות** (סעי' א, עמ' 263)
 - א. שטר שנעשה שלא כתיקון חכמים, כגון שעשה שטר מקושר - האם השטר כשר או לא? (יש בכך מח')⁷³
 - ב. אין כותבים שטר חוב על דבר שיכול להזדייף - מדוע?⁷⁴
 - ג. האם כשר לכתוב עליו כשיגבו בו מיד? (לשו"ע - פסול אף לגבות בו לאלתר)
 - ד. האם יש הבדל בין שטר קניין לשטר ראייה⁷², והאם הוחזק כפרן כשטוען לא היו דברים מעולם בדבר שיכול להזדייף?⁷⁵
3. **שטרות** (סעי' א, עמ' 263)
 - א. שטר שנכתב בעפרון (או שהועבר במכשיר פקס) - האם כשר לגבות בו מבני חורין או ממשועבדים?^{76,72}
 - ב. האם אפשר לכתוב בעפרון רק כדי שיחול הקניין על הדירה [כדי שאף צד לא יחזור בו] ולסכם שבעוד כמה ימים ילכו לעו"ד לערוך חוזה מסודר⁷². האם צריך ללכת מיד לעו"ד או אפשר להמתין קצת?⁷⁷
4. **שטר על דבר היכול להזדייף** (סעי' א, עמ' 263)

תנן (גיטין כא/ב) אין כותבין לא על הנייר המחוק ולא על הדיפתרא מפני שהוא יכול להזדייף וחכמים מכשירין. באר שיטות הפוסקים וההלכה, בשטרות שנכתבו על דבר היכול להזדייף במקרים דלהלן:

 - א. גט אישה (כיון שהגט פועל את הכריתות ביניהם, יכול לכותבן על דבר שיכול להזדייף, ר"ן בעמ' 263 בהע' שוליים)
 - ב. שטר ראייה⁷²
 - ג. שטר קניין⁷²
5. במה צריך לדקדק בכתיבת השטר? (סעי' א-ד': שלא יכתוב על דבר שיכול להזדייף, שלא יהיה שינוי באותיות, לא יכתוב משלש עד עשר בסוף שיטה, לא יכתוב סכום באותיות, עמ' 263-266)
6. **כתיבת מספרים בכתובה** (סעי' ד' עמ' 266)

כיצד יש לכתוב ספרות בכתובה במקרים הבאים:

 - א. כתיבת מספר בסוף שורה (סעי' ד)
 - ב. כתיבת מספר באותיות (שם)
7. **סתירה בשטר** (סעי' ה, עמ' 267)

באר דין השטר שקיימת בו סתירה באופנים הבאים:

 - א. נכתב למעלה מנה ולמטה מאתים או להיפך (סעי' ה, אזלינן בתר חלק התחתון שבשטר, עמ' 267)
 - ב. נכתב למעלה חבית של שמן ולמטה חבית של יין (שם פת"ש ג, עמ' 267)
 - ג. נכתב למעלה שנת תשע"ו ולמטה שנת תשע"ז (שם פת"ש ג, עמ' 267)
8. מהם המקרים שאמרינן יד בעל השטר על התחתונה? (סעי' ה', ז, יא-יג)
 - א. שט"ח שיש בו שינוי בסכום מלמעלה ללמטה (סעי' ה, אזלינן בתר חלק התחתון שבשטר, עמ' 267)

⁷² שט"ח [שהוא לראיה] - מחי' שו"ע ושו"ד א, ושטר קניין - מחי' רמ"א ושו"ד (ב) לבי"ח, עמ' 263 ועיי"ש.

⁷³ רמ"א סי' מב סעי' א, עמ' 264, ובסי' מד סעי' א ס"ק ג, עמ' 282.

⁷⁴ גזרת הכתוב הוא דכתיב: "ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" (גיטין כב/ב), עמ' 262 ועיי"ש רש"י.

⁷⁵ הטוען להז"מ על שטר קניין היכול להזדייף [ואין עדי מסירה לפנינו]: לש"ך (סי' מב ס"ק ב) - הוחזק כפרן, אך לנתיבות המשפט (ביאורים א) - לא הוחזק כפרן. (השו"ך הובא בחו"מ סי' מב סעי' א, עמ' 263-264 בהע' שוליים).

⁷⁶ ולפוסלים, נראה שפסול אף לגבות בו מבני חורין.

⁷⁷ לש"ך (ב) - שטר שעיקרו נעשה לשם קניין, אף שכתבו על דבר שיכול להזדייף, יכול להשתמש בשטר זה אף לראיה, עמ' 263-264 בהע' שוליים.

ב. מה הדין בשובר? (רמ"א סעי' ח, עמ' 271)⁷⁸

ג. אם המלווה תפס מתי מועילה התפיסה ומתי אין מועילה? (סעי' ח, עמ' 271)⁷⁹

ד. סכם את המקרים שאמרינן יד בעל השטר על העליונה! (סעי' ח-י, ובדברינו בעמ' 280)

9. ספקות בשטר (סעי' ח, י)

קיימ"ל יד בעל השטר על התחתונה בשטרות שנוולד בהם ספק, באר דין זה במקרים הבאים:

א. כשבעל השטר מוחזק (לשו"ע סעי' ח' - ידו על העליונה, עמ' 271)

ב. בשובר (רמ"א סעי' ח, עמ' 271)⁷⁸

ג. כשיש לשונות חיזוק בשטר (שו"ע סעי' י', ופתי"ש י, עמ' 274)

10. דיני שטרות (סעי' ט, יד-טו)

א. שטר הלואה שכתוב בו שזמן הפרעון הוא עד חג הפסח, והגיע פסח הקרוב ותבע המלוה את הלווה, וענה הלוה שלא כתוב

באיזו שנה, והכוונה היתה לחג הפסח בעוד כמה שנים - הדין עם מי? מהם הטעמים, ומה הנפק"מ בין הטעמים? (סעי' ט, ש"ך יט,

פתי"ש ז-ח, עמ' 272)

ב. ומה הדין במלווה על פה ויש ויכוח בין המלוה ללווה מתי זמן הפרעון - מי נאמן? (המוציא מחברו עליו הראיה, פתי"ש ז, עמ' 272)

ג. גמ"ח המלוה בין בשקלים ובין בדולרים וכתוב בשטר ההלואה שראובן לווה סך 5,000 ושכחו לציין שקלים או דולרים, כמה

יחזיר לו (באופן שאין איסור ריבית), כשההלוואה היא לזמן קצר או ארוך? (סעי' יד-טו)⁸⁰

11. האם דורשים לשון הדיוט, ומהי משמעות הדבר? (סעי' טו, עמ' 279)

12. השמות בכתובה (רמ"א סעי' טו, עמ' 279)

חתן יתום שאומץ על ידי משפחה, ובכתובה צוין שם האב המאמץ כאבי החתן, האם הכתובה פסולה?⁸¹

13. שמות ההורים (רמ"א סעי' טו, עמ' 279)

א. בן מאומץ שאינו יודע מי הוא אביו, האם כשר לכתוב בשטרות שם המאמץ?⁸¹

ב. כתב שמו ושם חמיו וכינוהו אביו - האם כשר? (דרכ"מ ה, סמ"ע מא, עמ' 279)

ח"מ סימן מ"ד - הל' שטרות, שיטה אחרונה, וקיום מחקים ותליות, ובו י"א סעיפים

1. אין למדים משיטה אחרונה (סעי' א, עמ' 282):

א. מה הטעם שאין למדים משיטה אחרונה? (סעי' א' ס"ק א, עמ' 282)

ב. מה צריך לעשות שיהא הכל כדין? (שם ס"ק ב)

ג. מה הדין כשלא עשה כתיקונו - האם כל השטר נפסל? (שם ס"ק ג)⁸²

ד. מה הדין כשלא עשה כדין אבל יש שורה חלקה (אור"י)? (עמ' 283)⁸³

ה. סכם את המקרים שלמדים משיטה תחתונה! (עמ' 294)

⁷⁸ לרא"ה ורמ"א סעי' ח - ידו על העליונה, למהרי"ק וריטב"א - ידו על התחתונה, עמ' 271-272, ועיי"ש.

⁷⁹ לשו"ע: אם תפס מטלטלין מועילה תפיסה, אף שלא ברשות בעלים, ואף כשיש עדים שתפס (עמ' 271).

⁸⁰ משלם לפי מטבע הקטן שירצה הנהוג במקום ההלוואה או במקום הגביה (סוף סעי' יד, סמ"ע ס"ק לז, בעמ' 278), אולם אם באותו מקום רגילים לעשות סכום חשבונם בדולרים, משלם לפי דולר (סעי' טו, עמ' 279 ועיי"ש).

⁸¹ רמ"א חו"מ סי' מב סעי' טו, ופתי"ש יג ובדברינו בעמ' 279. ואופן כתיבת השמות בכתובה - ראה בסי' מט סעי' א' עמ' 299 בהערות שוליים.

⁸² שו"ע ורוה"פ - לא נפסל השטר, דלא כתוסי - שהשטר נפסל.

⁸³ סמ"ע (ב) - לא למדים, א"ל לש"ך (ג) - לרמב"ם ושו"ע למדים (עמ' 283).

2. שורה אחרונה (סעי' א, עמ' 282):

- תקנו חז"ל לחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה, באר תוקף השטר במקרים הבאים:
- א. בדיעבד, כשלא חזר על עניין השטר בשיטה האחרונה (סעי' א' ס"ק ג)⁸²
- ב. כתב בסוף השטר: 'וקנינא מיניה' (מח' סמ"ע (א) ושו"ך (א-ב) - אם למדים מכך, עמ' 283)
- ג. ב' עדים המעידים שהם כתבו את השורה האחרונה? (שו"ך (ד) - יש לכך דין עדות בע"פ, עמ' 283)
- ד. יש מרחק אויר מתחת לשיטה האחרונה (עמ' 283)⁸³

3. יש מחקים או תלויות בשטר - מה דין השטר במקרים הבאים (סעי' ה, ח):

- א. אין קיום (סעי' ה' עמ' 287)
- ב. יש קיום (שם)
- ג. כיצד יתכן שאף שיש קיום למחיקה, השטר פסול? (סעי' ח' עמ' 289)

4. שינוי בלא קיום (סעי' ה-ו)

- באר כשרות השטר שמופיעים בו שינויים ללא קיום העדים, באופנים הבאים:
- א. מחיקת תיבות (סעי' ה' עמ' 287)
- ב. תיקון התאריך (שם, ופתי"ש א', עמ' 287 בהע' שוליים)
- ג. מחיקה מאחרי השטר, במקום שאפשר לגזורו (סעי' ו', וקצות ס"ק ב', עמ' 288 בהע' שוליים)

5. ב' פעמים 'שריר וקיים' (סעי' ט, עמ' 292):

- פסק ר' יהודה ברצלונני שטר שכתוב בו תרי שריר וקיים, כשר.
- מהי קושיית הנו"כ על פסיקה זו, וכיצד יישבוה [ב' תירוצים]? (סמ"ע טז, ש"ך כג, תומים יב, עמ' 292)

6. ספיקות בדיני שטרות (סי' מד, מט)

- א. שטר שיש בו תיקונים או תלויות, האם צריך קיום על השינויים גם בזמנינו שכתוב בכל שטר וקנינא וכו' והכל בריר ושריר וקיים? ומה הדין אם לא קיימוהו, האם אפשר לגבות בשטר זה? (סי' מד סעי' ה, ט)⁸⁴
- ב. שטר שאין בו זמן - מה דינו?⁸⁵
- ג. שטר שהלווה הוא כהן ולא נזכר זאת בשטר, האם הוא כשר? (סי' מט, סעי' א, ז)⁸⁶

ח"מ סימן מ"ט - הל' שטרות, שיכירו העדים שם הלווה והמלווה, ודין טעות וכו', ובו י' סעיפים

1. כתיבת שטרות (סעי' א עמ' 299):

- כידוע שבגט מקפידים על השמות במילויים וכינויים, מה הדין בשטרי חוב ויש למלווה או ללווה ב' שמות:
- א. האם צריך לכתוב את שני השמות או רק שם אחד? (סעי' א עמ' 299)
- ב. מה הדין אם כתבו את השם הטפל בלבד? (שם)
- ג. האם צריך לכתוב גם את הכינוי? (שם)
- ד. האם צריך לכתוב אם הוא כהן או לוי? (א"צ א"כ יש בעיר שניים ששמותיהם שוים כבסעי' ז' שם)

2. הכרת שם הלווה והמלווה (סעי' ב-ד):

- א. שמות המלווה והלווה - האם העדים צריכים להכירם, והאם אף אשה או קרוב כשרים לזהותם בשמם? (סעי' ב, עמ' 301)
- ב. אם בא אח"כ ואמר טעיתי בהכרת האיש או האשה - האם נאמן בכך, והאם יש נפק"מ בין ת"ח לשאר אנשים? (סעי' ב עמ' 302)
- ג. אדם שהוא חדש בעיר - מתי הוא מוחזק שזה שמו האמיתי, ומה הנפק"מ בין שטר לזכותו ובין שטר לחובתו? (סעי' ג-ד, עמ' 303)

⁸⁴ אף בימינו צריך לקיים את המחקים והתלויות (סעי' ה, ט, ש"ך כ), ואם לא קיים - ראה בסעי' ה' עמ' 287.

⁸⁵ השטר כשר לגבות מנכסים בני חורין (שו"ע סי' מג סעי' א ועיי"ש), ואם נמחק הזמן והמחיקה אינה מקויימת - נח' אם השטר כשר (פתי"ש סי' מד ס"ק א, עמ' 287 בהע' 25).

⁸⁶ השטר כשר (סי' מט סעי' א, עמ' 299), ועיר שיש בה שנים ששמותיהם שוים, והמתחייב כתב על עצמו כהן - נח' אם כהן הוי סימן לתבוע בו את הלווה (סי' מט רמ"א סעי' ז וש"ך (טו), עמ' 310).

3. האם עדים יכולים לכתוב שטר אחר במקרים הבאים:
- א. כשעשו טעות בשמות או בסכום (סעי' ו עמ' 305)
- ב. נמחק או אבד השטר (שם)
4. ב' יוסף בן שמעון (=יב"ש) הגרים בעיר אחת (סעי' ז', עמ' 307)⁸⁷:
- א. האם יב"ש האחד יכול לתבוע את יב"ש השני?
- ב. האם ראובן יכול לתבוע את יב"ש?
- ג. האם יב"ש יכול לתבוע את ראובן?
- ד. מנה ג' מקרים לפחות שניתן לתבוע את יב"ש! (כשיש סימן שהוא הלווה, ודוגמאות לכך בעמ' 307)
5. עיר שיש בה שני אנשים בעלי אותו שם (סעי' ז', עמ' 307):
- א. האם מועיל סימן של מספר נעליים של אחד מהם או צבע שיער וכדו' (סעי' ז')
- ב. האם צריך לכתוב שם מקום הכתיבה כמו בגט או שם מקום מגוריהם? (שם בעמ' 309)
6. שני שמות שווים (סעי' ז', עמ' 307):
- א. אם ידוע שיש בעיר שניים ששמותיהם ושם אבותיהם שוה, כגון שכל אחד מהם שמו יוסף בן שמעון - האם יכולים להוציא שטר חוב זה על זה, ומדוע? (שם)
- ב. מה הדין כשלא מוזכרים שמותיהם אלא כתוב אני הח"מ חייב למוכ"ז סך מסוים וחתם הלווה שמו? (גובים ממנו, ערוה"ש שם ס"ק יג, עמ' 307 הע' 47)
- ג. האם יש נפק"מ בין שטר שיש בו קניין לשטר שאין בו קניין? (בהרחבה לסעי' ז', עמ' 308)
- ד. מה היישוב לתרץ תמיהת הרמ"א בסתירת דברי המחבר? (שם בעמ' 308)
7. אף ששני יב"ש הדרים בעיר אחת יכולים לתבוע את ראובן, מ"מ יש מקרים שאינם יכולים לחייב את ראובן - מנה לפחות ג' מקרים כאלו! (סעי' ז' עמ' 307 בהע' שוליים)
8. שני יוסף בן שמעון (סעי' י, עמ' 312):
- א. מצוי בהרבה מקומות שאנשים רבים קרויים באותו שם פרטי וכן שם אבותיהם זהה, כגון בחצרות החסידים. דבר זה נקרא בהלכה 'שני יוסף בן שמעון'. יהודה היה ערב (לא ערב קבלן) לשתי הלוואות של שני בני אדם שקרויים באותו שם וגם שם אבותיהם זהה, ואחד מהלווים אינו פורע. האם המלווה יכול לגבות מיהודה הערב [כשעבר את כל התהליך של דיני גביה מהערב]? (סעי' י - כשאינו יכול לתבוע את הלווה, אינו יכול לתבוע אף את הערב שלו, עמ' 312)
- ב. האם יש נפק"מ אם יש כאן שני מלווים או מלווה אחד לשני הלווים? (אין נפק"מ, שם עמ' 312)
- ג. מה הדין כשהערב קרוי באותו שם של הלווה, והלווה אינו פורע - האם יגבה מהערב, ומה הטעם? (שם, מח' ש"ך ותומים)
9. שובר
- א. האם ראובן יכול להציג אותו שובר כנגד שני יב"ש שתובעים אותו? (סעי' ז', עמ' 307 בהע' שוליים)
- ב. מה הדין כשהשובר לא משולש והשט"ח משולש? (סעי' ח-ט, ובדברינו בסוף עמ' 312)

⁸⁷ וסימנך - כדאי להיות יוסף בן שמעון, מכיון שיב"ש - א"א לחייבו [אא"כ יש סימן], ומאידיך - הוא יכול לחייב אדם אחר.
© כל הזכויות שמורות למפעל "עיקרי השולחן", טל': 02-65-14-196, איימל: ikarei613@gmail.com

שאלות כלליות

1. מסדר הקידושין

- א. כמסדר קידושין האם מחובתך לטעום מכוס האירוסין או מכוס הנישואין? נמק! (אבהע"ז סי' לד סעי' ב' פת"ש ס"ק ה')⁸⁸
- ב. כתוב תאריך זה "יום ה' ל' אדר א' תשע"ו" הקפד על לשון זכר/נקיבה, כתיב מלא/חסר. (סי' קכו, עמ' 187 דוגמאות לכך)
- ג. מסדר קידושין המקבל משכורת מהרבנות, האם יש לפסול עדותו מדין עדות בשכר ומדוע? (חוי"מ סי' לג סעי' א', עמ' 192)⁸⁹
- ד. הקרובים למסדר הקידושין, האם כשרים לשמש כעדים לקידושין? (חוי"מ סי' לג סעי' א', עמ' 192)
- ה. כיצד תנהג בנישואי נדה? (סי' סא סעי' ב, בה"ט ח, ועיי"ש האופן שמניח החתן את הטבעת באצבע הכלה, עמ' 104-103)
- ו. כתובה הנערכת ביום, כשהחופה נעשית בלילה, כיצד תנהג לגבי: מעשה הקניין, חתימת העדים, ציון התאריך? (סי' סו עמ' 150,169)

2. קידושין

- א. האם אפשר לקדש אשה בעל כרחה ומדוע? (אבהע"ז סי' מב סעי' א', עמ' 70)
- ב. כשהתנה עמה לקדשה על מנת שיתן לה **1000** ש"ח, ונתן לה תכשיט **בשווי** 1000 ש"ח בעל כרחה - האם מקודשת?⁹⁰
- ג. אשה שיש לה גבס או כפפה על ידה, האם צריכה להורידה בזמן קבלת הטבעת?⁹¹
- ד. באיזה סוג קידושין נחלקו הפוסקים בתוקפם כשנעשו בלילה, ומה טעם השוללים קידושין הללו? (מייירי בקידושי שטר, פת"ש סי' כו ס"ק ז, עמ' 24)⁴

⁸⁸ והמנהג היום: לספרדים: שהמברך טועם, ולרוב בני אשכנז - אין המברך טועם אלא נותנים לחתן ולכלה לטעום, עמ' 66.

⁸⁹ וסיכום המקרים שמותר לעד לקבל ממון - בחוי"מ סי' לד סעי' יח עמ' 237.

⁹⁰ סי' כז בהרחבה לסעי' א, מח': מהרי"ט, ב"ש ב, ופת"ש ב' בשם המקנה, עמ' 29.

⁹¹ סי' כז פת"ש א', בא"ח שופטים ש"א הי"ז-ה"ח, עמ' 29.

מחלקת בחינות והסמכה

בס"ד, ז' חשוון תשפ"א

בחינה בהלכות חופה וקידושין

הנחיות למבחן:

1. יש לכתוב בכתב ברור וקריא.
2. אין לכתוב את שם הנבחן או כל סימן מזהה אחר בתוך מחברת הבחינה. מבחן שימצא עליו סימן מזהה – המבחן לא ייבדק! ותוגש תלונה לוועדת משמעת.
3. לתשומת לבכם: דפי הטייטה לא ייבדקו!
4. חלק א' – עיון – 8 שאלות.
יש לציין בכל תשובה את מקורות הדין, דעות הראשונים, ופסיקת ההלכה.
חובה לענות על 7 מתוך 8 שאלות. נבחן שיענה מעבר לשאלות החובה, יבדקו רק 7 התשובות הראשונות שכתב הנבחן לפי סדר כתיבתו במחברת הבחינה, למעט אם הנבחן סימן עיגול סביב 7 התשובות שמבקש לבדוק.
5. חלק ב' – יישום – 4 שאלות.
יש להתייחס למקרה, לבירור ההלכה והדין, כולל ציון דעות הראשונים ופסיקת ההלכה.
חובה לענות על 3 מתוך 4 שאלות, נבחן שיענה מעבר לשאלות החובה, יבדקו רק 3 התשובות הראשונות שכתב הנבחן לפי סדר כתיבתו במחברת הבחינה, למעט אם הנבחן סימן עיגול סביב 3 התשובות שמבקש לבדוק.
6. יש לענות בנפרד על כל חלק מחלקי השאלה.

בהצלחה!!!

חלק א' – עיון

יש לענות על 7 שאלות מתוך 8 שאלות

יש לציין בכל תשובה את מקורות הדין, דעות הראשונים, ופסיקת ההלכה.

1. קידושי ביאה

הבא על הפנויה, באר הדין באופנים דלקמן:

- א. בא עליה לשם קידושין אך שלא בפני עדים, האם יש לחשוש שמקודשת?
- ב. כשאין ידוע אם התכוון לקדשה, האם חיישינן לקידושין משום 'אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות'?
- ג. ביאה על הפנויה שלא למטרת קידושין, האם אסורה מדאורייתא או מדרבנן? כתוב ראייה שהובאה בפוסקים, בנידון זה!
- ד. ביאה על הפנויה שלא למטרת קידושין כשהפנויה מיוחדת לו?

2. חשש קידושין

מסדר קידושין שהובא לפניו שטר החתום ע"י שני עדים ובשטר כתוב בפירוש כי הכלה מקודשת לאדם אחר - האם עליו לבטל את טקס הקידושין? באר הדין במקרים דלהלן:

- א. השטר אינו מקויים.
- ב. השטר מקויים אך אין ידוע אם נכתב מדעת החתן והכלה.
- ג. השטר נכתב שלא על דעת החתן והכלה, אך השטר חתום ע"י ג' עדים.

3. מס' ברכות על כוס אחת

האם נכון לברך מספר ברכות על כוס אחת באופנים דלהלן? פרט ונמק:

- א. ברכת המזון וקידוש.
- ב. ברכת המזון וז' ברכות.
- ג. ברכת המזון וברכת אשר ברא.
- ד. ברכת אירוסין וז' ברכות.

4. ב' אנשים באותו שם

קיימים בעיר ב' אנשים בשם 'יוסף בן שמעון' ואב של אחד מהם נפטר לבית עולמו, והגיע שטר חתום בעדים לפנינו שבו חתם הלווה את שמו 'יוסף בן שמעון שליט"א' או שהעדים רשמו את שם הלווה 'יוסף בן שמעון שליט"א' - האם ניסוח זה מהווה סימן לזהות המתחייב?

5. כלה נדה / אלמנה

- א. כלה שערכו לה חופת נידה, וליל טבילתה חל בשבת - האם מותר לה לטבול בשבת? נמק.
- ב. כלה אלמנה המעוניינת לקבוע את ליל כלולותיה ביום שישי - מה תשיב לה?

6. כשאין ידוע לבית דין על פסלות העד

- א. עד פסול שבית הדין לא יודעים על פיסולו - האם מותר לו להעיד או שעליו לגלות לבית הדין כי עד פסול הוא? פרט ונמק!
- ב. עד כשר שראה עדות עם עד רשע - האם מותר להצטרף לעד הרשע כשידוע לו שהעד הרשע דובר אמת? נמק.

7. קידושי כסף

באר הדין בקצרה הנידונים להלן:

- א. מהו שיעור הכסף של הקידושין?
- ב. קידשה במחובר.
- ג. קידשה בפיקדון שבידה.
- ד. האם אמירת 'בטבעת זו' מעכבת?
- ה. נתן לה מטבע אך אמר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זו [באר 2 נידונים בשאלה זו]

8. לא צויין סוג הקניין

שטר שהיה כתוב בו שקיבלו עליהם בקניין, אך לא כתבו 'במנא דכשר למיקניא ביה' - האם חיישינן שהקניין לא היה קנין חליפין?

חלק ב' – יישום

יש לענות על 3 מתוך 4 שאלות

יש להתייחס למקרה, לבירור ההלכה והדין כולל ציון דעות הראשונים ופסיקת ההלכה.

9. חופה בתקופת מגיפה

א. מסדר קידושין שהגיע למקום עריכת החופה, ומחמת הסגר לא התאפשר לקיים את הטקס במניין - כיצד עליו לנהוג?

ב. חתן שהודיע למסדר הקידושין, כי עקב המצב הבריאותי ומחשש להדבקה, הוא לא מוכן לשתות מכוס הברכה לאחר שמסדר הקידושין שותה ממנו - האם מותר למסדר הקידושין לברך בורא פרי הגפן בלי לטעום מהכוס? נמק!

10. שמחת הכלה

באר דין וזמן שמחת הכלה באופנים להלן:

- א. כמה ימי שמחה יש לכלה בעולה?
- ב. כלה המסכימה שבעלה יעשה מלאכה בשבע הברכות, האם מחילתה מועילה?
- ג. מהו זמן ימי השמחה לכלה אלמנה שנכנסה לחופה אך לא נבעלה?
- ד. האם מותר לחתן בשנה ראשונה לצאת לחו"ל לצרכי פרנסה?
- ה. האם מותר לשותף של החתן לפתוח את העסק המשותף בימי השבע ברכות?

11. כלה שויתרה על כתובתה

להפתעת כל הנוכחים, הכלה הכריזה כבר בשעת הקידושין כי היא אינה חוששת שתהא קלה בעיני בעלה לגרשה, ולכן היא אינה מעוניינת בכתובה, ומוחלת לחתנה על כתובתה, ואף העלתה דבריה על הכתב - כיצד על מסדר הקידושין לנהוג?

12. בן מאומץ / חמות

המגדל יתום בתוך ביתו וכתב עליו בשטר 'בני' - האם השטר פסול? פרט הדין במקרים הבאים:

- א. כשיש למאמץ בנים.
- ב. כשיש למאמץ בן בשם זהה לשם של המאומץ.
- ג. מה הדין באדם שכינה בשטר את חמותו בכינוי 'אימי'?

* * *

מראה מקומות לתשובות, והפניות לעיקרי השולחן - בעמ' הבא.

מראי מקומות לתשובות - למבחן מועד חשון תשפ"א**דגשים חשובים ללומדים ולנבחנים:**

- א. כיון שכל הדינים סוכמו הדק היטב לעיל בספר זה, כאן כתבנו רק הפנייה למראי מקומות לתשובות, והפנייה לעמ' המתאים בספר, וקחנו משם!
- ב. כמובן שבמבחן עצמו - על הלומד לבאר את השתלשלות ההלכה מהמקורות בש"ס, דרך שיטות הראשונים והאחרונים, ופסקי שו"ע והרמ"א, ונושאי כליהם (כפי שביארנו בהקדמה לספר, ובריש חלק "עיקרי מבחן השולחן").
- ג. בתשובות חשוב להתמקד בעיקרי הדינים והשיטות שנשאל עליהם, ולא לכתוב בבחינת "מאריך טרחא"!¹
- ד. פעמים שיש שינוי במרכיבי הבחינה והדרישות של הבוחנים - ולכן יש לעכוב בכל בחינה מה נדרש ממנו!

חלק א' - עיון

(1)

- א) לא, סיי כ"ו סעי' א', ועיי"ש בב"ש א' (עמ' 20 ובהעי' 1 שם).
- ב) לשו"ע (בסי' קמ"ט סעי' ה) לא חוששים לקידושין, אלא במחזיר גרושתו, אבל בשאר כל הנשים - בחזקה שבעל לשם זנות, עד שיפרש שבעל לשם קידושין, (עמ' 20 הערה 7).
- ג) במופקרת לכל - לכו"ע אסור מדאורייתא. ובפילגש: הראב"ד - התיר והביא ראיה מדוד המלך שנשא פילגשים, אך הרמב"ם - אסור. והח"מ (א) כתב - שאף הראב"ד שהתיר ביאה על פנויה זה רק מהתורה, אך אסר מדרבנן (שם עמ' 20 הע' 2-4).
- ד) מחי רמב"ם וראב"ד, ברמ"א סיי כ"ו סעי' א' (שם).

(2)

- א) מחי, רמ"א ומהרי"ק ושו"ך (סי' מו ס"ק ט), סיי מ"ב סעי' ד' נושא ה', (עמ' 79, 84-83).
- ב) מחי רמ"א וגר"א (שם).
- ג) חוששים לקידושין, כיון שהשלשה - נעשו כבי"ד, שיכולים לכתוב בלא לשאול את הצדדים (נו"ב בפת"ש יז, עמ' 85 ובהעי' 69 שם ס"ק ב).

(3)

- א) פסחים קב/א-ב - אין אומרים שתי קדושות [כגון קידוש וברהמ"ז] על כוס אחת... לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות... (עמ' 117 הערה 70).
- ב) מחי וי"א וי"א (סי' ס"ב סעי' ט', עמ' 117).
- ג) מחי וי"א ברמ"א וילקוט יוסף (שם) עמ' 118.
- ד) לשו"ע ורמ"א - לא יברך על כוס אחת, דלא כרבינו משולם - שהקל, (שם) עמ' 117.

- 4) ב' יב"ש הדריש בעיר אחת (חוי"מ סי' מ"ט סעי' ז'): אם בשטר חתימת יד המתחייב - הוי ראייה, וגובים ממנו (ערוה"ש סי' מט סעי' יג, עמ' 307), אך אם העדים חתמו - מחי בין הרמ"א, לב"י ש"ך (יד), עמ' 309.

(5)

- א) בתולה שהייתה נדה בחופתה: לרמב"ם - אסורה לטבול בשבת, ולרא"ש - מותר, (סי' ס"ד סעי' ה' ב"ש ה), עמ' 138).
- ב) דין הגמי בכתובות ה/א - שאלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בשישי, וב' טעמים לכך (כמבואר בעמ' 134).

¹ ואף אם החליט לכתוב בהרחבה - מ"מ יתמקד בעיקרי הדינים והשיטות, כשיטה של "עיקרי השולחן", ובעז"ה יצליח, כרבים שהצליחו וקוים בהם: "אשרי מי שבא לכאן - ותלמודו בידו" (בבא בתרא י/ב).

וכשרוצה להינשא ביום אחר, יש להתייחס לג' דברים: א. מצד ברכה - מח' ר"א ור"פ ופני יהושע (פתי"ש סי' ס"ד ס"ק ו', עמ' 136). ב. מצד חילול שבת - מח' י"א וי"א, ומסקנת השו"ע - פשט המנהג לינשא נשים בע"ש (שו"ע סי' ס"ד סעי' ה, 'עמ' 134-135). ג. מצד קניין בשבת - י"א שאין חופה קונה באלמנה, ונח' מה הדבר שקונה בה, שצריך לעשותו לפני שבת (סי' ס"ד סעי' ה' ב"ש (ו), ילקו"י חו"ק פ"ב הל' ז, עמ' 137-138).

(6)

- (א) תלוי איזה פסול, חו"מ סי' ל"ד סעי' א' פתי"ש (א') עמ' 214, וטבלת סיכום - בעמ' 215 בהע' שוליים.
(ב) עד כשר אסור לו להעיד עם רשע אע"פ שהיא עדות אמת (שו"ע שם עמ' 214), וראה בפתי"ש (ב) - שחילק אם פסולו דאורייתא או דרבנן, (עמ' 215).

(7)

- (א) פרוטה (ובימינו זה כ-6 אגורות (נכון לתשע"ט)), ונחלקו [סמ"ע, גר"א ועוד] האם אף בזמנינו - ניתן לקדש בפרוטה, (סי' כ"ז סעי' י', עמ' 42).
(ב) לקדש בדבר מחובר לקרקע: בשטר - לא ניתן לקדש, בכסף מחובר לקרקע או בקרקע - ניתן לקדש (שם ב"ש (א') עמ' 28).
(ג) אם קידשה בפיקדון קודם שנטלתו, ונטלתו - אע"פ ששתקה היא מקודשת. אך אם קידשה אחר שנטלתו - אינה מקודשת אלא אמרה "הן" (סי' כ"ח סעי' ד), ונפק"מ לכך במקרה שלא תפסו הקידושין - האם צריך לחזור וליטול הכסף ממנה וליתן לה בתורת קידושין (מח' בין הרמ"א סי' כז סעי' ג, לט"ז (ז) וב"ש (ג), ועי"ש פתי"ש (יב), עמ' 33, ועי"ע בעמ' 28 הע' 11, ובעמ' 50 הע' 21).
(ד) לא מעכב, סי' כ"ז סעי' א' פתי"ש (ג), עמ' 29.

(ה) כשהתכוונו לקידושין, מקודשת (רשב"א). כשאומרים שהתכוונו להיתול אינה מקודשת (פתי"ש שם).

- (8) שטר שלא כתוב בו 'במנא דכשר למיקניא ביה' - מח' בין דרכ"מ (ה) וסמ"ע (טז), לב"י וט"ז, (חו"מ סי' מ"ב סעי' ה' עמ' 268).

חלק ב' - יישום

(9)

- (א) לברכת האירוסין - עשרה אנשים זה לכתחילה ולא לעיכובא (אבהע"ז סי' לד סעי' ד עמ' 68), לברכת הנישואין - נח' הב"י ודרכ"מ וסיעתו, אם העשרה לעיכובא, (סי' ס"ב סעי' ד', ועי"ע בעמ' 110).
(ב) כיון שברכת היין הוי כברכת המצוות - יכול מסדר החו"ק לברך על הכוס בלא לטעום ממנו, ברם לגבי ברכת האירוסין - הפני"י נשאר בצ"ע, (סי' ל"ד סעי' א' פתי"ש (ה), ועי"ע בעמ' 66 לגבי מנהג הספרדים ומנהג בני אשכנז).

(10)

- (א) הנושא בעולה - צריך לשמוח עמה ג' ימים, ואם בחור נשא בעולה: לשו"ע סתם - ג' ימים, וי"א - ז' ימים, (סי' ס"ד סעי' ב' עמ' 133).
(ב) סתירה בדברי הרמ"א בין סעי' א' לסעי' ב, ותירוץ הח"מ והמקנה (סי' ס"ד סעי' א' פתי"ש (ג) עמ' 132).
(ג) כיון שלא נבעלה - דינה כבתולה, שצריכה פיתוי טפי של ז' ימי שמחה (שם ב"ש (ג) עמ' 133).
(ד) מח' רדב"ז ובינת אדם, (שם פתי"ש (ב) עמ' 132).
(ה) מותר, שם פתי"ש א', עמ' 132, ועי"ש בהע' שוליים.

(11) צריך לכתוב כתובה אחרת, סי' ס"ו סעי' ג', ט', עמ' 152-155.

(12)

- (א) מח' תומים וכונה"ג, חו"מ סי' מ"ב סעי' ט"ו פתי"ש (י"ג), עמ' 279.
(ב) פסול, תומים וערוה"ש (כ), שם בהערה 100.
(ג) כשר, שם סמ"ע (מא).

**מפתח עניינים
אלפביתי
ונושאי הסעיפים**

הלכות חופה וקידושין

עיקרי השולחן

מפתח עניינים אלפביתי

להלכות חופה וקידושין

הבהרה: ההפניות במפתח זה מתייחסות למספרי העמודים בחלק "עיקרי השולחן". מומלץ לעיין בהתאם לסימן והסעיף שב"עיקרי השולחן" גם בחלקים הבאים: "מבואות לטור ולב"י", "ושנתם" ו"עיקרי מבחן השולחן".

אם עד אחד אומר כדבריו 244
במי שמעיד 'פלוני הלווה לי בריבית' 246 245 241 206
האומר שלא חטא אבל מדבריו יוצא שחטא 244
לעניין למסור לו עדות לכתחילה 244
מי שידוע שחטא, ואומר שהיה מזיד 227 219

אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות

בבא על גרושתו 20
בבא על נדה או על פנויה 20
במי שפרוץ בעבירה 21 20
בנישואין אזרחיים 21

אין מערבים שמחה בשמחה

המקור 108
הנושא כמה נשים באותו יום 109
חופות שתי אחיות יחד
באותו יום 109
באותו שבוע 109 108
נישואין בחול המועד (ראה: חול המועד)
שתי חופות באותו יום 109 108
ענייה ועשירה 109

אין עושים מצוות חבילות חבילות

שימוש בכוס אחת לשני עניינים (ראה: כוס)

אכילה

בשוק

לתלמיד חכם 237
סעודת פת או מאכל אחר 237
פוסלת לעדות? 237

אמנה

אם הלווה טוען שהשטר הוא אמנה 278

'אנוסים'

משומד מאונס שנשא אנוסה לפי חוקי הגוים 20

אסמכתא

במשחק בקוביא 250 233

אפקעינהו רבנן לקידושין

באיש שאנסוהו לקדש 70
באשה שאנסוהו להתקדש 70
במקדש במתנה ע"מ להחזיר 46
במקדש בעדים שפסולים מדרבנן 90 87

ארוסה

אסורה למקדש 23
אם הוא מקדש אותה בביאה בביתו 23

א

אדם חשוב

קידושין ע"י נתינת אשה לאדם חשוב 52 51 41
אדם שחשוב רק בעיניה 41
אם לא אמר לה 'התקדשי לי בהנאה זו' 42 41
אם לא אמרה 'ואתקדש לך' 41
ולפני כן דיבר עמה על עסקי קידושיה 41
אם נתנה לו מתנה ע"מ להחזיר 48
אם נתנה רק פרוטה 42
סתם אדם נחשב חשוב? 41

אומדנא

בעדות בקידושין 81 79

אונס (כפייה)

המקדש אשה נגד רצונה 70
אם בתחילה לא רצתה ובסוף רצתה 70
אם לא גילתה דעתה מקודם שהיא רוצה 71
אם לא דיברו לפני כן על עסקי קידושיה 70
אם בתחילה רצתה ובסוף לא רצתה 70
אם חזרה בה תוך כדי דיבור 70
אם הסכימה בגלל קנס שידוכין 72
אם שניים מעידים שרצתה ושניים מעידים שנאנסה 71
ונתקדשה לאחד מעדי האונס או לאדם אחר 71
מי שאנסו אותו למכור 70
מי שאנסו אותו לעשות דבר שהוא חייב לעשות 72
מי שאנסו אותו לקדש 72-70
אם אמר 'רוצה אני' 70
אם מסר מודעה לפני כן 70
מי שאנסו אותו לקנות 72 71

אורח

שקידש במאכל מהסעודה 59
בכוס יין 59

אילם

הדרך שבה יחולו הקידושין שלו 35

אימוץ

כתיבת 'בני' על בן מאומץ 279

אין אדם חוטא ולא לו

במי שבדק שחיטה של אחר ויצאה טריפה מידו 222

אין אדם משים עצמו רשע

לומר שחטא ושהוא פסול לעדות 244 227 215 214
אם הוא מוסיף 'ואעשה תשובה' 244

אשה שנתנה מתנה לבנה הבכור כי לא ידעה זאת 273

בעילת מצוה

אופן הפרישה ממנה 127 128
איסור הכלה כנידה אחריה 127 128
אם לא גמר את ביאתו 127
תליית כתם בדבר אחר בג' ימים ראשונים 128 129
בשבת 127
מניין ז' נקיים אחריה 127 128

ברכה (דאגה גס: 'אשר צג אגח'; שהחיינו)

חידוש ברכה שלא נזכרה בתלמוד 130

ברכת אירוסין

אם אין שם עשרה 68
אם בירך לפני את ברכת החתנים 108
אם לא בירך אותה

השלמתה בשעת הנישואין 67
השלמתה ע"י קידושין חוזרים 67
במי שמקדש פעם שנייה, ובירך בפעם הראשונה

אם בראשונה קידש בפסולי עדות 89 90
אם בראשונה קידש קידושי טעות 67 101
אם בראשונה קידש קידושי ספק 67
המקדש שוב בשעת הנישואין מפני הרואים 67

בעשרה גדולים 110
בקידושין של אנדרוגינוס 65
בקידושין של חרש 65
עם חרשת או עם פיקחת 65

בקידושין של קטן (דאגה: קטן)

ברכת השבח או ברכת המצוות 64
הנוסח

'הנשואות לנו' 63 65
'והבדילנו מן העריות' או 'וציינו על העריות' 63 65
'חופה וקידושין' או 'חופה בקידושין' 63
טעמים לנוסח 64

'ע"י חופה וקידושין' או רק 'מקדש ישראל' 63 65
עם חתימה בברכה נוספת? 63
לפני הקידושין או אחריהם 64 65
מי מברך - החתן או אחר 65

מנהג לברך אותה בשעת הנישואין 67
על כוס 66

אם אין לו יין או שכר 66
ברכת הגפן בתחילה או בסוף 108
לעיכובא? 107 130
מסדר הקידושין שותה מהיין? 66
על שיכר 66
שיעור השתייה 66

ברכת הנהנין

המברך להוציא אחר, ואינו אוכל או שותה 66
בברכה שהיא חיוב, כגון בקידוש 66

ברכת חתנים (שבע ברכות)

איסור כלה בלי ברכה 21

אשכנזים

הבדלים בינם לספרדים בחופה ובכתובה 169
'אשר צג אגוז' (ברכה על בתולים)

אמירתה בלי כוס או בלי שם ומלכות 130
הנוסח 130
רק אחרי הביאה 130

אשת איש

מתנתה חלה רק בהסכמת בעלה 54
'אתן'

המבטיח 'אתן לך' ועשו קניין - חייב לתת? 167
במתנה 273
שטר עם לשון זו, בעם הארץ או בתלמיד חכם 273
בשטר תנאים 167

ב

בהמה דקה

אין מצילים את הרועה ממיתה 230
אסור לגדל אותה בארץ ישראל או בבבל 229 230
בזמן שאין לישראל שדות בארץ ישראל 229
פסול המגדל לעדות (דאגה: רשע)

ביאה

לשם קידושין בלי עדים 20
אם גלוי שכוונתו לשם קידושין 20

ביטוח

על כתובה 347

בית דין

אם שניים העידו שדיין פסול ושני חבריו מכחישים

אם חבריו כבר חתמו על קיום השטר 248
אם חבריו מעידים שלא חטא או שעשה תשובה 248
אם חבריו עוד לא חתמו על קיום השטר 248
דיינים שאוהבים זה את זה 198
דיינים שקרובים זה לזה - אבי החתן ואבי הכלה 198
דיינים ששונאים זה את זה 198
הטוען בב"ד ואח"כ מפרש את טענתו בפירוש

דחוק 274
מי כשר לדון ומי פסול

אבי החתן לאבי הכלה 198
אוהב ושונא של בעל דין 192
בעל נגיעה ממונית, שהפסיקה לפני שדן 204 205
הנוטל שכר לדון 237
אם החזיר את השכר 237
חובה להחזיר? 238
מי שהיה פסול רק בגמר הדין 203 209
מי שהיה פסול רק בתחילת הדין 203
רשאי להכות חשוד כדי שיודה 265
העמדתו על העמוד בלבד 265

בכור

בכור מאם אינו יורש פי שניים 273

106	החתן לא מברך
	כמה ימים מברכים אותן
131 111	אם הוא בחור או היא בתולה
112	אם היא מוכת עין
131 111	באלמן שנשא אלמנה - רק יום אחד
113	אם הוא התאלמן מהאירוסין
111	אם היו כמה סעודות באותו יום
112 111	אם נשא ביום והסעודה בלילה
133 113	באלמן שנשא אלמנה בתולה
113	באלמן שנשא בתולה וחשב שהיא בעולה
113 112	באלמן שנשא מי שבעל קודם
113 112	באלמן שנשא מי שנבעלה לאחר
113	בפנוי שנאף ונשא בעולה
108	כשיש שני חתנים או שנושא שתי נשים
109	אם אחד מהם לא נוכח
108	בברכות שאחרי הסעודה
107	לפני או אחרי החופה
106	מקורה
121	ע"י שמשים שאוכלים אחרי סעודת הנישואין
121	עזיבת הסעודה בלי אמירת שבע ברכות
107 106	על כוס יין
108	הברכה הראשונה או האחרונה
130 107	לעיכובא?
	שימוש בכוס אחת
117	לברכת אירוסין וברכת נישואין
117	לשבע ברכות וברכת המזון
118	בליל הסדר
120 119	שלא בבית החתן
119	אם אין דעתם לחזור לביתם תוך שבעה
119	אם דעתם לחזור לביתם תוך שבעה
120	אם יצאו מהבית כי הוא קטן מדי
120	באולם או חדר שנשכר לכך
120	בבית הורי החתן
120	ביום השביעי או בשבת חתן

בתולה

	ברכת חתנים לנושא בתולה (ראה: ברכת חתנים)
	ברכת 'אשר צג אגוז' על מציאת בתולים (ראה: 'אשר צג אגוז')
	חופה בנושא בתולה (ראה: חופה)
	כתובתה (ראה: כתובה)
	היום שנושאים אותה (ראה: נישואין)
	ימי השמחה אחרי נישואיה (ראה: שמחה)

ג

גבאי (ראה: מס)

גוים (ראה: גט)

237	המקבל צדקה מגוי בפרהסיא פסול לעדות
20	הנושא אשה לפי חוקי הגוים

גזל, גניבה

229	הגוזל מציאת חרש שוטה וקטן
-----	---------------------------

108	אם בירך אותה לפני ברכת האירוסין
97	אם לא בירך - תוקף החופה
106	ביאור הברכות
123	במחזיר גרושתו
	בני חופה שהתחלקו לכמה בתים - ברכה בכל חבורה?
121	אם שמש אחד משמש את כולן
112	בסעודה שבין החופה לייחוד
123	בסעודת טבילת הכלה אחרי ז' ימי משתה
110	בעשרה גדולים
115	אם חלקם עזבו באמצע הברכה
110	אם נישאו שלא בפני עשרה ולא ברכו
110	בסעודה, אם חלקם לא אכלו
108	בקטן שנשא גדולה או שנשא קטנה
101 97	בקידושין שניים, אחרי שקידש בטעות ובירך
116	ברכה ע"י מי שלא אכל בסעודה
	ברכת 'אשר ברא' בלבד
118	אומרים 'נודה לשמן' ולא 'דוי הסר'
114	בלי פנים חדשות
114	בלי שום אורחים
116	אם היתה ביאת מצווה בימים אלו
110	בשלושה
122	לאלמן שנשא אלמנה - יום אחד או שלושה
120	שלא בבית החתן
107 106	ברכת המצוות או ברכת השבח
	בשבעת ימי המשתה, אם אין פנים חדשות
116	אם היתה ביאת מצווה בימים אלו
115 114 111	ביום הראשון
114 111	סעודה שנייה ביום ראשון
116	ביום טוב
116 115	בשבת
116	בסעודה שלישית
114 111	מיום שני ואילך
111	בשבעת ימי המשתה, אם יש פנים חדשות
114	אם היו פ"ח בסעודה אחרת ביום זה
116-114	אם הפ"ח נוכחים בלי לאכול
115	אם הפ"ח עזבו באמצע הברכה
110	בסעודה או בלי סעודה
114	גדר פנים חדשות
116 115	אדם חשוב או אדם לא חשוב
115	אחד או שניים
115	אשה, קטן או עבד
114	מי שלא שמע את הברכות בחופה
116 115	מי שמרבים בשבילו בסעודה
115	מי שמתכבדים בו או מי ששמחים בו
114	מי ששמע את הברכות בחופה אבל לא אכל
113	מקצת היום ככולו או שבעה מעת לעת
113	סעודה שהתחילה בשביעי ונגמרה בשמיני
	ספירת שבעת הימים
120	אם יצאו לדרך מיד אחרי החופה
113	מהחופה או מהסעודה הראשונה

180	'שנת' או 'בשנת'.....
177	טעות בו בלי שינוי משמעות..... ימות השבוע
181 177	בכתיב מלא או חסר.....
177	'בשבת' ולא 'לשבת'.....
177	יום ראשון 'באחד בשבת'.....
177	'שני' או 'בשני'..... שמות החדשים
185 184	אדר, בשנה מעוברת.....
185	אופן כתיבתם.....
186 185	אם כתב 'איר' ביו"ד אחת.....
185	אם כתב 'חשון' במקום 'מרחשון'.....
185	אם כתב 'מנחם' במקום 'אב'.....
185	אם כתב 'מר חשון' בשתי מילים.....
185	אם כתב רק 'לירח א' (לדוגמה) בלי שמו.....
186 185	מלא או חסר..... כתיבת שם האיש והאשה
299	כותבים גם חניכה (כינוי).....
310	אופן כתיבת הכינוי.....
299	כותבים גם שם טפל.....
309	כתיבת שם העיר
309	אם נכתב שם לא נכון.....
262	עדי מסירה או עדי חתימה כרת' עדים שכתבו גט - יכולים לכתוב גט חדש?
305	אם הראשון היה כשר ואבד לפני שהגיע לאשה.....
305	אם הראשון היה פסול.....
262	על דבר שיכול להזדייף
263	אם יש עדי מסירה או אין..... נישואי האשה על פיו תוך 'י' ימים מהגירושין או
262	אח"כ.....
28	שמחובר לקרקע.....

גירושין

36	ביטול גט - רק בלשון עתיד.....
28	'טלי גיטך מע"ג קרקע'.....
87 86	מי שחשוד על עריות ומעיד שנתגרשה.....
24	נתינת גט בלילה.....
71	תקנת ר"ג שלא לגרש בעל כרחא.....
71	אם אנסוהו לקדשה.....

גניבה (ראו: גזל)**גר, גירות**

201	אח ואחות שהתגיירו - אסורים זה בזה.....
	אחים שהתגיירו - כשרותם להעיד זה לזה (ראו: פסולי עדות)
20	גוי וגויה שנישאו לפי חוקיהם והתגיירו.....
20	אם דרו יחד אחרי הגיור.....
166	גירות - תוארה בכתובה "גירותא".....
166	אם היא גם גרושה.....
166	גירות מותרת בקרוביה מהאב.....
201	כקטן שנולד.....
166	כתיבת שמו בכתובה.....

234	הגונב יונים משובך של חברו.....
237	החוטף מאחר פחות משו"פ.....
223	פסול גזלן וגנב לעדות.....
247 246	אם הנגזל מעיד שגזל.....
246	אם מחל על הגזילה, או לא מחל.....
247	אם שניים מעידים שגזל, כל אחד על גזילה אחרת.....
235	באבק גזל, כגון משחק בקוביא.....
235 234	הגונב יונים משובך של חברו.....
223	הגונב מנכרי.....
229	הגונב מציאת חרש, שוטה וקטן.....
223	החולק עם גנב.....
223	אם הוא רגיל בכך.....

גט

301 300	אם העדים לא מכירים את שמות האיש והאשה.....
266	אם כתבו בו ראשי תיבות.....
174	אם לא כתוב 'ודן' או 'מינאי'.....
176 175 173	בכתב אשורי או שאינו אשורי.....
176-174	בכתב רש"י.....
175	חלקו בכתב א וחלקו בכתב ב.....
176	כתב אשורי משובש או כתב רש"י יפה - מה עדיף.....
173	הטופס.....
305	הצורך בצינוי הבעל לעדים לכתוב.....
175 173	השפה שבה הוא כתוב.....
175 173	אם חלקו בשפה א וחלקו בשפה ב.....
175	אם רק מילים מיותרות כתובות בשפה ב.....
175	חלקו בלשון הקודש וחלקו בארמית.....
173	התורף.....
175	'הרי את מותרת לכל אדם' - מהתורף?.....
175 173	חתימת העדים בשפות שונות.....
300	כתיבת גט לאיש שלא בנוכחות אשתו.....
177	כתיבת התאריך..... היום בחודש

179	אם כתב רק 'לחודש' בלי 'יום'.....
181 178	בכתיב מלא או חסר (שלשה, שמנה).....
179 178	בלשון זכר.....
183 178	בר"ח - 'באחד' או 'ביום אחד'.....
186 183 182 178	בר"ח - הימנעות מכתיבת גט בו.....
182	בר"ח - 'ירח' או 'חודש'.....
186 183 182	בר"ח שיש בו שני ימים.....
180	המנין המועט והמרובה - מה קודם.....
179 178	'יום לחודש' או 'ימים לחודש'.....
177	'ירח' או 'חודש'.....
179	מספר הימים במלה שהיא גימטריא שלו.....
179 178	מספר הימים בראשי תיבות.....
178	'שני ימים' או 'בשני ימים'.....

השנה

181	בכתיב מלא או חסר.....
180	בלשון נקבה.....
179	במלה שהיא גימטריא שלה.....
180	המנין המועט והמרובה - מה קודם.....

98	אם קדמה לקידושין - היא חלה?
99 95	אסור לעשותה בשבת
101	באיש חולה שאינו ראוי לביאה
	באלמנה - המעשה היוצר נישואין
95	באלמנה מהאירוסין או מהנישואין
137 95	ביאה
138 137 95	הבאתה לביתו
137 136 112 95	ייחוד הראוי לביאה
100 99	באשה שאסורה לו
100 99 97	באשה שחולה והולכת למות - היא חלה?
100	באשה שלא תהיה ראויה לביאה לעולם
	בבתולה - המעשה היוצר נישואין
95	הבאת האיש והאשה למקום שהוכן לכך
137 95	הבאתה לביתו
99 95	ייחוד עמה
137	אם אינו ראוי לביאה
95	כיסוי ראשה בהינומא
95	פריסת בגד על ראשם
	בלי קידושין
137 98 22	קונה בתור נישואין?
22	קונה בתור קידושין?
22	אם היא נדה
22	באלמנה
137 103 100 99 97 96	חופת נדה - האם נחשבת נשואה
138	
96	אם החתן חשב שהיא טהורה
138 103 96	אם החתן ידע שהיא נדה
99	אם היא נדה מדרבנן
107 103	חופת נדה - עשייתה לכתחילה
104	אופן נתינת הטבעת
104	אם היא יכולה לטבול ואינה רוצה
104 103	הודעה לחתן שהיא נדה
	מנהגי עשיית החופה
102	אופן עמידת החתן והכלה
144 143	איסור הנחת עטרה בראש החתן והכלה
102	אמירת שהחיינו עליה
102	בבית כנסת
102	הולכת החתן והכלה לחופה עם נרות
144 143 102	הנחת אפר בראש החתן
102	זריקת קליות ואגוזים
144	חוטי זהב וכסף בהינומא
169	ייחוד החתן והכלה - מתי
102	עטיפת טלית
169	פריסת טלית על החתן והכלה
108	קריאת הכתובה
142	ריקוד עם הכלה בהפסק מטפחת
144 143	שבירת כוס
102 97	תחת השמים
	חותן
23	מלקות למי שגר בבית חמוי

גרמי

חיוב תשלום מדרבנן או מדאורייתא 240

ד

דברים שבלב (ראו גם: קידושי שחוק)

האומרת "קדשני" וטוענת שהתכוונה בשחוק 72

דם חימוד

תליית כתם בדבר אחר בג' ימים ראשונים 129

דרבנן

חכמים לא יכולים לאסור דבר שהתורה מתירה

בפירוש 23

דרשה

דין שנלמד מדרשה - מדאורייתא או מדרבנן? 88

לדרוש דרשה שלא נזכרה בגמרא 38

ה

הודאת בעל דין

אם חב לאחרים 73

הכרזה

על פסילת רשע לעדות (ראו: השע)

הפקעת קידושין (ראו: אפקעינהו)

הקדש

האומר 'ככר זה הקדש' או 'יהיה הקדש' 36

המקדש אשה אוסר אותה לכל העולם כהקדש 36

הרשאה

שניים שכתבו הרשאה זה לזה לתבוע ממה נפשך 307

התחייבות

לעשות משהו - חייב לעשותו בהזדמנות הראשונה 272

'לפרוע אחרי כמה שנים' - מתי חייב לפרוע 272

ז

זימון (ראו: 'שהשמחה במעונו')

זכר לחורבן

בנישואין

איסור הנחת עטרה בראש החתן והכלה 144 143

הנחת אפר בראש החתן 144 143

שבירת כוס בחופה 144 143

ח

חול המועד

אין נושאים אשה בו 139 101

במחזיר גרושתו 139

קידושין חוזרים אחרי קידושי טעות 101

קידושין ושידוכין בו 139

חופה

אם לא בירך ברכת חתנים - היא חלה? 107 97

99. אם היתה חופת נדה

ירמיהו

262. שטר המכר שכתב על קנין שדה

כ

כהן

הסתמכות על תואר "כהן" בשטר

310. לעניין אכילת תרומה

310. לעניין גביית חוב

166. נשים שאסורות לכהן

166. בת גר וגירות

166. הודעה על כך בכתובתן

90. שקידש גרושה - דין עדי הקידושין

כוס של ברכה

שימוש בכוס אחת לשני עניינים

117. ברכת אירוסין וברכת נישואין

118. ברכת 'אשר ברא' וברכת המזון

117. קידוש וברכת המזון או קידוש והבדלה

117. שבע ברכות וברכת המזון

118. בליל הסדר

כיסוי ראש לאשה

95. החיוב מתחיל אחרי הייחוד עם החתן

כלה (ראו גם: נישואין)

איסורה אחרי בעילת מצוה (ראו: בעילת מצוה)

21. איסורה בלי ברכה

144 143. הנחת עטרה בראשה

המצוה לשמחה (ראו: שמחה)

143. הסתכלות בה

143. ביום הראשון או בשבעת ימי המשתה

143. בתכשיטיה, בהינומא ובשערה

42 29. ידיעתה שהטבעת שווה פרוטה

142. ריקוד עמה בהפסק מטפחת

144. שפגשה הלויית מת - הכלה קודמת

מצווה לשמחה (ראו: שמחה)

166. תוארה בכתובה

כללי פסיקה

243. במחלוקת רב נחמן ורב ששת

220. הלכה כדברי המכריע

156. הלכה כרשב"ג במשנתנו

כסף

156. כסף מדינה וכסף צורי

כתובה

148. איסור אשתו אם אין לה כתובה

152 151. אם אבדה

152. אם יש העתק במשרד הרבנות

152. החיוב לכתוב כתובה חדשה

155-153 151. אם הפחית מסכום הכתובה בהסכמתה

חזקת כשרות

256 248 241. בספק אם מישהו פסול לעדות

חליפין (קנין סודר)

46 43. המקדש בחליפין

54 48. אם הוא מקנה לה חפץ (שאינו בידו) ע"י ק"ס

47. אם היא משאירה את הסודר אצלה

54. מטבע אינו נקנה בחליפין

268. על התחייבות שכתובה בשטר

חרם דרבנו גרשום (ראו: גירושין; ריבוי נשים)

חרם של קהל

העובר עליו פסול לעדות? (ראו: רשע)

221. כולל שבועה

חרש

קידושין שלו

65. ברכת אירוסין בהם

35. הדרך שבה יחולו

229. מי שגוזל מציאה שלו

ט

טבעת

בקידושין (ראו: קידושין כסף)

טריפה

עד שהוא טריפה (ראו: עדות)

י

יבמה

23. איסור לבוא עליה משום פריצות

23. ביאה גומרת בה

יד (לשון מקוצרת)

34. ידיים מוכיחות

174. לעניין גט

34. לעניין נזירות ולעניין קידושין

35. ידיים שאין מוכיחות

יום טוב

101. איסור קידושין בו

242 219. הקובר מת ביו"ט - פסול לעדות?

139. נישואין ערב יו"ט

139. סעודת נישואין בו

116. שבע ברכות בו בלי פנים חדשות

יוסף בן שמעון (שם מצוי)

מקום שיש שניים בעלי שם זהה (ראו: ערב; שטר חוב)

ירושת הבעל (את אשתו)

100. באשה שנתגרשה בספק גירושין

100 99. מצד מחילת האשה על נכסיה

רק אחרי נישואין

101 97. אם היתה חולה שנוטה למות בחופה

- 158 157..... בזהובים
- 169 158-156..... בכסף מדינה או בכסף צורי
- 157..... אם כתוב בה "מכסף צורף"
- 169 158 157..... במשקל כסף שבימינו
- 165..... למעשה - ע"פ פשרה
- 153-151..... הפחתה מהסכום בהסכמת האשה - תוקפה
- 153 152 151..... אם כתבה "התקבלתי"
- התחייבות החתן בה כנגד הנדוניא (ראו: נדוניא)
- 348..... חתימת החתן עליה
- חתימת העדים
- 149..... אחרי שמיעת הכתוב בה
- 168..... אם אינם יודעים לקרוא
- 168..... החתמות "מכובדים" תחת חתימותיהם
- 149..... לפני או אחרי הקידושין
- 169 149..... לפני או אחרי קבלת קניין
- 168..... כתיבת המקום - מקום החופה או מקום הקניין
- 279..... כתיבת שם אב מאמץ
- כתיבת שם האיש והאשה
- 299..... כתיבת כינוי
- 166..... כתיבת שם של גר
- 299..... מי שיש לו שני שמות
- 299..... שם משפחה
- 309..... כתיבת שם העיר שבה התחייב החתן
- 309..... אם לא כתבו
- 169 157 156..... מדאורייתא או מדרבנן
- 157 156..... כתובת אלמנה או כתובת בתולה
- 169 157 156..... כתיבת "דחזי ליכי מדאורייתא" בכתובה
- 169 165 164..... מנהג לכתוב מאתיים זקוקים כסף
- 165..... כולל את עיקר הכתובה?
- 165..... שוויים
- 157..... נאמנות הבעל לטעון "פתח פתוח" ולהיפטר
- 169..... עשיית קניין - לפני החופה או תחתיה
- 108..... קריאתה בחופה
- שאבדה - כתיבת כתובה חדשה
- 152..... אם כתב בה פחות ואח"כ נמצאה הראשונה
- 152..... הסכום שכותבים
- 155..... התאריך שכותבים
- 152..... נוסח 'כתובה דאירכסא'
- 169..... שבועת החתן בתקיעת כף על חיוביו
- 279..... שלא נכתבו בה התנאים שרגילים לכתוב
- 279..... אם החתן בא מקהילה שלא נוהגים בהם
- 150 149..... שנכתבה ביום ונחתמה בלילה
- 150 149..... אם היו עסוקים באותו עניין בינתיים
- 150..... אם כתבו את התאריך של הלילה
- 150..... אם עשו קניין ביום
- 150..... לעניין תוספת כתובה
- 149..... שעבוד נכסים עתידיים לכתובה
- שעדיה פסולים
- 90..... אם רק אחד מעדיה פסול
- 97..... הצורך בכתובה חדשה
- 155..... אם התנו שלא תהיה לה כתובה
- אם יש כתובה אבל -
- הבעל התנה שערב קבלן יהיה חייב במקומו
- 149.....
- 148..... היא ביד הסופר כי לא קיבל שכר
- התוספת לא כתובה בה
- 155.....
- 148..... אם לא שיעבד לה את כל נכסיו
- 155-152..... אם מחלה עליה
- 155..... אם מכרה אותה לאדם אחר
- 155..... אם מכרה אותה לבעלה
- 155..... מפני שחבלה בו ורוצה לשלם לו
- 150 148..... אם נתן לה מטלטלין בשווי הכתובה
- 151 150..... בלי קבלת אחריות עליהם
- 150 148..... אם עשה קניין בעדים שהוא חייב לה
- 148..... במקום שרגילים לכתוב כתובה
- 152..... בזמן הזה שאסור לגרש בעל כרחה
- 148..... ייחוד עמה
- 168..... אם הבעל טוען שלא הבין אותה
- אם המטבע במקום הנישואין יקר יותר מבמקום הגירושין
- 156.....
- 158..... אם המטבע התייקר - כמה ישלם
- 158..... הסכום שכנגד הנדוניא
- 158..... עיקר הכתובה והתוספת
- אם נכתבה אחרי החופה
- 97.....
- 165..... אם שיעבד לה מיטלטלין
- תקנת השוק שלא תטרוף מלקוחות
- 165.....
- 165..... הסכום שכנגד הנדוניא
- 165..... עיקר הכתובה והתוספת
- אשה שמחלה על כתובתה - כתיבת כתובה חדשה
- 155..... התאריך שכותבים
- 152..... כתיבת התוספת
- 153..... אשה שמחלה על כתובתה - תוקף המחילה
- 153..... אם בעלה רוצה לגרשה
- 153..... אם גירש אותה רק לאחר זמן
- 154-152..... אם התנו ומחלה בשעת הנישואין
- 154 153..... בכתב או בעל פה
- 155-153..... אם כתבה "התקבלתי" אחרי הנישואין
- 153..... אם מחלה אחרי הגירושין או אחרי מות הבעל
- 154 153..... אם מחלה בעל פה כשהיתה נשואה
- 152..... לעניין תוספת כתובה
- בנושא אשה אחרי שבא עליה - מאה או מאתיים זוז
- 159..... אם בא עליה על דעת שישאנה
- 159..... באונס נערה או בוגרת
- 159..... במפתח את משודכתו
- 159..... במפתח נערה או בוגרת
- 97..... בקידושי טעות, כשמקדש שוב
- בתאריך - 'חודש' ולא 'ירח'
- 177.....
- 158..... גבייה מעידית או מזיבורית
- 158..... אם כתבו "מכל שפר ארג נכסין"
- 158..... הבעל משלם שכר הסופר
- 148.....
- הסכום
- 167..... אם הסכום בה מופרז

36. אמר 'אני נותן לך בתורת קידושין'
37. אם חברו מינה אותו לשליח לקדשה לו
35. אמר 'אני נותן לך לקידושין'
35. אמר 'לי' אחרי כדי דיבור
36. אמר 'קח טבעת זו קידושין על בתך'
34. אם היו משודכים
34. אם יש עוד ריעותא
34. אם קידש תחת חופה
34. אם שניהם אומרים שהתכוונו לקידושין
34. בחשש שהיא תתעגן
- 32 31. 'הרי את נשואתי'
32. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
38. 'הריני אישך', 'בעלך', או 'ארוסך'
38. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
38. אם גם אמר 'הרי את אשתי'
- 36 31 30. לשון עתיד או לשון עבר
36. האומר 'הן קידושין'
36. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
- 30 27. לשון משמעותה קידושין בוודאי
31. לשונות שספק אם משמעותם קידושין
31. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
31. אם היא אומרת שקיבלה לשם קידושין
33. הכסף שבידה מתנה, פקדון או הלוואה?
30. נאמנות המקדש לומר שלא התכוון לקדש
36. 'קידושין הן'

מ

מגמגם

35. הדרך שבה יחולו הקידושין שלו
- מוכס (דא"ה: מס)
- מומר (דא"ה: משומד)
- מוסר (מזון ישראל לגוים)
- המאיים למסור
239. אין להורגו
- פסול לעדות (דא"ה: רשע)
240. חיובו לשלם מדין גרמי
239. מותר להורגו לפני שימסור
- פסול לעדות (דא"ה: רשע)
- מחזיר גרושתו (אחרי שנישאה לאחור)
88. אם הראשון קידש בפני עדים פסולים
139. בחול המועד - מותר?
123. ברכת חתנים בנישואיו
123. 'שהשמחה במעונו' בזימון
- מחילה
270. סתירה בין לשונות בשטר מחילה
- על כתובה (דא"ה: כתובה)
- מטבע
54. אינו נקנה בחליפין
- הבדלים בערך המטבע בכתובה (דא"ה: כתובה)

166. תואר הכלה בה
166. אלמנה שהיא גם גרושה
166. גיורת שהיא גם גרושה
164. גרושה - "מתרכתא"
166. אם לא נכתב בה "מתרכתא"
166. אם נכתב "ארמלתא"
166. פנויה שנבעלה
- תוספת שמוסיף החתן (דא"ה: תוספת כתובה)
- 'תכשיטים השייכים לגופה' - כולל תכשיטים שהוא נתן לה?

ל

לא מעלין ולא מורידים

240. בזמן שרבים כופרים
240. מינים ומשומדים
230. רועי בהמה דקה
- 'לא תחמוד'
229. במי שמכריח את הבעלים למכור לו
- 'לפני עיזור'
- 222 217. המכשיל אחר בחטא - פסול לעדות?
- 'לשון הדיוט'
- שטר שלא נכתב בו דבר שרגילים לכתוב באותו מקום
279. אם המתחייב ידע על כך או לא ידע

לשונות קידושין

- אם אמר לשון טובה אחרי שנתן ואמר לשון לא טובה
- 33 31. אם נטל ממנה והחזיר
- 33 31. אם האשה לא מבינה שהוא לשון קידושין
- 30 28 27. אם היא מבינה את כללות הענין
28. אם קידש אותה תחת חופה
28. נאמנותה לטעון שלא הבינה
- 30 27. אם נתן בשתיקה אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
- 27 26. אם אחרים דיברו על כך בפניה
27. אם לא אמרה 'הן'
27. אם לא דיבר עמה אלא בפניה
- 27 26. אם עסקים באותו ענין או בענין קרוב
- אם נתן בשתיקה ושניהם אומרים שהתכוונו לקידושין
- 32 31. אם נתן לאב ואמר 'הרי אתה חמי'
38. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
38. 'אני נותן בשביל אהבה וחביבה'
- 33 31. 'אני נותן לך מתנה טבעת זו והרי את מקודשת'
35. האומר לשון טובה ולשון מסופקת יחד
33. 'הרי את חרופתי'
- 32 31. 'הרי את מקודשת' בלי 'לי'
- 75 34. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
34. אחרי שקידש אשה אחרת בפניה בלשון טובה

250 234 233 מלמד יונים לגנוב

משומד

20 שנשא משומדת לפי חוקי הגוים
20 אם היו משומדים מאונס

משחק בקוביא

פסול לעדות

234 233 אם אין לו אומנות אחרת
234 אבל יש לו מומן אחר לפונסתו
250 235 אם אינו משתמש בכסף שמרוויח מזה
234 233 אם יש לו אומנות אחרת
234 אבל הוא זקוק גם לקוביא לפונסתו

משכון

54 המבטיח מתנה ונתן עליה משכון שיחזור כשיתן
54 53 'הרי את מקודשת לי בדינר ותזכי בו במשכון זה'
53 'התקדשי לי במנה' והניח משכון עליה
54 אם אמר 'המשכון יישאר אצלך עד שאתן'
53 אם התחייב לתת לה מנה
מלווה שלומד בספר שקיבל כמשכון - פסול
לעדות?
219 על כתובה
347 'קני משכון בשעבוד מנה והתקדשי לי בו'
53

מתנה

54 המבטיח מתנה ונתן עליה משכון שיחזור כשיתן
הנותן מתנה לבתו ע"מ שתינשא ונתקדשה ולא
נישאה
101 אם נתן לה אחרי הקידושין
101

מתנה ע"מ להחזיר

48 המקבל יכול לתת אותה לאחר
54 המקבל מעמ"ל וקידש בה
המקבל מעמ"ל מאשה וקידשה בה
47 אם נתנה לו ע"מ שיקדש אותה בהחזרתה
47 אם קידשה לפני הזמן שהיה אמור להחזיר
46 43 המקדש אשה בנתינת מעמ"ל
48 אם אמר 'ע"מ שתחזירי לפלוני'
46 אם יש לה הנאה שו"פ מקישוט בה
47 אם לא כפל את התנאי
47 אם קידש אותה בהנאתה ממנה
48 קידושין ע"י שאשה נתנה מעמ"ל לאדם חשוב

נ

'נאמנות' (המתחייב להאמין לשכנגדו)

271 בספק אם האמין לו גם בלי שישבע

נדה

103 המקדש אשה נדה
103 לכתחילה
חופת נדה (ראה: חופה)
99 ייחוד בעלה עמה
99 לפני החופה

חוב במטבע שערכו שונה בין מקומות ההלוואה

278 והגבייה
278 אם בשעת ההלוואה היו במקום שערכו נמוך
278 אם מקום ההלוואה כתוב בשטר
לשונות של מטבעות בשטר (ראה: שטר)
28 קידושין במטבע
158 ריבית בפרעון חוב אחרי התייקרות המטבע
158 בפרעון כתובה

מיגו

בתפיסה שלא בעדים, 'שלי תפסתי' מיגו ד'לא
תפסתי'
271 אם הוא טוען ברי או טוען שמא
276 'לא זייפתי', מיגו שהיה יכול לקצץ מהשטר
288 'משטה' מיגו ד'להד"ם'
74 נגד עד אחד
74

מילה

108 ברכתה, כשמלים שני תינוקות יחד
109 אם אחד אינו נוכח בשעת הברכה
109 אם יש שני מוהלים

'מים גנובים ימתקו'

86 כטעם לפסול עד

מלקות

216 בעבירה שיש בה לאו ועשה ומולה יש עשה
העובר עבירה שחיובה מלקות - כעד (ראה: רשע)

מנהג

168 164-162 לגבי סכום תוספת כתובה
הולכים לפי מנהג המקום שקבעו לגור בו
168 אם מת הבעל לפני שהגיעו לשם
165 מחייב את הבא מעיר אחרת
279 פירוש סכום חוב בשטר - לפי מנהג המקום
164 שינוי ממנו בהתנאה

מס

231 גובה מס למלך (מוכס או גבאי) - פסילתו לעדות
231 אם החזיר
231 אם הסכום לא ידוע לכל
231 אם הסכום קצוב או תלוי באומד דעתו
231 אם ידוע שלקח יותר מהמגיע
240 אם לא הכריזו עליו
231 אם קנה מהמלך את הזכות לגבות לעצמו
231 אם שכרו קצוב מהמלך
231 פקיד שומה בימינו
238 תלמיד חכם פטור ממש
238 חייב כסף גולגולת

מסור (ראה: מוסר)

מפריח יונים

פסול לעדות

250 234 ביישוב או במדבר
250 234 233 מהמר על היונה שתגיע ראשונה

99 95 משנמסרה לשלוחי הבעל
 102 עוונות החתן והכלה נמחלים
 102 97 תענית לחתן ולכלה ביום הנישואין
 102 באב המקבל קידושין לאשתו הקטנה
 102 זמן סוף התענית
נישואין אזרחיים
 21 האשה צריכה גט?

נכסי מלוג
 165 בגדים שלא נישומו בכתובה נחשבים נ"מ?
 163 זכות הבעל בפירותיהם
נכסי צאן ברזל
 163 אחריות הבעל עליהם
 165 164 נדוניה שהאשה הכניסה נחשבת נצ"ב?

ס

ספרדים
 169 הבדלים בינם לאשכנזים בחופה ובכתובה

ע

עבד כנעני - קידושין מדין עבד כנעני
 52 'הילך דינר שלי והתקדשי לפלוני'
 52 אם אותו פלוני אמר לה 'התקדשי לי במה שנתן לך'
 52 אם הוא שליח של אותו פלוני

עגונה
 91 חשוד על העריות המעיד שמת בעלה
עדות

85 82 'כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד'
 85 83 'מפיהם' ולא מפי כתבם
 72 עד אחד לא נאמן בדבר שבערה
 72 אם לא איתחזק איסורא
 72 עד אחד נאמן באיסורין
 302 עד הטוען שטעה בעדותו בזיהוי בעל דין
 302 עד תלמיד חכם או אדם אחר
 302 אם סמך מראש על דברי אשה או קרוב
 302 אם סמך מראש על עדות גמורה
 302 בזיהוי אשה

עד שהוא טריפה
 207
 207 בדיני ממונות או בדיני נפשות
פסולים להעיד (ראה: פסולי עדות)
שאי אתה יכול להזימה
 208 207 בדיני ממונות
 207 בדיני נפשות
 208 בעד שקרוב לדיין
 80 76 **שבטלה מקצתה - בטלה כולה** (ראה גם: פלגין דיבורא)
 אם נמצא אחד קרוב או פסול
 215 208 והעיד או רק התכוון להעיד
 215 208 והעיד, ולא ידעו שאחד פסול
 215 לעניין שהכשר יעיד לחייב שבועה
 207 206 בביטול מחמת קירבה

123 סעודה לטבילת כלה שהיתה נדה בחופה
 אחרי שבעת ימי המשתה
 123 אמירת שבע ברכות
 123 אמירת 'שהשמחה במעונו'
 123 הזמנת זרים לסעודה
 129 תליית כתם בדבר אחר בג' ימים ראשונים
 129 אם יש לה מכה שמוציאה דם
 129 במניין ז' נקיים אחרי כתם בלבד

נדוניה
אחריות הבעל עליה - כנכסי צאן ברזל או כנכסי מלוג
 164 163
 164 אם מתה האשה בלי זרע - חוזרת ליורשיה
 164 בשנה ראשונה או השניה לנישואין
 162 התחייבות החתן בכתובה כנגד הנדוניה
 164 162 כנגד כספים - מוסיף שלישי
 167 טעם שאין בו איסור ריבית
 162 כנגד מיטלטלין - מנכה חומש
 162 מיטלטלין שהם הסחורה העיקרית שם
 165 164 162 לפי מנהג המקום בכתובת סכום הנדוניה
 162 מנהג להתחייב סכום מסוים גם אם לא הביאה נדוניה
 165
 164 נוסח התחייבות זו בכתובה
 162 התקנה שאב יתן לבתו

נדר
 216 מי שאסר על עצמו בנדר מצה בליל י"ד ואכל
 216 לוקה?
 216 פסול לעדות?

נישואין (ראה גם: חופה; כלה; שמחה)
 110 **אם אין עשרה גדולים**
 136 **אם החתן אינו רוצה לעשות סעודה**
 136 וקרובי הכלה מוחלים
 136 וקרובי הכלה רוצים
 136 חייב לעשות לפי כבודו וכבודה
 102 **אמירת וידוי במנחה**
 96 **הבדלים בין ארוסה לנשואה**
היום שנושאים בו
 135 134 אלמנה - מצוותה ביום חמישי
 135 בימינו
 136-134 במי שאין לו מלאכה
 134 בשבוע שיו"ט חל בו בערב שבת
 135 134 בתולה - מצוותה ביום רביעי
 136-134 אם כבר טרח בסעודה ג' ימים
 135 בימינו
 135 134 במקום שב"ד יושבים בכל יום
 135 הימים שבסוף החודש
 135 יום ראשון בשבוע
 135 134 מוצאי שבת
 139 ערב יום טוב
 135 134 ערב שבת
 138 באלמנה

88. קרובים בדרך אישות. 207 206
- 208 89 קרובים זה לזה. 246
- 208 ונתרחקו לפני שהעידו.
88. קרובים מן האם.
88. בקידושי כסף.
89. שלישי בשני או בראשון.
- 89*87 שפסול מדאורייתא.
87. מי שחטא מאונס ואח"כ חזר בתשובה.
87. מי שחטא מאונס והיה יכול להימלט מהאונס.
87. מי שחטא תחילתו באונס וסופו ברצון.
- 195 194 90*87 שפסול מדרבנן.
- 88 87 בקידושין דרבנן, כגון קטנה שלא מדעת אביה.
89. כופים לגרש.
- 82 79 דרישה וחקירה בה.
82. אם מעידים על אשת איש שנתקדשה לאחר.
- האומרת 'אני אשת פלוני' ואח"כ אמרה שלא היו עדים בקידושין.**
76. **האומרת 'התקדשתי בלי עדים' ואח"כ אמרה שהיו עדים.**
76. **האומרת 'התקדשתי בפני פלוני ופלוני' והם מכחישים.**
76. **הזורק טבעת ואחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה.**
- 75*73 **המקדש בפני עד אחד.**
- 75*73 אם האישה או האשה מכחישים אותו.
74. אם האישה טוענת 'משטה הייתי'.
- 75 74 אם האשה טוענת 'משטה הייתי'.
75. אם האשה אומרת שלא הבינה מהו 'מקודשת'.
75. אם לא ראה את מסירת הטבעת.
75. אם נכחו כמה אנשים והאחרים נמנעו מלראות.
73. אם רק אשה מעידה.
- 75 73 במקום עיגון ודחק.
73. המקדש כמה פעמים, בכל פעם בפני אחר.
- והעד אומר שהיה עוד עד
76. והאיש או האשה אומרים שהיו שניים.
76. והשני אומר שלא נתקדשה.
73. והשני אומר שלא ראה.
76. והשני אינו כאן.
- 76 73 **המקדש בפני שנים ואחד מהם קרוב או פסול.**
- 80 77
76. אם הפסול לא בא לבית דין.
- 80 77 76. אם הפסול לא התכוון להעיד.
77. אם שניהם רק חתמו בשטר יחד.
- 80 77 76. והכשר לא ידע שהאחר פסול או קרוב.
77. קרוב שפסול רק מדרבנן.
77. שלושה, ששניים מהם קרובים זה לזה.
- הנותן קידושין לאב של קטנה בפני עד שקרוב לאב.**
76. **ייחוד עדים.**
79. אם ייחד עדים ואחד מהם פסול ויש עדים כשרים.
- 90 80
- 207 206 בביטול מפני שאומר דבר על עצמו.
246. לעניין האומר 'פלוני רבע את שורי'.
- עדות בקידושין (ראו גם: פסולי עדות)**
76. אחד אומר שנתקדשה ושניים אומרים שלא.
214. איסור לכשר להעיד עם עד פסול.
- 81 78. אם האיש או האשה לא ראו את העדים.
78. אם האשה אומרת שהתכוונה לשחוק.
78. אחרי שאמרה 'לא קיבלתי'.
78. אם התכוונה לקידושין.
78. אם ראו עדים פסולים ולא ראו את העדים הכשרים.
73. אם האיש והאשה אומרים שהיו עדים, ואינם כאן.
209. אם האיש והאשה קיבלו על עצמם עד פסול.
85. אם העדים לא אמרו מתי קידש.
- אם העידו וחזרו בהם
82. אם העידו בב"ד.
82. אם העידו בפני האשה בלבד.
- 82 79. אם העידו מחוץ לב"ד שלא נתקדשה.
- 82 79. אם העידו מחוץ לב"ד שנתקדשה.
79. אם העידו שנתקדשה, והאיש והאשה מכחישים.
80. אם כשראו העדים לא התכוונו להעיד.
30. אם לא העידו שהאשה הבינה שהוא לשון קידושין.
- 82 81 79. אם לא ראו את נתנית הטבעת.
- 85 81 79. אם ראו דבר שמוכיח שנתקדשה.
- 82 81. אם ראו את הנתנית ולא ראו את פני האשה.
81. אם היא אומרת שלא שמעה את הקידושין.
81. אם היא מודה שנתקדשה.
81. אם עדים אומרים שלא היתה שם אחרת.
82. אם פניה היו מכוסים בטול אטום.
- 74 73. **בלי עדים הקידושין לא חלים.**
- (ראו גם: פסולי עדות; רש"ט)
- אם העדות על פסילתם -
89. לא נתקבלה בפני שלושה.
- 90 89. נתקבלה שלא בפניהם.
244. אם יש קול שעבר עבירה.
248. אם שניים העידו שחטא ושניים העידו שלא חטא.
90. גזלן.
90. אם האשה מכחישה.
89. המודה שעבר עבירה.
89. העובר עבירה שאנשים חושבים שמותרת.
90. כהן שקידש גרושה.
89. מי שהעידו עליהם שהתגלחו בתער.
- 244 243 89 86. מי שחשוד על עריות.
- 91 87 86. אם הוא רק התייחד עם ערווה.
- 91 86. אם יש עדים שבא על ערווה.
91. המחבק ומנשק ערווה.
90. מי שלא הוכיח חוטא.
90. מי שסייע לעבירה.
88. מי שעבר עבירה שנלמדת מדרשה.
90. מי שעבר על שבועת ביטוי.
90. עדים שהעידו על קידושי כהן וגרושה.

49. 'הרוח זמן מילוה לפלוני ואתקדש לך'
 49. 'תן מנה לפלוני ואתקדש לך'
 אחרי שאמר לה "התקדשי לי במנה"
 אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
 50 49. אם לא אמר שהוא מקדשה בהנאתה מנתינתו
 אבל אמר 'הן' אחרי אמירתה
 50. אם לא אמרה 'ואתקדש לך'
 אם רק אחרי כדי דיבור אמר שהוא מקדשה בהנאתה
 מנתינתו
 50. 'תן מנה לפלוני ואתקדש לו' - מדין ערב ועבד
 כנעני
 51. אם לא אמר שהוא מקדשה בהנאתה מקבלתו

פ

פילגש

21 20. המייחד לו אשה בלי קידושין
 איסור דאורייתא או דרבנן
 מלקות על ביאתה
 20. למלך

פלגינן דיבורא

246. באומר 'אשתך זינתה עמי' או 'זינתי עם אשתך'
 246 245. באומר 'פלוני בא על אשתי'
 באומר 'פלוני רבע את שורי'
 באומר 'פלוני רבעני לרצוני'
 206. בדיבור אחד ובשני דיבורים
 246 245 241 206. במעיד 'הוא הילווה לי בריבית'
 במעיד 'לויתי מפלוני בריבית'
 246. במקום שצריך להוסיף טעם
 במקום שצריך לומר דבר לא שכיח
 בעדות בעל פה או בשטר
 207 206. בעדי הלוואה שקרובים רק לערב

פנויה

20. איסור ביאתה

פסולי עדות

237. אדם בזוי
 האוכל בשוק
 237. בישיבה או בהליכה
 בפני אחרים
 237. סעודת פת או מאכל אחר
 ההולך ערום בשוק
 החוסף מאחר פחות משווה פרוטה
 237. המקבל צדקה מגוי בפרהסיא
 אם אין לו ביורה
 192. אוהב ושונא של בעל הדין
 שונא גמור
 192. אם בעל דין קיבל עליו שיעידו פסולי עדות
 203 192. אם קיבל עליו ויורשיו לא קיבלו
 203. בעדים שקרובים לו ולא ליוורשיו
 הכותב "הו עמי עדים כשרים" וחתם וחתמו אחריו
 203. פסולים

אם ייחד עדים ואחרים העידו
 79. אם לא ייחד עדים
 79. אם מסדר הקידושין הזמין עד פסול
 80. ראוי לייחדם
 80 79. מסדר הקידושין - יכול להעיד?
 192. אם הוא מקבל שכר
 192. קרובי המסדר
 192. ע"י 'אנן סהדי'
 80. עד שהוא טריפה
 207. עדות בשטר על הקידושין
 אם האיש והאשה מודים
 83 79. אם האיש או האשה מכחישים
 83 79. אם החותמים בקיאים בדין
 84. אם כתוב בו שהאשה ציוותה לכתבו
 84 83. והשטר מקיים או שאינו מקיים
 84 83 79. אם ידוע שהאיש ביקש לזייף שטר קידושין בעבר
 84. אם העדים אומרים שלא ראו את הנתינה
 85. אם היא סותרת עדות בע"פ בב"ד
 85. אם אין תאריך בשטר
 85. אם חתמו בו שלשה עדים
 85. אם השטר נכתב שלא מדעת האיש והאשה

'עדין בחתומיו זכין לו'

יצירת שעבוד מזמן חתימת העדים
 301 300.

עדים זוממים

העד נפסל לעדות אחרת משעה שהעיד שקר
 224. אם הוזם על עדות בשטר
 אם הוזם אחרי מותו - השטר נפסל?
 225. ממותו נפסל?
 225. אם העיד בממוון ושילם
 224. מה שהעיד תוך כדי דיבור לפני עדות השקר
 224. שחתמו בשטר והוזמו - חייבים ב"כאשר זום"?
 224. אם אמרו שתאריך השטר אמיתי
 225 224. אם לא אמרו שתאריך השטר אמיתי
 225 224.

עין הרע

בשני חתנים יחד
 108.

עם הארץ

פסלותו לעדות
 236 235. אם יש לו דרך ארץ ומצוות או אין לו
 236 235. קבלת עדותו כדי שלא ינתק מהעם
 235. שכתב בשטר מתנה 'אתן'
 273.

ערב

בעד לווה שיש בעיר אדם בעל שם זהה לשמו
 312. אם ערב בעד שניהם בשתי הלוואות
 312. עדי הלוואה שקרובים רק לערב
 206. על כתובה
 347. פסלותו להעיד על החוב (ראה: פסולי עדות)
 312. ששמו כשם הלווה

ערב - קידושין מדין ערב

'הלנה מנה לפלוני ואתקדש לך'
 49.

קול (שמועה)

84. אשה שיש קול שנתקדשה כבר
84. אם יש קול שהתקדשה בפני עדים
244. פסילת אדם לעדות ע"פ קול שחטא

קטלנית

166. מי ששני בעלים שלה מתו מיתה טבעית

קטן

66. ברכת אירוסין בקידושין
66. אם קידש קטנה
108. ברכת נישואין בנישואין
108. אם נשא קטנה
115. כפנים חדשות
229. מי שגוזל מציאה שלו
66. מצווה להשיאו סמוך לגיל י"ג?

קידושין - כללי

36. אוסר אותה לכל העולם כהקדש
24. בלילה
24. בקידושי כסף ובקידושי שטר
71. כשהמקדש מתנמנם
לשונות (ראה: לשונות קידושין)
23. מלקות למי שמקדש בשוק
נגד רצון האשה (ראה: אונס)
ספק קידושין
87. אם אח"כ קידש אותה אחר
90. האם צריכה גט משניהם
32. ההבדל בינו לבין ודאי קידושין
עדות בה (ראה: עדות בקידושין)
110. שלא בפני עשרה

קידושי ביאה

81. אם העדים ראו רק את הייחוד
23. אסור לקדש בביאה משום פריצות
23. מכת מרדות למקדש
23. עושה אירוסין ולא נישואין

קידושי כסף

29. אם אמר "בזה" ולא "בטבעת זו"
40. אם האיש נתן והאשה אמרה
51 40. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
40. אם אח"כ אחר נתן ואמרה היא
51 40. אם האיש ענה 'הן'
39. אם האשה נתנה ואמרה
42 39. אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
39. אם הוא אדם חשוב
41. אם האשה נתנה והאיש אמר
אם נתנה לאדם חשוב (ראה: אדם חשוב)
82. אם המקדש טוען שמה שנתן לא היה שלו
54 53. אם התחייב לאשה בשטר לתת מנה
33. אם לא ראתה את הטבעת בגלל כיסוי פניה
29. אם נתן לה כלי ואמר "בטבעת זו"
71 50. אם שתקה אחרי קבלת הכסף

207. בעל נגיעה ממונית שחתם השטר והנגיעה הפסיקה
205 204. בעל נגיעה ממונית, שהפסיקה לפני שהעיד
שותף שהסתלק משותפותו ומעיד עליה
205 204. בשותפות בני העיר בספר תורה
205 204. גוי
239. אם הוא מוחזק שאינו משקר
239. היודע שהוא פסול וב"ד לא יודע - יעיד?
215 214. המעיד מחמת יסורין ויראה
237. הנוטל שכר כדי להעיד
237. אם החזיר את השכר
237. צריך להעיד מחדש?
238. אם יש טרחה בהליכה להעיד
237. חובה להחזיר?
238. פסול מדאורייתא או דרבנן
238. קבלת מתנה אחרי הגדת העדות
238 237. שכר על ההליכה לראות את המעשה
237. חילוני
352. מחמת עבירה (ראה: רשע)
ממזר
239. נרצח המעיד על הרצח לפני שמת
207. עבד
239. ערבים שחתמו על שטר החוב כעדים
207. אם המלווה פטר אותם אח"כ
239. ערל שלא נימול מחשש סכנה
192. פועל המעיד על בעל הבית
239. פצוע דכא וזרות שפכה
קרב (ראה: קרב)

פרוטה

237. הגוזל פחות משווה פרוטה אינו גזול
המקדש בפחות משווה פרוטה
59 58 43 42 23. בכלי ששווה פחות מפרוטה או בכסף פחות מפרוטה
43. 'התקדשי לי בכוס זה' - חישוב פרוטה לפי הכוס או לפי תוכנו
59 58. אם אמר 'בזה'
59. אם היו אוכלים ושותים
59. במים, יין או שמן
59 58. ידיעת עדי הקידושין והכלה שהטבעת שווה פרוטה
42 29. קידושין בפרוטה בזמננו
42. שיעור פרוטה

צ

צדקה

237. המקבל צדקה מגוי בפרהסיא פסול לעדות
צוואה
בלשון 'אני מניח'
273.

ק

קדשה

20. ביאה שלא לשם קידושין
20. המופקרת לכל

חלים מדאורייתא 23

'טלי קידושייך מע"ג קרקע' 33 28

מדין עבד כנעני (ראה: עבד כנעני)

מדין ערב (ראה: ערב)

מנהג לקדש בטבעת 54 29

בלי כפפות 29

פתרונות לחתן ששכח להביא טבעת 54

שיעורם בפרוטה (ראה: פרוטה)

'תן כסף לפלוני ואתקדש לך' 28

קידושי שחוק

אם אחד מהם טוען "משטה הייתי" 74

והיה עד אחד (ראה: עדות בקידושין)

והיו שני עדים 74

אם המקדש אמר מראש שכוונתו לשחוק 75

אם המקדש היה משודך לאחרת 75

אם שניהם אומרים שהתכוונו לשחוק 35

אם אמר לשון קידושין טובה 35

בשבת - מסתבר שהיה בשחוק 75

האומרת "קדשני" וטוענת שהתכוונה בשחוק 72

קידושי שטר

דבר שמחובר לקרקע 28

'טלי קידושייך מע"ג קרקע' 28

קניין

ספק בקניין בעל פה 272

קניין סודר (ראה: חליפין)

קרוב - פסלותו להעיד

אחים שהתגירו 201

אם אח אחד נולד אחרי הגיור 201

אם הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה 201

איש לקרובי אשתו 199

לבעלי קרובותיה 199

נכד אשתו או סב אשתו 199

אם הקהל מינוהו כעד 209

ותיקנו שרק הוא יעיד 209

ארוס לארוסתו (אחרי קידושין) 200

לזכותה או לחובתה 200

לקרובי ארוסתו 200

בן חורג, בנו וחתנו 199

'בעל כאשתו' ו'אשה כבעלה' - מי שיש לאשתו (או

לבעלה) קרובה פוסלת 196

אמירתו פעמיים - על העד ועל בעל הדין 197 196

בראשון בראשון 197

בשני בראשון או בשני בשני 197

בעדות על אשה שבעלה יושפע ממנה 196

כגוף אחד או כראשון בראשון 199

עד שני בשני 196

קרוביו של מי שפסול מטעם זה 198

שלישי בראשון 196

הבדל בין קירבת דם לקירבת אישות 199

אם גילתה דעתה מראש שהיא רוצה 71

אם שם טבעת באצבעה ולא הורידה לתוך כפה 71

במקדש בפיקדון שלו שבידה 50

אמירה אחרי נתינת הכסף 33

תוך כדי דיבור 33

דבר שהאשה ביקשה מהאיש

אם אמר 'הרי את מקודשת לי'

וענתה 'תן' 61 60

ושתקה 61 60

אם ביקשה שיחזיר חוב, וכשנתן אמר לשון קידושין, וזרקה

אותם 70

אם שאל 'אם אתן לך תתקדשי לי?'

וענתה 'הן' 61 60

וענתה 'תן' 61 60

דבר שמחובר לקרקע

בחליפין (ראה: חליפין)

בחפץ שאול (ראה: שאילה)

במטבע, לכתחילה 28

במלווה 33

במתנה לזמן ידוע, וקידשה בהנאתה ממנה 47 46

במתנה ע"מ להחזיר (ראה: מתנה ע"מ להחזיר)

בפיקדון שלו שהיה כבר בידה 50 33 28

בשווה כסף 29

אם קידש ע"מ שיתן סכום מסוים, ונתן שו"כ, ודרשה

כסף 29

המשכיר לאשה חפץ ומקדש אותה בדמי השכירות

השואל 'אם אתן לך תתקדשי לי?'

וענתה 'תן' 60

ושתקה 61

'התקדשי לי בדינר ע"מ שאוסיף'

אם לא אוסיף 58

ולא הסכימו כמה, ואח"כ קידש - כמה יוסיף 58

אם האיש תבע ממנה להתקדש 58

אם האשה תבעה ממנו לקדשה 58

וקבעו כמה, ואחד חזר בו, ואח"כ קידש - כמה

יוסיף 58

'התקדשי לי בכוס זה של יין' ונמצא דבש

'התקדשי לי במאה'

ונמצא אחד רע, ושתקה

אם אינו יוצא בכלל 57

אם הוא יוצא ע"י הדחק 57

ונמצא אחד של נחושת 57

'התקדשי לי במאה' ונתן לה צ"ט

אם לא קיבל עליו אחד כחוב 57-55

אם שתקה 57

'התקדשי לי במאה' ונתן לה אחד

אם אמר 'התקדשי לי במנה זה' 57-55

אם היה מונה והולך 56 55

אם לא השלים לה למאה 56

'התקדשי לי בשכר שאעשה לך כלי' ולא קידשה אחרי

עשיית הכלי 50

אם חתם כעד בשטר, ומת - תלייה שהילוה באופן שמוותר
 228 אם הוא מוחזק בכשרות
 באפוסטרופוס של גוי או של יתומים - שמא הספך היה
 228 שלהם
 בריבית קצוצה או אבק ריבית
 226 המלווה כספי יתומים בריבית
 228 219 מדאורייתא או מדרבנן
 226 מי שמעיד 'לוויתי מפלוני בריבית'
 241 מי שמעיד 'פלוני הלווה לי בריבית'
 246 245 241 206 אם כבר שלם את הריבית
 245 פסול הלווה - מזמן כתיבת השטר או מזמן
 הפרעון?
 227 שלושה שמעידים 'פלוני הלווה לנו בריבית'
 241 **עד על הלוואת ריבית - פסול לעדות?**
 227 226 צריך לשאול אותו אם היה שוגג?
 227 **ערב על הלוואת ריבית - פסול לעדות?**
 227 226 צריך לשאול אותו אם היה שוגג?
 227 **תקנה שלא לקבל את הריבית מהמלווה**
 250 **רשע - פסולותו להעיד**
 איכר העובד בשדה של אחר וגנב מהפירות
 232 איסור לכשר להעיד עמו
 214 אם הוא יודע שהעדות אמיתית
 215 214 עם מי שעבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות
 215 עם מי שעבר עבירה דרבנן, וב"ד לא יודע זאת
 215 **אם העיד לפני שהכריזו על פסולותו**
 בעובר עבירה דאורייתא
 241 223 217 בספק אם העיד אחרי העבירה או לפני
 241 בעובר עבירה דרבנן
 241 223 216 215 אם התפרסם ברבים שעבר - כאילו הכריזו
 241 אם מי שהזמינו להעיד ידע שעבר
 217 הענשתו ברבים היא כהכרזה
 241 לענין עדות על איסור
 241 לענין עדותו על העבירה שעבר
 241 **אם יש קול שעבר עבירה**
 244 לענין עדות בקידושין ובגירושין
 244 **אם עבר בלי שהתרו בו**
 242 בדבר שרבים חושבים שהוא מותר
 242 **אם עבר להכעיס או עבר לתיאבון**
 216 **אם שניים העידו שחטא ושניים העידו שלא חטא**
 248 לענין מה שהעיד אחרי שהעידו הפוסלים
 248 לענין מה שהעיד לפני שהעידו הפוסלים
 248 **אריס שלקח יותר מחלקו**
 232 אם לקח אחרי גמר מלאכה או לפני גמר מלאכה
 232 אם לקח מעט יותר מחלקו, או לקח הרבה יותר
 232 **בגלל הלוואה בריבית** (דאה: ריבית)
 243 **בדבר שיצרו תוקפו**
 244 **בעבירה שאינה של חמס**
 גובה מס למלך (מוכס או גבאי) (דאה: מס)
 244 **גנב וגזלן** (דאה: גזל)
 האומר שחטא (דאה: אין אדם משים עצמו רשע)

היודע שהוא קרוב וב"ד לא יודע - לא יעיד
 215 214 מגזירת הכתוב ולא מחשש שישקר
 200 194 מחותנים
 199 מי שמעיד על אח מהאם של אחיו מהאב
 198 מקור הפסול
 193 משודך למשודכתו
 200 מתנה לשניים, שעדיה קרובים לאחד מהם
 206 סבא רבא ונינו
 195 194 עדי הלוואה שקרובים רק לערב
 206 עדים שקרובים זה לזה
 208 ונתרחקו לפני שהעידו
 208 **קרוב באישות שחתם על שטר**
 אם ספק אם חתם לפני שנתקרב
 202 בעניין קניין סודר שראה לפני שנתקרב
 202 **קרוב באישות שנתרחק ע"י מות אשה או גירושיה**
 202 אם היה קרוב בשעת ראיית העדות
 203 202 אם נתרחק אחרי פסק הדין
 202 אם כבר פסלו את עדותו, או לא פסלו
 202 אם נתרחק לפני פסק הדין
 202 וכבר פסלו את עדותו
 202 **קרוב לנותן שרחוק מהמקבל**
 203 **קרוב מצד האם**
 193 מדרבנן או מדאורייתא
 195 **קרוב של הדיינים**
 208 **קרוב של מוֹכֵה או של נרצח**
 207 **רביעי בראשון**
 195 שטר שחתמו בו עד כשר ועד קרוב ועוד עד כשר מעיד
 על המעשה
 208 **שלישי בראשון**
 195 194 מדרבנן או מדאורייתא
 195 194 **שלישי בשני**

ו

ראש חודש

אופן כתיבת התאריך בגט (דאה: גט)

שיש בו שני ימים - איזה נחשב ר"ח
 221 186 183 182

רועה

פסולות לעדות (דאה: רשע)

ריבוי נשים (האיסור)

במי שאומר שקידש והאשה מכחישה
 75

ריבית

בפרעון חוב אחרי התייקרות המטבע
 158

בפרעון כתובה
 158

בתוספת שלישי על הנדוניה בכתובה
 167

גדרי ריבית קצוצה ואבק ריבית
 226

הלוואת כספי יתומים בריבית
 228

בריבית קצוצה או באבק ריבית
 228

מלווה ולווה בריבית פסולים לעדות
 226 206

- האוסף פירות שביעית 233
 כדי לשלם מס ארנונא למלך 233
 הבדוק שחיטה של אחר ויצאה טריפה מידו 222
 פעמיים או יותר 222
 צריך לעשות תשובה 222
 הבעל ארוסתו בלי כתובה 218
 הבעל גויה 218
 בפרהסיא או דרך אישות 218
 היודע שהוא פסול וב"ד לא יודע - יעיד 215 214
 הלועג על דברי חז"ל 218
 המבטל מצוות עשה 218 216
 באופן של פריקת עול 218
 המגביה ידו על חברו להכותו 219
 המגדל בהמות בביתו
 בהמה גסה בארץ ישראל 230 229
 בהמה דקה בארץ ישראל 230 229
 בזמן שאין לישראל שדות שם 230 229
 בהמה דקה בבבל 229
 בחוץ לארץ 229
 המזייף שטר או שובר 223
 המזכיר שם שמים לבטלה 220
 המקור 214
 העובר על חרם של הקהל 220
 בימינו 221
 חזרתו לכשרות (ראוה: תשובה)
 חמסן - הכופה על בעלים למכור לו 229
 פסול מדרבנן או מדאורייתא 229
 חשוד לעריות - האם פסול לעדות 87 86
 להעיד על קידושין (ראוה: עדות בקידושין)
 מוסר 240 239
 ב'דורות הללו' 240
 פסול מדרבנן או מדאורייתא 240
 מי שאיים למסור ממון חברו לשלטון 239
 אם המאיים שונא אותו, או לא 239
 אם מחל לו הנמסר 239
 מי שאסר על עצמו בנדר מצה בליל י"ד ואכל 219 216
 מי שחטא ולא ידע שנפסל בכך לעדות 242
 מי שחשוד על עריות 243
 אם אין עדים שבא על ערוה 244 243
 אם בעל העיד עליו 'פלוני בא על אשתי' 246 245
 אם הוא מתייחד עם עריות וגס בהן 244 243
 אם יש עדים שבא על ערוה אבל לא התרו בו 243
 האומר 'אשתך זינתה עמי' או 'זינתי עם אשתך' 246
 הנרבע לזכר 245
 המעיד 'פלוני רבעני לאונסי' או 'לרצוני' 246 245
 הרובע בהמה 246
 אם בעליה העיד 'פלוני רבע את שורי' 246
 להעיד שאשה נתגרשה 244 243
 מי שחתם כעד על שטר מוקדם 225
 מי שיש מחלוקת אם הוא פסול 248
- מי שמסרב להיכנס לתקנת הקהל כדי שלא יצטרך לפרוע
 קנס 221
 מי שנשבע לשקר (ראוה: שבועה)
 מי שנשכר להעיד שקר ועוד לא העיד 225
 מי שעבר בשוגג 219 216
 עושה מלאכה בשבת, שייתכן ששכח ששבת היום 242
 רוצח בשוגג 216
 מי שעבר מתוך כוונה לעשות מצווה 219 216
 אם הודיעו לו שאסור 242
 המלווה כספי יתומים בריבית 228 219
 הנשבע שלא לספר משהו והעיד עליו בב"ד 220
 הקובר מת ביו"ט 242 219
 והמשיך אחרי שנידו אותו על כך 219
 מלווה שלומד בספר שקיבל כמשכון 219
 צריך לשאול אותו אם התכוון למצווה? 219
 מי שעבר עבירה דאורייתא שאין בה מלקות - פסול
 מדרבנן 218 216 215
 אם לא הכריזו עליו 217
 בלאו הניתק לעשה או שאין בו מעשה 216
 בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד 216
 החובל בחברו, שמשלם ואינו לוקה 219
 המסית אחר לחטוא ('לפני עיוור') 217
 מוסר 240
 מי שעבר עבירה דרבנן 218
 באופן של פריקת עול 240 218
 בשב ואל תעשה 218
 התופס על סמך עדותו 218
 שאין חייבים עליה מכת מרדות 218
 שיש בה חימוד ממון או שאין בה 235 218
 מי שעבר עבירה שחייבים עליה כרת או מיתת
 ב"ד 216
 מי שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות 216
 מלקות על 'לא טובה השמועה' 243
 מי שעבר עבירה תכ"ד אחרי שהעיד 224
 מי שרק חשב לעבור עבירה 225
 מין 240
 מפריח יונים (ראוה: מפריח יונים)
 משומד 240
 אם קיבל עליו לשוב 240
 משחק בקוביא (ראוה: משחק בקוביא)
 סוחר בפירות בשביעית 234 233
 עבירה שרבים עוברים מתוך אי ידיעה
 אם הודה שעשה במזיד 219
 אם התרו בו שאסור 242
 הגונב מנכרי 223
 הקושר ומתיר בשבת 242 219
 מתגלח בתער 227 219
 צריך לשאול אותו אם היה שוגג? 227
 עד שהזום (ראוה: עדים זוממים)
 עם הארץ (ראוה: עם הארץ)
 האוסף פירות שביעית 233
 כדי לשלם מס ארנונא למלך 233
 הבדוק שחיטה של אחר ויצאה טריפה מידו 222
 פעמיים או יותר 222
 צריך לעשות תשובה 222
 הבעל ארוסתו בלי כתובה 218
 הבעל גויה 218
 בפרהסיא או דרך אישות 218
 היודע שהוא פסול וב"ד לא יודע - יעיד 215 214
 הלועג על דברי חז"ל 218
 המבטל מצוות עשה 218 216
 באופן של פריקת עול 218
 המגביה ידו על חברו להכותו 219
 המגדל בהמות בביתו
 בהמה גסה בארץ ישראל 230 229
 בהמה דקה בארץ ישראל 230 229
 בזמן שאין לישראל שדות שם 230 229
 בהמה דקה בבבל 229
 בחוץ לארץ 229
 המזייף שטר או שובר 223
 המזכיר שם שמים לבטלה 220
 המקור 214
 העובר על חרם של הקהל 220
 בימינו 221
 חזרתו לכשרות (ראוה: תשובה)
 חמסן - הכופה על בעלים למכור לו 229
 פסול מדרבנן או מדאורייתא 229
 חשוד לעריות - האם פסול לעדות 87 86
 להעיד על קידושין (ראוה: עדות בקידושין)
 מוסר 240 239
 ב'דורות הללו' 240
 פסול מדרבנן או מדאורייתא 240
 מי שאיים למסור ממון חברו לשלטון 239
 אם המאיים שונא אותו, או לא 239
 אם מחל לו הנמסר 239
 מי שאסר על עצמו בנדר מצה בליל י"ד ואכל 219 216
 מי שחטא ולא ידע שנפסל בכך לעדות 242
 מי שחשוד על עריות 243
 אם אין עדים שבא על ערוה 244 243
 אם בעל העיד עליו 'פלוני בא על אשתי' 246 245
 אם הוא מתייחד עם עריות וגס בהן 244 243
 אם יש עדים שבא על ערוה אבל לא התרו בו 243
 האומר 'אשתך זינתה עמי' או 'זינתי עם אשתך' 246
 הנרבע לזכר 245
 המעיד 'פלוני רבעני לאונסי' או 'לרצוני' 246 245
 הרובע בהמה 246
 אם בעליה העיד 'פלוני רבע את שורי' 246
 להעיד שאשה נתגרשה 244 243
 מי שחתם כעד על שטר מוקדם 225
 מי שיש מחלוקת אם הוא פסול 248

176 אמירה לגוי לכתוב בכתב שלהם
 בעילת מצוה 137 134 127
 138 אם התנו שלא יקנה בזה זכות ממונית
 138-136 127 אם לא התייחדו לפני שבת
 138-136 באלמנה
 138 סנה בזה
 ברכת חתנים (דא"ה: ברכת חתנים)
 150 התפסת מטלטלין לאשה לכתובתה
 138 טבילה, לבתולה שהיתה נדה בחופה
 135 134 סעודת נישואין
 קידושין
 75 האיסור
 75 כשספק אם התכוונו לשחוק

שהחיינו

130 102 בחופה על הנישואין
 130 אגב עטיפת טלית חדשה
 130 בלי שם ומלכות

'שהשמחה במעונו' בזימון

122 אחרי שבעת ימי המשתה
 123 בסעודת טבילת הכלה אז
 123 114 אם אין אורחים
 123 אם גברים ונשים רואים זה את זה
 106 ביאורו
 123 במחזיר גרושתו
 122 לאלמן שנשא אלמנה - שלשה ימים
 122 לפני הנישואין
 119 שלא בבית החתן

שובר (קבלה)

301 300 אם העדים לא מכירים את שמות הצדדים
 276 אם כתוב רק סוג המטבע ולא הסכום
 276 272 271 בספק - יד בעל השובר על העליונה?
 272 אם הוא טוען 'ברי' או 'שמא'
 271 חייב להישבע שבועת היסת
 300 כתיבתו למקבל שלא בנוכחות הפורע
 מול שני תובעים בני שם זהה (דא"ה: שטר חוב)
 של שני נתבעים בעלי שם זהה (דא"ה: שטר חוב)
 שמצא המלווה אצלו
 311 אם השובר מקוים
 311 בין שטרות פרועים

שוחד

238 למי שמלמד זכות בדין ואינו דיין
 238 למנהיג ציבור שדן שלא לפי דין תורה
 238 237 מתנה לדיין אחרי שהיפך בזכותו
 238 דבר שמגיע לו בלאו הכי

שוחט

שהוציא טריפה - פסולו לעדות (דא"ה: רשע)

שטר

אם העדים לא מכירים את השמות
 301 הכרתם על סמך אשה או קרוב

242 פסילתו ע"י שניים המעידים שעבר עבירה
 247 אם הכחיש את הראשון לפי שהשני העיד
 247 אם העידו שלא בפניו
 247 אם מי שתובע ממנו ממון מעיד שעבר
 244 אם עד אחד מעיד
 244 אם הוא מודה לדברי העד
 230 229 רועה בהמות של עצמו או של אחרים
 240 אם לא הכריזו עליו
 222 221 שוחט שיצאה טריפה מידו
 222 אם ידוע שהוא ירא שמים

ש

שאלה

קידושין בחפץ שאול 54
 אם הודיע למשאל שבכוונתו לקדש בו 54

שבועה

המזייף שטר או שובר - פסול ל'שבועה'? 223
 מודה במקצת חייב להישבע
 בסכום שמוכח מהשטר 275
 ה'משיב אבידה' - שהיה יכול לטעון פחות בסיוע
 השטר 275
 מי שנשבע לשקר לא יכול להישבע בב"ד 220
 מי שנשבע לשקר פסול לעדות 220
 אם הוא טוען שהיה אנוס 221
 אם הוא טוען שהיה שוגג 228 221
 אם הוא טוען ששכח 228 221
 ועבר זמן מועט או עבר זמן רב 221
 הנשבע להיפטר מול עד אחד
 ואח"כ הביא התובע עד נוסף 247
 והתובע והעד מעידים שנשבע לשקר 247
 ושני תובעים מעידים שנשבע לשקר 247
 שבועת ביטוי לעתיד 220
 אם נאנס ולא יכל לקיים את שבועתו 221
 אם עבר ב"קום ועשה" או ב"שב ואל תעשה" 220
 שבועת ביטוי לשעבר 220
 אם נשבע מאונס, מתוך פחד מגוים 221
 הנשבע עשה משהו בר"ח אדר ואומר שהתכוון לב' דר"ח 221
 שבועת שווא 220
 עד אחד מחייב שבועה 215
 אם כבר העיד עם פסול 215
 על כפירת שעבוד קרקע 275
 שבועה בתקיעת כף על הכתובה 169
 שבועת היסת על כפירה 275

שביעית

האוסף פירות שביעית והסוחר בהם (דא"ה: רשע)

שבע ברכות (דא"ה: ברכת חתנים)

שבת

איסור לעשות חופה - קנין בשבת 137 136 99 95
 בין השמשות 137

- 286 285..... אם כתוב 'הכל שריר וקיים'.
 283..... כתיבת דבר שמפרש את הכתוב מעליו
 283..... כתיבת 'וקניא מיניה' בשורה האחרונה
 300..... כתיבת שטר למוכר שלא בנוכחות הקונה
 301 300..... בשטר בלי קניין או עם קניין
כתיבת שמות הצדדים
 299..... אין צורך לכתוב חניכה (כינוי) או שם טפל
 299..... אם יש בעיר אדם אחר באותו שם
 299..... אם כתבו רק את החניכה (הכינוי)
 299..... אם כתבו רק את השם הטפל, והוחזק בו
 303..... אם לא הביא ראיה שזה שמו
 303..... אם הוא עונה לשם זה כשקוראים לו
 303..... אם הוחזק בשם זה שלושים יום
לימוד מהשורה האחרונה
 282..... אם אין שורה רווח מעל חתימות העדים
 283..... אם העדים אומרים שהיא היתה כתובה כשחתמו
 282..... אם יש שורה רווח מעל חתימות העדים
 291 290 286 285 282 267..... אם כתוב 'הכל שריר וקיים'.
 286..... ואין שורה רווח מעל חתימות העדים
 290..... והעדים לא יודעים שאין לחתום בלי 'שריר וקיים'
 286..... והשורה מעליה חוזרת על עניין השטר
 284..... בשטר בכתב ידו של המתחייב
 284..... בשטר שהמתחייב רק חתם עליו
 283..... דבר שרק מפרש את הכתוב מעליו
 282 267..... לחובת בעל השטר
לשון לא מדויקת שלא נחשבת זיוף
 279..... 'אבי' על אב מאמץ
 279..... 'אמי' על חמות
 279..... 'בני' על בן מאומץ
 279..... אם יש לו בנים או אין לו
 279..... אם כתב 'בני פלוני', ויש לו בן באותו שם
 290 287 265..... מחיקה בשטר - האם השטר כשר?
 287..... אם מוכח מהשטר מה נמחק
 287..... אם קיימו אותה בסוף השטר
 290..... ולא ניכר מה היה כתוב
 290 289..... מחיקה במקום שיתכן שנכתב 'שריר וקיים'
 288..... במקום בשטר שרגילים לכתוב שהוא נפרע
 288..... במקום שאפשר לקצץ מהשטר
 287..... בשם הלווה והמלווה, בסכום או בתאריך
 287..... מלה תלויה - האם לומדים ממנה?
 287..... אם קיימו אותה בסוף השטר
 287..... בשם הלווה והמלווה והסכום
 274..... מפרשים את לשונו לפי לשון בני אדם
סוג הכתב
סתירה בין שתי לשונות בשטר
 267..... אם אפשר ליישב ביניהם בדוחק
 267..... אם הם תלויים זה בזה, "א שהוא ב"
 276..... אם תפס המלווה
 270..... בשטר מחילה
 267..... אם התחתן בשורה האחרונה
 267..... אם כתוב 'הכל שריר וקיים'
- 301 300..... שמו של המתחייב
 301 300..... שמו של מקבל התחייבות (מלווה, קונה)
 301 300..... בשטר בלי קנין
 268..... אם לא כתוב 'במנא דכשר למיקניא ביה'
אם לא נכתב בו דבר שרגילים לכתוב באותו מקום
 279..... אם המתחייב ידע על כך או לא ידע
 279..... אם לא נכתב 'הכל שריר וקיים' - השטר כשר?
 292 290..... אם אין שורה רווח מעל חתימות העדים
אם נכתב 'הכל שריר וקיים' פעמיים - השטר כשר?
 292 291 286..... אם אין שורה רווח מעל חתימות העדים
 292 291..... אם חזר עניין השטר בשורה האחרונה
 292 291..... פעם בשורה האחרונה ופעם בשורה שעליה
הקפדות בכתיבתו מחשש זיוף
 265..... האותיות לא יהיו מרווחות או דחוקות
 265..... הגליונות צריכים להיות צרים
 266..... כתיבת 'שלשה' בסוף שורה על פרט נקבה
 266..... לא לכתוב מספרים באותיות
 266..... לא לכתוב ראשי תיבות וגימטריאות
 266..... מספרים שאין לכתוב בסוף שורה
 266..... הפתרון למצב שנקלע שם מספר
חתימות העדים
 282..... אם השאירו רווח מעל חתימותיהם - השטר כשר?
 284..... אם השאירו שורה וחצי (בעובי) רווח
 284 282..... אם השאירו שורה או שתי שורות רווח
 285 284..... אם השטר מסתיים באמצע שורה וחתמו בשמאל השורה
 285 284..... אם חתמו באמצע שורה אחרי שורה רווח זה לצד זה
 284..... זה תחת זה
 289 283..... אם לא יודעים שאין להשאיר שתי שורות רווח
 293..... אם נכתב משהו מתחת לחתימתם וחתמו שוב
יד בעל השטר על התחנתנה
 274..... אם כתוב בו 'דלא כאסמכתא ודלא כטפסי דשטרי'
 272 268..... אם עי"ז יבטל השטר לגמרי
 273..... בדבר שאפשר לתלות בטעות
 273..... בביטול עקב מחלוקת פוסקים
 273..... בביטול עקב ספק בכוננת כתב השטר
 271..... אם תפס מיטלטלין
 272 271..... אם הוא טוען 'ברי' או 'שמא'
 271..... ברשות הבעלים או שלא ברשותם
 271..... חייב שבועת היסת
 271..... תפיסה בפני עדים
 271..... אם תפס פירות של קרקע
 274..... בלשון מסופקת שנטוה יותר לבעל השטר
 310..... בספק מי המלווה
יש לחזור על עניינו בשורה האחרונה בלי לחדש
 282..... אם חידש - השטר פסול?
 283 282 264..... אם יש שורה רווח מעל חתימות העדים
 282..... אם יש שורה רווח מעל חתימות העדים

291 אין לכתוב 'הכל שריר וקיים' פעמיים
 264 דינו בזה"ז
 285 כתיבת 'הכל שריר וקיים'
 264 צורתו
 289 שיש בו מחיקה
 265 **שיש בו ריעותא - הכאת בעליו כדי שיודה**
 265 אם הנתבע לא טוען שיש ריעותא
 265 בתביעה מיושר או מלקוח
 265 והנתבע טוען שהוא פטור
 265 שיש בו אותיות מרווחות או דחוקות - חשש זיוף
 265 **שיש בו ריעותא - כשרותו**
 265 לעניין הפרט שיש לגביו שינוי בכתב
 353 **שכתוב בעיפרון**
 293 **שכתוב על נייר ועדיו על מחק**
 264 **שפת הכתיבה**

שטר חוב

278 אם הלווה טוען שהשטר הוא אמנה
 278 אם הלווה טוען שפרע
 304 אם הנתבע טוען שאחר ששמו כשמו הוא הלווה
 307 304 אם הוחזקו בעיר שניים בעלי שם זה
 312 ואחד קנה קרקע מחברו - גבייה מהקרקע
 312 והם שותפים בקרקע - גבייה מהקרקע
 307 אם אחד מהם היה קטן בזמן ההלוואה
 307 אם בשטר כתוב תואר המתאים לו ולא לאחר
 310 309 307 אם הלווה כתב את התואר או שהעדים כתבוהו
 307 אם השטר בחתימת ידו
 310 309 אם התואר כתוב אחרי שם האב
 310 309 307 'שליט'א' וכדומה או 'כהן'
 307 304 **אם הנתבע טוען שהתובע אינו המלווה**
 307 304 אם הוחזקו בעיר שניים בעלי שם זה
 304 אם הלווה טוען ברי
 307 אם השטר אינו ביד התובע
 310 307 אם יש לנתבע שובר
 304 אם שניהם תובעים אותו או רק אחד תובע

אם לא כתוב סכום החוב

275 אם הסכום מחוק וכתוב רק "מטבע פלוני שהם"
 277 אם כתוב מטבע או לא כתוב
 278 אם כתוב רק מספר ולא סוג המטבע
 279 לפי החשבון שנהוג לעשות באותו מקום
 275 אם כתוב רק סוג המטבע
 277 בכסף או בזהב
 277 בלשון רבים, 'דינרי' או 'דינרין' או 'בדינרין'
 אם תפס המלווה הרבה
 276 ולא ראו עדים
 276 275 ועדים ראו
 275 חובת הלווה להישבע
 אם שמות הלווה והמלווה זהים והנתבע טוען שהוא המלווה
 307 306 המלווה
 308 אם עדים מעידים מי המלווה
 308 נחשב חוב בשטר או בעל פה

267 אם למעלה יש פירוט ולמטה סכום כולל
 267 בסתירה בין תאריכים
 270 הבדל בין סכומים בגלל חסרון אות
 267 266 התחתון עיקר או יד בעל השטר על התחתונה
 267 סוגים שונים של נכסים
 270 'ספל' או 'קפל'
 270 אם 'ספל' למעלה או למטה
 270 בשטר חוב או בשטר מחילה
 267 סתירה בדברי העדים המוצטטים בשטר
 270 שם שארוך למטה וקצר למעלה
 שם שארוך למעלה וקצר למטה
 269 268 אם אין שם מחיקה
 268 אם הסופר לא כתב אות אחת
 268 אם הסופר לא כתב שתי אותיות
 269 אם ניכר שמחוק
 269 268 אם נמחקו אות אחת או שתי אותיות
 269 השטר פסול?
 269 שינוי בשם הלווה
 269 שינוי בשם המלווה, והשטר בידו
 269 שם שלמעלה עם ן סופית ולמטה עם נ כפופה
 עדות בשטר על קידושין (ראו: עדות בקידושין)

עדים שכתבו שטר - יכולים לכתוב שטר חדש?

305 אם הראשון היה כשר
 305 ונמסר למלווה או טרם נמסר למלווה
 305 שטר חוב או שטר מכר
 305 אם הראשון היה פסול - פרטים לא נכונים
 292 290 263 262 **על דבר שיכול להזדייף**
 263 262 גבייה בו מיד אחרי כתיבתו או לאחר זמן
 263 שטר הקנאה - שמסירתו יוצרת את הקנין
 263 אם יש עדי מסירה או אין
 263 בכתב יד של המוכר או של סופר
 264 שימוש בו כראיה
 263 שטר ראיה

קידושי שטר (ראו: קידושי שטר)

54 53 **קידושי ע"י התחייבות בשטר לתת לאשה מנה**
 287 **קיום מחקים ותלויות**
 293 אופן כתיבתו אם כבר חתם עד אחד
 293 שני העדים חותמים אחרי הקיום
 292 287 בסוף השטר לפני 'הכל שריר וקיים'
 293 דבר שנכתב בקיום ולא מצאוהו בשטר
 288 דוקא באותו כתב כשאר השטר
 292 291 כתיבת הקיום בשורה האחרונה או לפניה
 287 כתיבת 'ודין קיומיהון'
 שאבד - כתיבת שטר חדש במקומו

305 שטר חוב
 305 שטר מכר
 305 כתיבת אחריות
 264 263 שאינו מוכח מתוכו
 264 שאינו עשוי כתקנת חכמים
 264 שטר הקנאה, שהמוכר טוען שלא מסר אותו
 שטר מקושר

- 142 אם אינו רואה אותם.
 142 לליווי החתן או הכלה
 141 הנהגה מהסעודה ואינו משמח
 141 שכר עליה
ימי שמחה אחרי הנישואין
 131 איסור החתן במלאכה בהם
 132 131 אם מחלה לו, באלמנה או בתולה
 132 ע"י שותפו בחנותם
 132 איסור לחתן ללכת יחידי בשוק
 132 בהליכה לבית כנסת
 113 באלמן שנשא בתולה וחשב שהיא בעולה
 133 131 111 באלמנה - שלשה
 133 אם החתן בחור
 133 באלמנה שלא נבעלה
 131 111 בבתולה - שבעה
 132 חובת הבעל לאכול ולשמוח עמה
 132 אם מחלה לו
 132 תספורת לחתן
שבעת ימי המשתה - יום התחלתם אם היו קידושי טעות
 101 וחזר וקידש ביום אחר

שמיטה

האוסף פירות שביעית והסוחר בהם (ראו: רש"י)

ת**תוך כדי דיבור**

- 70 המבקשת להתקדש וחזרה בה תכ"ד
 מי שעבר עבירה תכ"ד אחרי שהעיד - עדותו
 נפסלת?
 33 מקדש שאמר לשון קידושין תכ"ד אחרי הנתינה
 35 שיעורו

תוספת כתובה

- 160 אם הזכיר בכתובה רק את התוספת
 167 164 אם יש זיכוח על סכום התוספת
 161 אמירת החתן שיתן תוספת - תוקפה בלי קנין
 בשעת הנישואין או אחרי הנישואין
 161 לפני האירוסין
 160 הכללת העיקר והתוספת בסכום אחד
 161 160 במשפחה מיוחסת שנוהגת כך
 161 אם כתב על סכום זה 'דחזו ליכ' -
חיוב בה -

- 98 97 96 אם נתאלמנה אחרי חופה בלי ביאה
 בחופת נדה
 103 98 97 96 בחופת נדה, אם החתן ידע שהיא נדה
 103 אם נתאלמנה מהאירוסין
מי שלא כתב כתובה ומשפחתו נוהגת להוסיף
 הרבה
 161 160 אם משפחת האשה אינה נוהגת כך

תחנון

- 343 בשבעת ימי המשתה

- 308 306 בשטר בלי קניין או עם קניין
כתיבת שטר ללווה שלא בנוכחות המלווה
 300
 בשטר בלי קניין או עם קניין
 308 306 301 300
כתיבת שם העיר של הלווה ושל המלווה
 309
 אם נכתב שם לא נכון
 309
מלווה שתובע שניים בעלי אותו שם בשני שטרות
 311
 ומצא אצלו שובר מקויים
 311
 אם בשטרות כתובים שמות סבי המלווים ולא בשובר
 311
שניים בעלי אותו שם שתובעים אותו לווה בשני שטרות
 וכתבו הרשאה זה לזה לתבוע
 310 307
 אם יש לו שובר
 311 310 307
 אם בשטרות כתוב שמות סבי המלווים ולא בשובר
 311 310
 אם השובר נמצא אצל המלווה והוא מקויים
 311
 אם שטר החוב נמצא בין שטרות קרועים
 311

שידוכין

- 72 כפייה לקדש את משודכתו
 23 מלקות למי שמקדש בלי שידוכין
 72 קנסות וחרמות שנעשים לחזקם
 72 חשש שהם גורמים לאונס בקידושין

שכירות

- 274 המתחייב לא למכור נכס, רשאי להשכירו

שליח ציבור

- 216 רוצח בשוגג יכול להיות שליח ציבור?
שליח

- 67 המקדש ע"י שליח ורוצה לקדש אח"כ בעצמו
 67 אם בקידושי השליח לא היו עדים
 67 אם בקידושי השליח לא היו עשרה
שליח לקדש
 52 שאמר 'הילך דינר שלי והתקדשי לפלוני'
 שהאשה אמרה לו 'תן מנה לפלוני ואתקדש לי'
 אחרי שדיבר עמה על עסקי קידושיה
 51 ואמר 'הן'
 51 שקידש בשתיקה אחרי שדיבר עמה על עסקי
 קידושיה
 27

שם**אופן כתיבת השמות**

בגט (ראו: גט)

בכתובה (ראו: כתובה)

מקום שיש שניים בעלי שם זהה (ראו: ערב; שטר חוב)

עדים שלא מכירים את שמות הצדדים (ראו: שטר)

שמחה**בשנה הראשונה לנישואין**

- 132 יציאת החתן למלחמה
 132 יציאת החתן לסחורה
 אם מחלה
 132
המצוה לשמח חתן וכלה
 141
 אופנים לקיום המצוה
 141
 אמירת 'כלה נאה וחסודה' אם אינה כן
 141
 ביטול תורה לשם כך
 141

253-251	במקום שאין מכירים אותו או בעירו
253-251	בעבירה שמחמתה העבירוהו מאומנתו
253 251	אם ע"י התשובה ישוב לאותו מקצוע
249	ע"י הוכחה לשינוי דרכו
249	ע"י החזרת המזון
250 249	אם אינו יודע למי - יעשה צרכי רבים
250	אם אינו יודע למי - מסירת המזון לב"ד
	של גנב
223	אם החזיר בכפיית ב"ד
249 223	אם החזיר מרצונו
252	של הבודק שחיטה לאחרים, שיצאה מידו טריפה
253-251	של הנשבע לשקר
251	שבועת ממון או שבועה אחרת
249	של לווה בריבית - שלא ילווה בריבית אף מגוי
249	של מלווה בריבית
250 249	החזרת המזון
249	לא ילווה בריבית אף לגוי
249	קריעת שטרותיו
253 250	של מפריחי יונים
250	החזרת המזון שהרוויחו
250	הימנעות מכך אף במדבר ובחנים
250	שבירת כליו
251	של משומד
253 250	של משחק בקוביא
250	החזרת המזון שהרוויחו
250	הימנעות מכך אף בחנים
250	שבירת כליו
251	של סוחרי שביעית
253 252	של עד שהוזם
253 252	של שוחט שיצאה מידו טריפה
252	לבישת שחורים

תלמיד חכם

273	גדול הדור שכתב בשטר מתנה 'אתן'
238	פטור ממס
238	חייב כסף גולגולת
237	שאוכל בשוק
302	שטוען שטעה בעדותו בזיהוי בעל דין
302	בזיהוי אשה

תנאי

87	המקדש 'ע"מ שאני צדיק'
47	שאינו כפול
47	בתנאי בלשון 'על מנת'

תפיסה

276	אם לשון השטר קצת מסייע לתופס
276 275	בפני עדים
276	שלא בפני עדים
276	אם טוען ברי או טוען שמוא

תקיעת כף

169	שבועה בתקיעת כף על הכתובה
-----	---------------------------

תקנת השוק

165	שאי אפשר לטרוף מיטלטלין מלקוחות
-----	---------------------------------

תשובה

הפסול לעדות מחמת עבירה, שעשה תשובה - כשר?

205	אם עשאה אחרי ראיית המעשה ולפני שהעיד
205	ברשע דחמס
249	אם קיבל מלקות שנתחייב בהן
248	אם שניים העידו שעשה תשובה
249	כשר משעה ששב או משעה שהעידו
249	עדותו על מה שראה לפני ששב

עיקרי השולחן

אבן העזר
הלכות קידושין

סימן כו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים

- 20 סעי' א - אין האשה מתקדשת בביאת זנות.....
- 22 סעי' ב - הכניס אשה לחופה (בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה) - האם מתקדשת בכך? (קידושין ה/א)
- 22 סעי' ג - אשה שנתקדשה אף שלא נישאה (רמב"ם אישות פ"א ה"ג, טור)
- 23 סעי' ד - א. מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם? ב. מהם הדברים שרוב היה מלקה עליהם?

סימן כז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים

- 27 סעי' א - לשון שהיא ודאי לשון קידושין: א. שיתן ויאמר ושתבין. ב. קידשה בשתיקה (קידושין ו/א)
- 30 סעי' ב - לשונות נוספים שהן ודאי לשון קידושין (קידושין ו/א)
- 31 סעי' ג - קידשה בלשונות שהן ספק לשון קידושין [כגון "הרי את מיועדת ליי", "... מיוחדת ליי" (קידושין ו/א)]
- 34 סעי' ד - אמר לה "הרי את מקודשת", ולא אמר "לי" (קידושין ה/ב)
- 36 סעי' ה - א. האומר "הריני... בתורת וכו'". ב. שצריך לקדש בלשון עתיד
- 38 סעי' ו - א. אמר "הריני אישך". ב. אמר "הרי אתה חמי" (קידושין ה/ב)
- 39 סעי' ז - נתנה היא ואמרה היא - אינה מקודשת (קידושין ה/ב)
- 40 סעי' ח - נתן הוא ואמרה היא - הוי ספק מקודשת (קידושין ה/ב)
- 41 סעי' ט - נתנה היא ואמר הוא - אינה מקודשת אא"כ נתנה לאדם חשוב (קידושין ז/א)
- 42 סעי' י - השיעור של שוה פרוטה (משנה ריש קידושין)

סי' כט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר וכו', ובו י' סעיפים

- 46 סעי' א - המקדש במתנה על מנת להחזיר [=מתעמ"ל], אינה מקודשת (קידושין ו/ב)
- 49 סעי' ב - אמרה לו תן מנה לפלוני ואקדש לך (מימרא דרבא קידושין ו/ב - מדין ערב)
- 51 סעי' ג - אמרה תן מנה לפלוני ואתקדש לו (קידושין ז/א - דמקודשת מדין ערב ומדין עבד כנעני)
- 52 סעי' ד - נתנה לאדם חשוב - מתקדשת בהנאה שקיבל ממנה (קידושין ז/א - מימרא דמר זוטרא)
- 52 סעי' ה - אמר לה הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני (קידושין ז/א - מדין עבד כנעני)
- 53 סעי' ו - המקדש במשכון
- 55 סעי' ז - האומר התקדשי לי ב-100 דינר ונתן לה דינר
- 58 סעי' ח - שניים שהסכימו להינשא אך הייתה מח' ביניהם לגבי הסכום - יעשו כדברי הנתבע (תוספתא)
- 58 סעי' ט - קידשה "בכוס זה" נישא בה מים, או יין, או שמן - האם קידשה בכוס או בתוכנו, או בשניהם
- 60 סעי' י - אשה שביקשה מאיש כלי או דבר אחר, והאיש נתן לה על דעת לקדשה האם מתקדשת בכך

סימן לד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים

- 65 סעי' א - ברכת אירוסין
- 66 סעי' ב - לברך על כוס יין תחילה (רמב"ם)
- 67 סעי' ג - עד מתי יכול לברך ברכת האירוסין?
- 68 סעי' ד - כמה אנשים צריך לברכת אירוסין?

סימן מב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, ובו ה' סעיפים

- 70 סעי' א - א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה (קידושין ב/ב). ב. האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כורחו
- 73 סעי' ב - המקדש בפני עד אחד - האם חוששים לקידושין? (קידושין סה)
- 78 סעי' ג - צריך שיראו המקדש והמתקדשת את העדים (רשב"א)
- 79 סעי' ד - העדים, ראיית הקידושין, דרישה וחקירה (נושא 1 - בשו"ע, נושאים 2-5 - ברמ"א)

86 סע' ה - המקדש בפסולי עדות - ובו ו' נושאים

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות חופה / נישואין

סימן סא - חופה לענין מה קונה, ובו ב' סעיפים

96 סע' א - האם לאחר החופה דינה כאשת איש לכל דבר?
 אשה חולת מוות שהוכנסה לחופה, מנהגים ברמ"א [א. תענית ביום החופה, ב. לעשות חופה תחת כיפת השמים].....

103 סע' ב - מהו להינשא כשהיא נדה?

סימן סב - מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים, ובו י"ג סעיפים

107 סע' א - מתי מברך ברכת חתנים? (כתובות ז/ב)

108 סע' ב-ג - א. מהו לברך ברכת חתנים לב' חתנים/כלות כאחד?
 ב. אין מערבין שמחה בשמחה

110 סע' ד - ברכת חתנים בעשרה (כתובות ח)

110 סע' ה - מברכים ברכת חתנים אחר ברהמ"ז וכו', ואין מברכים ברכה זו לא עבדים ולא קטנים (רמב"ם)

111 סע' ו - עד כמה ימים מברכים ז' ברכות? (כתובות ז/א)

114 סע' ז - א. מתי מברכים "אשר ברא"
 ב. בדין "פנים חדשות" בז' ימים (כתובות ח/א)

115 סע' ח - מי נקרא פנים חדשות?

117 סע' ט - כשיש ב' דברים הטעונים ברכה על כוס, האם אפשר לברכם על אותה כוס?

119 סע' י - האם מברכים ברכת חתנים אף שלא בבית החתן?

121 סע' יא - בני חופה שנחלקו לכמה חבורות.

121 סע' יב - האם שמשים [היינו המלצרים] האוכלים אחר סעודת הנישואין - מברכים שבע ברכות?

122 סע' יג - ממתני ועד מתי - אומרים "שהשמחה במעונו" בזימון?

סימן סג - בעילת מצוה וברכתו, ובו ב' סעיפים

127 סע' א - בעילת מצוה, הפרישה והטהרה.....

130 סע' ב - ברכת "צג אגוז" (בה"ג, גאונים).....

סימן סד - זמן נשואי בתולה ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה, ובו ו' סעיפים

131 סע' א - הנושא בתולה - צריך לשמוח עמה ז' ימים.....

133 סע' ב - הנושא בעולה - צריך לשמוח עמה ג' ימים.....

134 סע' ג - זמני הנישואין.....

136 סע' ד - סעודה לפי כבודו ולפי כבודה (רבינו אפרים, וכן הסכמת כל הפוסקים).....

136 סע' ה - צריך ליזהר שלא יהא כקונה קניין בשבת [היינו שלא יעשה בשבת דבר שע"י זה יזכה במציאתה ובמעשה ידיה].....

139 סע' ו - אין נושאין בחול המועד (מו"ק ח/ב).....

סימן סה - מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה, ובו ד' סעיפים

141 סע' א - מצוה לשמח חתן וכלה (כתובות טז-יז).....

143 סע' ב - אסור להסתכל בכלה.....

143 סע' ג - מנהגים זכר לחורבן.....

144 סע' ד - מקדימין את הכלה למת (כתובות יז/א).....

עיקרי השולחן

אבן העזר
הלכות כתובות

סימן סו - כמה דיני כתובה, ובו י"ג סעיפים

- 148 סע' א - צריך לכתוב לה כתובה.....
- 150 סע' ב - בשעת הדחק יכול ליתן לה מטלטלין במקום כתובה (כתובות ז).....
- 151 סע' ג - כתובה שאבדה או שמחלה לו על הכתובה - צריך לכתוב כתובה אחרת (וע"ע לקמן בסע' ט).....
- 155 סע' ד - זמן - כשכותב כתובה חדשה, מהו הזמן שכותב בכתובה החדשה? (טור בשם בעל העיטור).....
- 155 סע' ה - מכרה כתובתה - האם צריך לכתוב לה כתובה אחרת? (ב"ק פט"א).....
- 156 סע' ו - האם כתובה מדאורייתא או מדרבנן?.....
- 160 סע' ז - האם רשאי לכלול את תוספת הכתובה עם עיקר הכתובה בסכום אחד?.....
- 161 סע' ח - האם אמירה של החתן שיתן סך מסויים מחייבת אותו אף שלא עשה על כך קניין?.....
- 161 סע' ט - כל הפוחת משיעור [עיקר] הכתובה - בעילתו בעילת זנות (כ"י מאיר) (וע"ע לעיל בסע' ג).....
- 161 סע' י - יחוס - משפחות מיוחסות (כתובות יב).....
- 162 סע' יא - הנדוניא [שמכנסת הכלה] ומה שמתחייב הבעל כנגדה ומוסיף עליה - הכל לפי מנהג המדינה.....
- 168 סע' יב - הנדוניא והתוספת עליה - נקבעים עפ"י המקום שתכננו לגור שם (רשב"א).....
- 168 סע' יג - מי שאינו יודע לקרוא: א. האם ניתן להחתימו כעד על הכתובה?
ב. האם חתן ע"ה נאמן לומר שלא הבין הכתובה?.....

סימן קכו - נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו, (סעיפים א-ז)

- 173 סע' א - באיזה כתב ולשון כותבים את הגט? (וכיוצ"ב לקמן חו"מ סי' מב סע' ב).....
- 177 סע' ב - האם ימות השבוע נכתבים בכתב מלא עם יי [פנימית]? (טור ורא"ש).....
- 177 סע' ג - יום ראשון - יכתוב באחד בשבת (כל בו).....
- 178 סע' ד - ימי החודש - יכתוב בלשון זכר (טור בשם רבינו פרץ).....
- 180 סע' ה - חשבון השנים - יכתוב בלשון נקבה.....
- 182 סע' ו - ר"ח שיש בו ב' ימים - האם נותנים בו גט?.....
- 184 סע' ז - א. שנה מעוברת שיש בה ב' אדרים. ב. כיצד לכתחילה כותבים את שמות חודשי השנה?.....

חושן משפט
פסולי עדות

סימן לג - פסולי עדות מחמת קרובה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים

- 192 סע' א - כל הפסולים לדון פסולים להעיד.....
- 193 סע' ב - הקרובים הפסולים לעדות.....
- 196 סע' ג - עד איזה קירבה אמרינן בעל כאשתו [או אשה כבעלה]? (רא"ש).....
- 197 סע' ד - מתי אמרינן "תרי בעל כאשתו"?.....
- 198 סע' ה - אדם שפסול לו אך מעיד לשאר קרוביו (רמב"ם).....
- 198 סע' ו - אבי החתן ואבי הכלה - מעידים זה לזה.....
- 198 סע' ז - אחי האח - מעידים זה לזה שהרי אין ביניהם קירבה כלל.....
- 199 סע' ח - האיש עם אשתו "ראשון בראשון" - לפיכך אינו מעיד אף לא לנשות קרוביה, ולא לבעלי קרובותיה.....
- 200 סע' ט - הארוס פסול להעיד דוקא לארוסתו, אך לשאר קרוביה - אינו פסול (סנהדרין כח"ב).....
- 200 סע' י - פסול קרובים - הוא גזרת הכתוב (רמב"ם, עפ"י ב"ב קנט"א).....
- 201 סע' יא - הגר - כקטן שנולד דמי.....
- 202 סע' יב - היה קרובו ונתרחק - כשר להעיד לו (כת"ק ודלא כרבי יהודה).....
- 203 סע' יג - עדות כשרה דוקא כשתחילתו וסופו בכשרות (ב"ב קכח"א).....
- 203 סע' יד - עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו (רא"ש).....
- 204 סע' טו - בפסול ממון - די בכך שסופו בכשרות.....

- 206 סע' טז - עדים הקרובים לערב (מכות ז/א וכרב הונא).....
- 208 סע' יז - עדים שקרובים זה לזה או שקרובים לדיינים - פסולים (ירושלמי).....
- 209 סע' יח - אם הקהל מינו עדים ותיקנו שלא ישווה שום עדות זולתם - כשרים להעיד אפילו לקרובם.....

סימן לד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

- 214 סע' א - רשע פסול לעדות.....
- 216 סע' ב - איזהו רשע שפסול לעדות (סנהדרין כז/א, כאביי ורמב"ם).....
- 218 סע' ג - העובר על איסור דרבנן [כגון האוכל עוף בחלב, או שחילל יו"ט שניתן האם פסול לעדות].....
- 219 סע' ד - העובר עבירה וסבור שזו מצוה - לא נפסל לעדות (סנהדרין כז/ב כרב הונא).....
- 220 סע' ה - העובר על השבועה - פסול לעדות.....
- 222 סע' ו - טבח (שוחט) - שיצאה נבילה או טרפה מתחת ידו, פסול לעדות.....
- 223 סע' ז - גנב וגזלן - פסולים לעדות מעת שגנב או גזל, ואע"פ שהחזירו עד שיעשו תשובה (רמב"ם).....
- 224 סע' ח - עד זומם - פסול לעדות (סנהדרין כז/א).....
- 224 סע' ט - עדים החתומים בשטר - האם נעשים זוממים.....
- 226 סע' י - המלוה בריבית (סנהדרין כד-כה).....
- 228 סע' יא - המלווה מעות יתומים בריבית קצוצה - האם נפסל לעדות?.....
- 228 סע' יב - א. מי שהוא אפוטרופוס של גוי או של יתומים, ב. או אדם שמוחזק בכשרות.....
- 229 סע' יג - העובר על גזל של דרבנן פסול מדרבנן, [וגי' דוגמאות לכך: א. גזל חש"ו, ב. החמסנים, ג. הרועים].....
- 231 סע' יד - דין המוכסים והגבאים (סנהדרין כה/ב עפ"י רמב"ם וטור).....
- 232 סע' טו - אריס - שנטל חלק גדול יותר ממה שמגיע לו בפירות.....
- 233 סע' טז - מתי משחקים בקוביא ומפריחי יונים - פסולים לעדות מדרבנן.....
- 235 סע' יז - עם הארץ - בחזקת פסול עד שיוחזק לכשר (כרמב"ם ורי"ף).....
- 237 סע' יח - א. הבזויים פסולים לעדות (שו"ע).
ב. האם מותר ליטול שכר כדי להעיד (רמ"א).....
- 239 סע' יט - גוי ועבד - פסולים לעדות (בי"ק יד-טו).....
- 239 סע' כ - השונא לחבירו ואמר לו בפני רבים אלך ואמסור ממונך [לגוי] - פסול לעדות (הג"א אשרי, כל בו).....
- 239 סע' כא - דין הפסולים לבוא בקהל וערל.....
- 240 סע' כב - דין המוסרים והאפיקורסים (רמב"ם).....
- 240 סע' כג - מה בין פסול מהתורה לפסול מדבריהם/ מתי צריך הכרזה על חטאו כדי לפסלו לעדות (סנהדרין כז/ב).....
- 242 סע' כד - החילוק בין דבר שפשט בישראל שהוא עבירה, לדבר שקרוב להיות שוגג (רמב"ם).....
- 243 סע' כה - אין אדם משים עצמו רשע, (שו"ע), ובעניין מי שיש עליו קול חשד בעלמא (רמ"א).....
- 245 סע' כו - פלגינן דיבורא - נאמן בעדותו לפסול חברו אע"פ שעושה עצמו רשע - משום ד"פלגינן דיבורא".....
- 247 סע' כז - התובע את חברו עם עד - ...האם התובע והעד מצטרפים לפסול את הנתבע לעדות אחרת?.....
- 248 סע' כח - אדם שנפסל לעדות - מתי הוא חוזר לכשרותו (רמב"ם, עפ"י כתובות כא/ב).....
- 249 סע' כט - הנפסל לעדות משום ממון - מתי הוא חוזר לכשרותו? (רמב"ם).....
- 250 סע' ל - מאימתי חזרת המשחקים בקוביא - משיחזרו בהם חזרה גמורה שלא יעשו אפילו בחינם.....
- 250 סע' לא - מאימתי חזרת מפריחי יונים - משישברו כלי צידם, ויחזרו בהם חזרה גמורה שאפילו במדבר לא יעשו..
- 251 סע' לב - מאימתי חזרת סוחרי שביעית - משתגיע שביעית ויבדקו [וי"ג ויבדל], וכו'.....
- 251 סע' לג - חזרת המועל בשבועה (רמב"ם עפ"י ירושלמי).....
- 252 סע' לד - חזרת הטבח שיצאה טרפה מידו - שילבש שחורים... וילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה.....
- 252 סע' לה - חזרת עד זומם - שילך למקום שאין מכירים אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד שקר ולא רצה.....

עיקרי השולחן

חושן משפט

הלכות שטרות

סימן מב - שכותבין השטר בכל לשון, ודין אם אין המטבע מפורש בו, ובו ט"ו סעיפים

- 262 סע' א - א. אין לכתוב שטר חוב על דבר שיכול להזדיף. ב. מה דין שטר שאינו עשוי כתקנת חכמים.....
- 264 סע' ב - השטר נכתב בכל לשון ובכל כתב - ובלבד שידקדק הסופר בכתב ההוא שלא יהיה בו שום שינוי.....
- 265 סע' ג - שאותיות ותיבות השטר לא יהיו דחוקים ולא מרווחים מחשש לזיוף, [ונפק"מ לגי אנשים, וסימנ"ך סע"ד].....
- 266 סע' ד - כתיבת מספרים באופן שלא ניתן לזייפם.....
- 267 סע' ה - א. הולכים אחר חלק התחתון שבשטר. ב. יד בעל השטר על התחתונה (ב"ב קסה/ב), (וסימנ"ך: "תתאה גבר")....
- 268 סע' ו - אם נמחקו אותיות מהשם המופיע בתחתית השטר - האם ילמד תחתון מעליון.....
- 270 סע' ז - ספל וקפל - שט"ח שהתחייב ספל [= 9 קבים], ומאידך קפל [=קב וחצי] - מה גובה ממנו? (ב"ב קסו/ב).....
- 271 סע' ח - א. בעל שטר שתפס מטלטלין. ב. בעל שובר שמוחזק במעות שברשותו.....
- 272 סע' ט - לא אמרינן "יד בעל השטר על התחתונה" - בדבר שהשטר בטל בו (רא"ש).....
- 274 סע' י - ב' מקרים נוספים שלא אמרינן "יד בעל השטר על התחתונה".....
- 275 סע' יא - נמחק סכום שהתחייב (ב"ב קסה/ב).....
- 275 סע' יב - כתוב בשטר סלעים - אך לא מפורט הסכום (ב"מ ד/ב).....
- 277 סע' יג - שטר הלוואה שכתוב בו כסף/זהב/דינרי/דינרין - כמה צריך לתת לו? [וסימנ"ך: י"ג דינרי וי"ג דינרין].....
- 278 סע' יד - לפי איזה מקום או מטבע - גובה את השט"ח? (כתובות ק"ב).....
- 279 סע' טו - הולכים אחר מנהג המקום שנכתב בו השטר.....

סימן מד - דין חזרת השטר בשיטה אחרונה, וכיצד מקיימים המחק והתלויים, ובו י"א סעיפים

- 282 סע' א - אין למדים משיטה אחרונה (ב"ב קסא/ב).....
- 284 סע' ב - שטר שהוא כתב ידו של המתחייב (רשב"א).....
- 284 סע' ג - אין למדים משורה ומחצה הכתובות בסוף השטר.....
- 285 סע' ד - שטר שכתוב בו "שריר וקיים" - האם למדים משיטה אחרונה.....
- 287 סע' ה - שטר שיש בו מחקים ותליות - צריך לקיימם.....
- 288 סע' ו - שטר שיש בו גרר [מחק] במקום שנהגו לכתוב הפרעון [כגון מאחורי השטר או בין השורות של השטר].....
- 288 סע' ז - שאין לכתוב את הקיום בכתב דק יותר.....
- 289 סע' ח - כל שיש מחיקה במקום שראוי לכתוב "שריר וקיים" - השטר פסול אף שמחיקה זו מקוימת (ב"ב קסא)....
- 291 סע' ט - א. כעת נהגו לקיים מחקים ותליות אף בשיטה אחרונה. ב. דין שטר שנכתב בו פעמיים "שריר וקיים".....
- 293 סע' י - דבר שנכתב בקיום, אך לא נמצא בשטר (רשב"א).....
- 293 סע' יא - שטר שקיום המחקים שבו נעשה לאחר חתימת העד הראשון (רשב"א).....

סימן מט - שיכירו העדים שם הלוח והמלוה, ודין טעות השמות והסכום, ובו י" סעיפים

- 299 סע' א - לכתוב את השם העיקרי (בעל התרומות).....
- 300 סע' ב - א. מתי העדים צריכים להכיר את שמות שני האנשים המוזכרים בשטר?
ב. האם עד נאמן לחזור בו מזהוי בעל דין שעמד לפניו?
303 סע' ג - כל שהוחזק שמו שלוש יום בעיר - כותבים אותו שם, ואין חוששין לקנוניא (פירוש רמאות), (ב"ב קסז/ב) ...
- 303 סע' ד - אדם שעונה לשם שקוראים לו (יד רמ"ה מהא דרב זביד ב"ב קסז/ב).....
- 304 סע' ה - הוציאו עליו שטר והוא טוען שאינו חייב וכו' - אין חוששין לדבריו וחיוב שלם (רמב"ם).....
- 305 סע' ו - מתי עדי השטר יכולים לחזור ולכתוב שטר אחר [ולא אמרינן "כבר עשו שליחותם"]?.....
- 306 סע' ז - עיר שיש בה שני אנשים בשם יוסף בן שמעון [=יב"ש] - האם ניתן להוציא שט"ח עליהם וכו'? (ב"ב קעב) ...
- 310 סע' ח - האם מה ששובר מועיל כנגד ב' שט"ח (סוף סעי' ז), זה אף כהשובר לא משולש, והשט"ח משולשים?.....
- 311 סע' ט - שובר לא משולש - מועיל כנגד ב' שט"ח משולשים שנמצאו בין שטרותיו הקרועים (רבי ירמיה ב"ב קעג/א) ...
- 312 סע' י - ערב - כשא"א לתבוע את יב"ש, א"א לתבוע גם הערב שלו (כרבא בבכורות מחא, ושלא כר' ירמיה).....

ראשי תיבות וקיצורים, ספרים שהוזכרו בספרינו

ו	<p>וא"א = ואי אפשר וה"ה = והוא הדין זו"ל = זהו לשונו וכ"ד = וכן דעת וכד/וכדו' = וכדומה וכו' = וכוליה וכ"כ = וכן כתב/כתבו וכיוצ"ב = וכיוצא בזה וכ"נ = וכן נראה וכ"פ = וכן פסק/פסקו ומש"כ = ומה שכתב/ומה שכתבו ונ"ל = ונראה לי וע"ע = ועיין עוד וצ"ע = וצריך עיון</p>
ז	<p>ז"ב = זה בורר, ז' ברכות זה"ז = זמן זה ז"י = ז' ימים זכ"י = זכרון יצחק ז"ל = זו לשונו/זכרונו לברכה ז"נ = [ספירת] ז' נקיים ז"פ = ז' פעמים זצ"ל = זכר צדיק לברכה</p>
ח	<p>ח"א = חלק א' ח"ב = חלק ב' חוה"מ = חול המועד חו"כ = חתן וכלה חו"ל = חוץ לארץ חו"מ = חושן משפט חו"ק = חופה וקידושין חזו"א = חזון איש חזו"ע = חזון עובדיה חז"ל = חכמינו זכרונם לברכה חי' = חידושי חיד"א = חיים יוסף דוד אזולאי חכ"א/חכמ"א = חכמת אדם חכ"צ = חכם צבי ח"מ = חלקת מחוקק, חתום מטה ח"ק = חברה קדישא חש"ו = חרש שוטה וקטן חת"ס = חתם סופר</p>
ט	<p>טה"ב = טהרת הבית טוש"ע = טור ושלחן ערוך ט"ז = טורי זהב ט"ס = טעות סופר</p>
י	<p>י"א = יש אומרים יא"צ = יארצייט יבי"א = יביע אומר יב"ש = יוסף בן שמעון יו"ד = יורה דעה יו"ט = יום טוב י"ל = יש לומר ילקו"י = ילקוט יוסף יע"ל קג"ם = [דינים שבהם ה"ל כאבי] 'אוש, עד זומם, לחי, קידושין, גילוי דעת, מומר, (ע"ע רש"י סנהדרין כז/א) יקנה"ז = יין קידוש נר הבדלה זמן יש"ש = ים של שלמה</p>

בפה"ג = בורא פרי הגפן ב"ק = בבא קמא ב"ר = בן רבי ברהמ"ז = ברכת המזון ברכ"י = ברכי יוסף [לחיד"א] ב"ש = בית שמאי, בית שמואל	ג
גב"ש = גבעת שאול (ש"ה) גז"ש = גזרה שווה ג"י = גירסת ג"כ = גם כן גמ"ו = גמרא גמ"ח = גמילות חסדים ג"פ = ג' פעמים גר"א = גאון רבי אליהו [מולנא] גרב"ז = גאון רבי בן ציון [אבא שאול] גר"ח = גאון רבי חיים [מולנא] גאון רבי חיים [נאה] גאון רבי חיים [קניבסק] גר"י = גאון רבי יצחק גרי"ש = גאון רבי יוסף שלום [אלישיב] גר"מ = גאון רבי מאיר [מאזוז] גאון רבי מרדכי [אליהו] גאון רבי משה [פניר] גר"ע = גאון רבי עובדיה [יוסף] גרי"ש = גאון רבי שלום [משאש], גאון רבי שלמה [משה עמאר], גאון רבי שמואל [הלי ואזר] גאון רבי שריה [דבליצקי] גרש"ז = גאון רבי שלמה זלמן [איערבאך] גשה"ח = גשר החיים [לרב טוקצ'נסקי]	ד
דא"ר = דאמר רב/רבי דאל"כ = דאם לא כן דב"ס = דברי סופרים [לרב יבוב] דגמ"ר = דגול מרובה ד"ה = דיבור המתחיל דוג' = דוגמא דס"ל = דסבירא ליה/להו ד"ע = דברי עצמו דר"א = [פיק] דרבי אליעזר דרכ"מ = דרכי משה [לרמ"א] ד"ת = דבר/דברי תורה	ה
הגר"א = הגאון רבי אליהו [מולנא] הג' = הגהות הגהמ"א/הגמ"י = הגהות מיימוניות הגה"מ = הגהות מעשה ניסים ה"ה = הוא הדין הו"א = הוה אמינא הו"ל = הוה ליה/להו ה"ז = הרי זה ה"י = ה' ישמרהו ויחיהו הכדהמ"ב = הלכה כדברי המקל באל הל' = הלכה/הלכות הנ"ל = הנזכר לעיל הע' = הערה ה"ק = הכי קאמר הקב"ה = הקדוש ברוך הוא הרה"ג = הרב הגאון	א
א' = אחד, אל"ף א"א = אי אפשר אא"כ = אלא אם כן אבהע"ז/אה"ע/אהע"ז = אבן העזר אג"מ = [ש"ת] אגרות משה [פיינשטיין] אעל"ד = איבד עצמו לדעת או"י = אור זרוע אור"ח = אורח חיים אוצה"פ = אוצר הפוסקים אח"כ = אחר כך א"י = ארץ ישראל איסו"ב = איסורי ביאה אי"כ = אם כן אכמ"ל = אין כאן מקום להאריך אי"ל = אמר/אמרה/לה/לו אמ"ה = אלוקינו מלך העולם אי"נ = אי נמי אנצ' = אנציקלופדיה [תלמודית] אע"ג = אף על גב אע"פ = אף על פי אעפ"כ = אף על פי כן אפ"ה = אפילו הכי אפ"י = אפילו א"צ = אין צריך/צריכים אצ"ל = אין צריך לומר אק"ב = אשר קידשנו במצוותיו א"ר = אמר רב/רבי ארה"ב = ארצות הברית א"ת = אם תאמר את"ל = אם תמצאי לומר	ב
בא"ח = בן איש חי באה"ג = באר הגולה באה"ט = באר היטב בא"י = ברוך אתה ה' ב"ד = בית דין בד"ה = בדיבור המתחיל בד"כ = בדרך כלל בדה"ש = בדי השלחן בד"צ = בית דין צדק ב"ה = בעזרת ה', ברוך ה', בית הלל בה"ג = בעל הלכות גדולות בה"ט = באר היטב בזה"י = בזמן הזה ב"ח = בית חדש, ברכת חתנים בח"מ = בחושן משפט/בחלקת מחוקק ב"י = בית יוסף ב"ד = בית דין ביה"ד = בית הדין ביהכנ"ס = בית הכנסת ביה"ל = ביאור הלכה ביהמ"ד = בית המדרש ביה"ק = בית הקברות ביה"ש = בין השמשות בכ"ז = בכל זאת בל' = בלשון בלא"ה = בלאו הכי בלע"ז = בלשון עם זר ב"מ = בבא מציעא בס"ד = בסיעתא דשמיא בסה"כ = בסך הכל בע"ח = בעל/בעלי חיים בע"ה = בעזרת ה' בע"כ = בעל כרחו/כרחא בע"פ = בעל פה בפע"ע = בפני עצמו	

ראשי תיבות וקיצורים, ספרים שהוזכרו בספרינו

<p>עפ"ז = על פי זה ע"ק = עדי קידושין/עסקי קידושיה ערוה"ש = ערוך השלחן ע"ש = ערב שבת/עייין שם/על שם</p>	<p>מ"מ = מכל מקום/מראי מקומות מעל"ע = מעלת לעת מע" ניסים = מעשה נסים מצ"ב = מצורפת/מצורפות בזה מקצה"כ = מקצת היום ככולו משא"כ = מה שאין כן מש"ה = משום הכי מש"כ = מה שכתב/שכתבו/שכתבנו משנ"ב/ב/משנ"ר = משנה ברורה משנ"ץ = ר' שמואל משיאניץ (מבעלי התוס', אחי הריצ"ב"א) מתעמ"ל = מתנה על מנת להחזיר</p>	<p>כ כ"א = כל אחד כ"ד = כדבר/כדעת כה"ג = כהאי גוונא כה"ח = כף החיים כו"ע = כולי עלמא כוי"ב/כיוצ"ב = כיוצא בזה כ"כ = כן כתב כ"ג = כן נראה כנה"ג = כנסת הגדולה כנ"ל = כנזכר לעיל כמ"ש/כמש"כ = כמו שכתב/שכתבו כ"פ = כן פסק כ"ש = כל שכן כת"י = כתב יד</p>
<p>פ פ"א = פעם אחת פ"ח = פנים חדשות פ"י = פירוש פמ"א = פנים מאירות פמ"ג = פרי מגדים פס"ד = פסוק פס"ד = פסק דין פ"ק = פרק קמא פקו"ג = פיקוח נפש פר"ז = פריה ורביה פר"ח = פרי חדש פרש"י = פירוש רש"י פת"ש = פתחי תשובה</p>	<p>נ נ"ב = [רבינו יוחנן] נתיב ב' נב"י = נודע ביהודה נו"כ = נושאי כלים נח"י = נחלקו נ"ל = נראה לי נלע"ד = נראה לעניות דעתי נמוק"י = נימוקי יוסף נצי"ב = נפתלי צבי יהודה ברלין נפק"מ = נפקא מינה נקה"כ = נקודות הכסף [לש"ן] נ"ר = [נר"ן] = נטריה רחמנא [ופרקיה] נשג"ז = נדה, שפחה, גויה, זונה</p>	<p>ל להד"מ = לא היו דברים מעולם לח"ם = לחם משנה/לבן, חדש, מגוהץ לכו"ע = לכולי עלמא למ"ד = למאן דאמר לע"ג = לעילוי נשמת לענ"ד = לעניות דעתי לפ"ז/לפי"ז = לפי זה לפמש"כ = לפי מה שכתב</p>
<p>צ צי"א = ציץ אליעזר (ש"ת) ציד"ה = צידוק הדין צה"כ = צאת הכוכבים צ"ל = צריך לומר צל"ח = ציון לנפש חיה צ"ע = צריך עיון צע"ג = צריך עיון גדול</p>	<p>ס סב"ל = ספק ברכות להקל ס"ד = סלקא דעתך/דעתין סה"כ = סך הכל סה"ת = ספר התרומה סי"י = סימן/סימנים ס"ל = סבירא ליה/להו סמ"ג = ספר מצוות גדול סמ"ע = ספר מאירת עינים סמ"ק = ספר מצוות קטן סנה"ח/סנהדרין = סנהדרין ס"ס = ספק ספיקא סס"ק = סוף סעיף קטן סע"י = סעיף/סעיפים ס"ק = סעיף קטן ס"ת = ספר תורה</p>	<p>מ מאעל"ד = מאבד עצמו לדעת מבע"י = מבעוד יום מבי"ט = משה בן יוסף טראני [אבי המהרי"ט] מג"א = מגן אברהם מ"ד = מאן דאמר מהד"י = מהדורות מהדור"ק = מהדורא קמא מהדו"ת = מהדורא תניינא מהר"א = מורנו הרב רבי איסרלן ישראל מהר"ח אבולעפיה = מורנו הרב רבי חיים אבולעפיה מהר"י אבוהב = מורנו הרב רבי יצחק אבוהב מהר"י/מהריב"ל = מורנו הרב רבי יוסף בן לב מהר"י בן שושאן = מורנו הרב רבי יהודה בן שושאן מהר"י וייל = מורנו הרב רבי יעקב וייל מהר"י/ט/מהרימ"ט = מורנו הרב רבי יוסף טראני מהר"י ט צהלון = מורנו הרב רבי יוסף טוב צהלון מהר"ל = מורנו הרב רבי יעקב מולין מהר"ק = מורנו הרב רבי יוסף קולון מהריק"ש = מורנו הרב רבי יעקב קשטרו מהר"ל = מורנו הרב רבי יהודה ליווא [ב"ר בצלאל] מהר"ל צונז = מורנו הרב רבי ליב צונז מהר"ם/מהר"ם = מורנו הרב רבי מאיר [מורטנבורג] מהר"ם כ"ץ = מורנו הרב רבי מאיר כהן צדק מהר"ם מינץ = מורנו הרב רבי משה [הלין] מינץ מהר"ם מלובלין = מורנו הרב רבי מאיר מלובלין מהר"ם פדואה = מורנו הרב רבי מאיר קצנלנבוגן מהר"ם שיק = מורנו הרב רבי משה שיק מהרש"א = מורנו הרב רבי שמואל אידלס מהרשד"ם = מורנו הרב רבי שמואל די מדינה מהרש"ף = מורנו הרב רבי שלמה כהן [שאלוניקי] מוכ"ז = מוציא כתב זה מו"צ = מורה צדק מוצ"ש = [מוצש"ק] = מוצאי שבת [קודש] מו"ק = מועד קטן מוח' = מחלוקת מוחו' = [ב"י] מחודש מוצה"ש = מוחצית השקל מו"ט = מאי טעמא מ"כ = מצאתי כתוב</p>
<p>ק קאו"פ = [עו/דיין] קרוב או פסול ק"ו = קל וחומר קוני' = קונטרס קידו' = קידושין קי"ל = קים לי, קיימא לן קיימ"ל = קיימא לן קיצוש"ע = קיצור שלחן ערוך קמ"ל = קא משמע לן קצה"ח = קצות החושן</p>	<p>ר, ש, ת בעמ' הבא</p>	<p>ע ע"א = עמוד א' ע"ב = עמוד ב' ע"ג = על גבי ע"ד = על דעת ע"ה = עם הארץ עו"ד = עורך דין עוה"ז = עולם הזה עו"ז = עבודה זרה, על זה עט"ז = עטרת זהב ע"י = על ידי עיה"ק = עיר הקודש ע"ז = על ידי זה עיו"ט = ערב יום טוב ע"ש = עיין שם ע"כ = עד כאן/על כן/על כרחך עכ"ד = עד כאן דבריו עכו"ם = עובד/עובדי כוכבים ומזלות עכ"ל = עד כאן לשונו עכ"פ = על כל פנים ע"ל = עיין לעיל/לקמן עמ' = עמוד ע"מ = על מה/מנת ע"ע = עיין עוד ע"פ/עפ"י = על פי</p>

ספרים שהוזכרו בספר זה [רשימה חלקית]

ספרי אחרוני זמננו	
<p>אוצר הפוסקים, מכון אוצר הפוסקים, ירושלים, תש"ן, על השו"ע אבהע"ז</p> <p>אמת ליעקב (ח"ק, מהד"ב), רבי יעקב פרץ, ירושלים, תשס"ז</p> <p>אנציקלופדיה תלמודית - ביאור תמציתי לנושאים תלמודיים והלכתיים, אמ"ת, ירושלים, תש"ז-תשפ"א</p> <p>בית חתנים, אפיקי מים (ח"ק), רבי משה פנירי, ירושלים, תשס"ו, תשע"א</p> <p>ברכת השם, תפילה למשה (שו"ת), רבי משה לוי, ישיבת "כסא רחמים", בני ברק, תש"ס, תשס"ד</p> <p>הליכות שלמה, רבי שלמה זלמן אויערבאך, הלכות וחיידושים, ירושלים, תשס"ז</p> <p>הנשואין כהלכתם (מהד"ג), רבי בנימין אדלר, ירושלים, תשע"ו</p> <p>חזון איש, רבי אברהם ישעיהו קרליץ (נלב"ג תשי"ד), ליקט הרב שמואל גרינמן, בני ברק, תשס"ו</p> <p>טהרת הבית, הראשל"צ רבי עובדיה יוסף, מכון מאור ישראל, ירושלים</p> <p>ילקוט יוסף (ח"ק), הראשל"צ רבי יצחק יוסף, ירושלים, תשס"ה</p> <p>ימי טוהר (הל' נדה), רבי ינון יונה, תכלת מרדכי, ירושלים, תשנ"ח</p> <p>כתובה כהלכתה, רבי שמואל אליעזר שטרן, בני ברק, תשנ"ו</p> <p>מועדים וזמנים, רבי משה שטרנבוך, [ראב"ד בד"צ העדה החרדית], ירושלים</p> <p>מעשה נסים, הערות על שו"ע אבהע"ז, מהד' "ראש פינה"</p> <p>משנה הלכות (הל' כתובות), רבי יעקב הלוי שפיצר, תשמ"ו</p> <p>משפט הכתובה (ח' חלקים, מהד"ב), רבי אליהו חיים בר שלום, ירושלים, תשע"א</p> <p>נטעי גבריאל, רבי גבריאל צינגער (מבוחקין, ניו-יורק), ירושלים, תשס"ט</p> <p>קובץ העזר (ח"ק), רבי י' קורקוס, ורבי נ' סלמני, ירושלים, תשס"ט</p> <p>שו"ת אגרות משה, רבי משה פיינשטיין, ניו-יורק, תשמ"א</p> <p>שו"ת ברכת יהודה, רבי יהודה ברכה, ירושלים, תשס"ה-תשע"ז</p> <p>שו"ת דברי בניהו, רבי בניהו דיין, ירושלים, תשנ"ה-תשפ"א</p> <p>שו"ת היכל שלמה (ח"ק), רבי עדאל [ב"ר שמואל] קדר, ירושלים, תשע"ו</p> <p>שו"ת וישב היס, רבי יעקב משה הלל, אהבת שלום, ירושלים, תשנ"ד</p> <p>שו"ת חזון עובדיה, שו"ת יביע אומר, שו"ת יחיה דעת, הראשל"צ רבי עובדיה יוסף, מכון מאור ישראל, ירושלים</p> <p>שו"ת מאמר מרדכי, הראשל"צ רבי מרדכי אליהו, דרכי הוראה לרבנים, ירושלים, תשע"ה</p> <p>שו"ת מלאכת שלמה, קונטרס מלאכת שלמה (ח"ק), הראשל"צ רבי שלמה משה עמאר, ירושלים (הקונ' בהוצ' המועצה דתית ירושלים, תשע"ט)</p> <p>שו"ת ציץ אליעזר, רבי אליעזר יהודה וולדינברג, ירושלים, תשמ"ה</p> <p>שו"ת שבת הלוי, רבי שמואל הלוי ואזנר, בני ברק, תשס"ב</p> <p>שו"ת שמש ומגן, רבי שלום משאש, רבה של ירושלים</p> <p>שובע שמחות [דיני שבע ברכות], רבי שריה דבליצקי, בני ברק</p> <p>שובע שמחות, הראשל"צ רבי יצחק יוסף, ישי' אור ודרך, ירושלים, תשמ"ח</p> <p>תורת הקידושין, רבי מאיר פנחסי, ירושלים, תשע"ט</p>	<p>אבני מילואים, רבי אריה לייב הכהן, על שו"ע אהע"ז</p> <p>אורים ותומים, רבי יונתן אייבשיץ, על חו"מ</p> <p>באר היטב, רבי יהודה אשכנזי, על השו"ע</p> <p>ביאור הגר"א, רבי אליהו מוילנא, על השו"ע</p> <p>בית מאיר, רבי מאיר פונזר [אב"ד שאטלאנד], על השו"ע</p> <p>בית שמואל, רבי שמואל ב"ר אורי שרגא פייבוש, על שו"ע אהע"ז</p> <p>בן איש חי, שו"ת רב פעלים, רבי יוסף חיים</p> <p>ברכי יוסף, רבי חיים יוסף דוד אזולאי, [ההיד"א], על השו"ע</p> <p>גט מקושר, רבי אריה לייב צינץ, על אהע"ז הלכות גיטין</p> <p>דגול מרבבה, רבי יחזקאל לנדא, על השו"ע</p> <p>הג' אשר"י [על הרא"ש], רבי ישראל איסרל [מקראי] [מקראי]</p> <p>המקנה, רבי פנחס הלוי הורוביץ, על קידושין ואהע"ז</p> <p>חכמת אדם, רבי אברהם דאנציג [מו"צ דווילנא], על הל' שבשו"ע יו"ד</p> <p>חלקת מחוקק, רבי משה לימא, על השו"ע אהע"ז</p> <p>ט"ז, טורי זהב, רבי דוד ב"ר שמואל הלוי, על השו"ע</p> <p>טור, רבינו יעקב בן הרא"ש, הוצאת "מכון ירושלים", תשנ"ג</p> <p>טיב קידושין, רבי אריה לייב צינץ, על אהע"ז הלכות קידושין</p> <p>כנסת הגדולה, רבי חיים בנבנשת [רבה של אזמיר], ביאור לטור והב"י</p> <p>כף החיים, רבי יעקב סופר, על השו"ע או"ח ויו"ד</p> <p>לבוש [עטרת זהב, עיר שושן], רבי מרדכי יפה [תלמיד הרמ"א], על השו"ע</p> <p>משנה ברורה, רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, על השו"ע או"ח</p> <p>נהר מצרים, רבי רפאל אהרן בן שמעון [ראב"ד במצרים ואגפיה, דפוס ראשון בתרס"ח], הוצאת מכון טוב מצרים, ירושלים, תשס"ז</p> <p>נחלת שבעה, רבי שמואל הלוי סג"ל [תלמיד הטי"ז], אוצר הפוסקים, ירושלים, תשס"ו, דיני שטרות</p> <p>סמ"ע, ס' מאירת עינים, רבי יהושע פלק כ"ץ [תלמיד הרש"ל והרמ"א], על שו"ע חו"מ</p> <p>ערוך השלחן, רבי יחיאל מיכל [ב"ר אהרן הלוי] עפשטיין, מהדורת "עוז והדר", תשע"ה, על סדר השו"ע</p> <p>פני יהושע, ר' יעקב יהושע פאלק, [נלב"ע בתקט"ז, גרמניה], על התלמוד</p> <p>קובץ שיעורים, רבי אלחנן וסרמן [תלמיד ה"חפץ חיים"], על התלמוד</p> <p>קיצור שלחן ערוך, רבי שלמה גאנצפריד, עם הע' הראשל"צ רבי מרדכי אליהו, דרכי הוראה לרבנים, תש"ע</p> <p>רמב"ם (משנה תורה, י"ד החזקה), רבי משה בן מימון</p> <p>רעק"א, רבי עקיבא איגר, שו"ת והגהות על שו"ע</p> <p>ש"ך, שפתי כהן, רבי שבתאי הכהן, על שו"ע</p> <p>שדי חמד, רבי חיים חזקיהו מדיני, כללים ודינים</p> <p>שו"ת דרכי נועם, רבי מרדכי הלוי, [אב"ד בקהיר]</p> <p>שו"ת חתם סופר, רבי משה סופר</p> <p>שו"ת כנסת יחזקאל, רבי יחזקאל קצנלנבוין, אלטונא, תצ"ב</p> <p>שו"ת מהר"י בן לב, רבי יוסף בן לב</p> <p>שו"ת מהר"ם אלשקר, רבי משה אלשקר</p> <p>שו"ת מהר"ם מרוטנבורג, רבי מאיר בן ברוך [רבו של הרא"ש]</p> <p>שו"ת מהר"ט צהלון, רבי יום טוב צהלון</p> <p>שו"ת נודע ביהודה, רבי יחזקאל לנדא</p> <p>שו"ת שב יעקב, רבי יעקב כ"ץ, פרנקפורט, תק"ב</p> <p>שלחן ערוך, רבי יוסף קארו, באבהע"ז - מהד' מכון "ראש פינה", תשס"ז, ובחו"מ - מהד' מכון "מורשה להנחיל", תשס"ט</p> <p>שער המלך [על הרמב"ם], רבי יצחק גוניס בילמונט [שאלוניקי, תקל"א]</p>

רשימה נוספת של 260 ספרים - מחבריהם ותקופתם שהוזכרו בספרינו, ראה ב"עיקרי השולחן" הל' נדה עמ' 538.

נוטריקונים לזכירת נושאי הסימנים בהל' חופה וקידושין*

הסימן	הנוטריקון	נושא הסימן
אבן העזר		
הל' קידושין (גמ' קידושין)		
כו	כסף ולא בביאה	שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה
כז	כבוד זכר, שהוא יאמר ויתן	כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא
כט	כסף טוב, כמעט טוב	שצריך ליתן הכסף במתנה שלמה, והמקדש במשכון
לד	לברך דבר הקידושין	ברכת אירוסין [קידושין], ואם צריך עשרה
מב	מתקדשת ברצונה, ובעדים	אין מקדשין אלא לרצון האשה, ובפני שני עדים
הל' חופה/נישואין (גמ' כתובות)		
סא	סובבת אותו [בחופה למנהג אשכנז]	חופה לעניין מה קונה
סב	ס(ש) בע ברכות	דיני שבע ברכות
סג	נסוג [אחר בעילת מצוה], אשר צג אגוז	בעילת מצוה וברכתה
סד	סייעתא דשמיא בזמן	זמן הנישואין
סה	סדר השמחה	מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה
סו	כסותה	דיני כתובה
הל' גיטין (גמ' גיטין)		
קכו	קפידא בכתיבת הגט ודקדוקו	נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו
חושן משפט		
הל' עדות (גמ' סנהדרין)		
לג	לא ג' (לרמ"א: "שלישי בראשון" - פסול)	פסולי עדות מחמת קורבה
לד	לא דתי	עדים הפסולים מחמת עבירה
הל' שטרות (גמ' גיטין ובבא בתרא)		
מב	מזדייף בתוכו, מתי יד בעל השטר בתחתונה/בעליונה	כותבין השטר בכל לשון, ואם אין המטבע מפורש בו
מד	מחזיר דבריו	חזרת השטר בשיטה אחרונה, וקיום מחקים ותליות
מט	מכירים טוב, מכירים טעות	שיכירו העדים שם הלווה והמלווה, ודין טעות

נושאי הכלים:

באבן העזר - זה הב"ש, ח"מ וט"ז, וסימנך בנישואין צריך בית חם מזהב.

בחושן משפט - זה הש"ך וסמ"ע (ספר מאירת עינים), וסימנך הש"ך [הדיין] צריך להאיר עיני ישראל.

ומיקומם בעמ' הב"ש - בצד החיצוני של העמ', והח"מ - בצד הפנימי.

הש"ך - בצד החיצוני של העמ', והסמ"ע - בצד הפנימי.

*הנוטריקונים לסי' כט, סא, סג, לד, מד - הם מהספר רמזים לשולחן, להרה"ג אהרן אליהו שליט"א, דומ"צ בקרית ארבע.

ברוך רזומנא דסייען מריש ועד כאן, ומעתה ועד עולם!

בס"ד, התשפ"א
סדרת ספרי
מפעל "עיקרי השולחן",
 שיועילו מאוד גם
 לנבחרים לקראת "יורה יורה"

עיקרי השולחן

הלכות מליחה ובשר בחלב
 בתוספת שאלות בהלכות תערובות
 ומראי מקומות לתשובות
 לנבחרים בהלכות איסור והיתר
 מהדורה חמישית

חוברת מבחנים

לנבחרים בהל' איסור והיתר
 בתוספת מראי מקומות לתשובות

עיקרי השולחן

הלכות גדה
 מהדורה חמישית

עיקרי השולחן

הלכות ביקור חולים ואבלות
 מהדורה שנייה

עיקרי השולחן

הלכות חופה וקידושין

תלמודו בידו

הלכות מליחה ובשר בחלב

תלמודו בידו

הלכות גדה
 מהדורה שלישית

תלמודו בידו

הלכות ביקור חולים ואבלות

תלמודו בידו

הלכות חופה וקידושין

"תלמודו בידו"
 הוא קיצור "עיקרי השולחן"

מעלת לימוד הסוגיות ובירור ההלכה

"תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא
 שנאמר (חבקוק ג) 'הליכות עולם לו' אל תקרי הליכות אלא הלכות" (גדה עג/א)

"כל השונה הלכות ר"ל שאחר ששנה הסוגיא דרך מחקר ומשא ומתן, מעלה בידו הראוי
 לברור דרך פסק וקובען לעצמו הלכות הלכות, מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שעל ידי
 כך מתיישר בהוראה יפה יפה, ונמצא מזכה את הבריות בהוראותיו ואינו מכשילן כשאר
 התלמידים שאין נוהגין כן. והביאווה דרך רמז מדכתוב 'הליכות עולם לו', אל תקרי
 הליכות אלא הלכות, ר"ל אם הוא שונה הלכות על הדרך שביארנו, עולם לו"
 (עכ"ל המאירי סוף מסכת גדה).

בריך רחמנא דסייען

"ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה" (נחמיה ט,ה)

תושלב"ע

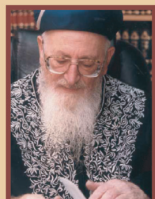
עיקרי השולחן

סדרת ספרי הלכה

עיקרי השולחן

לימוד ושינון
השולחן ערוך ונושאי כליו
 עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
 בשיטת יחודית מאירת עיניים המקלה על הזיכרון
 שזכתה להסכמת גדולי הדור ולברכתם

בברכת מרגן ורבנן

הראש"צ הגאון רבי מרדכי אליהו זצוק"ל
 בעיקר לימוד הלכה צריך שיהיה מהמקור...
 מהמוסד עד השפחות, וזאת עשה המחבר הנ"ל

הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל
 ראיתי שהצוות עשו דבר חשוב
 לחזור בקיצור על מה שלמדו בכ"י שלא ישכחו
 ודבר מצוה רב שיעזרו להם בכל מה שאפשר

הראש"צ הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל
 עיקרי השולחן נערך בטוב טעם ע"י צוות ת"ח...
 והוא קיצור תמציתי של הש"ו ורחוקים עליו, וע"י
 זה יוכל הלומד לחזור על לימודו בזמן מועט...

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל
 מארך את ראש מפעל עיקרי השולחן לרגל הוצאת
 הספר על הלכות נדה

הגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א
 הרב מתבונן בתוכנית אחד הלומדים, אשר הצליח לחזור על
 כל הלכות נדה והקיף 420 עמודים מהספר "עיקרי השולחן"
 תוך 14 שעות (דברי הרב הובאו בהסכמות).

הראש"צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
 ...עברתי על ההלכות... ניכר כח התמודדות ועינוג...
 ובלי ספק שרבים יהיו מהספר.
 ...בפרט ת"ח המתכוונים למבחן

הרב באירוע של מפעל עיקרי השולחן
**מאירת עיניים
 הבאים
 איים בשם ה'**
 הגאב"ד רבי אשר זעליג ווייס שליט"א
 ... מכל דף ודף בספר ניכר עמל התורה בעומק
 הלכות אלו וברוחבן, בטוהני שספר זה יהיה לתועלת
 גדולה לכל העוסקים בהלכות חמורות אלו...

הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א
 מעיין בספרי עיקרי השולחן

בין הרבנים שנתנו את הסכמתם/ברכתם (לפי סדר הא'-ב):

הגאון רבי עזריאל איערבאך שליט"א, רב "חניכי הישיבות", בית וגן, ירושלים
 הגאון רבי מרדכי אליהו זצוק"ל, הראשון לציון והרב הראשי לישראל
 הגאון רבי אליהו בקשי דרוזן זצוק"ל, הראשון לציון והרב הראשי לישראל
 הגאון רבי שמאי קהת גרוס הכהן שליט"א, דומ"צ דקהל מחזיקי הדת
 הגאון רבי משה הלברשטאם זצוק"ל, חבר בד"צ העדה החרדית
 הגאון רבי יצחק טובי' ווייס שליט"א, גאב"ד בד"צ העדה החרדית
 הגאון רבי אשר זעליג ווייס שליט"א, גאב"ד "דרכי הוראה", ירושלים
 הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, רב שכונת רמת אלחנן, בני ברק
 הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, הראשון לציון ונשיא מועצת חכמי התורה
 הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל, ראש ישיבת פוניבז' (לצעירים)
 הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א, הראשון לציון והרב הראשי לישראל
 הגאון רבי מנשה קליין [הקטן] זצוק"ל, גאב"ד אונגוואר
 הגאון רבי שראל הונברג שליט"א, גאב"ד בד"צ בני ברק דהגר"נ קרליץ זצוק"ל
 הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, דומ"צ בד"צ דהגר"ש ואזנר זצוק"ל
 הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד בד"צ העדה החרדית
 הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל, ראש ישיבת "תורה אור"

המעלות שבספרים:

- א. סיכום בהיר ותמציתי
- ב. סדר שיטתי
- ג. הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף
- ד. השתלשלות ההלכה מהמקורות עד לפסיקתה
- ה. שינון מהיר
- ו. זכירת הלימוד
- ז. הכנה מצוינת לבחינות "יורה יורה"
- ח. תוספת סימונים:
 - 📖 סימון למחמיר
 - 👉 סימון למקל
 - 🕒 סימון לשיטה שאינה מחמירה ואינה מקלה

רה' בן ציון 24/8, ירושלים, 9542337, טל': 02-65-14-196, דוא"ל: ikarei613@gmail.com

לרכישה: טל' 02-65-14-196
מוקדי הפצה ומשלוחים: טל' 03-67-65-382, 074-703-71-71

מעמד ההוד לכבודה של תורה - שנערך ע"י מפעל "עיקרי השולחן"

הענקת ספרים

לרבנים שסייעו בחיבור הספר החדש "עיקרי השולחן" - הל' חופה וקידושין

"אתה לא יודע איזה קידוש ה' אתם עושים!" מילים אלו אמר הגאון הגדול רבי **שמואל פנחסי** שליט"א, בצאתו ממעמד ההוד לכבודה של תורה, בו הוענקו הספרים לצוות תלמידי חכמים שסייעו בחיבור הספר החדש.

בס"ד זכו ספרי מפעל "עיקרי השולחן" למוניטין ושם דבר בעולם התורה, וזו "יצירת פאר", שזכתה להגיע להיכלי תורה רבים ולעלות על שולחנם של מלכים, "ומאן מלכי רבנן".

הגאון הגדול רבי **יצחק יוסף** שליט"א, הראשל"צ והרב הראשי לישראל, כתב: "...הספרים 'עיקרי השולחן' סיכומים... בשיטה מאירת עיניים, המקלה על הזיכרון, ומפורסמת לטובה בקרב עולם התורה, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מיליהם, ומאות ואלפי אברכים נעזרו במפעלו החשוב הזה... סדרת הספרים... אשר נתקבלו בעונג ושמחה בהיכלי התורה, ובקרב לומדי ההלכה והציבור הרחב בארץ ובעולם... ובלי ספק שרבים יהנו מהספר לזכירת הלימוד, ובפרט ת"ח המתכוננים למבחן בהלכות 'יורה יורה', ויוכלו להיעזר בספר לידע ההלכה למעשה...". עכ"ל.

וכ"כ הגאון הגדול רבי **אשר זעליג וייס** שליט"א, גאב"ד "דרכי הוראה": "ראיתי את הספר החשוב 'עיקרי השולחן' על כמה מקצועות חשובים ביו"ד (או"ה, נדה, והל' שמחות) ושמה ליבי כי מכל דף ודף בספר ניכר עמל התורה שהשקיע המחבר היקר... וחבר ת"ח מופלגים שעמו אתו עמלו בעומק ההלכות אלו וברוחבן", עכ"ל.

ואכן ביקוש ניכר בעולם התורה, מכל קצוות תבל לספרי מפעל "עיקרי השולחן" שחלקם הופיעו אף במהדורה חמישית, ומהווים פריצת דרך לאלפי לומדים, וזאת בשל הסיכום הבהיר והתמציתי המסייע ללומדים לזכור סוגיות סבוכות ומורכבות, בצורה מאירת עיניים, ולהיבחן עליהן בבחינות "יורה יורה".

להצגת הספרים:

ikarei613@gmail.com ■ טל': 02-65-14-196 ■ משלוחים - 03-676-53-82

או ב"אוצר הספרים": www.sefer.org.il | טל': 074-703-71-71

